

6 Händelserna i samband med Europeiska rådets möte i Göteborg den 14–16 juni 2001

6.1 Inledning

Händelserna i Göteborg i samband med Europeiska rådets möte den 14–16 juni 2001 var omskakande och har fått stor uppmärksamhet även utomlands. Debatten har varit livlig om vad som hände och om orsakerna till de våldsamerheter som uppstod.

Vi insåg på ett tidigt stadium att vi i vår kartläggning inte i detalj kan klarlägga vad som hände i Göteborg. Vår ambition har varit att försöka ge en så rättvis bild som möjligt mot bakgrund av vad vi har tagit del av i form av personligt färgade upplevelser, av olika uppfattningar om händelseförloppet samt av dokument och andra handlingar vi läst.

Vårt arbete

Knappt två månader efter händelserna i Göteborg, i slutet av augusti 2001, startade vårt arbete. Huvuddelen av underlaget till betänkandet består av intervjuer med personer som deltagit i förberedelserna och upplevt händelserna på nära håll. Därtill har vi studerat dokument av betydelse inom Rikspolisstyrelsen, Rikskriminalpolisen, Säkerhetspolisen och Polismyndigheten i Västra Götaland. Vi har också fått ta del av handlingar från demonstranternas arbete. Polisen har dessutom många timmars filmat material som vi haft möjlighet att se. Vi har även sett filmer av fristående producenter. Etermediernas nyhetsinslag och program samt pressens rapportering och debattinlägg har vi noga följt. Vi har läst de böcker som utgivits med anledning av Göteborgshändelserna. Vidare har vi deltagit i seminarier på teman med anknytning till Göteborg. Slutligen har vi också tagit del av handlingar i brottmålsprocesserna.

Intervjuerna

Vi påbörjade intervjuerna omedelbart i augusti. De flesta intervjuerna har tagits upp på band och därefter skrivits ut. Några personer har bett att inte citeras i själva betänkandetexten med namn, vilket vi accepterat.

Vi började med att höra ledande personer inom demonstranternas nätverk. Det berodde bland annat på att en debatt startat om kommitténs trovärdighet. Vi ville lyssna till kritiken och hörsamma eventuella synpunkter på vårt sätt att arbeta. Därtill kom att en del poliser inte i alla delar ännu kunde berätta sina versioner av händelseförloppet. Det berodde på att förundersökningar hade inletts om polismyndighetens beslut och enskilda polisers handlande vid några polisinsatser. Intervjuer med poliser genomfördes av dessa orsaker i ett senare skede.

I början av vårt arbete var några demonstranter tveksamma till samtal med oss, men så gott som samtliga vi tillfrågat har accepterat att träffa oss. Intervjuerna startade ofta med en avvaktande hållning från demonstranternas sida. Men under samtalets gång växte berättelser av stort värde fram. När vårt arbete pågått i ett par månader möttes vi i regel av personer som ville berätta och som satte tilltro till vårt arbete. Flera har på eget initiativ kontaktat oss.

Vi har intervjuat cirka 40 demonstranter, varav flertalet haft en ledande funktion i samband med EU-mötet i Göteborg. Kontakterna med demonstranterna har varit värdefulla för vår utvärdering.

Den första kontakten med polisen togs i september då vi sammanträffade med länspolismästaren Ann Charlotte Norrås och polismästaren Håkan Jaldung, båda från Polismyndigheten i Västra Götaland. Under senhösten påbörjade vi intervjuer med poliser i större omfattning. Vi har intervjuat över 50 poliser. Polismyndigheten har genomgående varit tillmötesgående och tack vare polisernas beredvillighet att ställa upp med information och dokument har vårt arbete underlättats.

Stormöten

På initiativ av representanter från ett par av demonstranternas nätverk har ett mindre och två större möten arrangerats i vilka vi deltagit. Det första ägde rum den 11 oktober 2001 med de ledande personerna inom nätverken (Göteborgsaktionen 2001, Nätverket

Göteborg 2001 och Attac) och med kommunalrådet Göran Johansson, Göteborgs stad och evenemangschefen Leif Nilsson, Göteborg & Co. Ett liknande möte genomfördes den 7 november då vi träffade sex poliser i Polismyndigheten i Västra Götalands kontaktgrupp, det vill säga de poliser som förde dialog med demonstranterna under förberedelserna av EU-mötet.

Ett öppet stormöte i vilket vi deltog arrangerades den 19 november 2001 av Attac och Göteborgsaktionen. På mötet deltog cirka 100 personer. Ett antal personer berättade om sina upplevelser under toppmötet. Utifrån dessa fördes rundabordssamtal mellan cirka tio personer.

Den 6 mars 2002 deltog vi i ett liknande stormöte i förorten Hammarkullen utanför Göteborg. Denna gång handlade rundabordssamtalen om vad demonstranterna protesterade mot i Göteborg, vilka krav på dialog demonstranter ställer på polis och politiker, om politikernas roll i händelseutvecklingen i Göteborg och om hur våld i den politiska kampen ska kunna undvikas.

Dokumentation

Polisens material är omfattande. Vi har studerat bl.a. polisens erfarenhetsberättelser, orderpaket, underrättelsematerial, hotbildsrapporter, utvärderingar, förstärkningsbegäran, mötesprotokoll, dagboksanteckningar, och loggar.

Vi har tagit del av i brottmålsprocesserna förekommande handlingar som förundersökningar och domar.

Demonstranterna har delat med sig av sin dokumentation i form av e-post, dagböcker och skriftliga utvärderingar. Därtill kommer en rad vittnesmål i tidningsartiklar, böcker samt i radio- och TV-program.

Polisen har inarbetade rutiner för anteckningar av händelser där det i regel ska gå att utläsa till exempel klockslag, vem som fattat beslut, iakttagelser. Demonstranterna har av naturliga skäl inte på samma systematiska sätt dokumenterat förberedelser och händelseförlopp. Denna skillnad medför svårigheter när polisens och demonstranternas skildringar av samma förlopp skall ställas mot varandra. Vi har haft detta i åtanke när vi sammanvägt uppgifterna.

6.2 Förberedelser

Sverige blev medlem i EU år 1995. Redan år 1996 påbörjades planeringen av det svenska ordförandeskapet vilket skulle infalla under det första halvåret 2001.

Regeringskansliet uppmanade kommunledningarna i Stockholm, Göteborg och Malmö att presentera vilka möjligheter respektive stad hade att genomföra Europeiska rådets möte. Städernas förslag värderades utifrån bl.a. möteslokaler, hotellkapacitet och närhet till internationell flygplats. Göteborg rankades högst. Efter överläggningar med partiledarna beslutade regeringen i februari 1997 att mötet skulle förläggas till Göteborg i juni 2001. Förberedelsearbetet inleddes under år 1997. Planeringsarbetet pågick alltså i fyra och ett halvt år.

Under ordförandeskapet ansvarade Sverige för cirka 1 500 EU-möten varav de flesta var förlagda till Bryssel och Luxemburg. Ett mindre antal genomfördes som brukligt är i ordförandelandet. Det blev till slut 80 möten. Ett av dessa var mötet mellan stats- och regeringscheferna i EU, det Europeiska rådets möte, som hölls i Göteborg den 15–16 juni 2001. Kandidatländerna till EU närvarade sista mötesdagen.

Även sammankomster mellan Europeiska rådet och tredjeland blev aktuella, däribland ett besök av USA:s president George W. Bush i samband med mötet i Göteborg. Kungaparet deltog också vid presidentens besök.

Regeringen beslutade att ett extra toppmöte skulle hållas i Stockholm i mars 2001. Också det besöktes av statschefen för ett tredje land, Rysslands president Vladimir Putin.

Förutom den tillresta allmänheten, varav en stor grupp var demonstranter och festivalbesökare, deltog många människor med arbetsuppgifter i anslutning direkt till president Bushs besök och Europeiska rådets möte. Utrikesdepartementet har uppgett att antalet registrerade deltagare i Göteborg uppgick till totalt 12 600 varav 1 142 var delegater, drygt 2 000 medierepresentanter och cirka 9 500 övriga. Antalet demonstranter som deltog under de tre aktuella dagarna har av polis och arrangörer uppskattats till omkring 50 000. I polisinsatsen ingick cirka 2 500 poliser.

6.2.1 Statsrådsberedningen

I september 1999 presenterade Statsrådsberedningen (statsministerns kansli) regeringens planer inför ordförandeskapet. Regeringens ambition var att ordförandeskapet skulle märkas i hela landet, vilket innebar att flera informella ministerrådsmöten skulle äga rum på olika orter i Sverige. Det var vid den här tiden inte klart om USA:s president skulle besöka Göteborg, men Statsrådsberedningen meddelade att möten på stats- och regeringschefsnivå mellan EU och tredje land skulle äga rum med bland annat USA, Kanada, Japan och Ryssland och att något, eller några, av dessa möten skulle förläggas i Sverige.

Det var framförallt de två toppmötena i Stockholm och Göteborg som Statsrådsberedningen svarade för planeringen av. Möten som utrikesministrarnas i Nyköping, jordbruksministrarnas i Östersund och finansministrarnas i Malmö var i huvudsak respektive departements och EU-sekretariatets uppgift att organisera.

Ett öppet EU-möte

Regeringen var angelägen om att ordförandeskapet skulle präglas av en öppen atmosfär.

Kravallerna under EU-toppmötet i Nice första veckan i december 2000 oroade statsministern. Han funderade över vad det skulle få för konsekvenser för de EU-möten som skulle hållas i Sverige. Tre veckor efter Nice-mötet skulle Sverige överta ordförandeskapet från Frankrike och statsministern skulle stå värd för flera EU-möten.

Av en artikel i Dagens Nyheter den 29 december 2000 framgår att Göran Persson hoppades slippa de militanta stenkastarna ”som inte på något sätt får blandas ihop med dem som diskuterar en rättvis världsordning och globaliseringens effekter”. I Nice fick han och de andra EU-ledarna knappast se en demonstrant och Göran Persson uttalade:

”För oss som politiker med en naturlig instinkt att söka oss till folkmassor blir det väldigt konstigt.”

I samma artikel framförde han en tanke om dialog med de fredliga kritikerna och såg framför sig ”en serie parallella toppmöten” där även EU-ledarna skulle engagera sig.

Efter händelserna i Nice befarade Statsrådsberedningen att små grupper av orosmakare skulle orsaka oroligheter under Sveriges halvår som ordförandeland. Men Statsrådsberedningen betraktade det som polisens uppgift att fundera över hur våldsamma konfrontationer skulle undvikas.

Roger Hällhag, politiskt sakkunnig på Statsrådsberedningen, har berättat att Regeringskansliet koncentrerade sig på att hitta former för ett så öppet möte som möjligt och att ”på ett seriöst sätt” bemöta de organisationer som ville framföra sina åsikter om i första hand EU:s politik.

Detta blev enligt Roger Hällhag ännu mer angeläget efter det extra toppmötet i Stockholm i mars 2001. Mötet gästades av Rysslands president Vladimir Putin. Polisen hade spärrat av ett stort område runt Älvsjömässan. Avspärningarna var så omfattande att folk utanför inte fick se ens en skymt av delegaterna. Statsministern hade, enligt Roger Hällhag, tänkt samtala med demonstranterna utanför kravallstaketet, men tvingades avstå. Det långa avståndet hindrade honom att snabbt kunna ta sig tillbaka till mässhallen, vilket var nödvändigt eftersom förhandlingarna krävde hans närvaro.

Mediernas beskrivning av arrangemangen kring mötet gav, enligt Roger Hällhag, bilden av att EU:s ledare stänger in sig och fattar beslut långt ifrån och utan insyn för medborgarna. Det var en symbolisk bild som Statsrådsberedningen inte tyckte om. Mötet avlöpte dock utan större kontroverser mellan polis och demonstranter.

Om politikerna är öppna för samtal med de seriösa och fredliga organisationerna kan det, enligt Statsrådsberedningen, förta den del av kritiken där EU:s ledare anklagas för att isolera sig och att inte lyssna på folket. Statsrådsberedningens förhoppning var att öppenhet också kunde dämpa något av eventuella våldsyttningar.

6.2.1.1 Förhandlingar med nätverken

Statsrådsberedningen ville att initiativ till kontakt i första hand skulle komma från folkrörelser, organisationer, nätverk och kritiska grupper. Man befarade att om Regeringskansliet bestämde formerna fanns risk för att det skulle uppfattas som ett PR-jippo eller också skulle man missa de mer angelägna protesterna.

Svenska Attac hade bildats i januari 2001 och fått stor medial uppmärksamhet. Attac hade löpande kontakter med bl.a. de

sakkunniga Roger Hällhag och Kicki Asplund i statsministerns kansli under första halvåret 2001. I ett senare skede förekom kontakter också med bl.a. Tord Björk, en av de ledande i Göteborgsaktionen 2001.

Förhandlingar fördes med nätverken om dialog och ekonomiskt stöd.

Förhandling om dialog

I avsnittet 6.2.9 *Dialog* redogör vi för förhandlingarna med nätverken Attac, Nätverket Göteborg 2001 och Göteborgsaktionen 2001 om hur dialogen med de globaliserings- och EU-kritiska grupperna skulle genomföras. Statsministern deltog i dialoger onsdagen den 13 juni och fredagen den 15 juni 2001.

Förhandling om ekonomiskt stöd

Ett led i regeringens ambitioner att visa upp ett öppet ordförandeskap var att ge ekonomiska bidrag till organisationer som ordnade debatter, seminarier, studiecirklar och föreläsningar. Kravet var att aktiviteterna skulle relatera till EU. Ett stort antal ansökningar kom in till Regeringskansliet och regeringen beviljade under år 2000 åtta miljoner kronor till 91 projekt.

Regeringen beviljade i mars 2001 till NGO Forum 2001 ett bidrag på 300 000 kronor för att arrangera ett Medborgarforum med anledning av Sveriges ordförandeskap. Konferensen hölls i maj i Folkets hus i Göteborg. Även Fritt Forum beviljades ett bidrag på 300 000 kronor. Fritt Forum är en politiskt oberoende organisation som arrangerade en festival för det fria ordet under mötesveckan i Göteborg.

Göteborgsaktionen, Nätverket Göteborg och Attac söker bidrag

Processen om ekonomiskt stöd för Göteborgsaktionen, Attac och Nätverket Göteborg inleddes hösten 2000 och pågick fram till själva toppmötets start.

Göteborgsaktionen samlade ett 80-tal organisationer. Via Miljöförbundet Jordens Vänner sökte Göteborgsaktionen i en första omgång medel för en internationell motkonferens och informationsverksamhet i anslutning därtill. Ansökan avslogs. Enligt Rege-

ringskansliets beredningsgrupp var aktiviteterna inte kopplade till EU och den dagordning som toppmötet handlade om.

I februari 2001 tog Attac:s Hans Abrahamsson kontakt med Statsrådsberedningen och förde diskussioner med bl.a. Roger Hällhag om bidrag till aktiviteterna som Göteborgsaktionen, Nätverket Göteborg och Attac planerade. Hans Abrahamsson är docent i freds- och utvecklingsforskning vid universitetet i Göteborg och ingick i Attac:s ledning. Under våren 2001 tryckte även Göteborgsaktionen på om besked. Nätverken hade i slutet av april 2001 fortfarande inte beviljats något ekonomiskt stöd. Göteborgsaktionen såg detta som ett tecken på regeringens ovilja att ge folkrörelser möjlighet att på konferenser under EU-mötet framföra politiska krav som inte stämde överens med regeringens.

Efter ett möte mellan Attac och statsministern i slutet av april gick processen snabbare. I den slutliga formella ansökan begärde Attac och de två nätverken en halv miljon kronor vardera.

Inom Regeringskansliet övervägdes ärendet än en gång. Under själva toppmötesveckan beviljades 300 000 kronor. Beloppet skulle betalas ut till Fritt Forum som skulle fördela merparten vidare. Göteborgsaktionen 2001, Nätverket Göteborg 2001 och Attac erhöll 75 000 kronor vardera och återstoden gick till Fritt Forums arrangemang.

Ett skäl till att man beviljade organisationerna medel var att de ekonomiska stöd som delats ut dittills inte nått de "arga radikala grupperna" som Roger Hällhag uttryckte det.

6.2.2 Utrikesdepartementet

Under år 1997 påbörjades de mer konkreta förberedelserna för EU-mötet i Göteborg. Kontakter upprättades mellan Regeringskansliet och Göteborgs stad. Hotellrum och Svenska Mässan som möteslokal bokades tidigt.

Ett 2001-sekretariat inrättades i februari 1999 på Utrikesdepartementet och det fick statsministerns uppdrag att genomföra mycket av den praktiska planeringen. Under året drogs riktlinjerna upp för det fortsatta förberedelsearbetet.

Statsministern var huvudansvarig för planeringen. Han biträdades av statssekreteraren Lars Danielsson, Statsrådsberedningen och kommunalrådet Göran Johansson, Göteborgs stad. De hade till sitt förfogande en styrgrupp, som senare kom att kallas huvudprojektgruppen, med representanter för 2001-sekretariatet, Utrikes-

departementet, Göteborgs stad, Polismyndigheten i Västra Götaland, Säkerhetspolisen och Svenska Mässan Dessa styrde olika projektgrupper som ansvarade för bl.a. möteslokaler, konferensservice, media, information, inkvartering, transporter och IT.

Ordförande i huvudprojektgruppen var Inga Eriksson Fogh. Polisen representerades av polismästaren Håkan Jaldung, Polismyndigheten i Västra Götaland och kriminalkommissarien Kjell Vikström, Säkerhetspolisen. Säkerheten kring mötet hade hög prioritet. Inom Regeringskansliet bedömde man att det var betydelsefullt att samtliga projektgrupper var införstådda med säkerhetsarrangemangen. Eftersom polisen ansvarade för säkerheten ingick en representant från polisen i varje projektgrupp.

Beskedet om president Bushs besök i Göteborg kom sent och komplicerade slutplaneringen för samtliga inblandade. Under våren 2001 gick förberedelserna in i ett mycket intensivt skede. Då hade regeringens aktiviteter i samband med den tidigare redovisade dialogen med demonstranternas nätverk fastslagits. Polisen aviserade också att Regeringskansliet måste ha hög beredskap för sena ändringar om säkerheten skulle visa att vissa arrangemang inte skulle kunna genomföras, t.ex. den planerade middagen på Trädgårdsföreningen.

6.2.3 Göteborgs stad

Göteborgs stad beslutade tidigt att lansera sig som kandidat till att stå värd för det Europeiska rådets avslutande möte. En som engagerade sig var kommunalrådet Göran Johansson som såg chansen när Sverige skulle vara värd för ett EU-toppmöte för första gången. Han tyckte att "ett sådant stort toppmöte i Europa sätter Göteborg på kartan och ger staden en image."

6.2.3.1 Göteborgskonceptet

Göteborgs stad har sedan flera år tillbaka satsat på att vara en evenemangsstad av betydelse. Kommunen vill locka arrangörer av större konferenser, idrottsevenemang och internationella möten. Svenska Mässan, som har en stor hotell- och konferensanläggning så gott som mitt inne i staden, brukar också delta i planeringen.

Göran Johansson har uppgett att staden arbetar efter "Göteborgskonceptet". Det går ut på ett nära och informellt samarbete

mellan kommun, polis, hotell, köpmän samt andra företag och organisationer som kan beröras. Mycket av Göteborgs stads praktiska engagemang går via det kommunägda evenemangsbolaget Göteborg & Co.

Vid arbetet med att få EU-mötet förlagt till Göteborg följde kommunen Göteborgskonceptet. Under lanseringsperioden bearbetade Göran Johansson sina kontakter i regeringen, däribland statsminister Göran Persson. Medarbetarna i Göteborg & Co försåg tjänstemän inom Regeringskansliet med information om fördelarna med att förlägga mötet i Göteborg.

Samtidigt pågick ett antal projekt som kommunen planerade skulle vara färdiga till EU-mötet. Det gällde bland annat ett nytt hotell, andra tornet på Gothia, och ett vetenskapligt upplevelsecentrum, Universeum.

Efter det att regeringen i februari 1997 beslutat att förlägga mötet till Göteborg började förberedelserna. En uppdelning av arbetet gjordes. Regeringskansliet skulle planera för aktiviteterna som rörde själva EU-mötet och Göteborgs stad skulle arrangera de folkliga aktiviteterna i samband med mötet.

Göteborgsandan

Göran Johansson har uppgett att det i Göteborgskonceptet ingår en öppenhet mot omgivningen och att det var något som han ville skulle präglade EU-mötet i Göteborg. Han kallar det för Göteborgsandan. Han funderade över oroligheter som förekommit på andra toppmöten som Seattle, Prag och Nice och tyckte att Göteborgs samarbetsmodell borde vara ett sätt att få ett öppnare EU-möte. Han ställde sig också frågan om det går att genomföra ett toppmöte där man försöker minimera våldet.

Ett sätt var att få igång en dialog. Möjligheten öppnade sig när Göran Johansson fick kontakt med Mia Christersdotter Norman ungefär ett år före EU-mötet. Hon ville ordna en festival för det fria ordet. Organisationen Fritt Forum bildades och fick disponera ett stort område vid Pustervikskajen i centrala Göteborg under EU-mötet. Med tiden utvidgades kretsen med vilka Göteborgs kommun förde en dialog. Den formaliserades så småningom i den s.k. Måndagsklubben (se avsnitt 6.2.3.2 under rubriken *Måndagsklubben*).

Göran Johansson har uppgett att han inte hade någon samordning med polisen i Göteborg om att satsa på en öppen och mjuk

attityd mot demonstranterna i samband med EU-mötet. Visserligen känner han både länspolismästaren Ann Charlotte Norrås och polismästaren Håkan Jaldung, men något gemensamt upplägg diskuterade de inte. Håkan Jaldung presenterade vid ett tillfälle för kommunstyrelsens ledamöter polisens taktik. Det visade sig att den stämde med kommunens önskemål. Polisen skulle, enligt vad Göran Johansson uppfattade, också ha "en mjuk, icke provocerande linje".

Göran Johansson har betonat att även om polisen deltar i arbetet vid större evenemang så har han, eller kommunen, inte några synpunkter på polisens planering. Han har heller inte försökt påverka polisens bedömning av t.ex. säkerhetsläget.

Göran Johansson ansåg att Göteborgsandan blev ännu mer angelägen att vidmakthålla efter händelserna vid finansministrarnas EU-möte i Malmö den 20–22 april 2001 (se kapitel 5). Händelserna i Malmö hade påverkat många ungdomar som förberedde aktioner under EU-mötet i Göteborg. Han har berättat att efter Malmöhändelserna noterade han att demonstranter tvivlade på att polisen menade allvar med "den öppna mjuka attityden". Han konstaterade också att demonstranter var övertygade om att polisen hade tränat inför toppmötet i Göteborg under polisinsatsen i Malmö.

Göran Johansson blev orolig och framförde till Håkan Jaldung hur allvarligt han såg på situationen. Han påpekade att förtroendet mellan polis och demonstranter höll på att "rinna rakt ut i sanden". Göran Johansson har vidare uppgivit att han tror att det som hände i Malmö kom att påverka händelseutvecklingen i Göteborg.

Länspolismästaren Ann Charlotte Norrås har förklarat att polismyndigheten lyssnade på regeringens signaler och den allmänna debatten. Det påverkade polisarbetet och att det fick polisledningen att tänka sig för och ta det försiktigt så att den inte trappade upp situationen. Hon har uppgett: "Jag personligen har känt ett kraftigt tryck."

Håkan Jaldung har sagt att polismyndigheten var positiv till att Göteborg skulle vara en "öppen stad".

6.2.3.2 Göteborg & Co

Det var kommunens bolag Göteborg & Co:s uppgift att praktiskt få Göteborg att framstå som en öppen stad för såväl Göteborgarna

som besökare. Leif Nilsson, evenemangschef på Göteborg & Co, har beskrivit uppgiften:

”Alla som besökte Göteborg skulle känna sig väldigt välkomna oavsett om de demonstrerade eller om de var på Mässan. Var du här för att demonstrera så skulle du få göra det och då skulle vi ta hand om dig också.”

Göteborg & Co deltog i förberedelsearbetet genom att:

- via programrådet delta i planeringen av kulturevenemang
- ordna boendet för demonstranterna
- framställa ett välkomstpaket till demonstranterna
- delta i Måndagsklubben
- ordna faciliteter i staden

Programråd

Ett programråd tillsattes med representanter från kultur Göteborg, Göteborgs stadsteater, kommunens miljöförvaltning, Stadsmuseet, Göteborgs filmfestival, Göteborgslokaler och Fritt Forum. De arbetade med att genomföra ett kulturprogram som skulle synas över hela staden och pågå från början av juni år 2001 och över toppmötet.

Välkomstpaket och faciliteter

Göteborg & Co utarbetade tillsammans med demonstranternas nätverk ett informationspaket till de anländande besökarna som skulle bo på stadens skolor. I paketet fanns bl.a. en karta där man hade märkt ut skolorna, Lagerhuset där incheckning till boendet skulle ske, demonstrationsvägarna, toaletter, turistinformation. En lista på viktiga telefonnummer ingick också.

Göteborg & Co arbetade med att ordna transporter, mat och toaletter för de anländande demonstranterna. Göteborgs stad stod för kostnaderna för högtalaranläggningen vid bl.a. Götaplatsen där möten skulle hållas. Kommunen lånade också ut lokalen Lagerhuset vid Heurlins plats. Den utnyttjades i första hand av Göteborgsaktionen 2001, Attac och IMC (Independent Media Center). Nätverket Göteborg 2001 hade redan ett kansli.

Måndagsklubben

Måndagsklubben kom att få stor betydelse för slutfasen i planeringen av arrangemangen inför EU-mötet för Göteborgs stad, Göteborgsaktionen, Nätverket Göteborg, Attac och polisen. Gruppen formerades successivt från mars 2001. Namnet Måndagsklubben kom att användas först mot slutet av samarbetsperioden.

Fritt Forum hade, som tidigare nämnts, beviljats ekonomiskt stöd av bl.a. Göteborgs stad för att genomföra det fria ordets festival. En av de ansvariga, Mia Christersdotter Norman, var intresserad av att få med de övriga organisationerna i planeringsarbetet med kommunen. I slutet av mars 2001 förde Mia Christersdotter Norman samman Leif Nilsson, Göteborg & Co, med Hans Abrahamsson och Helena Tagesson, båda från Attac. Leif Nilsson ansåg att det fanns skäl att gå försiktigt fram om de skulle lyckas få igång en dialog med samtliga parter.

Ett informellt möte mellan Attac:s Hans Abrahamsson och Helena Tagesson samt Göran Johansson och Leif Nilsson skedde den 11 april. De enades om att testa hur nätverken skulle ställa sig till ett samarbete med kommunen genom att först låta Leif Nilsson representera kommunen i ett möte med dem.

Leif Nilsson träffade de båda nätverken Göteborgsaktionen och Nätverket Göteborg samt Attac i slutet av april. Han har berättat hur representanter för nätverken anklagade honom för att vara en av etablissemangets "Goa-gubbar" och för att kommunen inte hjälpte till med boende och service för demonstranter.

I början av maj var det dags för Göran Johansson att träffa organisationsföreträdarna. Mötet avlöpte väl. Resultatet blev att kommenderingschefen Håkan Jaldung från polismyndigheten skulle delta vid nästa träff. Mötet hölls en kort tid efter det att polisen bildat en specialenhet, kontaktgruppen (PT-gruppen). Håkan Jaldung passade vid detta tillfälle på att presentera chefen för kontaktgruppen, Göran Nordenstam. Kontaktgruppens uppgift var att föra dialog om planeringen av bl.a. demonstrationerna med de olika organisationerna (se avsnitt 6.2.6.7 under rubriken *Kontaktgruppen*).

Måndagsklubben träffades i Världshuset vid Pustervikskajen där Göteborgs universitets centrum för freds- och utvecklingsforskning har sina lokaler. Den hann med sex träffar från det att polisen anslöt sig till gruppen och fram till första veckan i juni. Under EU-veckan var det möten varje dag.

Det var informella sammankomster. Deltagarna skiftade till antal och personer, men representerade i huvudsak Göteborgsaktionen, Nätverket Göteborg, Attac, polisens kontaktgrupp, Göteborgs stad och Fritt forum. De ämnen som behandlades rörde framförallt praktiska problem som ordningsfrågor i samband med demonstrationerna, boende för tillresta demonstranter, transporter och mat samt genomförandet av storbildsdialogerna.

Nätverket Göteborg förhöll sig avvaktande till Måndagsklubben, enligt en av dess representanter, Jan Strömqvist. Han har förklarat att de ansåg att dialogen med de sex poliserna i kontaktgruppen var värdefull för nätverkets planering. I övrigt ville nätverket inte att deras organisationer skulle "bli beblandade med syndikalisterna" och andra liknande grupperingar. (Syndikalisterna ingick i Göteborgsaktionen.) Nätverket Göteborg ville organisera sin demonstration utan inblandning av de övriga demonstrantgrupperna i Måndagsklubben. Skälet var, enligt Jan Strömqvist, att Nätverket Göteborg, till skillnad från Göteborgsaktionen och Attac, inte tillät maskering i sin demonstration, vilken skulle arrangeras fredagen den 15 juni 2001.

Demonstranternas boende

Göteborgs stads agerande i boendefrågan

I Göteborgs stads öppna anda ingick att låta ungdomar, som anlände för att demonstrera eller delta i aktiviteterna runt om i staden, bo på skolor. Likartad gästfrihet som vid fotbollsevenemanget Gothia Cup borde gälla, enligt kommunalrådet Göran Johansson. Kommunen ville bidra till att ungdomarna under ordnade former hade någonstans att bo. Leif Nilsson, Göteborg & Co har ställt frågan:

"Var hade annars alla varit? De hade ju varit på stan, de hade belägrat Vasaparken, Avenyn och överallt. Nu fick alla ett anständigt ställe att vara på."

Göran Johansson har framhållit att beslutet om boendet skedde i samråd med Polismyndigheten i Västra Götaland, ett arbetssätt som de brukar följa vid större arrangemang. Under våren 2001 fördes också diskussioner med nätverkens företrädare. Kommunen åtog sig att ta fram drygt 10 000 övernattningsmöjligheter. Behovet stannade på 9 000 platser.

Vid ett möte den 31 maj 2001 med representanter från kommunen, polismyndigheten och Göteborg & Co framkom att Hvitfeldtska gymnasiet skulle bli "en samlingspunkt och informationscentral för aktivisterna", enligt en promemoria upprättad i polismyndigheten. Göteborgsaktionen 2001 planerade att hålla en motkonferens och förlägga flera seminarier på gymnasiet. Fältbiologerna, som ingick i Göteborgsaktionen, var en av de organisationer som skulle ha sammankomster på skolan. Vi lämnar i avsnitt 6.2.8 en beskrivning av arrangörerna av demonstrationer, möten och seminarier.

Kommunen hyrde ut sammanlagt 16 skolor till Göteborgsaktionen, Nätverket Göteborg 2001 och Attac. Skolorna fördelades av kommunen mellan demonstrationsorganisationerna. Polisen var närvarande vid dessa möten då skolorna fördelades, enligt Leif Nilsson. Göteborgsaktionen hade i ett tidigt skede, hösten 2000, framställt önskemål om att få tillgång till Hvitfeldtska och Schillerska gymnasierna. Kommunen lät därför Göteborgsaktionen och Attac hyra bl.a. dessa skolor.

Kommunen och demonstrationsorganisationerna skrev kontrakt om uthyrning och kommunen ställde vissa villkor. Ett var, enligt Göran Johansson, att uthyrning av skolor bara skulle ske till de nätverk som hade av polisen godkända demonstrationstillstånd. Övriga villkor som kommunens fritids- och föreningsförvaltning ställde var bl.a.:

- Organisationerna skulle utse bovärdar för varje skola.
- Bovärdarna skulle utbildas.
- Bovärdarna skulle kontrollera att inga obehöriga tog sig in i skolorna.
- Bovärdarna skulle informera de boende om utrymningsvägar och övrigt som gällde brandskyddssäkerhet.
- Organisationerna skulle kvittera ut ett antal boendekort.
- De boende skulle få lösa boendekort med namn och personnummer. Uppgifterna skulle dock inte överlämnas till polisen.
- Boendekorten skulle kosta 35 kronor för en natt, 65 kronor för två nätter. Fem kronor av summan skulle utgöra betalning för allmänna kommunikationer.
- Skolans vaktmästare, som skulle finnas angiven på en av kommunen upprättad lista, skulle vara kontaktman. Han/hon skulle hjälpa till med praktiskt arbete på respektive skola.

- Den ekonomiska redovisningen skulle organisationerna göra efteråt till kommunen.
- Nätverken/hyresgästen skulle stå för eventuell skadegörelse.

På de större skolorna utsågs även skolvårdar som hade det övergripande ansvaret. Uthyrningen av skolorna inbringade närmare 320 000 kronor. Totalt såldes cirka 3 900 boendekort. De boende betalade även för den mat som serverades på skolorna.

Göran Johansson hörde inte några varningssignaler från t.ex. polisen om att det kunde innebära vissa säkerhetsrisker att hyra ut skolorna till nätverken. Han har menat att om polisen kommit till dem och diskuterat och sagt att det inte var lämpligt att upplåta skolorna så hade man antagligen inte gjort det.

Polisens agerande i boendefrågan

Polismyndigheten i Västra Götaland deltog i arbetet med att ta fram lämpliga skolor för övernattnig.

Myndighetens kontakt med Göteborgs kommun om boende för demonstranter skedde inledningsvis genom chefen för planeringsstaben Peter Jigström. Även ställföreträdande kommenderingschefen Lars Berg hade samtal med kommunens representanter om boendet. I mars 2001 delgav han biträdande stadsdirektör Arne Heldtander, Göteborgs kommun, polisens farhågor om att låta demonstranterna bo på de centralt belägna gymnasierna Schillerska och Hvitfeldtska samt polisens önskemål om att kommunen skulle upplåta enbart skolor i ytterområdena.

Arne Heldtander har sagt att Lars Berg vid ett möte "förmedlade en del farhågor beträffande boendet i Hvitfeldtska gymnasiet". Han har vidare berättat att Lars Berg framförde denna synpunkt först då överenskommelse träffats med demonstranternas organisationer om hyra av skolor för boende. Arne Heldtander har sagt att "vi kunde bara konstatera att det var fait-à-compli, farhågorna kom för sent". Han har vidare förklarat att det skulle vålla problem om Göteborgs stad skulle dra tillbaka sitt löfte om att hyra ut skolorna. Såvitt han kan minnas vidarebefordrade han inte polismyndighetens farhågor om Hvitfeldtska gymnasiet till kommunalrådet Göran Johansson.

I början av maj 2001 bildades en arbetsgrupp inom Göteborgs kommun som hade till uppgift att lösa praktiska frågor kring inkvartering, tältläger, transporter, toaletter m.m. Polismyndig-

hetens representanter var Margareta Schlüter och Karin Blegel som båda tjänstgjorde på kriminalunderrättelseroteln.

På kriminalunderrättelseroteln konstaterade man att det via Internet spreds att Göteborgs kommun ställde upp med inkvartering och mat under EU-veckan till en låg kostnad. Poliserna på roteln såg en fara i att hyra ut skolor till subventionerade priser eftersom det skulle kunna locka militanta demonstranter till Göteborg. De ansåg att det var olämpligt att hyra ut centrala skolor som Hvitfeldtska gymnasiet.

Kommunens åtagande om logi och transport för demonstranter var ett skäl till att polismyndigheten den 7 maj 2001 skrev en andra komplettering av sin hotbild (se vidare avsnittet 6.2.6.6 *Polisens hotbilder*).

Under våren 2001 förekom inom polismyndigheten diskussioner om hur polisen skulle förhålla sig till kommunens erbjudande om att hyra ut skolor till demonstranter. Karin Blegel förde sådana samtal med chefen för planeringsstaben Peter Jigström. Kommanderingschefen Håkan Jaldung har uppgett att polismyndigheten av förtroendeskäl inte kunde motsätta sig uthyrning av skolor.

I kommunens arbetsgrupp framförde polismyndigheten ett önskemål om att Göteborg skulle hyra ut endast skolor som låg väster om Svenska Mässan. Polismyndigheten ansåg att man därmed kunde undvika att få demonstrationståg in mot centrala Göteborg från två håll. Önskemålet uppfylldes med något eller några undantag.

Vid polismyndighetens tidiga bedömningar av hur stort område som skulle avspärras utgick polismyndigheten från vad som krävdes för att upprätthålla ordning och säkerhet. Beslut om avspärrningar kring Svenska Mässan fattades den 7 juni 2001 och kom att omfatta ett område som inkluderade Burgårdens och Katrinelunds gymnasier. Polismyndigheten behövde disponera Samskolan, Buråsskolan och Johannebergsskolan för daginkvartering av poliser i yttre tjänst under EU-kommenderingen. Dessa skolor blev därmed aldrig aktuella för uthyrning.

Fördelningen av de utvalda skolorna skedde i samråd mellan kommunen och organisationerna. Polismyndigheten var, som vi tidigare nämnt, närvarande enligt Leif Nilsson. Håkan Jaldung har uppgett att om polisen lagt sig i hade man tappat förtroendet och "riskerat att de tillresta struntade i polisens beslut och rekommendationer".

Dagarna före EU-mötet visade det sig att polisen inte fick tillträde till lokaler som Göteborgs kommun upplåtit till Göteborgs-

aktionen och Attac. Det gällde bl.a. Hvitfeldtska gymnasiet (se avsnitt 6.3.2.3 under rubriken *Polisinsatsen mot Hvitfeldtska gymnasiet*).

Säkerhetspolisens synpunkter på boendet

Direktör Thomas Tibell, idrotts- och föreningsförvaltningen i Göteborgs stad kontaktade i början av november 2000 chefen för Säkerhetspolisens västa sektion Margareta Nilsson. Han förhörde sig om det fanns några synpunkter från polisens sida på att upplåta skolor åt organisationer för övernattnig. Hon sade att hon skulle kontakta polismyndigheten.

Margareta Nilsson har uppgett att hon delgav Thomas Tibell sin uppfattning att kommunen borde undvika att hyra ut de mest centralt belägna skolorna, dvs. Hvitfeldtska gymnasiet och Schillerska gymnasiet, och i stället ordna en mer perifer förläggning. Hon har vidare uppgett att hon delgav uppfattningen också till chefen för planeringsstaben Peter Jigström vid ett samtal under våren 2001.

Peter Jigström har förklarat att han inte har någon minnesbild av samtalet.

I Säkerhetspolisens hotbildsrapport från den 22 maj 2001 angavs att hotbilden var hög beträffande inhemsk extremism med betydande risk för angrepp. Säkerhetspolisen skrev bl.a. följande:

Svenska aktivister ur den autonoma miljön hade deltagit i internationella möten i syfte att saluföra GBG 2001 och locka utländska anarkistiska och autonoma grupper att delta i protesterna. Skolor hade hyrts som logi för tillresande.

Incheckning och fördelning av boendeplatser

Kommunen hyrde Lagerhuset på Heurlins plats, nära Folkets Hus vid Järntorget. Lokalen fick disponeras av Göteborgsaktionen och Attac där de hade kansli under EU-mötet. På kansliet ägde incheckning och fördelning av boendeplatser rum.

I Lagerhuset fanns också en nyhets- och informationsbyrå, Independent Media Center (IMC) som hade sin redaktion på fjärde våningen. IMC hyrde lokalen under EU-mötet av Nätverksstan Kultur i Väst AB.

I motsats till flertalet andra skolor var Hvitfeldtska och Schillerska gymnasierna tillgängliga för övernattnig redan från

tisdagen den 12 juni 2001. Demonstranter som anlände tidigt till Göteborg kom därmed att i stor utsträckning förläggas på de båda gymnasierna.

Nätverket Göteborg 2001 ansvarade för Kungsladugårdsskolan och Nordhemsskolan. Det var framförallt demonstranter från övriga nordiska länder som bodde på dessa skolor. Nätverket Göteborg 2001 åtog sig inte att boka rum för enskilda tillresta demonstranter.

6.2.4 Räddningstjänsten

I Göteborgs Räddningstjänstförbunds uppgifter ingår ambulansverksamhet och brandsläckning. På sensommaren år 2000 startade planeringen inför EU-toppmötet. Ansvarig var brandingenjören Per Jarring.

Planeringen skedde i samråd med bl.a. Utrikesdepartementet, Göteborgs stad, Göteborg & Co, Polismyndigheten i Västra Götaland och Svenska Mässan. Till en början handlade den om hur trafikomläggningar och avstängningar av Göteborgs stad skulle påverka framkomligheten för Räddningstjänstens del.

Oroligheterna under EU-toppmötet i Nice i december 2000 påverkade diskussionerna med samarbetsparterna och den egna planeringen. Räddningstjänsten anpassade sina förberedelser till en mer hotfull situation. Tankarna på ett nytt sätt att arbeta inför större händelser tog form hos räddningschefen Åke Jacobsson. I mars 2001 tillsatte han en stab. Den bestod av sex personer och leddes av Per Jarring.

Planering efter alternativa scenarier

Det är rutin att Räddningstjänsten vid större händelser får information om hotbilder från Polismyndigheten i Västra Götaland. Inför EU-mötet tyckte Per Jarring att polismyndigheten uppträdde annorlunda. Han noterade att den inte ville tala om vad polisen trodde skulle hända. Han har vidare uppgett att ”mycket runt mötet var litet hemligare” och att det var ”litet svårare att komma åt informationen än det kanske är för en annan aktivitet”. Polisen talade, enligt Per Jarring, mycket om dialogen som den hade med de organisationer som hade fått tillstånd att demonstrera och fått lov att hyra kommunens skolor.

Räddningstjänsten utgick från vad som hänt vid tidigare toppmöten, däribland Nice, då ett flertal bränder inträffade. Utifrån detta skissade Räddningstjänsten på två alternativa hotbilder.

Alternativ 1 var en situation där det för Räddningstjänstens del skulle bli aktuellt att klara ett antal mindre, eller medelstora bränder, till exempel i en banklokal, i en McDonalds-restaurang eller i bilar.

Alternativ 2 handlade om att ha en beredskap för större sabotage som skulle kunna skapa ett omfattande kaos.

Enligt båda alternativen måste Räddningstjänsten vara beredd på att mycket folk skulle röra sig ute i staden. Samtidigt skulle stora områden vara avspärrade. De fick räkna med att framkomligheten för räddningsfordonen skulle försvåras.

Strategi

Räddningstjänstens stab arbetar i olika beredskapsnivåer – den gröna är normalläge, den gula är förhöjd beredskap och den röda är högsta nivå. Om något inträffar växlar staben upp till gul nivå genom att ringa runt och kalla in folk till tjänstgöring.

Inför och under EU-mötet bestämdes att staben skulle befinna sig i gult beredskapsläge hela tiden, det vill säga räddningsarbetet skulle kunna gå igång omedelbart. Därtill skulle Räddningstjänsten

- själva inhämta information om var deras insatser behövdes
- ha en extra ledningsfunktion igång för att kunna hantera flera parallella händelser
- hålla ett antal styrkor i beredskap så att Räddningstjänsten alltid skulle ha någon styrka att sätta in (planering för grundberedskap)
- arbeta med ”en offensiv beredskapsomflyttning”, vilket innebar att styrkor skulle befinna sig ute i staden nära händelsernas centrum för att snabbt kunna rycka in vid behov

Ett 40-tal personer inom Räddningstjänsten arbetade extra med förberedelserna för EU-mötet och under själva mötet. Extra släcknings- och ambulansfordon lånades in.

Under själva mötesdagarna tillsatte Räddningstjänsten en brand- och ambulansutbildad observatör i polisinsatsernas ledningsfordon. Det visade sig nämligen, enligt Per Jarring, redan på torsdagen vid insatsen mot Hvitfeldtska gymnasiet att Räddningstjänstens upp-

ställningsplats inte gick att samordna med polisens. Per Jarring har framhållit betydelsen av närhet till polisens ledningsfordon för att snabbt kunna rycka in vid behov.

Räddningstjänsten ville, som vid tidigare tillfällen, ha en plats i polismyndighetens kommenderingsstab för sitt samverkansbefäl. Dennes uppgift var bl.a. att snabbt vidarebefordra information därifrån. Polismyndigheten avstyrkte begäran.

6.2.5 Beredskapsenheten m.m.

Sjukvårdens beredskapsenhet ska samordna insatser som berör sjukvårdens organisation i Västra Götalandsregionen. Förberedelserna bygger i stor utsträckning på hotbilder från Polismyndigheten i Västra Götaland och Säkerhetspolisen. Beredskapsenheten har redovisat sitt arbete i rapporten EU:s toppmöte 15–16 juni 2001, rapport om sjukvårdens agerande i Västra Götalandsregionen. Samarbetet med polisen startade ungefär ett år före EU-mötet. Beredskapsenheten skriver i rapporten att polisens bedömningar om hotbilden var ”tämmligen hög” och man planerade därefter.

Beredskapsenhetens förberedelser gick ut på att organisera och förstärka resurserna inom sjukvården genom bl.a. följande åtgärder:

- Sahlgrenska universitetssjukhus och Kungälvssjukhus akutmottagningar förstärktes.
- Övriga sjukhus förberedde sig på att ta emot överflyttningar från Göteborgssjukhusen.
- Primärvården fick ökad bemanning.
- Specialistläkare organiserades så att de kunde göra ”hembesök” på hotellen.
- Ambulanssjukvården förstärktes med elva ambulanser
- En ambulans med narkosköterska iordningsställdes till president Bush.
- Ledningsgrupper för katastrofläge stod i beredskap.
- En ledningsstab för tjänst dygnet runt på tio schemalagda personer förbereddes för tiden 13–16 juni.
- En samverkansperson med uppgift att vara uppdaterad på händelseutvecklingen utsågs och skulle sitta i polishuset.

Samma problem uppstod för Beredskapsenheten som för Räddningstjänsten. Samverkanspersonen fick inte plats i polisens stab

vilket annars är brukligt vid större insatser. Beredskapsenheten skriver i sin utvärdering av EU-mötet att det är ”viktigt att få snabb information om händelserna för att förbereda sjukhusen”. Den nya ordningen innebar att ”samverkanspersonerna aldrig var uppdaterade avseende det aktuella händelseförloppet” utan de fick information via radio, TV och polisradion.

Katastrofsamordningsgruppen

I slutet av april 2001 utökades Göteborgs stads ordinarie katastrofsamordningsgrupp och fick namnet Göteborgs-samordningsgruppen. I den ingick representanter för 15 förvaltningar och bolag inom Göteborgs stad. Gruppen träffades varje dag från den 5 juni för en lägesbeskrivning inför EU-toppmötet. Från den 12 juni höll gruppen sina möten i Gårda brandstation. Information från polismyndigheten förmedlades till gruppen.

Det skall alltid gå att snabbt sammankalla gruppen vid större påfrestningar på samhället. Ledamöterna samlas vid sådana tillfällen i Räddningstjänstens lokaler i Gårda. Gruppen ska ha ett mer övergripande perspektiv och lägger sig inte i det praktiska arbetet ute på fältet.

6.2.6 Polisen

6.2.6.1 Bakgrund

Polisinsatsen under EU-toppmötet i Göteborg var en av de största någonsin i Sverige. Förutom att skydda och säkerställa själva Europeiska rådets möte och president Bushs besök skulle polisen garantera säkerheten vid en mängd aktiviteter som pågick i anslutning till dessa två händelser.

Polismyndigheten i Västra Götaland hanterade 43 olika demonstrationer där sammanlagt 50 000 demonstranter deltog, enligt polisens uppskattning. Under de tre aktuella dyggen den 14–16 juni 2001 hade polismyndigheten 600 polisinsatser, varav några fick stor uppmärksamhet. Det gäller bl.a. vid Hvitfeldtska gymnasiet, Götaplatsen/Kungsportsavenyn, Vasaplatsen, Järntorget och Schillerska gymnasiet.

Sammantaget hade polismyndigheten cirka 2 500 poliser till sitt förfogande de tre dagarna. Poliseskorterna kring EU:s ledare och presidenten Bush krävde stora polisresurser. En del poliser behövdes vid flygplatserna Landvetter och Säve dit delegationerna

anlände. Andra skulle garantera säkerheten vid Svenska Mässan där EU-mötet hölls. Flera upplevde några av sina värsta dygn i sin tjänsteutövning då poliser och demonstranter drabbade samman.

6.2.6.2 Rikspolisstyrelsen

Rikspolisstyrelsens organisation och uppgifter har beskrivits översiktligt i avsnitt 3.2. En av Rikspolisstyrelsens huvuduppgifter är att verka för samordning inom polisväsendet. Det innebär att Rikspolisstyrelsen skall svara för ”samordningen av polisens planering för sådana särskilda händelser där intresset av samordnade insatser är särskilt framträdande” (3 § 2 förordningen [1989:773] med instruktion för Rikspolisstyrelsen).

I nämnda avsnitt har vi även redogjort för definitionen av särskild händelse. Enligt föreskriften FAP 201-1 är en särskild händelse ”en befarad eller inträffad händelse, som innefattar brott eller annan störning av den allmänna ordningen eller säkerheten, och som är så omfattande eller allvarlig att polisen för att kunna lösa sina uppgifter måste organisera, leda och använda sina resurser i särskild ordning”.

En särskild händelse är alltså av en sådan karaktär att polisinsatserna inte kan genomföras inom den vardagliga linjeorganisationen. Polismyndigheterna brukar dock normalt klara sådana situationer utan Rikspolisstyrelsens inblandning.

Inför Sveriges EU-ordförandeskap var det således en uppgift för Rikspolisstyrelsen att ta ställning till hur den skulle genomföra en samordnad planering av resurserna inom polisväsendet inför cirka 80 EU-möten som skulle hållas på olika platser i Sverige.

Rikspolisstyrelsens EU-förberedelsegrupp

Rikspolisstyrelsen började planeringen inför Sveriges EU-ordförandeskap i augusti 1998 då en EU-förberedelsegrupp bildades. Uppgiften blev att utarbeta underlag och förslag till beslut av rikspolischefen i samband med det svenska ordförandeskapet i EU. Det innebar att förberedelsegruppen skulle ”utreda vilken organisation och vilka arbetsformer som inom polisen skall gälla under ordförandeskapet, rekrytera personal för att bemanna organisationen, kompetensutveckla personalen i språk, EU-kunskap, förhandlingskunskap, utbytestjänstgöring m.m.”

Rikspolisstyrelsens operativa förberedelsegrupp

Rikspolischefen Sten Heckscher har förklarat att Rikspolisstyrelsen tog sitt samordningsansvar genom att bl.a. tillsätta en operativ förberedelsegrupp. Den tillsattes den 23 juni 1999 och fick följande uppdrag:

Mot bakgrund av den information som Utrikesdepartementet kan förväntas lämna bör Rikspolisstyrelsen tillsammans med företrädare för polismyndigheterna, Säkerhetspolisen och Rikskriminalpolisen göra bedömningar av om det av polisoperativa skäl skulle finnas hinder för ett genomförande av den tilltänkta mötesplanen. Sådana bedömningar kan exempelvis leda till att mötesschemat justeras.

För att kartlägga vilka problem som kan vara förknippade med dessa operativa frågor bör en särskild arbetsgrupp bildas. Gruppen bör ha till uppgift att identifiera eventuella problemområden och att beskriva ansvarsfördelningen. Gruppen bör också översiktligt beskriva resursåtgången för planering och genomförande av "stort" respektive "litet" möte.

Inrättandet av den nu nämnda arbetsgruppen innebär inte att ansvar för åtgärder flyttas.

Polismästaren Håkan Jaldung utsågs till ordförande i den operativa förberedelsegruppen. Skälet till att han utsågs var att han var chef för länsordningspolisen vid Polismyndigheten i Västra Götaland och därmed skulle ansvara för förberedelserna inför toppmötet i Göteborg i juni 2001.

Rikspolischefen har förklarat:

"Att Rikspolisstyrelsen använder personer utifrån polisorganisationen i arbete som initieras centralt är ingen nyhet."

Håkan Jaldung anses enligt rikspolischefen vara expert på ordningspolisverksamhet.

Övriga ledamöter i arbetsgruppen var polisöverintendenten Margareta Linderöth, Säkerhetspolisen, polisintendenten Stig Pettersson, Rikskriminalpolisen och poliskommissarien Lennart Petersson, Rikspolisstyrelsen.

I den slutliga handläggningen av beslutet att tillsätta den operativa förberedelsegruppen deltog rikspolischefen, överdirektören vid Rikspolisstyrelsen Olof Egerstedt, Säkerhetspolisens generaldirektör Anders Eriksson och Rikskriminalpolisens chef Lars Nylén. Föredragande var byråchefen Mats Öhrström.

Anders Eriksson har berättat att deltagarna diskuterade vem som skulle utses till ordförande i Rikspolisstyrelsens operativa förbe-

redelsegrupp. Han uppfattade att det var Polismyndigheten i Västra Götaland som drev frågan om att Håkan Jaldung skulle bli ordförande. Anders Eriksson ansåg dock att Håkan Jaldung saknade tillräcklig kompetens för uppgiften. Han framförde att Margareta Linderoth, som tidigare hade varit polismästare i den öppna polisen och därför hade erfarenhet av såväl den öppna polisens arbete som säkerhetspolisens arbete, var lämpligare för uppdraget.

Anders Eriksson har berättat att diskussioner uppstod om bl.a. hur ansvaret och uppgifterna skulle fördelas mellan Rikspolisstyrelsen, Säkerhetspolisen och Polismyndigheten i Västra Götaland. De rörde vem som under EU-mötet skulle ansvar för säkerhetsarbetet.

Överväganden av Rikspolisstyrelsens operativa förberedelsegrupp

Den operativa förberedelsegruppens arbetsformer

Det rådde enligt vad som har uppgivits stor oenighet mellan å ena sidan Håkan Jaldung och å andra sidan de tre övriga ledamöterna. De hade framförallt svårt att enas om bl.a. ansvarsfördelningen mellan polismyndigheterna och Rikspolisstyrelsen när det gällde den övergripande planeringen och samordningen av polisens resurser. Därtill drev Håkan Jaldung frågan om vem som skulle ansvara för livvaktsskyddet under EU-kommenderingen. Margareta Linderoth har berättat:

”Arbetet i den här gruppen bestod mest av bråk i åtta månader. Vi hade helt olika uppfattningar och därmed sagt att vi var tre mot en. Håkan hade en uppfattning och vi andra hade en annan. Vi var rätt osams kan jag säga.”

Lennart Petersson har beskrivet arbetet i liknande ordalag:

”Det fanns två läger. Det fanns ett läger för Rikspolisstyrelsen och ett läger i form av Jaldung. Vissa saker var vi överens om, vissa andra var vi inte överens om. På sluttampen så blev det rätt så hårt och knöligt.”

Stig Pettersson förundrades över atmosfären i gruppen:

”Det var en mycket märklig atmosfär. Vi skulle kriga om något så viktigt som att polisen skulle sköta sitt arbete när Sverige skulle vara ordförande i EU.”

Håkan Jaldung har sagt att ledamöterna inte var överens i vissa frågor, men att slutresultatet blev en rapport som alla kunde ställa sig bakom.

Den operativa förberedelsegruppen träffades vid tre tillfällen under tre dagar. Den hade sammanlagt konferens i nio dagar för att diskutera på vilket sätt Rikspolisstyrelsen skulle samordna planeringen inför ordförandeskapet. När sista mötet började hade ledamöterna inte enats på en enda punkt och det var bara några dagar innan de skulle lämna sin rapport till rikspolischefen.

De tre ledamöterna Stig Pettersson, Lennart Petersson och Margareta Linderöth anser att Håkan Jaldung ville planera och genomföra EU-kommenderingen i Göteborg utan inblandning från Rikspolisstyrelsen. Detta präglade förhandlingarna i den operativa förberedelsegruppen.

Bedömning av hinder mot regeringens mötesplan

Den operativa förberedelsegruppen skulle bedöma om det fanns anledning för regeringen att ändra den tänkta mötesplanen. Regeringen hade hösten 1999 ännu inte bestämt hela mötesplanen. Ytterligare möten och platser för dessa skulle fastställas.

Gruppen skrev att Säkerhetspolisen hade upprättat den första av flera hotbilder avseende ordförandeskapet. Av den framgick att det förelåg ringa risk för angrepp mot de då kända mötena.

Gruppen enades utan omfattande diskussioner. Den skrev i sin rapport:

Enligt Säkerhetspolisens bedömning kommer dock inte hotbilden i stort att förändras oavsett beslutade orter. Med de beslutade mötesplatserna som utgångspunkt har arbetsgruppen efter samråd med berörda polismyndigheter funnit att ett antal myndigheter har behov av resursförstärkning och specialistkompetens. Det har även framkommit att det finns vissa utbildnings- och investeringsbehov. Sammantaget är dessa problem inte större än att de hinner lösas före år 2001.

Således har gruppen funnit att det i nuläget inte föreligger något hinder mot de tilltänkta mötesplatserna.

Oenighet om central samordning av resurserna

Ordförandeskapet i EU skulle beröra ett stort antal polismyndigheter (exakt hur många var ännu inte känt) och sammantaget kräva en omfattande polisinsats. Till skillnad från Håkan Jaldung ansåg den operativa förberedelsegruppens övriga ledamöter att detta räckte som skäl för att samordning och övergripande planering

skulle ske centralt, det vill säga av Rikspolisstyrelsen tillsammans med de polismyndigheter som skulle beröras av EU-mötena. Polismyndigheterna skulle dock fortfarande ansvara för den lokala planeringen och verksamheten på plats.

Håkan Jaldung ville å sin sida ha inflytande över planeringen. Han ville inte att den skulle styras från Rikspolisstyrelsen. Enligt honom var det de övriga polismyndigheterna som ansvarade för EU-möten var av samma åsikt.

Ett stort antal poliser från hela landet skulle vid olika tillfällen arbeta tillsammans under ordförandeskapsperioden. Det gällde framförallt under toppmötet i Göteborg. Förespråkarna för en samordnad planering påpekade behovet av att poliserna hade samma bas att stå på när det gällde organisation, taktik, polisspråk, nomenklatur, ordergivning och utrustning. De hänvisade till polisens förberedelser inför Europamästerskapen i fotboll år 1992. Den satsning som gjordes då förbättrade poliskårens kompetens och utrustning. Närmare 4 800 poliser från samtliga polismyndigheter utbildades och tränades för uppdraget. När mästerskapen inleddes hade poliskommenderingen en väl förberedd reserv att tillgå, inte minst vid sena och akuta behov av förstärkningar. Den samkörda planeringen gav också en långsiktig effekt. I flera år efter fotbolls-EM kunde polismyndigheter runt om i landet begära förstärkning från andra myndigheter i förvisning om att de poliser som tjänstgjort under EM hade kompetens och utrustning.

Rikspolisstyrelsens ledamöter har berättat att Håkan Jaldung var emot en samordnad planering efter t.ex. den modell som prövats vid fotbolls-EM. Han kunde tänka sig en central samordning, men den skulle styras av Polismyndigheten i Västra Götaland och inte av Rikspolisstyrelsen. Övriga ledamöter ansåg å sin sida att de inte hade mandat att lämna över en uppgift som ligger på Rikspolisstyrelsen till en av landets polismyndigheter.

Håkan Jaldung har förklarat att förutsättningarna för polisen inför EM i fotboll år 1992 var annorlunda än de var inför EU-mötena år 2001. År 1992 var standarden på polisens utbildning och utrustning mycket sämre än vad den var inför EU-ordförandeskapet. Dessutom var EM i fotboll en händelse som det var svårare att planera inför eftersom polismyndigheterna i förväg inte visste vilken myndighet som skulle beröras och på vilket sätt.

Ledamöterna enades till slut om en kompromiss. De föreslog att Rikspolisstyrelsen skulle tillsätta en samordningsgrupp med följande mandat:

Denna grupp skall endast ha en samordnande och stödjande funktion. Gruppen fråntar inte respektive polismyndighet och Säkerhetspolisen deras skyldigheter att själva planera inför respektive möte. Rikspolisstyrelsen utser enligt nu gällande arbetsordning för Rikspolisstyrelsen, en representant för Rikskriminalpolisen som sammankallande för gruppen. Samtliga berörda polismyndigheter och Säkerhetspolisen utser vardera en deltagare. För att gruppen på ett bra sätt skall kunna hjälpa och stödja polismyndigheterna i sitt planeringsarbete bör deltagarna vara på nivån ansvarig handläggare av planeringen vid varje myndighet.

Förutsättningarna för en sådan samordningsgrupp blev därmed annorlunda än inför EM, enligt ledamoten Lennart Petersson. Då tillsattes en ledningsgrupp med en representant från Rikspolisstyrelsen som ordförande och samtliga berörda länspolismästare som ledamöter. Till sitt förfogande hade de en grupp som såg till att samordningen genomfördes.

Nu, inför EU-toppmötet, fick samordningsgruppen en betydligt svagare position, enligt Lennart Petersson. Han har konstaterat att samordningsgruppens arbete blev beroende av frivillighet och välvilja från de berörda polismyndigheterna. Det fanns nämligen inget beslut eller något direktiv som band myndigheterna att ställa upp på en samordning av utbildning, utrustning och polisförstärkning.

Håkan Jaldung har förklarat att han inte ville ha en samordningsgrupp som skulle kunna lägga sig i "de minutoperativa frågorna".

I den operativa förberedelsegruppen försökte förespråkarna för en samordnad planering ge samordningsgruppen någon form av auktoritet genom att driva kravet att dess deltagare borde vara ansvarig handläggare av planeringen vid varje myndighet.

Lennart Petersson har påpekat att förhållandena är annorlunda jämfört med EM år 1992. Nu har landets 21 polismyndigheter blivit i stort sett ekonomiskt självständiga. De vill då själva bestämma vilken utrustning och utbildning som skall upphandlas.

Polismyndigheternas behov av förstärkningar under EU-ordförandeskapet var åtminstone en uppgift som med fördel kunde planeras centralt, enligt Rikspolisstyrelsens ledamöter i gruppen. Enligt dem var dock Håkan Jaldung även i denna fråga av annan åsikt. Han ansåg att de förstärkningar som skulle behövas gick att klara med de rutiner som fanns.

Landets polismyndigheter är indelade i sex förstärkningsområden. Inom dessa områden lånar de poliser och utrustning av varandra vid större polisinsatser. Stig Pettersson och Lennart Petersson har förklarat att det är först när det kärvar och en

myndighet inte får vad den begär som polismyndigheten vänder sig till Rikspolisstyrelsen och då startar ofta en tidsödande process där Rikspolisstyrelsen skall försöka lösa ett redan låst läge. Det är, enligt de två ledamöterna, en otacksam och ofta tidskrävande uppgift.

De har vidare berättat att Rikspolisstyrelsen i dag inte har någon vetskap om hur polisförstärkningsrörelserna ser ut. Polismyndigheterna har nämligen sedan mitten av 1980-talet inte längre någon skyldighet att rapportera om de har lånat ut poliser till andra myndigheter.

Stig Pettersson och Lennart Petersson påpekade att förstärkningsrörelserna troligen skulle bli omfattande vid EU-ordförandeskapet. De hävdade att polisen skulle vinna i tid och effektivitet om Rikspolisstyrelsen redan från början planerade för förstärkningarna.

En kompromiss uppnåddes mellan Håkan Jaldung och de övriga i gruppen i förstärkningsfrågan. Polismyndigheterna skulle anmäla till Rikspolisstyrelsen om de behövde specialistkompetens såsom bombskyddsverksamhet och särskilda insatsstyrkor. Rikspolisstyrelsen skulle därefter anvisa förstärkningsrörelser för dessa specialistkompetenser. Övriga behov av förstärkningar skulle polismyndigheterna lösa enligt de gällande rutinerna.

EU-mötena i Sverige – ingen polisiär riksangelägenhet

Rikspolisstyrelsens operativa förberedelsegrupp skulle som nämnts inte ta ställning till de operativa uppgifterna i de berörda polismyndigheterna i samband med EU-ordförandeskapet. En fråga som gruppen enligt direktiven dock skulle ta ställning till var om EU-mötena sammantaget skulle kunna betraktas som "polisiär riksangelägenhet". Rikspolisstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (FAP 201-1) anger följande:

Med polisiär riksangelägenhet avses i detta sammanhang en särskild händelse som berör väsentliga samhällsintressen och som har en sådan riksomfattande karaktär att kravet på samordning mellan polismyndigheter är särskilt framträdande.

Stig Pettersson var chef för Rikskriminalpolisens ordningspolis-enhet. Det är den enhet som är ansvarig för förstärkningsrörelserna då polismyndigheterna behöver hjälp med dessa. Han blev förvånad när Håkan Jaldung på den operativa förberedelsegruppens första möte framförde att EU-ordförandeskapet inte var någon polisiär

riksangelägenhet. Håkan Jaldung hävdade att Polismyndigheten i Västra Götaland skulle klara kommenderingen under EU-toppmötet i Göteborg i juni 2001 utan polisförstärkningar från andra myndigheter.

Stig Pettersson ansåg dock att inte någon polismyndighet i Sverige hade tillräcklig kapacitet för ett sådant möte. Han har påpekat att det redan då hade hållits ett antal toppmöten i Europa som krävt stora polisresurser. Sverige har totalt 16 000 poliser, vilket skulle innebära att flera av de polismyndigheter som berördes av ordförandeskapet skulle komma att behöva förstärkningar. Stig Pettersson drog slutsatsen att Rikspolisstyrelsen skulle få en stor uppgift med att hantera förstärkningsrörelserna i landet under första halvåret 2001.

Stig Pettersson har också berättat att ett förslag framfördes om att en grupp med representanter från både Rikspolisstyrelsen och polismyndigheterna skulle genomföra besök i länder som hade haft, eller skulle ha, toppmöten. Det avvisades av Håkan Jaldung med motiveringen att Polismyndigheten i Västra Götaland redan hade genomfört sådana studiebesök.

Diskussionerna slutade med att gruppen kom fram till att EU-mötena inte kunde betraktas som en polisiär riksangelägenhet. Stig Pettersson anser fortfarande att EU-mötena var en polisiär riksangelägenhet. Han har förklarat att gruppen var tvungen att komma någon vart i sitt arbete och därför backade ledamöterna inför Håkan Jaldungs krav.

Lennart Pettersson har förklarat varför han gick med på att gruppen gav efter för Håkan Jaldung. Han har påpekat att vid den här tiden, sommaren och hösten 1999, fanns det inte mycket som pekade på att EU-mötena skulle kunna betraktas som en polisiär riksangelägenhet. Han har påpekat att oroligheter ägde rum vid WTO-mötet i Seattle först vid månadsskiftet november/december samma år, vid världsbanksmötet i Prag i september 2000 och vid EU:s toppmöte i Nice i december 2000. Han har vidare förklarat:

”Vi hade hotbilden uppe och Säkerhetspolisen kunde inte leverera någon förhöjd hotbild.”

Lennart Petersson anser att frågan om en händelse skall anses vara en polisiär riksangelägenhet inte kan avdömas vid ett enda tillfälle. Den frågan måste leva under hela planeringsperioden och prövas kontinuerligt. Lennart Petersson anser att den som hade planeringsansvaret då oroligheter inträffade på EU-möten ute i Europa återigen borde prövat om EU-mötena i Sverige skulle betraktas som en polisiär riksangelägenhet. Lennart Petersson anser

att Polismyndigheten i Västra Götaland utifrån den framväxande hotbilden skulle ha bedömt om och när det var dags att betrakta EU-mötet i Göteborg som en polisiär riksangelägenhet. Om bedömningen blev sådan hade Rikspolisstyrelsen varit skyldig att hjälpa polismyndigheten att samordna planeringen för EU-mötet i Göteborg. Frågan är, enligt Lennart Petersson, vem som skall informera och uppdatera Rikspolisstyrelsen om planeringssituationen. Några sådana rutiner finns inte (se vidare avsnittet 6.2.6.5 *Rikspolisstyrelsens tillsynsansvar*).

Margareta Linderoth har berättat att det inte fanns någon skriftlig sammanställning av hotbilden för Göteborg, men att hon i den operativa förberedelsegruppen hade klargjort att det fanns en hotbild:

”Redan år 1999 hade vi en känsla av att det här blir stort och det kan hända saker. Någonstans skall man börja och jag sade i den här gruppen att ’vi lägger oss på en planeringstrea’. Och det visste Håkan att vi låg på en planeringstrea redan då. Vi skall komma ihåg att vi hade ett nationellt ansvar.”

Hon har förklarat att hotbilden vid den här tidpunkten var av sådan karaktär och skulle beröra många polismyndigheter varav en del med små resurser och liten erfarenhet av större händelser att det behövdes en nationell samordning.

Oenighet om ansvaret över Säkerhetspolisen

En annan fråga som diskuterades i gruppen var ansvaret för statsbesök och liknande händelser. Håkan Jaldung hävdade att Polismyndigheten i Västra Götaland skulle ha hela detta ansvar under toppmötet i Göteborg. Han ansåg att det delade ansvaret mellan den öppna polisen och Säkerhetspolisen inte stod i överensstämmelse med polislagen och ifrågasatte innehållet i FAP 224-2. I denna finns bestämmelser som rör bevaknings- och säkerhetsarbete avseende den centrala statsledningen, statsbesök m.m. Det är Säkerhetspolisen som på uppdrag av Rikspolisstyrelsen skall svara för personskyddet och som i samband därmed skall upprätta, bedöma och redovisa hotbilder. De lokala polismyndigheterna ansvarar för att ”hot av lokal natur beaktas” (FAP 224-2) på plats runt skyddspersonerna.

Håkan Jaldung ansåg att länspolismästaren vid en stor kommentering som vid EU-toppmötet i Göteborg måste känna till och ha

ansvar för all polisiär aktivitet i sitt geografiska område. Han har förklarat:

”Palmemordet, Berglings flykt, tårtkastningen i Varberg mot kungen är exempel på hur det blir när två organisationer som är helt autonoma bara samarbetar lite grann. Ansvarsgränserna är inte riktigt klara.”

Han ville inte återuppleva den osäkerhet som inträffade under Shimon Peres besök i Göteborg år 1996. Då tillät Säkerhetspolisen den israeliske premiärministern att göra avsteg från den planerade utomhuspromenaden. För Säkerhetspolisen som ansvarade för närskyddet, personskyddet, var det möjligen ett mindre problem. Men för polismyndigheten som skulle säkra fjärrskyddet var detta en situation som borde undvikas.

Håkan Jaldung framförde i diskussionen med de övriga ledamöterna att polisen måste kunna inskränka skyddspersonernas rörelsefrihet.

Rikspolisstyrelsens övriga ledamöter ansåg att Håkan Jaldungs krav om att få ansvar över Säkerhetspolisens livvaktsskydd och förebyggande arbete mot brott mot rikets säkerhet skulle strida mot reglerna. På sin höjd kunde polisen rekommendera en skyddsperson att avstå från vissa aktiviteter på grund av en instabil situation.

De hävdade också att livvaktsskyddet var en omfattande uppgift som skulle stjäla kraft från kommenderingsledningen i Polismyndigheten i Västra Götaland.

Oenigheten om vem som skulle ha ansvaret för personskyddet under toppmötet kvarstod ännu en bit in i oktober 1999. Ledamöterna Margareta Linderöth, Lennart Petersson och Stig Pettersson ansåg att de inte hade mandat att frångå polisens föreskrifter angående ansvaret för personskyddet.

Margareta Linderöth hade inför gruppens sista möte talat med Säkerhetspolisens generaldirektör Anders Eriksson. Han ansåg att hon skulle vidhålla att ansvaret för personskyddet skulle stanna kvar hos Säkerhetspolisen.

Margareta Linderöth framförde till Håkan Jaldung att hon övervägde att lämna den operativa förberedelsegruppen och i stället överlämna ett eget dokument till rikspolischefen.

I det läget drev Håkan Jaldung inte sin uppfattning vidare.

Ledamöterna jämkade samman sina ståndpunkter och lämnade sin rapport till rikspolischefen den 1 november 1999. Sammanfattningsvis enades den operativa förberedelsegruppen om följande:

- Det förelåg en ringa risk för angrepp vid de inplanerade EU-mötena. Det fanns ingen anledning vid denna tidpunkt att ändra regeringens mötesplan på grund av hotbilden.
- Ledamöterna hade inte heller identifierat några problem som allvarligt kunde försvåra polisens arbetsuppgifter under det svenska ordförandeskapet.
- Arbetsgruppen ansåg inte att ministerrådsmötena som skulle hållas i Sverige var en polisiär riksangelägenhet.
- Förstärkningsbehov av karaktären specialistkompetens skulle anmälas till Rikspolisstyrelsen. Övriga förstärkningsåtgärder skulle lösas enligt gällande rutiner.
- Rikspolisstyrelsen borde bilda en samordningsgrupp.
- Arbetsgruppen gjorde också en första uppskattning av polisens kostnader för planering och genomförande av EU-mötena. För poliserna räknade arbetsgruppen med 88,5 miljoner kronor, exklusive förstärkningskostnader. Därtill kom kostnader för viss utrustning som radio och kommunikation, samt ytterligare 15 miljoner för kostnader i samband med möten mellan EU och tredje land.

Den totala kostnaden för polisens bevakning av EU-mötena kom att uppgå till 315,6 miljoner kronor. Polismyndigheten i Västra Götaland har inte fått något tillskott i sin budget för de extra kostnaderna i samband med EU-mötet.

Synpunkter på den operativa förberedelsegruppens arbete

Stig Pettersson var Rikskriminalpolisens representant i den operativa förberedelsegruppen. Han har berättat att han redan efter gruppens första möte rapporterade till Rikskriminalpolisens chef Lars Nylén om hur märkligt mötet hade varit. Han redogjorde för diskussionerna och ledamöternas olika ståndpunkter. Lars Nylén hade då sagt, enligt Stig Pettersson, att ”det blir säkert så att Rikspolisstyrelsen får gå in och korrigera så att det blir riktigt”.

Stig Pettersson har berättat att han efter varje diskussion och möte i den operativa förberedelsegruppen rapporterade vidare till Rikskriminalpolisens chef. Vid ett tillfälle framförde han också synpunkten att Lars Nylén borde rapportera läget i gruppen till rikspolischefen. Stig Pettersson har intrycket att Lars Nylén också gjorde det, men kan inte med säkerhet bekräfta detta.

Lars Nylén har uppgett att Stig Pettersson förmodligen vid flera tillfällen berättat om arbetet i den operativa förberedelsegruppen, att ledamöterna hade olika uppfattningar i sakfrågor och att han frågat hur han skulle förhålla sig. Han har då uppmanats av Lars Nylén att följa gällande regler. Såvitt Lars Nylén minns gällde detta bl.a. Håkan Jaldungs begäran att få ansvaret över Säkerhetspolisens personskydd. Lars Nylén ansåg inte att Stig Petterssons uppgifter var av den kalibern att han behövde vidta några andra åtgärder utan Lars Nylén inväntade gruppens resultat.

Margareta Linderöth representerade Säkerhetspolisen där hon är huvudenhetschef för kontraterrorism/skydd. Hon rapporterade till den dåvarande generaldirektören Anders Eriksson för Säkerhetspolisen om oenigheten i gruppen.

Anders Eriksson har berättat att han med rikspolischefen hade fortlöpande samtal om bl.a. lednings- och samordningsansvar inför EU-mötena. De diskuterade olika lösningar i frågan. Han har sagt att han inte vågar säga om han även rapporterade om oenigheten i den operativa förberedelsegruppen, men säger att ”jag kan ha sagt någonting om det”, eftersom de talade om förberedelserna inför EU-mötena.

Anders Eriksson såg ingen anledning att ”hissa” frågan till rikspolischefen eftersom Margareta Linderöth till slut fick gehör för Säkerhetspolisens ståndpunkt i den operativa förberedelsegruppen.

Lennart Petersson representerade Rikspolisstyrelsen. Han berättade för byråchefen Mats Öhrström, som hade skrivit direktiven till den operativa förberedelsegruppen, om oenigheten i gruppen. Han vet inte om Mats Öhrström talade med rikspolischefen. Han utgick dock från att rikspolischefen blev informerad, eftersom Mats Öhrström arbetade nära honom.

Rikspolischefen har sagt att om den operativa förberedelsegruppen meddelat honom att den inte klarade uppgiften så hade ärendet ”hissats” till honom och det hade då blivit hans sak att agera.

Han har vidare berättat att han inte fick kännedom om att det rådde oenighet under gruppens pågående arbete, möjligen med ett undantag. Det gällde frågan om ansvarsfördelningen mellan Polismyndigheten i Västra Götaland och Säkerhetspolisen, men det kom aldrig till en situation som vid den tidpunkten föranledde ett ingripande från hans sida. Oenigheten gällde vem som skulle leda Säkerhetspolisens personskyddsverksamhet. Rikspolischefen har konstaterat att han i vart fall i början av år 2000 fick kännedom om

att arbetsgruppen diskuterat frågan. Tre veckor efter det att arbetsgruppen hade lämnat sin rapport, den 22 november 1999, inkom nämligen Polismyndigheten i Västra Götaland med en skrivelse till Rikspolisstyrelsen om "ansvarsfördelningen mellan polismyndigheterna och Säkerhetspolisen vid statsbesök och liknande händelser". I en svarsskrivelse till polismyndigheten daterad den 4 februari 2000 framförde Rikspolisstyrelsen som sin uppfattning att det inte fanns någon anledning att se över regelverket för ansvarsfördelningen mellan Säkerhetspolisen och polismyndigheterna. Rikspolischefen anförde vidare i sitt svar till Polismyndigheten i Västra Götaland att det var "angeläget att samarbetet mellan myndigheterna sker prestigelöst och i en positiv anda".

Rikspolischefen har uppgivit att han inte fick kännedom om att det i arbetsgruppen rådde olika uppfattningar om hur samordningen av utbildning och utrustning skulle ske. Margareta Linderoth har först i efterhand uppgivit för honom att hon informerat sin dåvarande chef, generaldirektören för Säkerhetspolisen, Anders Eriksson, om den diskussion som fördes. Rikspolischefen har sagt att varken Anders Eriksson eller Rikskriminalpolisens chef Lars Nylén anmälde till honom att det var problem i den operativa förberedelsegruppen.

Då gruppen den 1 november 1999 överlämnade sin rapport konstaterade rikspolischefen att den var enig. Han anser att Rikspolisstyrelsen inför EU-ordförandeskapet tog sitt samordningsansvar utifrån den ovan redovisade bestämmelsen i instruktionen. Han har sagt:

"I detta fall kan ett samordningsansvar vara att se till att den polismyndighet som har ansvar för själva operationen får det stöd från polisväsendet i övrigt som den behöver. Det är en rikspolisiär uppgift och den har Rikspolisstyrelsen tagit itu med. Men att från Stockholm leda planeringen av mötet i Göteborg hade varit felaktigt anser jag. Jag skulle göra samma bedömning i dag."

Polismyndigheten i Västra Götalands begäran om ansvar över Säkerhetspolisen

Håkan Jaldung fick, som vi nämnt, inte igenom sin vilja när det gällde ansvarsfördelningen mellan den öppna polisen och Säkerhetspolisen under EU-mötena. Det föranledde Polismyndigheten i Västra Götaland att i en skrivelse den 22 november 1999 till Rikspolisstyrelsen återkomma i frågan. Polismyndigheten skrev:

Oaktat ett mycket gott samarbete är frågan om ansvarsfördelningen inte sällan föremål för diskussioner mellan Säkerhetspolisen och den s.k. öppna polisen. Ansvarsfördelningen har också varit föremål för överväganden bl.a. i anledning av mordet på statsminister Olof Palme och den spiondömde Stig Berglings flykt.

Säpo-kommittén utvecklar i ett delbetänkande om Säkerhetspolisens inriktning och organisation (SOU 1988:16) sin syn på ansvarsfördelningen och framför ”att den lokale polischefen alltid skall ha befogenhet att utöva den direkta polisledning som behövs för att närskyddet skall kunna samordnas med den lokala polisverksamheten.” Polismyndigheten delar utredningens överväganden och ställningstagande i denna fråga.

Polismyndigheten i Västra Götaland anser inte att regleringen av ansvarsfördelningen mellan den s.k. öppna polisen och Säkerhetspolisen i FAP 224-2 är formulerad så att den står i överensstämmelse med polislagen (1984:387). Enligt polismyndighetens uppfattning bör föreskrifterna ses över i syfte att fortsättningsvis undvika ett delat polisiärt ansvar vid de större polisiära insatser där Säkerhetspolisen deltar.

Polismyndighetens skrivelse ledde till en rättsutredning inom Rikspolisstyrelsen och i vilken rättssekretariatet, Säkerhetspolisen och Rikskriminalpolisen yttrade sig. Rikspolisstyrelsen skrev i sitt svar:

Inom all verksamhet där två eller flera myndigheter samarbetar uppstår ibland gränsdragningsfrågor för ansvarsfördelningen. Detta är oundvikligt och inte något anmärkningsvärt. Inom Rikspolisstyrelsen har man inte upplevt att polisinsatserna där Säkerhetspolisen deltar lider av den reglering som framgår av FAP 224-2.

Rikspolisstyrelsen såg inte någon anledning att se över regelverket för ansvarsfördelningen utan anförde:

Det är i stället angeläget att samarbetet mellan myndigheterna sker prestigelöst och i en positiv anda. Om myndigheterna utgår ifrån de möjligheter som det gemensamma arbetet ger, genom att t.ex. varje myndighets särskilda kompetens tas till vara, kommer resultatet av polisinsatsen som helhet bli utmärkt.

6.2.6.3 Rikskriminalpolisen

Rikskriminalpolisens samordningsgrupp – Hydforsgruppen

Rikspolisstyrelsen beslöt den 21 januari 2000 att under rikskriminalchefen tillsätta den samordningsgrupp som den operativa förberedelsegruppen föreslagit. Till ordförande utsågs dåvarande kom-

missarien Tommy Hydfor, som hade efterträtt Stig Pettersson och blivit enhetschef för ordningspolisen inom Rikskriminalpolisen. Gruppen kallades internt för Hydforgruppen. Rikspolischefen har sagt att tillsättandet av Hydforgruppen också var ”ett sätt att ta samordningsansvar, nämligen att se till att företrädare för dels de centrala enheterna för Rikspolisstyrelsen och dels för de berörda lokala enheterna faktiskt diskuterade planering och utbyte erfarenheter”.

Polismyndigheterna skulle i samarbete med Säkerhetspolisen planera de EU-möten som var förlagda till det egna länet. Hydforgruppen skulle enbart ha en samordnande och stödjande funktion där råd och erfarenheter kunde utbytas. Rikspolisstyrelsen skulle samtidigt få en viss överblick av polisresurserna.

Ordförande fick knyta företrädare för de polismyndigheter som berördes till gruppen. De skulle vara ansvariga handläggare av planeringen inför EU-ordförandeskapet i sina polismyndigheter. Kostnaderna för deltagande i gruppen belastade respektive polismyndighet. Vid Hydforgruppens möten deltog cirka 30 personer.

Polismyndigheten i Västra Götaland tveksam till Hydforgruppen

Redan vid sonderingarna inför bildandet av Hydforgruppen lät länspolismästaren i Örebro län meddela att hennes myndighet inte ville delta. Motiveringen var att de bara hade ett litet EU-möte i länet. Polismyndigheten i Örebro län har särskild kunskap om nazisternas verksamhet, en erfarenhet som Tommy Hydfor beklagade att de övriga länen härigenom inte fick ta del av.

Länspolismästaren i Södermanlands län var till en början tveksam, men accepterade att medverka då han fick klart för sig att gruppen endast skulle vara rådgivande.

Rikspolisstyrelsen noterade också ett ointresse från polisleddningen i Västra Götaland. Det var länspolismästarna som skulle besluta om myndighetens deltagande i Hydforgruppen, men länspolismästaren i Västra Götaland överlät till Håkan Jaldung att avgöra frågan. Som ordförande i arbetsgruppen stod han bakom förslaget att tillsätta Hydforgruppen. Tommy Hydfor har berättat att Håkan Jaldung var tveksam till att medverka med motiveringen att storstäderna skulle klara uppgiften själva. Han lät sig övertalas efter påpekande om att de mindre myndigheterna behövde ta del av de större erfarenheter.

Håkan Jaldung var delaktig även i förslaget om att ledamöterna i Hydforsgruppen borde vara ansvariga handläggare av EU-planeringen vid varje myndighet. Håkan Jaldung utsåg poliskommissarien Sven-Olof Sundberg till representant för Västra Götaland. Denne saknade vid det aktuella tillfället erfarenhet av övergripande planering i myndigheten. Han hade dock nyligen blivit utsedd till biträdande chef i polismyndighetens planeringsstab.

Hydforsgruppens handlingsplan

Hydforsgruppen utarbetade en handlingsplan, delvis efter samma modell som inför planeringen av Europamästerskapen i fotboll år 1992. Tommy Hydfors har förklarat tanken med handlingsplanen:

”Vi hade inte någon bestämmanderätt utan jag serverade ett smörgåsbord till polismyndigheterna och de förklarade om de ville ha något av det. Ville de inte så kunde jag inte tvinga dem, men jag erbjöd dem en möjlighet.”

Ambitionen var, enligt Tommy Hydfors, att utgå från en gemensam hotbild och utifrån den skulle polismyndigheterna utbyta erfarenheter. I handlingsplanen ingick att klassificera EU-mötena efter storlek och så småningom även efter säkerhetsrisk, att inventera specialistkompetens, att planera för polisförstärkningar, att ordna gemensam utbildning och att förhandla fram gemensamma villkor i personalfrågor som semesteruttag, förläggningvillkor och ersättning. Arbetet påbörjades i mars 2000.

Tommy Hydfors var angelägen om att Stockholm, Göteborg och Malmö skulle informera om hur deras planering framskred. Det skulle vara till hjälp för de mindre myndigheterna. Stockholm kom visserligen i gång sent, men var liksom Malmö öppna vad gäller information om myndighetens planering och förberedelser.

Västra Götalands polisledning ville däremot inte lämna ut sin information. Deras representant, poliskommissarien Sven-Olof Sundberg, kunde bara ge knapphändiga uppgifter, enligt Tommy Hydfors. Sven-Olof Sundberg har bekräftat att han för kommanderingschefen Håkan Jaldung bara fick lämna ut begränsad information beträffande länsordern för kommanderingen i Göteborg. Sven-Olof Sundberg har uppgett:

”Den fick inte lämna polismyndigheten. Jag fick visa den på mötet här, men inte skicka ut den.”

Skälet var, enligt Sven-Olof Sundberg att länsordern vid den tiden var ett utkast.

Håkan Jaldung har uppgivit att om Tommy Hydfors var missnöjd med den information han fick kunde han ha kontaktat honom så skulle han ha kunnat agera.

Tommy Hydfors har berättat att delar av handlingsplanen följdes utan större komplikationer. Det gällde bl.a. klassificering av EU-mötena, presentation av hotbilder och inventering av specialistkompetens. Flera områden i handlingsplanen visade polismyndigheterna lågt eller inget intresse för. Det gällde bland annat erbjudande om att ordna gemensam utbildning och att ta ett helhetsgrepp om polisförstärkningar och personalfrågor.

Hydforsgruppen erbjuder utbildning

Vid stora kommenderingar sammanstrålar normalt poliser från hela landet med olika bakgrund och utbildning. Flera, däribland Tommy Hydfors och Lennart Petersson, har berättat att den kompetensnivå som uppnåddes inför fotbolls-EM år 1992 för närmare 4 800 poliser genom en satsning på en likartad utbildning sedan dess inte har kunnat upprätthållas. Det beror bland annat på omorganiseringar och besparingar inom polisen. Landets polismyndigheter har också på senare år kompetensutvecklat sin personal efter egna modeller. Det har gällt taktik, ordergivning och språkbruk. Det har fått till följd att polismyndigheternas arbetssätt till en del skiljer sig åt. Som vi redovisat fick inte Hydforsgruppen samma mandat som Rikspolisstyrelsen hade vid planeringen inför fotbolls-EM år 1992.

Tommy Hydfors ansåg att behovet av en gemensam utbildning var stort. Genom Polishögskolan erbjöd Hydforsgruppen utbildning i bl.a. stabsarbete, eskortkörning och ingripande mot folkmassa. Utbildningen borde enligt Tommy Hydfors starta tidigt, redan efter semestrarna år 2000, för att man skulle hinna med att utbilda samtliga.

Ingen polismyndighet anmälde intresse för någon utbildning. De ville organisera utbildningen på egen hand. Polismyndigheten i Västra Götaland respektive Skåne skapade egna utbildningsprogram. Mindre myndigheter gick samman med angränsande län och utbildade personal efter egna koncept.

Polismyndigheten i Västra Götaland har i sin utvärdering från mars 2002 skrivit att den genom Rikspolisstyrelsen erbjudit de polismyndigheter som skulle bidra med polisförstärkningar utbildning på plats ute i landet. Enligt polismyndigheten återkom inte Rikspolisstyrelsen i ärendet. Tommy Hydfors har ställt sig

frågande inför påståendet. Han har inte fått någon sådan begäran vare sig från polismyndighetens representant i Hydforsgruppen eller från Håkan Jaldung eller någon annan i polismyndigheten.

I Polismyndighetens i Västra Götaland utvärdering påstås att myndigheten satsade 76 830 timmar på utbildning, vilket i genomsnitt motsvarade en veckas utbildning per polis. I utvärderingen har polismyndigheten konstaterat:

”Att kräva mer av en enskild polismyndighet är inte realistiskt.”

Hydforsgruppen erbjuder gemensam upphandling av utrustning

Tommy Hydfors har också påpekat att större kommenderingar medför ett stort behov av enhetlig utrustning. En del kan lånas, annat kan upphandlas och med fördel i större partier om det görs centralt. Det kan röra allt från skyddsstaket, sköldar, kroppsskydd, overaller till radiokommunikation och annan teknisk utrustning. Viss gemensam upphandling gjordes av Hydforsgruppen inför EU-ordförandeskapet. Det gällde videoutrustning som beställdes av polismyndigheterna i Västra Götaland, Uppsala och Skåne.

Hydforsgruppen erbjuder samordning av personalens villkor

Hydforsgruppen såg också behov av att förhandla fram lika villkor för samtliga tjänstgörande poliser oberoende av vilket distrikt de kom ifrån när det gällde semesteruttag, förläggingsvillkor, arbetstid och ersättning. Besked om semesterförbud under toppmötesveckan gick ut till poliserna i Västra Götaland. Det borde ha gällt samtliga 21 polismyndigheter, enligt Tommy Hydfors. Han ansåg också att myndigheterna borde enas om gemensamma regler för polisernas arbetstider och eventuell extraersättning under EU-kommenderingarna. Polisledningen i Göteborg beslutade under själva kommenderingen om en kompensation på totalt 10 000 kronor vardera till tjänstgörande poliser inom den öppna polisen. Poliser vid Säkerhetspolisen fick däremot inte någon extra ersättning.

Hydforsgruppens arbete med polisförstärkningar

Tommy Hydfors är, som vi nämnt, chef för ordningspolisenheten i Rikskriminalpolisen. I hans ordinarie arbetsuppgift ingår bl.a. att

lösa behov av polisförstärkningar som inte polismyndigheterna klarar genom de vanliga rutinerna.

Den operativa förberedelsegruppen hade föreslagit Hydforsgruppen att utarbeta en rutin där polismyndigheterna skulle anmäla sina förstärkningsbehov till Rikspolisstyrelsen vad avsåg specialistkompetens, t.ex. bombskyddsverksamhet och särskilda insatsstyrkor. Rikspolisstyrelsen skulle för specialistkompetens anvisa förstärkningsrörelserna.

Tommy Hydfors insåg att en poliskommendering av den storlek som planerades i Göteborg skulle innebära omfattande förstärkningsbehov utöver poliser med specialistkompetens. Tommy Hydfors räknade med att Rikspolisstyrelsen förr eller senare skulle bli inblandad även i dessa förstärkningsbehov. På ett av de första sammanträdena föreslog han därför att gruppen skulle ta ett helhetsgrepp på polisförstärkningarna. Samtliga länspolismästare lät via sina representanter meddela att deras myndigheter inte var intresserade. Efter oroligheterna vid EU-toppmötet i Nice i december 2000 tog Tommy Hydfors återigen upp frågan. Inte heller då ville myndigheterna att polisförstärkningarna skulle samordnas. De förlitade sig på de etablerade rutinerna.

Enligt Tommy Hydfors blev det som han förutspådde. Hydforsgruppen fick arbeta med förstärkningarna intill sista dagen av ordförandeskapet. Polismyndigheten i Skåne begärde t.ex. under det första halvåret 2001 vid tre tillfällen förstärkningar till Eko-finmötet i Malmö i april. Polismyndigheten i Västra Götaland gjorde i sin tur en framställning om att få inkalla beredskapspolisen och begärde därutöver tre förstärkningar. I slutskedet fick Hydforsgruppen dammsuga landet på poliser som kunde åka ner till kommenderingen i Göteborg med kort varsel, eller på stående fot. Förutom skrivelser från Polismyndigheten Västra Götaland om polisförstärkningar inför själva toppmötet inkom myndigheten med flera akuta framställningar under själva mötesveckan i juni (se vidare avsnittet 6.2.6.7 under rubriken *Organisation och planering oktober 2000 – april 2001* om polismyndighetens kritik av Hydforsgruppens arbete med polisförstärkningar).

Samarbetet mellan Hydforsgruppen och polismyndigheterna

Tommy Hydfors har berättat att under arbetet med att ta fram förstärkningar till toppmötet i Göteborg kom spänningarna mellan

Rikspolisstyrelsen och polismyndigheterna i dagen. Det gällde framförallt relationen till Polismyndigheten i Västra Götaland.

Det märktes även när Rikskriminalpolisens chef Lars Nylén besökte Göteborg i mötesveckan. Till toppmötet överförde Rikskriminalpolisen tre helikoptrar med videoutrustning till Göteborg. Med hjälp av helikoptrar skulle bilder överföras på länk direkt in till Göteborgspolisens ledningscentral. Lars Nylén anlände i mötesveckan, onsdagen den 11 juni, till Göteborg i en av helikoptrarna. Han hade i förväg kontaktat länspolismästaren för ett informellt möte för att få en lägesbeskrivning inför toppmötet. Han önskade även att få se hur videolänken in till ledningscentralen fungerade. Det var nämligen första gången utrustningen testades i ett större sammanhang.

Lars Nylén har berättat att han blev försenad, vilket gjorde att han i stället för länspolismästaren fick träffa biträdande kommanderingschefen Lars Berg. Mötet ägde rum i ett mottagningsrum för allmänheten. Lars Nylén bad att få se ledningscentralen men förvägrades tillträde av Lars Berg. I stället utlovades han en erfarenhetsberättelse efter toppmötet med beskrivning av hur det hade fungerat. Lars Nylén har berättat att han blev arg och lämnade Göteborg för vidare färd till ett polischefsmöte i Oslo.

Lars Berg har en annan bild av mötet. Han minns inte att Lars Nylén bad att få se ledningscentralen. De träffades en timme och talade bl.a. om helikoptrarna och dessas kameror. Lars Berg har också sagt att polismyndigheten fick det stöd den behövde av Rikskriminalpolisen.

Såväl Lars Nylén som Tommy Hydfors hade intrycket att polismyndigheten ville planera och samordna resurserna utan inblandning av Rikspolisstyrelsen. Lars Nylén har sagt att det verkade som om polismyndigheten inte ville berätta hur man lade upp taktiken eller hur man planerade resursåtgången.

Tommy Hydfors har konstaterat att det var i kontakterna med polisledningen i Polismyndigheten i Västra Götaland som Rikskriminalpolisen hade problem. Han har haft goda relationer med personal på nivåerna under polisledningen och anser att de är kompetenta poliser med god erfarenhet.

Tommy Hydfors har beklagat att Rikspolisstyrelsen inte gav Hydforsgruppen större befogenheter så att en ordentlig samordning av polisens utbildning, utrustning och polisförstärkning hade kunnat genomföras. Det hade, enligt honom, underlättat för t.ex. Polismyndigheten i Västra Götaland om Rikspolisstyrelsen tidigt, som vid fotbolls EM år 1992, hade tagit ut en tredjedel av Sveriges

poliskår till utbildning och utrustat dem enhetligt. (Polisen brukar tillåta maximalt att en tredjedel av polisen får ha semester samtidigt.) Då hade polismyndigheterna haft cirka 5 000 poliser med likartad utbildning, träning och utrustning att tillgå.

Samarbetet mellan Hydforsgruppen och Säkerhetspolisen

Säkerhetspolisen deltog i Hydforsgruppens arbete. Den bidrog med klassificering av EU-mötena, delgav synpunkter på skyddsåtgärder och presenterade hotbilder och vilka underlag man hade till hotbilderna. Även Rikskriminalpolisen upprättade hotbild vad avser den allmän kriminella situationen som redovisades för Hydforsgruppen.

Hydforsgruppens rapportering av arbetet

Hydforsgruppen skulle rapportera till Rikskriminalens chef hur arbetet fortskred. Tommy Hydfors har berättat att så skedde. Lars Nylén har sagt att han förhörde sig om hur arbetet fungerade och att han fick intrycket att det löpte ganska bra. Hydforsgruppen lämnade sin slutrapport i augusti 2001, efter EU-toppmötet. De hade i gruppen fem formella och ett antal informella informationsmöten. Det avslutande mötet hölls i augusti 2001.

Rikspolischefen kommenterar Hydforsgruppens arbete

Rikspolischefen anser att Rikspolisstyrelsens beslut om att tillsätta Hydforsgruppen var "en utmärkt idé". Den skulle enligt honom inte ha några befogenheter utan vara ett stöd åt de av EU-ordförandeskapet berörda myndigheterna.

Rikspolischefens kommentar till att inte en enda polismyndighet nappade på Hydforsgruppens erbjudande om gemensam utbildning är att Rikspolisstyrelsen skulle ha kunnat beslutat om en centralt bedriven utbildning för alla medverkande poliser men att "det aktualiserades tydligen inte i Hydforsgruppen."

6.2.6.4 Säkerhetspolisen

Säkerhetspolisens ansvar i samband med EU-mötena

Vi har tidigare redogjort för att Rikspolisstyrelsen i februari 2000 svarade på framställning från Polismyndigheten i Västra Götaland om att det inte fanns någon anledning att se över regelverket för ansvarsfördelningen mellan polismyndigheterna och Säkerhetspolisen vid statsbesök och liknande händelser. Rikspolischefen uppmanade i skrivelsen polismyndigheten och Säkerhetspolisen att samarbeta ”prestigelöst och i en positiv anda”.

Säkerhetspolisens centrala förvaltning ligger i Stockholm. Därutöver finns sex sektioner som arbetar operativt inom avgränsade geografiska områden. En sektion är placerad i Göteborg.

Polisöverintendenten Margareta Linderoth var kommenderingschef för Säkerhetspolisens hela verksamhet under mötesveckan i Göteborg och kriminalkommisarien Kjell Vikström specifikt ansvarig för personskyddet. EU-mötet i Göteborg var en av Säkerhetspolisens dittills största kommenderingar med 330 personer verksamma, varav omkring 70–80 arbetade med personskyddet.

Personskyddet

Säkerhetspolisen hanterar mellan 250 och 300 personskyddsärenden per år. Det är framförallt Stockholm som tar emot statsbesök. Rutinerna mellan Säkerhetspolisen och Stockholmspolisen är väl inarbetade och det uppstår sällan konflikter dem emellan vid dessa tillfällen.

Det har även utarbetats en rutin vid utländska stats- och regeringschefers besök i Sverige. Inför utländska besök av personer som kräver livvaktsskydd bedömer Säkerhetspolisen säkerheten utifrån mötets karaktär, plats och person. Diskussioner förs med den öppna polisen, arrangören, Utrikesdepartementet och den gästande delegationens säkerhetsansvariga. Normalt dokumenteras säkerhetsarrangemangen i ett avtal mellan polismyndigheten och Säkerhetspolisen. Medan polismyndigheten bl.a. ansvarar för distansskydd som bevakning och eskort på plats har Säkerhetspolisen ansvaret för skyddspersonens närskydd.

Inför Göteborgsmötet i juni 2001 ville kommenderingschefen Håkan Jaldung upprätta ett dokument redan innan uppgörelsen var färdigförhandlad med Säkerhetspolisen. Det blev därför två beslut, ett mer översiktligt om ansvarsfördelning och formerna för plane-

ringen och ett slutgiltigt om detaljerade gränsdragningar mellan den öppna polisens och Säkerhetspolisens ansvarsområden.

Göteborgsmötet blev en av Säkerhetspolisens dittills största insatser när det gäller personskyddet. Förutom EU:s ministrar, regerings- och statschefer skulle USA:s president George W. Bush besöka Göteborg. Med anledning av presidentens besök skulle också det svenska kungaparet komma till Göteborg.

Den slutliga överenskommelsen mellan Polismyndigheten i Västra Götaland och Säkerhetspolisen undertecknades i nära anslutning till EU-mötet. Det berodde, enligt den ansvarige för personskyddet, Kjell Vikström, på polismyndighetens ovana att handskas med personer som kräver omfattande livvaktsskydd. Därtill kom att Säkerhetspolisen uppfattade polismyndigheten som toppstyrd, vilket Kjell Vikström antog bidrog till att beslutsfattandet tog tid. När väl det praktiska arbetet startade fungerade samarbetet mellan Kjell Vikström och kommenderingsledningen bra.

Samarbetet mellan personskyddet och Västra Götalands polisledning

Enligt föreskriften FAP 224-2 ansvarar Säkerhetspolisen för bevaknings- och säkerhetsarbete som avser den centrala statsledningen eller som har samband med statsbesök och liknande händelser. Det är Säkerhetspolisen som samordnar planering och förberedelser av polisens bevaknings- och säkerhetsarbete kring skyddspersonerna. Säkerhetspolisen har ansvaret för kontakten med skyddspersonerna och/eller deras företrädare. Den skall beskriva hotbilden beträffande skyddspersonerna, ge information till berörda polismyndigheter om skyddspersonernas planerade förflyttningar och om hotbilden. Säkerhetspolisen skall enligt föreskriften också samråda med berörda polismyndigheter när det gäller frågor om närskydd och tekniska skyddsåtgärder.

De berörda regionala och lokala polismyndigheterna har ansvar för att hot av lokal natur beaktas i planeringen. De har också ansvar för planering och förberedelser som avser distansskydd såsom platsbevakning, hotellbevakning, färdvägsbevakning och eskort samt andra åtgärder som bedöms nödvändiga.

Säkerhetspolisens västra sektion ville komma igång med arbetet med personskyddet under hösten 2000. Det var omfattande förberedelser som skulle ske i samarbete med Polismyndigheten i Västra Götaland. Flera påstötningar gjordes från Säkerhetspolisens sida.

Chefen för Säkerhetspolisens sektion väst, Margareta Nilsson, har uppgett att hennes personal var orolig eftersom polismyndigheten dröjde med att utse den personal som skulle arbeta med förberedelserna kring närskyddet.

Den 25 januari 2001 bjöd Säkerhetspolisen sektion väst skriftligen in de kolleger som man visste var preliminärt utsedda av polisledningen i Västra Götaland. Syftet med mötet var att starta de gemensamma förberedelserna. En av de inbjudna poliserna återkom med beskedet att polisledningen inte tillät någon att delta i mötet. Motiveringen var, enligt Margareta Nilsson, att polismyndigheten och inte Säkerhetspolisen skulle vara sammankallande.

Trots detta påbörjades de gemensamma förberedelserna utan polisledningens i Västra Götaland samtycke. En av Margareta Nilssons medarbetare skrev i sin erfarenhetsberättelse:

Hade vi inte tagit detta gemensamma beslut skulle inte vi ha klarat uppdraget.

Hon har vidare skrivit att på grund av det goda samarbetet på lägre nivå gick arbetet bra. Även Margareta Linderoth och Kjell Vikström har vittnat om de goda relationerna med polismyndigheten på nivåerna under polisledningen.

Författningsskyddet

Säkerhetspolisens andra stora uppgift var att förebygga och avslöja angrepp av brottslig karaktär mot EU-mötena och president Bush. Säkerhetspolisens kontraterrorgrupp arbetade med att kartlägga inom vilka områden hot kunde förekomma. Gruppen för författningsskyddet kartlade vilka individer och grupper i samhället som kunde förväntas begå brottsliga handlingar eller orsaka ordningsstörningar.

Kommenderingsordern utfärdades den 28 maj 2001 med följande lydelse:

Kontraterrorgruppen fokuserar på att inhämta information rörande prioriterade områden som kan utgöra ett hot mot EU:s ministerrådsmöte samt mot besöket av den amerikanske presenten. Författningsskyddsgruppen fokuserar på att inhämta information rörande individer/grupperingar som kan förväntas begå brottsliga handlingar eller orsaka ordningsstörningar under EU:s ministerrådsmöte samt den amerikanske presentens besök.

Samarbetet mellan författningsskyddet och polisledningen i Västra Götaland

I Säkerhetspolisens interna utvärdering av arbetet, Översyn av Säpos uppdrag i samband med Sveriges ordförandeskap EU 01, inför och under ordförandeskapsperioden framkommer att samarbetet med den öppna polisen fungerade bra, med ett undantag: det mellan Västra Götaland och Säkerhetspolisens författningsskydd. Mellan å ena sidan Margareta Linderoth och Margareta Nilsson, båda Säkerhetspolisen och å andra sidan Håkan Jaldung rådde ett spänt förhållande.

Huvudskälet till det laddade arbetsklimatet var, enligt Margareta Linderoths antagande, konflikten i Rikspolisstyrelsens operativa förberedelsegrupp. Trots att rikspolischefen hade klargjort vilken ansvarsfördelning som skulle gälla fungerade samarbetet dåligt ända in i mötesveckan i juni 2001. En dålig stämning fanns även i relationen mellan polisledningen i Västra Götaland och Säkerhetspolisens sektionsledning i Göteborg. Av betydelse var, enligt Margareta Linderoth, också att samarbetet mellan polisen i Göteborg och i Stockholm historiskt sett stundtals varit ansträngt.

En av Säkerhetspolisens huvuduppgifter är att producera hotbilder. Tillsammans med polismyndighetens egna hotbilder ligger de till grund för planering av utbildning, utrustning och polisinsatser.

Säkerhetspolisens hotbilder sammanställs i ett dokument och lämnas över till polismyndighetens ledning. Margareta Linderoth har berättat att när det gäller bedömningar av hoten mot ett möte eller en person föredrar Säkerhetspolisen att personligen presentera innehållet. Säkerhetspolisen vill vara tillgänglig och svara på frågor för att undvika eventuella feltolkningar. Vid presentationen kan Säkerhetspolisen ge fylligare information om förhållanden som inte går att tillräckligt väl uttrycka i en skriftlig berättelse. Margareta Linderoth har förklarat att en muntlig föredragning är av speciellt stor vikt vid bedömningar av stora möten och än mer angelägen när hotbilden är hög.

Säkerhetspolisen informerade polismyndigheten kontinuerligt om den generella hotbilden. Vid presentationen lades tonvikten på den mobilisering som pågick i de utomparlamentariska grupper som ofta genomför våldsamma opinionsyttringar, enligt chefen för hotbildsgruppen Ann Ejdervik.

Den 2 maj 2001 sammanträffade personal från Säkerhetspolisen, däribland Ann Ejdervik, med länspolismästaren, kommenderingschefen och kriminalunderrättelseroteln chef Sven Alhbin.

Vid mötet delgav Säkerhetspolisen sin analys av den generella hotbilden med specifik inriktning på Göteborg och av president Bushs besök. Säkerhetspolisen och polismyndigheten enades om ett nytt sammanträffande när hotbilden för Göteborg och president Bush var klar. Tid för presentation av hotbilden inför polisledningen bokades till den 5 juni.

När Säkerhetspolisens tre nedresta representanter anlände till Göteborg möttes de av beskedet att länspolismästaren och kommenderingschefen inte hade tid. I stället mottog chefen för kriminalunderrättelseroteln Sven Alhbin rapporten. En av de tre poliserna från Säkerhetspolisen har berättat att Sven Alhbin visserligen lyssnade intresserat, men Säkerhetspolisen var ändå otillfredsställd över mottagandet. De kunde inte veta om Polismyndighetens högsta ledning fått en fullständig information före EU-toppmötet och hur den uppfattats.

Länspolismästare Norrås minns inte händelsen. Hon har sagt att hon är noga med att träffa befattningshavare på rätt nivå. I det här fallet tycker hon att det låter som om det naturliga vore att hotbildsgruppen skulle lämna informationen till polismyndighetens spanings- eller underrättelseverksamhet. Hon har också sagt att hon följer hotbilderna genom föredragningar och arbetar inte med dem i några detaljer.

Enligt Säkerhetspolisens utvärdering, Översyn av Säpo:s uppdrag i samband med Sveriges ordförandeskap EU 01, agerade Polisledningen i Västra Götaland tvetydigt gentemot Säkerhetspolisen. Å ena sidan visade man ett demonstrativt ointresse för Säkerhetspolisens kunskap om t.ex. den autonoma rörelsen och vänsterextremismen. Samtidigt tryckte polisledningen på, via sina underlydande, för att få tillgång till Säkerhetspolisens källor. Säkerhetspolisens intryck var att polisledningen i Västra Götaland ville bygga en egen kunskapsbank som skulle göra dem oberoende av underrättelser från Säkerhetspolisen.

Margareta Nilsson har bekräftat den bild som utvärderingen ger. Hon har sagt att det verkar som om det enbart är polisledningen i Västra Götaland som inte litar på information som kommer från Säkerhetspolisen. Hon är samtidigt förundrad över hur ihärdigt polisledningen driver på sin kriminalunderrättelserotel för att den skall få loss spaningsuppgifter från Säkerhetspolisen.

I Säkerhetspolisens interna utvärdering diskuterade utredarna om det över lag visade ointresset från polisledningens sida berodde på att Säkerhetspolisen inte presenterat verksamheten ordentligt. Margareta Nilsson har uppgett, och vad vi tidigare beskrivit, att trots flera påstötningar var polisledningen i Västra Götaland inte intresserad av kontakt.

Säkerhetspolisen får ingen plats i kommenderingsstaben

Under våren 2001 planerade polismyndigheten hur kommenderingsstaben skulle organiseras under EU-veckan (se avsnittet 6.2.6.7 under rubriken *Organisation och planering vid kommenderingen*). I april 2001 tog Margareta Nilsson upp frågan om bemanningen av staben under själva kommenderingsveckan med Håkan Jaldung. Hon hade nämligen fått höra att det var tveksamt om Säkerhetspolisen skulle få två platser i staben, en för personskyddet och en för författningsskyddet. Enligt Margareta Nilsson lovade Håkan Jaldung vid detta tillfälle och vid ytterligare två kontakter att önskat antal platser för Säkerhetspolisen skulle finnas i staben under EU-veckan.

Även Säkerhetspolisens ansvarige för personskyddet, kriminalkommissarien Kjell Vikström, fick enligt egen uppgift löfte av Håkan Jaldung att Säkerhetspolisen skulle få två platser i kommenderingsstaben.

Kommenderingsstabens rum i polishuset på Skånegatan i Göteborg skulle vara polisens högkvarter under mötesveckan. Härifrån skulle kommenderingschefen och övriga stabsmedlemmar styra kommenderingen. Dit in skulle information levereras om vad som hände i anslutning till EU-mötet. Kjell Vikström skulle från en plats i kommenderingsstaben övervaka att personskyddet fungerade. Enligt planerna skulle, enligt löften till Margareta Nilsson, Säkerhetspolisens ansvarige för författningsskyddet härifrån få överblick så att källor kunde styras till rätt uppdrag efter händelseutvecklingen.

Margareta Linderöth anlände till Göteborg tillsammans med sin stab och Säkerhetspolisens ställföreträdande generaldirektör Kurt Malmström måndagen den 11 juni 2001, fyra dagar före president Bushs besök. Margareta Linderöth har berättat att de då fick reda på att endast en plats, av de utlovade två, var reserverad för Säkerhetspolisen. Den platsen hade tilldelats personskyddet.

Dagen därpå hölls ett möte där bland andra Ann Charlotte Norrás, Håkan Jaldung, Kurt Malmström, Margareta Linderoth och Kjell Vikström deltog. Polismyndigheten förklarade att Säkerhetspolisen av utrymmesskäl inte kunde beredas plats för mer än en representant i kommenderingsstaben. Polismyndigheten ansåg att den hade tillgång till information från Säkerhetspolisen genom chefen för livvaktsskyddet, Kjell Vikström. Därutöver påpekade polismyndigheten att Säkerhetspolisen var representerad i den spaningscentral som organiserades särskilt för kommenderingen.

Margareta Linderoth förklarade för polisledningen i Västra Götaland att Säkerhetspolisens syfte med kommenderingen var att bistå polismyndigheten med underlag i form av bl.a. underrättelser.

Säkerhetspolisen ansåg att Kjell Vikström hade fullt upp med sina egna arbetsuppgifter och inte hade möjlighet att hålla sig ajour med den information som Säkerhetspolisens källor rapporterade. Säkerhetspolisen framhöll även att vid kommenderingar med en sådan hög hotbild som Göteborg hade kunde situationer uppstå som krävde att Säkerhetspolisens källor snabbt måste omdirigeras. Det kunde också vara en fördel för kommenderingsledningen med direkt tillgång till Säkerhetspolisens författningsskydd vid värdering av information i akuta lägen.

Polismyndigheten stod fast vid sitt beslut, plats fanns enbart för livvaktsskyddet.

Håkan Jaldung har sagt att vid studiebesöket i Köln år 1999 konstaterade han att det var alldeles för mycket folk i kommenderingsstaben. Han anser att det inte går att leda en kommendering med för många inblandade eftersom det "är väldigt omständligt innan beslut fattas".

Eftersom det var omöjligt att få en plats i stabsrummet begärde Säkerhetspolisen att få tillgång till de helikopterbilder som sändes från flygningar över staden. Kostnaderna för en länk skulle Säkerhetspolisen stå för. Margareta Linderoth och Kjell Vikström har berättat att först sade Håkan Jaldung nej även till denna begäran med motiveringen att Västra Götalands polismyndighet ville vara ensamma om bevismaterialet. Efter en kort överläggning mellan Håkan Jaldung och Ann Charlotte Norrás återkom de med beskedet att en länk skulle gå att ordna.

Polismyndigheten beslutade att Säkerhetspolisens underrättelser skulle delges chefen för kriminalunderrättelseroteln, Sven Alhbin. Därmed skulle den väsentligaste informationen nå kommenderingsledningen.

På måndagen, första dagen i kommenderingsveckan, var det utsättning av bl.a. livvaktstyrkan från Stockholm. Chefen för Säkerhetspolisens hotbildsgrupp, Ann Ejdervik, har berättat om hur de blev mottagna. Håkan Jaldung betonade i sitt välkomsttal att han inte ville se några "Stockholmsfasoner", inga poliser i svart skjorta och svart overall; den öppna Göteborgsandan skulle råda.

Personskyddets synpunkter på samarbetet mellan Säkerhetspolisens författningsskydd och polismyndigheten

Kjell Vikström arbetade nära Håkan Jaldung inför och under EU-mötet, eftersom de skulle samordna personskyddet och närskyddet. Kjell Vikström har sagt att oenigheten i Rikspolisstyrelsens operativa arbetsgrupp om vem som skulle ha ansvaret över Säkerhetspolisens personskydd under kommenderingen kom att påverka samarbetsklimatet.

Kjell Vikström anser att det hade varit bra om författningsskyddet ändå hade fått en plats i kommenderingsstaben som utlovats av Håkan Jaldung. Säkerhetspolisens underrättelser och informationer nådde dock kommenderingsledningen, enligt Kjell Vikström. Han har uppskattat att Säkerhetspolisen stod för 75–80 procent av underrättelserna som levererades till kommenderingsstaben. Dessutom var Säkerhetspolisen källa till många notiser i polismyndighetens hotbildsrapporter som producerades under mötesdagarna.

Kjell Vikström har vidare berättat att han tror att Säkerhetspolisens sektion väst har varit för hemlighetsfulla och inte delgett polismyndigheten löpande information. Han tror att Säkerhetspolisen inte redogjorde tillräckligt tydligt för polismyndigheten vad de kunde leverera för material. Kjell Vikström tror att om Håkan Jaldung från början hade förstått det hade polismyndigheten "haft en något mer ödmjuk inställning". Problemet låg på ledningsnivån. Samarbetet mellan chefen för Säkerhetspolisens sektion väst och Håkan Jaldung fungerade inte, enligt Kjell Vikström. Han uppfattade att det var ytterligare ett skäl till att kommenderingschefen inte ville att Säkerhetspolisens författningsskydd skulle få en plats i staben.

Polisledningens i Västra Götaland kritik mot Säkerhetspolisen

Länspolismästaren Ann Charlotte Norrås och kommenderingschefen Håkan Jaldung har tillbakavisat kritiken som Säkerhetspolisens kommenderingschef Margareta Linderoth framfört. Håkan Jaldung har hävdad att Kjell Vikström, Säkerhetspolisens ansvarige för personskyddet, från sin plats i kommenderingsstaben har fått all information om vad som hände. Håkan Jaldung räknade med att Kjell Vikström förde informationen vidare till övriga ansvariga inom Säkerhetspolisen.

Ann Charlotte Norrås anser att om Säkerhetspolisen på ledningsnivå var missnöjd med situationen borde t.ex. generaldirektören ha framfört kritiken. Men så skedde inte. Hon har framfört att hon tog kontakt med honom för att höra om han hade några synpunkter inför kommenderingen, men han ”var inte alls intresserad”.

Håkan Jaldung har uppgett att han var missnöjd med att han inte hade insyn i Säkerhetspolisens arbete. Han har också uttryckt kritik över Säkerhetspolisens insatser vid EU-mötet:

”Det fanns 300 säkerhetspoliser i Göteborg. Det var väl huvudsakligen livvakter, men det måste ju ha funnits en stor spaningsorganisation. De grep inte en enda person, vilket man också kan fundera över.”

Han har vidare sagt:

”Det var också en stor polisresurs som fanns där men som vi dock inte har något inflytande eller någon insyn över. Jag har i vart fall inte sett någon dokumentation över något gripande från deras sida.”

Säkerhetspolisens ledning har påpekat att alla de 330 poliser som tjänstgjorde inte befann sig i Göteborg. Av dessa var ett stort antal poliser som arbetade med EU-ordförandeskapet centralt i Stockholm.

Säkerhetspolisen har påpekat att deras uppgift är att överlämna upplysningar vid rätt tillfälle så att företrädare för den öppna polisen kan gå in och samla bevismaterial som håller för ett gripande och i en rättegång. Säkerhetspolisens arbete ska inte utföras så att deras källor tvingas träda fram.

6.2.6.5 Rikspolisstyrelsens tillsynsansvar

Enligt 7 § polislagen har Rikspolisstyrelsen ett tillsynsansvar (se avsnitt 3.2.1 *Polisens organisation m.m.*). Den skall se till att polisarbetet bedrivs effektivt och uppfyller rättsäkerhetens krav. Rikspolisstyrelsen skall även följa upp och analysera polisverksamheten.

Länspolismästaren i Polismyndigheten i Västra Götaland Ann Charlotte Norrás har påpekat att rikspolischefen inte hört av sig med några synpunkter på hur polismyndigheten bedrivit sitt arbete under förberedelseperioden. Om någon inom Rikspolisstyrelsen ville ändra på förutsättningarna för arbetet borde rikspolischefen ha kontaktat henne och gett sådana direktiv.

Personskyddets chef Kjell Vikström, Säkerhetspolisen, har framfört att oenigheten mellan polisedningen i Västra Götaland och Säkerhetspolisen var känd inom Rikspolisstyrelsen. Det borde, enligt Kjell Vikström, ha föranlett rikspolischefen att kalla in länspolismästaren och Säkerhetspolisens generaldirektör för en gemensam avstämning. Han är vidare kritisk till att rikspolischefen inte följde upp Rikspolisstyrelsens samordningsansvar. Han anser att rikspolischefen skulle ha krävt återrapportering vid olika tidpunkter eftersom det fanns samarbetsproblem mellan Rikspolisstyrelsen, delar av Säkerhetspolisen och Polismyndigheten i Västra Götaland.

En av ledamöterna i Rikspolisstyrelsens operativa förberedelsegrupp, Lennart Petersson, har framfört att det borde, ha funnits en befattningshavare från Rikspolisstyrelsen som hade haft i uppgift att inhämta information om planeringen och samordningen inför EU-mötena. Den personen skulle i sin tur ha larmat rikspolischefen om något inte fungerade väl. Lennart Petersson anser, liksom Kjell Vikström, att rikspolischefen kanske skulle ha begärt kontinuerlig avstämning om planeringsarbetet av länspolismästaren och Säkerhetspolisens generaldirektör. Lennart Petersson anser att vid sådana avstämningar skall även Rikskriminalpolisens chef delta. Lennart Petersson har sagt att han inser svårigheten med gränsdragningen för samordningsansvaret i ett sådant läge eftersom rikspolischefen inte skall ta något operativt ansvar.

Rikspolischefen har påpekat att den höga hotbilden i slutet av maj 2001 föranledde honom att hålla kontakt med länspolismästare Norrás. Han fick därvid enligt egen uppgift information om att polismyndigheten hade "full kontroll över läget" och att relationen med Säkerhetspolisen "fortgick på det sätt man önskade".

Rikspolischefen har sagt att han med facit i hand, dvs. med kännedom om hur EU-toppmötet i Göteborg blev, till viss del skulle agerat annorlunda. Han borde kanske skaffat sig insyn i arbetsgruppens och Hydforsgruppens pågående arbete genom att tillsätta en person i grupperna med uppgift att rapportera till honom.

6.2.6.6 Polisens hotbilder

Till grund för planeringen av poliskommenderingen i Göteborg låg hotbilderna. De producerades inom Rikskriminalpolisen, Säkerhetspolisen och Polismyndigheten i Västra Götaland.

Rikskriminalpolisens uppgift var att bedöma riskerna beträffande de traditionella brotten.

Säkerhetspolisen arbetade på två nivåer. Den sammanställde generella hotbilder för ordförandeskapets möten över hela landet. Den presenterade också hotbilder för ett specifikt möte och/eller en skyddsperson. Underlagen hämtades både från Säkerhetspolisen regionalt och centralt. Man samlar även information från utlandet.

Polismyndigheten i Västra Götaland producerade också egna hotbilder för EU-mötet i Göteborg. Arbetet utfördes på polismyndighetens kriminalunderrättelserotel. De sammanställde Säkerhetspolisens riskbedömningar med sina egna underrättelser och levererade denna helhetsbild till polismyndighetens ledning.

Hotbilderna fick härigenom infallsvinklar från flera håll och var viktiga underlag för planeringen av poliskommenderingen beträffande utbildning, utrustning, bevakning, polisförstärkningar och polistaktik.

Även arbetet med hotbilderna är reglerat i polisens föreskrifter och allmänna råd (FAP 224-2). Säkerhetspolisen har det övergripande ansvaret för upprättandet av hotbilder. Hotbilderna ska beskriva risken för attack utifrån, internationell terrorism, inhemsk extremism, annan opinionsyttring, mental störning eller överförd hotbild (en person som har hög hotbild för över den på personer som befinner sig i hans närhet). Säkerhetspolisens hotbildsgrupp sammanställer hotbildsrapporter. Hotbildsgruppen får underlag om inhemsk extremism och annan opinionsyttring från författningsskyddet. Kontraterrorroteln lämnar underlag om internationell terrorism till hotbildsgruppen. I samtliga hotbilder bedöms risken efter en femgradig skala:

- 1 – Ingen hotbild, ringa risk för angrepp
- 2 – Låg hotbild, viss risk för angrepp
- 3 – Förhöjd hotbild, risk för angrepp
- 4 – Hög hotbild, betydande risk för angrepp
- 5 – Mycket hög hotbild, uppenbar risk för angrepp

En förhöjd hotbild (3) med risk för angrepp, anses av Säkerhetspolisen vara en signal om att något allvarligt kan inträffa. Anders Kassman, operativ chef för författningsskyddet, har förklarat att en förhöjd hotbild hör till undantagen. Efter terrorattacken den 11 september 2001 i New York var risken en trea och grundad på att Säkerhetspolisen bedömde att det förelåg risk för angrepp mot amerikanska mål i Sverige. Han har också påpekat att hög hotbild med betydande risk för angrepp (4) är ”extremt ovanligt” i Sverige.

I kommande avsnitt redogör vi för hotbilderna. Av dessa framgår att EU-ordförandeskapet innebar en förhöjd hotbild (3) redan i april 2000. Det innebar, enligt Anders Kassman, att toppmötet i Göteborg ”skulle bli utsatt för stora påfrestningar”. Enligt Anders Kassman medför en förhöjd hotbild (3) att polismyndigheten ska planera och anpassa resurserna efter risken att det blir angrepp.

Polismyndighetens första iakttagelser

Poliskommissarien Hans Lippens, divisionschef för specialenheterna, var en av dem inom Polismyndigheten i Västra Götaland som under en längre tid följt den grupp politiskt aktiva som brukar benämnas de autonoma. Han besökte EU-toppmötet i Amsterdam år 1997. Efter hemkomsten föredrog han sina erfarenheter för länspolismästaren Ann Charlotte Norrås och chefen för länsordningspolisen Håkan Jaldung och redogjorde för de autonomas framväxt och etablering i Europa.

Han fortsatte att följa de politiskt aktiva inom denna rörelse genom utländska tidningar och på nätet. Tillsammans med Håkan Jaldung besökte han toppmötet i Wien år 1998 och året därefter Köln. Hans Lippens noterade att de autonoma grupperingarna växte i antal på toppmötena. För de flesta kollegerna i Sverige var rörelsen fortfarande en tämligen okänd företeelse i dessa sammanhang.

Hans Lippens har redovisat att polisen i Göteborg har erfarenhet av den grupp som kallar sig för AFA (Antifascistisk Aktion). I samband med en nazistdemonstration i början av 1990-talet i

Göteborg påträffades ett lager med slangbomber som polisen misstänkte att AFA planerat använda mot demonstranterna.

Säkerhetspolisens första iakttagelser

Säkerhetspolisens har sedan 1980-talet studerat den så kallade autonoma miljön dit den bl.a. räknar AFA. Den sammanställer numera med jämna mellanrum rapporter om ”sådan verksamhet som syftar till att med våld, hot eller otillbörligt tvång ändra det svenska statskicket, förmå beslutande politiska organ eller myndigheter att fatta beslut i viss riktning eller hindra medborgare från att utöva sina grundlagsfästa medborgerliga fri- och rättigheter”. I dessa beskriver Säkerhetspolisens rörelser som vit makt, autonoma grupperingar, djurrättsrörelsen och miljörelsen.

Det var den allmänna hotbilden som låg till grund för de animerade diskussionerna i Rikspolisstyrelsens operativa förberedelsegrupp om ansvaret för den övergripande planeringen av EU-mötena, enligt ledamoten Lennart Petersson (se avsnitt 6.2.6.2 under rubriken *Rikspolisstyrelsens operativa förberedelsegrupp*). Vid den tidpunkten, hösten 1999, hade Säkerhetspolisens ännu inte sammanställt någon skriftlig rapport om hotbilden som kunde ligga till grund för en övergripande planering i Rikspolisstyrelsens regi. EU-toppmötena hade dittills genomförts utan våldsamma sammandrabbningar. Först i månadsskiftet november/december 1999 hölls WTO-mötet i Seattle där våld blossade upp mellan polis och demonstranter. Rapporterna om oroligheterna i Seattle bekymrade inte den svenska polisen nämnvärt, enligt flera chefer i Polismyndigheten i Västra Götaland; det var USA, inte Europa, och det var inget EU-möte.

Säkerhetspolisens hotbild den 27 april 2000

Fyra månader efter Seattlemötet, i april 2000, presenterade Säkerhetspolisens sin första generella hotbildsrapport. Den gav en sammanfattande bedömning för samtliga EU-möten under Sveriges ordförandeskapsperiod.

Säkerhetspolisens drog följande slutsatser i sin rapport under rubriken Inhemsk extremism:

Efter valkampanjen och det svenska inträdet i unionen har diskussionen om EU, i viss mån avtagit och några aktioner av liknande

slag som under valkampanjen har inte förekommit. Inom den autonoma miljön finns dock ett klart motstånd mot EU och den överstatlighet man anser att EU representerar. I händelse av större möten i Sverige finns risk för att grupper eller individer ur det autonoma nätverket agerar.

Säkerhetspolisen nämner i rapporten att AFA, som ingår i den autonoma miljön, under folkomröstningen om svenskt medlemskap i EU deltagit i det stora flertalet angrepp i form av skadegörelse mot ja-sidans kontor. Dessutom förekom att personal där blev utsatt för hotelser.

Säkerhetspolisen redovisade hur grupper i den autonoma rörelsen agerat efter folkomröstningen:

Hotet från autonoma och anarkistiska grupperingar ökar när särskilda frågor behandlas inom EU. Viktiga frågor för dem är Schengenfördraget, asylfrågor, miljö, djurhantering samt på senare tid även försvarsfrågor. Dessa grupper kan i viss mån sägas ha ett internationellt samarbete.

I avsnittet Annan opinionsyttring skrev Säkerhetspolisen att "kriminella djurrättsaktivister" kan genomföra aktioner om deras frågor är aktuella. I slutsatsen för annan opinionsyttring stod följande:

Risken för störande opinionsyttringar kommer främst från grupperingar ur den autonoma miljön men även andra grupperingar kan ta tillfället i akt att genomföra störande opinionsyttringar under Sveriges ordförandeskap. Dagsaktuella frågor och andra händelser inom och utom EU kan föranleda opinionsyttringar riktade mot EU.

Säkerhetspolisen konstaterade i rapporten att EU:s stats- och regeringschefer kommer att mötas i Sverige vid två tillfällen, vid ett extra möte i Stockholm den 23–24 mars och ett ordinarie i Göteborg den 15–16 juni 2001. Säkerhetspolisen noterade också "att uppmärksammas i media och få stor spridning för sitt budskap är viktigt för dessa grupperingar" och vidare att "det har visat sig att man genomför sina aktioner där mediabevakningen är som störst."

Säkerhetspolisen bedömde att det fanns risk för störande och våldsamma opinionsyttringar från grupper ur den autonoma miljön, men även från andra grupper som vill protestera mot EU:s agerande i för dem betydelsefulla frågor. Säkerhetspolisen ansåg att hotbilden var förhöjd (3) eftersom det fanns risk för angrepp.

Enligt Anders Kassman är det ovanligt med en så hög hotbild, ”mer undantag än regel”. Han har också sagt att bedömning i generella hotbilder, som det här var frågan om, anger ett slags genomsnittligt värde för samtliga EU-möten under första halvåret 2001. Göteborg skulle bli det största mötet av de planerade 80 som skulle hållas i Sverige.

Efter denna generella hotbild sammanställde Säkerhetspolisen med jämna mellanrum ytterligare ett antal vartefter ny information av betydelse samlats in. Vi behandlar i fortsättningen några av dessa.

Säkerhetspolisen besöker polismyndigheterna

Hotbilderna utgör också underlag för Säkerhetspolisens personskydd. Våren 2000 startade Säkerhetspolisens arbete med besök på de orter där regeringen planerade att hålla EU-möten. Diskussioner inleddes med polismyndigheterna om ansvarsfördelningen på plats.

Personskyddet krävde en omsorgsfull och omfattande planering utöver det vanliga. Det behövdes inte lika stora förändringar i säkerhetspolisens organisation för att klara arbetet inom terror, säkerhet och underrättelse inför EU-ordförandeskapet. Insamling av polisiära underrättelser från orter runt om i Sverige och från utlandet som bakgrund till Säkerhetspolisens hotbilder pågick som vanligt. Arbetsbelastningen blev visserligen högre än normalt med fler och större möten både internt och med polismyndigheterna för att informera om hotbilder och beskriva de politiska grupper som kunde tänkas störa EU-mötena.

Säkerhetspolisens hotbild den 3 november 2000

I slutet av september 2000 höll Världsbanken och Internationella valutafonden årsmöte i Prag. Konfrontationer den 26 september mellan demonstranter och polis blev uppmärksammade i medierna.

Säkerhetspolisen kompletterade därför sin generella hotbild i en ny rapport daterad den 3 november 2000. Det var också i den rapporten första gången Säkerhetspolisen nämnde Göteborg i samband med kravaller.

Säkerhetspolisen redogjorde för att demonstranter från hela världen deltog i protesterna mot Världsbanken och Internationella valutafonden i Prag. Det var demonstranter från olika kyrkor,

fredsrörelsen, fackföreningsfolk, anarkister och andra ur den autonoma rörelsen. Säkerhetspolisen betonade följande:

Flera av de svenska deltagarna är inte att betrakta som härrörande från grupper eller organisationer som är att beteckna som inhemsk extremism. I denna typ av manifestationer blir det en blandning av våldsbenägna aktivister och demonstranter som håller sig inom vad som anses acceptabelt i ett demokratiskt samhälle. Det blir därigenom svårt att skilja agnarna från vetet.

Säkerhetspolisen refererade till uppgifter som den hämtat på Internet från Nyhetsbrevet Motkraft nummer 99. (På Motkraft hade bland annat AFA sin hemsida.) De rörde hur demonstrationerna i Prag hade organiserats och genomförts. De var uppdelade i olika block där demonstranterna kunde välja vilket block de ville gå med i. Säkerhetspolisen skrev i sin rapport:

Det rosa blocket var det fredligaste och det minst konfrontationsbenägna. Gula blocket kallades "kamikazeblocket" och skulle forcera polisens avspärningar. Slutligen fanns det blå blocket bestående av anarkister och likasinnade. Syftet med detta var att på olika vägar nå fram till konferenscentrat och blockera detta så att konferensdeltagarna inte skulle komma fram till lokalen. Dessa demonstrationer utvecklade sig till kravaller som fick stort genomslag i media.

I rapporten hänvisade Säkerhetspolisen till nyhetsbrevet där ett antal viktiga möten i Sverige under ordförandeskapet nämndes. Säkerhetspolisen skrev att "man förefaller fokusera på Europeiska rådets (EU:s stats- och regeringschefer) möte som hålls i Göteborg den 15–16 juni".

Säkerhetspolisen konstaterade även i denna hotbild om inhemsk extremism att det förelåg "risk för att grupper eller individer ur det autonoma nätverket agerar". I denna hotbildsrapport lade man dessutom till att "det förefaller som om den autonoma miljön kommer att agera under ordförandeperioden".

I avsnittet Annan opinionsyttring redovisade Säkerhetspolisen att den franska organisationen Attac kommer att bilda en förening även i Sverige i början av år 2001:

Det är inte troligt att man kommer att använda våldsamma metoder i sina manifestationer. I och med att Attac är tänkt att fungera som ett nätverk kan man locka till sig individer och grupperingar som kan ha våld/direkt aktion på agendan.

Säkerhetspolisens bedömning i den generella hotbilden förblev densamma från den tidigare rapporten. Risken för inhemsk extre-

mism och annan opinionsyttring var förhöjd med risk för angrepp, 3 på den femgradiga skalan.

Säkerhetspolisens hotbild den 13 december 2000

Säkerhetspolisen kompletterade den 13 december 2000 sin tidigare generella hotbildsrapport med ytterligare uppgifter om Attac – när nätverket skulle bildas, vad dess politiska kamp handlade om och att en manifestation skulle hållas i samband med dess konstituerande möte. Säkerhetspolisen skrev:

Säpo har ingen information om hur stort genomslag Attac kan tänkas få i Sverige. Attac kommer inte att använda våldsamma metoder i sina manifestationer. Det är dock möjligt att andra våldsbenägna grupper kommer att försöka utnyttja Attac:s demonstrationer för att ”i skydd” av dessa kunna angripa möteslokaler osv. Detta mönster har kunnat iakttas bland annat i Frankrike.

Säkerhetspolisen skrev även i denna rapport om EU-mötet i Göteborg:

Säpo har ingen konkret information om planerade aktioner, demonstrationer eller andra opinionsyttringar från det autonoma nätverket utom beträffande Europeiska rådets möte i Göteborg den 15–16 juni 2001 vilket man förefaller fokusera på.

Säkerhetspolisen angav inte några av det autonoma nätverkets planer. Bedömningen låg på samma nivå som den tidigare hotbilden, det vill säga en förhöjd hotbild (3) för inhemsk extremism och annan opinionsyttring med ”risk för angrepp”.

Säkerhetspolisens hotbild den 5 februari 2001

När Säkerhetspolisens generella bedömning av hotbilden sammanställdes den 5 februari 2001 hade EU-mötet i Nice varit i december 2000, Attac Sverige hade hållit sitt konstituerande möte den 6 januari. Dessutom hade information kommit om att EU:s kandidatländer skulle delta vid vissa EU-möten. Vid den tiden skulle också det informella ministerrådet för rättsliga och inrikes frågor, Rif-mötet, hållas i Stockholm.

Säkerhetspolisen förmedlade iakttagelser från jämställdhets- och socialförsäkringsministrarnas informella EU-möte i Norrköping den 21–23 januari 2001. Några kända lokala högerextremister hade

fotograferat demonstrerande vänstergrupper under mötet. Säkerhetspolisen skrev att ”detta skulle kunna vara en del i högerextremisternas kartläggning av ’fiender’”. Säkerhetspolisen konstaterade att det fanns ”en viss risk för högerextremt agerande mot autonoma och andra vänstergruppers demonstrationer” men att man inte hade någon information som tydde på att högerextremister hade sådana planer.

Vid demonstrationerna i Norrköping deltog cirka 200 demonstranter. Attac hade tillståndet och även medlemmar från bland andra AFA, Syndikalistiska ungdomsförbundet och Nej till EU deltog i demonstrationen. Omkring 30–40 deltagare var autonoma och hade ”hakat på” demonstrationen. Inga oroligheter förekom. Säkerhetspolisens gjorde följande tillägg till slutsatsen i avsnittet om inhemsk extremism:

Individer ur det autonoma nätverket och andra militanta motståndare till EU kan också komma att utnyttja tillståndsgivna demonstrationer för att i ’skydd’ av dessa genomföra angrepp eller störningar.

I rapporten redogjorde Säkerhetspolisen också för Europeiska kommissionens besök i Stockholm den 9 januari 2001. En demonstration arrangerad av Elevkampanjen genomfördes och ett protestmöte hölls.

Säkerhetspolisen skrev vidare om regeringens agerande:

Det bör också påpekas att regeringen med statsminister Göran Persson i spetsen uppmanat folk att vara kritiska mot EU och ställa upp och demonstrera för sina åsikter. Regeringen är också öppen för att föra dialog med de som är kritiska för att ta till sig alla människors synpunkter.

I Säkerhetspolisens slutsats om Annan opinionsyttring gjordes ett tillägg. Tidigare hade Säkerhetspolisen konstaterat att störande opinionsyttringar främst skulle komma från grupperingar ur den autonoma miljön. Tillägget lød:

Erfarenheterna från de möten som hittills avhållits talar för att demonstrationer, i och för sig med tillstånd och utan användning av våld eller hot, kommer att genomföras på framförallt platser där ovannämnda organisationer finns. Dessa demonstrationer kan utnyttjas av andra grupperingar som till exempel de autonoma i syfte att störa EU-mötet.

Säkerhetspolisen ändrade inte i sin bedömning beträffande inhemsk extremism och annan opinionsyttring. Hotbilden ansågs vara fortsatt förhöjd (3).

Säkerhetspolisens hotbild den 27 april 2001

Säkerhetspolisen lämnade den 27 april 2001 en ny allmän hotbilsbedömning avseende Sveriges ordförandeskap. Säkerhetspolisen ansåg att tidigare bedömningar alltjämt gällde. Risken beträffande inhemsk extremism och annan opinionsyttring var fortfarande förhöjd (3 av 5).

Polismyndighetens underrättelser och hotbilder

Polismyndigheten tillsätter hotbildsgrupp

Vid årsskiftet 2000/2001 tillsatte Polismyndigheten i Västra Götaland en grupp som skulle producera myndighetens egna hotbilder inför EU-mötet i Göteborg. Den organiserades inom kriminalunderrättelseroteln.

Gruppen fick underlaget till hotbilderna bl.a. från Säkerhetspolisens hotbilsrapporter och promemorior med beskrivningar av hur de autonoma och anarkistiska grupperna arbetar och från redogörelser av Säkerhetspolisens västra sektion. Kriminalunderrättelseroteln samlade även in eget underlag. Därtill fick roteln material från polismyndighetens länsordnings- och länskriminalpolis samt uppgifter från utländska kontakter och från Internet. Kriminalunderrättelseroteln fick även information från polismyndighetens spanare via övervakning. Under själva mötesveckan länkades via fasta kameror på stan och från helikopter bilder in till kommenderingsstaben. Dessutom förekom fotografering och videoupptagning från rörliga kameror.

Hotbildsgruppen träffades regelbundet under hela vintern och våren 2001. Högsta ansvariga befäl för gruppen var dåvarande kriminalunderrättelserotelns chef Sven Alhbin. Han ingick i kommenderingsstaben och förmedlade hotbilderna till kommenderingschefen.

Med start i april 2001 bokades regelbundna möten, underrättelseberedningar, för att polisedningen skulle få tillfälle att ta del av de underrättelser och hotbilder som strömmade in under våren 2001. Vid dessa träffar delgav Sven Alhbin hotbilderna till polisedningen. En representant från Säkerhetspolisen inbjöds också att delta i beredningarna.

Under första halvåret 2000 hade en särskild insatsgrupp inom länsordnings- och kriminalpolisen börjat arbeta med MC-relaterade och rasistiska brott samt brott begångna av djurrättsaktivister och

motsvarande grupperingar. Insatsgruppen hade samlat på sig en del information om de autonoma nätverken. Därutöver hade några personer av eget intresse inom polismyndigheten följt de autonoma gruppernas verksamhet. Övriga som kom att arbeta med hotbilderna visste till en början inte mycket om den autonoma rörelsen. Med hjälp av bl.a. Säkerhetspolisens västra sektion lyckades man få grundkunskaper om denna.

Spaning var en viktig del i arbetet. Beslut fattades i januari 2001 om att få upprätta ett särskilt underrättsregister, SUR, i samband med EU-mötet i Göteborg (se vidare avsnitt 5.6 under rubriken *Polismyndighetens i Västra Götaland hantering av de överlämnade personuppgifterna*).

Då uppdraget är slutfört ska registret förstöras.

Arbetet i polismyndighetens hotbildsgrupp inriktades i första hand på att försöka förutse vilka av demonstranternas planerade aktioner som kunde störa EU-mötet under den 15 och 16 juni.

Mönster i demonstranternas förberedelser

Med hjälp av information från liknande möten utomlands försökte kriminalunderrättsrotelns hotbildsgrupp se om även de svenska demonstranterna planerade efter ett mönster. Under vintern och vårens arbete konstaterade man att förberedelserna till stor del stämde överens med vad utländska kollegor beskrivit. Under våren växte följande bild av demonstranternas förberedelser fram:

- Nätverk av demonstranter går samman i paraplyorganisationer (Göteborgsaktionen 2001 och Nätverket Göteborg 2001)
- Förberedelsemöten arrangeras
- Icke våldsträning ordnas för att klara inträngningsaktioner
- Organisationerna upprättar ett mediacenter, Independent Media Center (IMC).
- Ansökan om demonstrationstillstånd lämnas in
- Informationsutbytet på nätet intensifieras
- Vängrupper bildas i syfte att utan insyn planera och genomföra aktioner
- Ledargestalterna anländer tidigt till mötesorten
- Lednings- och spaningscentraler upprättas

- Demonstrationstågen indelas i olika block och får exempelvis beteckningen svart, blått, grönt, gult, rött

Polismyndighetens hotbild den 1 mars 2001

Polismyndighetens i Västra Götaland första egna hotbild presenterades för polisedningen den 1 mars 2001. Den byggde i stor utsträckning på information från Säkerhetspolisen.

Polismyndighetens hotbildsrapport bedömde att det fanns risk för störande och våldsamma opinionsyttringar mot EU-toppmötet i Göteborg från grupper i den autonoma miljön. Ett tänkbart scenario var:

Risken för våldsanvändning i samband med EU-toppmötet i Göteborg är överhängande. Stärkta av tidigare "framgångar" kommer militanta aktivister att genomföra aktioner. Enligt information från Säpo fattas troligen det slutgiltiga beslutet om aktiviteter med våldsinslag inte förrän i allra sista stund, vilket gör att informationen, om den kommer till polisens kännedom, kan komma sent och medföra snabba bedömningar. Sena beslut om aktioner kan vara ett sätt att undvika läckor till polisen samt att inte förlora överraskningsmomentet som försvårar polisens arbete.

Polismyndigheten beskrev aktioner som de autonoma grupperna och andra grupperingar planerade att genomföra i syfte att störa EU-toppmötet. Grupperna sprider information genom affischer, klistermärken, t-shirt och trycksaker.

Av texten att döma kan det i AFA-kretsar förekomma planer på att försöka stoppa EU-mötet i Göteborg. Vidare nämner AFA Göteborg 2001 på sin Internet hemsida att man vill göra EU-toppmötet i Göteborg till ett möte att minnas och refererar samtidigt till städer som Amsterdam, Köln, Seattle och Prag.

Grupperna förbereder hur de skall kunna stoppa, fördröja eller rent av störa EU-toppmötet. Målet anses nått om så mötet enbart fördröjs en timma. Störningsmomenten består av demonstrationer, civil olydnad, symboliska aktioner samt direkta aktioner.

Polismyndigheten listade demonstranternas planerade aktiviteter som de hade inhämtat underrättelser om. De var följande:

- att klättra över avspärningarna runt Svenska Mässan genom att t.ex. bilda mänskliga stegar

- att använda nätverket Ya Bastas metod och försöka tränga igenom polisens avspärningar genom att ett stort antal "aktivister" trycker på
- att försöka komma in på mötet genom att uppträda som journalister eller fotografer
- att via luftballong flyga in "aktivister" bakom avspärningarna
- att blockera mötet genom att som mänskliga sköldar hindra delegater att komma fram till hotell, kongresscentret eller till andra arrangemang
- att på samma sätt som ovan blockera vägar till och från t.ex. flygplatser
- att hindra landningar på Landvetter och Säve flygplatser
- att överrösta mötet genom att föra oväsen

Polismyndigheten hade också noterat att kurser i ickevåldsträning genomförts. Dessutom berättade man om olika tips som demonstranter kunde hitta på Internet och i skrifter av olika slag. Det gällde bl.a. hur man bygger barrikader, att gatsten är bra vapen och att ammoniak kan användas mot polishundar.

I rapporten skrev polismyndigheten att "de aktivister som är beredda att genomföra kriminella handlingar är ofta mycket väl organiserade".

Polismyndighetens kriminalunderrättelserotel bedömde att risk för våld/upplopp (gradering 3 på skalan 1–5) fanns för EU-mötet i Göteborg den 15–16 juni 2001. Kompletterande hotbilder lämnades en gång i månaden fram till juni och därefter dagligen.

Rapport efter extra EU-toppmötet i Stockholm den 23–24 mars 2001

En av kriminalunderrättelsetjänstens medarbetare som följt de autonoma grupperingarna under en längre tid, Margareta Schlüter, rapporterade efter sitt studiebesök under extra toppmötet i Stockholm den 23–24 mars 2001:

Inom de autonoma kretsarna fokuserar man på EU-mötet i Göteborg. Detta märks bland annat på Internet samt på flygblad som delas ut. Det har inte varit möjligt att utläsa någon taktik som resultat av de autonoma gruppernas agerande under EU-mötet i Stockholm (synbar taktik saknas).

Polismyndighetens hotbild den 2 april 2001

I polismyndighetens kompletterande hotbildsrapport den 2 april 2001 kartlade myndigheten vad den dittills hade för information om konkreta planer av olika nätverks aktioner. Polismyndigheten konstaterade att fredagen den 15 juni skulle bli den stora aktionsdagen. En rad tänkbara aktioner beskrevs i rapporten:

- att områdets infarter till Svenska Mässan skulle blockeras tidigt på morgonen
- att det fanns tecken på att aktivistgrupper skulle försöka starta kravaller vid avspärrningarna runt Svenska Mässan
- att aktioner runt om i Göteborg skulle genomföras för att ”hålla polisen sysselsatt”
- att det fanns långt framskridna planer på en inträngningsaktion mot Svenska Mässan och att den skulle genomföras med hjälp av bl.a. Ya Basta från Finland och Italien
- att demonstranter utklädda till Lisebergskaniner skulle tränga sig in på Liseberg
- att fredagen skulle avslutas med en Reclaim the Streets-aktion på Kungsporsavenyn samt att aktivisterna eventuellt skulle ta ”egna initiativ efteråt”
- att planer fanns på aktioner mot ”kapitalistiska och multinationella företag såsom McDonalds, Shell, Operan” och att ”även privata hus i rikare områden kan komma att drabbas”
- att Nätverket Göteborg 2001:s demonstration skulle avgå från Järntorget in mot centrum och att arrangörerna räknade med 4 000–10 000 deltagare

I rapporten skrev polismyndigheten också att lördagen den 16 juni eventuellt skulle bli den lugna protestdagen. Information fanns om att aktionsgrupperna önskade att familjer skulle demonstrera och att det inte skulle utbryta några ”kravaller”.

Kriminalunderrättelseroteln bedömde att hotbilden i samband med EU-toppmötet i Göteborg alltjämt var förhöjd och angav den till nivå 3 av 5. Rapporten överlämnades till polisledningen. Hotbildsgruppen fick ingen reaktion, vilket den ansåg märkligt med tanke på den höga riskbedömningen så långt före själva EU-mötet.

Polismyndighetens hotbild den 7 maj 2001

Demonstrationerna i samband med Ekofin-mötet i Malmö den 20–22 april avspeglade sig i polismyndighetens nästa bedömning av hotbilden daterad den 7 maj 2001.

Polismyndighetens hotbildsgrupp räknade med att de våldsbenägna grupperna skulle hämnas händelserna i Malmö under toppmötet i Göteborg. I hotbildsrapporten skrev polismyndigheten att aktivisternas ”misslyckande” i samband med demonstrationerna i Malmö kan leda till en upptrappning i Göteborg. Därtill kom beskedet från Göteborgs kommun om att upplåta skolor för inkvartering till en låg avgift (se avsnittet 6.2.3.2 under rubriken *Demonstranternas boende*).

Polismyndigheten presenterade i jämförelse med föregående rapport ytterligare uppgifter om ”den stora aktivistdagen”, fredagen den 15 juni.

När det gällde inträningen till Svenska Mässan fanns det information om att detaljplanerna skulle utformas först när polisens avspärningar byggts. Inträngningen skulle ske med repstegar eller med hjälp av mänskliga stegar.

Vidare planerade nätverket Globalisering underifrån att med hjälp av Ya Basta Finland genomföra inträngningsförsök mot Svenska Mässan. Samtidigt skulle enskilda aktioner genomföras runt om i Göteborg som ”skadegörelse på multinationella objekt för att hålla polisen sysselsatt”. Enligt ett flygblad som spreds i samband med mötet i Malmö hade över 400 personer anmält sig för aktionen.

Göteborgs ickevåldsnätverk planerade att göra ett inträngningsförsök avskilt från Globalisering underifrån och Ya Basta. Deras syfte var att komma in och ”prata allvar” med politikerna. Gatu festen skulle utmyнна i en inträngningsaktion på Trädgårdsföreningen kl. 22–23 under Europeiska rådets middag. Om aktionen skulle misslyckas skulle deltagarna, enligt rapporten, ”sprida sig utmed Kungsportsavenyn och centrala Göteborg och genomföra skadegörelse och sprayning”.

I denna andra komplettering av hotbilden bedömdes risken för inträngningsaktioner på Svenska Mässan och Trädgårdsföreningen hög med betydande risk för angrepp. Det innebar att graderingen höjdes från nivå 3 till 4. Det är, som vi tidigare nämnt, ovanligt högt i Sverige och första gången som polismyndigheten haft en så hög riskbedömning i samband med opinionsyttringar.

Malmöhändelserna påverkade bedömningen av hotbilden och därmed också polisens förberedelser på ett genomgripande sätt. Håkan Jaldung har sagt att Malmömötet ”förföljde oss och var en katastrof planeringsmässigt”.

Efter Malmömötet, den 7 maj 2001, tillsatte polisledningen en kontaktgrupp med sex poliser. Den fick uppgiften att föra en dialog med arrangörer av demonstrationer, möten, motkonferenser och aktioner (se vidare avsnitt 6.2.6.7 under rubriken *Kontaktgruppen*).

En annan konsekvens av Malmöhändelserna och den höga hotbilden var att polisens taktik justerades. Polismyndigheten satsade på en mjukare linje som bl.a. innebar satsningen på dialog (se vidare avsnitt 6.2.6.7 under rubriken *Polistaktik under EU-mötet*).

Säkerhetspolisen och polismyndigheten fördelar arbetet

Säkerhetspolisen och polismyndigheten konstaterade under maj månad att flera av de ledande personerna inom den autonoma rörelsen hade anlänt till Göteborg. Den 5 juni 2001 utökades Säkerhetspolisen i Göteborg med personal från Stockholm. För att underlätta arbetet och undvika dubbelarbete fördelades arbetsuppgifterna mellan Säkerhetspolisen och polismyndighetens hotbildsgrupp. Vid något tillfälle hade båda polisorganisationerna spanat på samma objekt. Man var nöjd på ömse håll över det praktiska samarbetet och kände förtroende för varandra. Det goda arbetsklimatet bestod hela samarbetsperioden över toppmötet. Det skiljde sig med andra ord från hur samarbetet mellan polisledningarna i polismyndigheten och Säkerhetspolisen hade fungerat.

Säkerhetspolisens hotbild för Göteborg den 22 maj 2001

Säkerhetspolisen presenterade sin hotbild för själva Göteborgsmötet den 22 maj 2001. Den innehåller detaljerade beskrivningar av de organisationer, rörelser och nätverk som tänkte delta och vad de planerade för aktiviteter.

Internationell terrorism

Säkerhetspolisen konstaterade att det sedan tidigare generella hotbilder inte framkommit något nytt som förändrade bedömningen beträffande internationell terrorism. Internationella terroristorganisationer intresserade sig inte för EU-mötena i Sverige, skrev Säkerhetspolisen.

Säkerhetspolisen bedömde dock att det fanns en viss risk för angrepp från organisationer som räknas till gruppen internationell terrorism. Hotbilden var låg, bedömningen 2 av 5.

Inhemsk extremism

Säkerhetspolisen utgick i hotbildsrapporten från att flertalet av de aktiviteter som demonstranterna planerade skulle komma att bli lagliga och fredliga. Men Säkerhetspolisen skrev också:

Det är dock omöjligt att skilja aktiviteter åt. Det beror på att fredliga och våldsamma aktiviteter kan pågå samtidigt samt att en del fredliga och lagliga engagemang kan komma att utnyttjas av till exempel anarkister och autonoma för att i skydd av den legala aktiviteten kunna angripa något mål.

Säkerhetspolisen hade studerat de nätverk som bildats i samband med EU-mötet, Göteborgsaktionen 2001 och Nätverket Göteborg 2001.

Säkerhetspolisen beskrev i rapporten att en del av Göteborgsaktionen 80 organisationer räknades till de autonoma nätverken. AFA (Antifascistisk aktion) var en av dem. Säkerhetspolisen hade också noterat att några av organisationerna, exempelvis Ung vänster och Fältbiologerna, hade sympatisörer som även verkade i den autonoma rörelsen. Nätverket ingen människa är illegal hade, enligt rapporten, medlemmar som i stor utsträckning ingår i AFA, men som troligen inte figurerat i samband med våldsanvändning. Säkerhetspolisen framförde följande i samband med presentationen av Syndikalisterna och Syndikalistiska ungdomsförbundet (SUF):

Det stora inslaget av autonoma i syndikalistiska manifestationer leder till en del lagbrott, skadegörelse med mera som utförs av deltagare i till exempel demonstrationer. Det är påfallande ofta som en AFA medlem också är medlem i SUF (Syndikalisternas ungdomsförbund). En talesperson kan ena gången tala för AFA och den andra gången för SUF. I praktiken får SUF anses tillhöra de autonoma nätverken.

Säkerhetspolisen konstaterade att för ett antal år sedan deltog Rättvisepartiet Socialisterna, som också ingick i Göteborgsaktionen, i våldsammare aktioner tillsammans med Elevkampanjen, ”men har under de senaste åren inte gjort sig kända för att delta i våldsamma eller illegala aktioner”. Elevkampanjen är knuten till Rättvisepartiet Socialisterna och flera av dess medlemmar ingår också i de autonoma nätverken, enligt Säkerhetspolisen.

Säkerhetspolisen noterade följande om Göteborgsaktionen:

Man har förordat fredliga demonstrationer där familjer med barnvagnar skall kunna delta och verkligen tryckt på att det skall präglas av ickevåld.

Säkerhetspolisen skrev om Nätverket Göteborg 2001 att dess organisationer ”ter sig dock som fredliga och tycks var och en inte utgöra något direkt hot mot toppmötet”.

Av rapporten framgick också att Säkerhetspolisen studerat svenska aktiviteter på möten utomlands. På mötet People global action (PGA) i Milano den 23–25 mars 2001 gjorde svenska demonstranter ”propaganda för toppmötet i Göteborg”. Detsamma skedde under demonstrationerna i Prag i september 2000 och i Nice i december 2000. Säkerhetspolisen drog slutsatsen att detta talade för ett internationellt deltagande i aktiviteterna i Göteborg. En reservation fanns dock; i sommar kommer ett antal stora möten hållas i Europa som geografiskt ligger bättre till för aktivister från Sydeuropa.

Säkerhetspolisen hade också studerat den mobilisering av demonstranter som pågick i Norge, Danmark, Finland och Tyskland. Sammantaget räknade Säkerhetspolisen med att det fanns ett ”visst intresse att resa till Sverige” och att det framförallt gällde demonstranter från de nordiska länderna. Samtidigt påpekade Säkerhetspolisen att beräkningar på antalet demonstranter från andra länder ofta överskattats av de autonoma grupperna. Vidare skrev Säkerhetspolisen:

Svenska aktivister ur den autonoma miljön har deltagit i internationella möten i syfte att saluföra GBG 2001 och locka utländska anarkistiska och autonoma grupper att delta i protesterna. Skolor har hyrts som logi för tillresande.

Enligt rapporten betecknades EU-mötena i Stockholm den 23–24 mars och i Malmö den 20–22 april som ”generalrepetitioner inför Göteborgsmötet”. Säkerhetspolisen trodde att händelserna vid Eko-finmötet i Malmö och anklagelserna mot polisen för över-

driven våldsanvändning i samband därmed ”torde sporra aktivisterna att komma till Göteborg”. Säkerhetspolisen räknade med att under EU-mötet skulle ett tema i protesterna om polisbrutalitet kunna tillkomma.

Säkerhetspolisen redogjorde utförligt för AFA:s förberedelser. Det framkom bl.a. att AFA spred information om aktiviteter under EU-mötet via Internet, klistermärken och affischen Godzilla vs. Goran. Säkerhetspolisen hade uppgifter om att AFA skulle upprätta en ledningscentral för att avlyssna polisens radio och att man via SMS-meddelanden på mobiltelefon skulle sprida information. Enligt rapporten skulle AFA också ringa in falska bombhot och genomföra andra störningar som skulle hålla poliserna i kommanderingen sysselsatta. Säkerhetspolisen hade också tagit del av AFA:s resonemang kring strategin inför demonstrationerna, om deltagarna skulle gå samlat i ett block eller sprida ut sig i tåget.

Säkerhetspolisen räknade med att ett stort antal AFA-deltagare från Norge, Finland, Danmark och Tyskland skulle komma till Göteborg. På AFA:s tyska, danska och finska hemsidor fanns upprop om Göteborgsmötet.

Säkerhetspolisen redogjorde vidare för aktiviteterna för dagarna torsdagen den 14 juni 2001 – lördagen den 16 juni 2001.

Fredagen den 15 juni skulle bli den ”den stora dagen från aktivisternas sida”. De programpunkter som Säkerhetspolisen och polismyndigheten tidigare noterat för fredagen var här delvis utförligare beskrivna. Det gällde:

- Aktionen J15. Det var benämning på inträngningsaktionen och blockaden mot Svenska Mässan som planerades på förmiddagen i anslutning till EU-mötets öppnande av Göteborgs ickevåldsnätverk, Globalisering underifrån och Ya Basta. Beräknat antal deltagare var 400–500, klädda i kroppsskydd av skumgummi och vita overaller. De skulle få stöd av cirka 2 000 demonstranter som skulle pressa på bakifrån mot avspärningarna.
- En brytning hade dock skett mellan Göteborgs ickevåldsnätverk och Globalisering underifrån. (Rapporten sade inget om vad det skulle få för betydelse för actionen J15.)

Lördagen den 16 juni skulle bli ”den lugna dagen, familjefesten”. Göteborgsaktionens demonstration För ett annorlunda Europa förväntades bli den största under EU-mötet. Säkerhetspolisen hade uppgifter att ”aktivister med okänd organisationstillhörighet” skulle inta en flyktingförläggning i närheten av Göteborg. Aktio-

nen hade inget samband med demonstrationen, enligt Säkerhetspolisen.

I rapporten sammanfattade Säkerhetspolisen sina iakttagelser. Flera organisationer som skulle delta i aktiviteterna var varken vänsterrörelser eller militanta. Mycket folk skulle vara i rörelse under toppmötesdagarna:

Säpo bedömer också att det blir en del illegala aktioner. Då aktivister den 15 juni försöker tränga igenom avspärningarna för att komma in på EU-mötet finns en risk för att andra aktivister angriper polisen då de försöker hindra aktivister från att ta sig in på mötet. Detta skedde i Prag då personer bakom dessa aktivister stod och kastade sten på polisen.

I globaliseringsrörelsen är kritiken mot de internationella storföretagens strategi ett tema. Säkerhetspolisen skrev vidare:

Även de alternativa målen måste beaktas om inte de primära målen kan nås. McDonalds, Shell, banker eller andra kapitalistiska inrättningar har blivit utsatta för aktivisternas intresse/skadegörelse vid andra större sammandrabbningar i bl a Europa. Detta kan också ske som helt spontana angrepp från mindre grupper av aktivister.

Säkerhetspolisen hade noterat att organisationerna hoppades att 20 000–25 000 skulle resa till Göteborg för att delta i demonstrationer och andra aktioner. Av rapporten framgick också att plattform med uppmaning till ickevåld hade utformats. Träning i ickevåld hade förekommit och handlat om att förbereda sig på situationer som kan bli våldsamma.

I vissa fall förefaller resonemanget angående ickevåld så grumligt att man undrar om nödvändiga och legala polisinsatser också är att betrakta som angrepp på demonstrationerna och därmed något som ”medger” våldsanvändning i självförsvar.

Flera av personerna från de autonoma nätverken har varit på plats i både Prag och Nice och blivit inspirerade av kravallerna där. Deras önskemål är att det även blir kravaller i Göteborg.

Säkerhetspolisen gjorde följande bedömning vad gäller inhemsk extremism och annan opinionsbildning.

Beträffande inhemsk extremism bedömer SÄPO att Europeiska Rådets sammanträde i Göteborg komma att utsättas för försök till störningar i syfte att protestera mot EU eller olika beslut inom EU. Mötet kommer att utsättas för i vart fall ett försök till att förhindra/senarelägga mötet genom exempelvis den ”Ya Basta!” demon-

stration som redogjorts för ovan. Hotbilden är här att betrakta som hög med betydande risk för angrepp (4).

Dessa manifestationer torde vara att betrakta som störande opinionsyttringar. Det är dock svårt att säga vad som händer när polis förhindrar demonstranterna från att stoppa/senarelägga mötet. En del demonstranter accepterar att man blir ivägburen och omhändertagen. Det ligger i en ickevåldsmanifestations natur och är ett accepterat "slut" på manifestationen. En del kan dock förväntas att reagera genom angrepp såsom stenkastning med mera mot poliserna. Observera att demonstranter kan ha förberett sig genom att ha med sig kedjor och lås för att kedja fast sig.

Det är vidare SÄPOs bedömning att det föreligger en betydande hotbild för angrepp på de "symboliska målen" och för angrepp på polis vid olika insatser som polisen måste göra.

Säkerhetspolisen räknade således med en hög hotbild och en betydande risk för angrepp av inhemsk extremism och annan opinionsyttring (nivå 4 av 1–5).

Hotbilder under första delen av juni 2001

Polismyndighetens hotbild den 4 juni 2001

Denna hotbilsbedömning visade på ytterligare upptrappning av vad som skulle kunna hända under EU-mötet. Polismyndighetens kriminalunderrättelserotet befarade mycket stor risk för störande och våldsamma opinionsyttringar från grupper inom den autonoma miljön.

Av rapporten framgick att Säkerhetspolisen hade fått information om att "ledande aktivister i Sverige" installerat sig i Göteborg för att på plats förbereda aktioner.

Polismyndigheten hade vidare uppgifter om att personer hyrt kommunikationsradio. Ett företag hade hyrt ut 15 stycken. Störning och avlyssning av polisens radiotrafik kommer, enligt rapporten, att ske.

Hvitfeldtska gymnasiet och festivalområdet Fritt Forum i Pustervik skulle bli samlingsplatser under EU-veckan.

Polismyndigheten beskrev att AFA på Internet hade uppmanat folk runt om i världen att "agera" mot Svenska ambassader och konsulat under EU-mötet.

Polismyndigheten hade noterat uppmaningar på hemsidor om att "aktivisterna" inte skulle diskutera detaljer i planeringen via e-post eller telefon eftersom polisen skärper bevakningen.

Beträffande inklätringsaktionen på fredagen hade polismyndigheten fått uppgift om att den skulle detaljplaneras först när polisens avspärningar byggts.

I rapporten nämndes bl.a. att avledningsmanövrar skulle genomföras under demonstrationen den 15 juni i syfte att splittra polisinsatsen. Några grupper skulle koncentrera sig på avspärningarna och övriga sprida kaos genom att attackera multinationella företag. Om massingripanden skedde mot demonstranter kunde aktioner komma att riktas mot polishuset, men troligen först och främst mot lokaliteterna på Bellevue (Kviberg).

Ytterligare information om Reclaim the Citys fest hade inkommit. Arrangörerna planerade att gatufesten skulle utmyнна i en inträngningsaktion vid tiotiden på kvällen mot Trädgårdsföreningen där en middag skulle hållas för EU-delegaterna. Om aktionen skulle misslyckas uppmanades folk att sprida sig i stan och genomföra skadegörelse.

Polismyndighetens kriminalunderrättelserotel gjorde följande bedömningar efter en skala på 1–5 där den högsta risken betecknas som 5:

- 4 med risk för inträngningsaktioner/komma in aktion på Svenska mässan
- 4 med risk för inträngningsaktioner på Trädgårdsföreningen
- 4 med risk för vandalisering/skadegörelse/upplopp i centrala Göteborg under torsdag och fredag
- 3 med risk för störningar i samband med Reclaim the Citys aktion
- 3 med risk för övrig kriminalitet

Hotbilder och underrättelser under mötesveckan

Polismyndigheten fick under mötesveckan hjälp av sambandsmän från Norge, Danmark och Tyskland. De kontrollerade om de utländska demonstranterna som anlände var dömda, gripna eller misstänkta för våldsamma aktioner i sitt hemland. Om så var fallet avvisades de.

Kommenderingsledningen hade inte någon direktinformation om hotbilder och underrättelser från Säkerhetspolisen under

mötesveckan. Kommenderingsledningen organiserade sin stab så att alla underrättelser från Säkerhetspolisen under mötesveckan gick via kriminalunderrättelserotelns chef Sven Alhbin. Han skulle i sin tur sovra och förmedla underrättelser från Säkerhetspolisen och polismyndighetens egen kriminalunderrättelserotel vidare till kommenderingschefen.

Polismyndighetens hotbildstablå

Kriminalunderrättelseroteln hade som komplettering till de skriftliga hotbildsrapporterna tagit fram en hotbildstablå för aktioner/demonstrationer från och med torsdagen den 14 juni till och med lördagen den 16 juni. Tablåen togs fram i början av maj 2001 och uppdaterades därefter kontinuerligt. Den del som avsåg fredagen den 15 juni ändrades i stort sett varje dag. Den sista versionen av tablåen är daterad den 13 juni 2001.

I tablåen upptogs de aktioner/demonstrationer som kunde förväntas respektive dag och under vilken tid aktiviteterna troligen skulle pågå. Tidsperioden var färgmarkerad. Perioden för de demonstrationer för vilka tillstånd hade sökts var markerade med blått. Tillståndsgiven demonstration var markerad med grönt. Företeelse över längre tidsperiod var markerad med gult. De aktioner/demonstrationer som bedömdes ha hög hotbild var markerade med rött. Tidsperiod för eventuell aktion var markerad med rosa.

Av den sista versionen av tablåen, som alltså är daterad den 13 juni 2001, kan bl.a. följande utläsas.

- Svenska Mässan, under det att delegaterna anländer, kl. 09.00–10.00 är markerad röd
- Lilla Bommen, under besöket på Residenset, cirka kl. 13.15–15.00 är markerad röd
- Trädgårdsföreningen, under Europarådets arbetsmiddag, cirka 19.45–22.00 är markerad röd
- Svenska Mässan, Blockad, kl. 08.00–11.00 är markerad röd samt kl. 06.00–08.00 och 11.00–13.00 är markerade rosa
- Heden, Protestmöte, Göteborgsaktionen 2001, kl. 09.00–10.00 är markerad röd samt kl. 08.00–09.00 och 10.00–11.00 är markerade rosa

- Svenska Mässan, Inträngningsaktioner, Globalisering underifrån och Ya Basta, kl. 10.00–15.00 är markerad röd och kl. 15.00–18.00 är markerad rosa
- Svenska Mässan, Komma-in-aktion, Göteborgs ickevåldsnätverk, kl. 10.00–11.00 är markerad röd och kl. 11.00–12.00 är markerad rosa
- Götaplatsen/Svenska Mässan, Blockad/inträngning, AFA, kl. 10.00–12.00 är markerad röd samt kl. 09.00–10.00 och 12.00–13.00 är markerade rosa
- Götaplatsen, Demonstration, Offensiv (Göteborgsaktionen 2001), kl. 09.00–10.30 är markerad grön
- Götaplatsen/Svenska Mässan, Demonstration, Rättvisepartiet Socialisterna, kl. 10.30–15.00 är markerad blå
- Avenyn/Kungsparken, Gatufest, RTS, kl. 20.00–22.00 är markerad röd och 18.00–20.00 är markerad rosa
- Trädgården, Inträngningsförsök, RTS, kl. 22.00–23.00 är markerad röd
- Avenyn/Centrum, Skadegörelse, kl. 11.00–16.00 och 22.00–24.00 är markerade röda
- Centrum, Avledningsmanöver, kl. 09.00–18.00 och 22.00–24.00 är markerade röda

Polismyndighetens kriminalunderrättelserotel sammanställde särskilda hotbilder dagligen under perioden 13 juni – 16 juni och en särskilt för Hvitfeldtska gymnasiet. Säkerhetspolisen förde loggbok från början av juni över iakttagelser. Vi redovisar polismyndighetens och Säkerhetspolisens hotbilder under mötesveckan i avsnitt 6.3.

Säkerhetspolisens hotbild den 23 maj 2001 för president Bushs besök

Internationell terrorism

Säkerhetspolisen presenterade den 23 maj 2001 hotbilden för president George W. Bushs besök i Göteborg som skulle äga rum torsdagen den 14 juni 2001. Det var första gången som en amerikansk president skulle besöka Sverige. Säkerhetspolisen poängterade att hotbilden skulle studeras tillsammans med de övriga

hotbilderna, den generella och den specifika för Göteborg, för att läsaren skulle få en fullständig överblick av hotbilden för presidenten.

Under rubriken Internationell terrorism hade Säkerhetspolisen gått igenom fientligt inställda organisationer och nätverk till USA. Det gällde till exempel Al-Qaida/Islamiska fronten för bekämpande av judar och korsfarare, Palestina Islamiska Jihad, Hamas, Hizbollah, Mujahedin É Khalq (MEK). Säkerhetspolisen konstaterade att hotet mot USA från flera av dessa hade ökat. Den sammanfattande bedömningen angående hotbilden för internationell terrorism var:

Det finns en viss risk för angrepp mot president Bush från personer som ingår i nätverk knutna till Usama Bin Laden.

Säkerhetspolisen hade dock ingen specifik information som tydde på att det fanns en önskan om att angripa honom. Säpo hade inte kunnat notera något egentligt intresse för presidentbesöket i dessa kretsar i Sverige.

Säkerhetspolisen bedömde att det fanns viss risk för angrepp från internationell terrorism. Bedömning 3.

Inhemsk extremism

Säkerhetspolisen redogjorde för den information den samlat kring organisationer som bildats och aktiviteter som planerats i Sverige i samband med president Bushs besök. I maj 2001 hade ett särskilt nätverk bildats för att demonstrera mot presidenten med parollen Bush not welcome.

Säkerhetspolisen refererade till vad man sett att AFA skrivit på Internet, att presidenten kunde vänta sig "a very warm welcome". Säkerhetspolisen bedömde att det fanns "en förhöjd risk för störningar mot president Bushs besök i Göteborg" med graderingen 3.

Annan opinionsyttring

Säkerhetspolisen redogjorde för vilka grupper med utländskt ursprung som planerade att demonstrera med anledning av president Bushs besök.

Säkerhetspolisen skrev om kritiken mot USA:s miljöpolitik i samband med Kyotoavtalet:

USA har genom detta agerande blivit måltavla för miljögrupper runt om i världen. Vita huset har bombarderats med e-post med protester. Initiativet kom från Friends of the Earth. Friends of the Earth är en av världens största miljörelser med nationella medlemsorganisationer i 68 länder däribland Jordens vänner i Sverige.

Det måste beaktas att Rådets möte i Göteborg skall avhandla en samhällsutveckling som är ekologiskt och socialt hållbar.

Om USA inte till toppmötet har infriat några substantiella löften ifrån Kyotoprocessen finns det en förhöjd risk för störande opinionsyttringar från miljöaktivister. Det finns en ringa risk för våldsamma angrepp.

Säkerhetspolisen konstaterade i sin rapport att erfarenheten visar att personer som är mycket kända och får stor uppmärksamhet riskerar att bli angripna av mentalt störda personer.

Säkerhetspolisen bedömde att hotbilden för inhemsk extremism, annan opinionsyttring och mentalt störda personer var förhöjd med risk för angrepp, dvs. 3 på skalan 1–5.

Säkerhetspolisen kompletterar den 1 juni hotbilden för president Bush

Den 1 juni 2001 kompletterade Säkerhetspolisen hotbilden för besök i Sverige. Skälet var ytterligare information om Mujahedin É Khalq (MEK), en organisation som runt om i världen uttalar sitt missnöje med Irans regim. Säkerhetspolisen hade nämligen underrättelser om att MEK hade planer på en demonstration den 15 juni 2001, men skrev samtidigt att det inte fanns några uppgifter om störande opinionsyttringar. Säkerhetspolisen gav en utförligare beskrivning om organisationen än i hotbilden daterad den 23 maj 2001, men ändrade inte bedömningen. Det förelåg risk för angrepp, gradering 3.

Polismyndighetens överväganden kring president Bushs besök

Polismyndigheten fick sent det slutgiltiga beskedet om USA:s nye president George W. Bushs besök vid EU-toppmötet i Göteborg. Besöket hade dock under en längre tid varit på tal och förberedelser hade vidtagits. Från hösten 2000 tog dock Regeringskansliet med det i sin planering eftersom ett sådant presidentbesök krävde resurser och omfattande säkerhetsåtgärder om det skulle bli av.

Någon styrning från den amerikanska säkerhetspolisens, Secret Services, sida förekom inte, enligt polismyndigheten och den svenska Säkerhetspolisen.

Håkan Jaldung har berättat att polismyndigheten gick igenom ansvarsfördelningen mellan den svenska polisen och Secret Service:

”Vi gjorde klart och tydligt för amerikanerna som styrde och ställde att nu när de tagit sig över den svenska gränsen är det svensk lag och svensk polis som bestämmer. Den här diskussionen kring hur det polisoperativt skulle genomföras blev ganska intensiv första dagen. Sedan fick de gå hem och fundera över vad vi sagt. De var nog ganska chockerade över vår inställning till att vi inte ville ha beväpnad amerikansk polis på gatorna eller på hustaken – inga automatvapen, ingen amerikansk bevakning av flygplan på Landvetter. Svensk polis skulle sköta det.”

Håkan Jaldung har sagt att den amerikanska polisen till en början hade svårt att acceptera den svenska polisens krav, men Secret Service accepterade så småningom polismyndighetens samtliga säkerhetsåtgärder.

Chefen för personskyddet, Kjell Vikström, Säkerhetspolisen, har sagt att ”amerikanerna aldrig skulle lägga sig i den operativa verksamheten”. Han uppfattade dem ”proffsigare än så.” Kjell Vikström konstaterade också att Håkan Jaldung var ”opåverkad av Secret Service, ingen kunde påverka honom”.

Samarbetet mellan polismyndigheten, Säkerhetspolisens personskydd och USA:s Secret Service fungerade bra när arbetet kom igång. De hade täta möten där de gick igenom president Bushs mötesprogram och rörelseschema. Den svenska och amerikanska polisen bytte också hotbilder med varandra.

Säkerhetspolisen i Stockholm presenterade en strategisk bedömning inför president Bushs besök i Göteborg för Ann Charlotte Norrås, Håkan Jaldung och Sven Alhbin första dagarna i maj 2001. Säkerhetspolisens hotbild för presidenten presenterades som vi nämnt den 23 maj.

Förberedelsearbetet tillsammans med Secret Service påbörjades sista veckan i maj. Chefen för specialenheterna, division Qvintus 10, Hans Lippens träffade en Secret Service representant nästan varje dag. Vid mötena gick man igenom de olika demonstrantorganisationerna, vad de stod för, vad presidenten kunde tänkas möta för motstånd. Det gällde mooning mot Bush som innebar att demonstranterna skulle visa sina nakna stjärtar för presidenten och den stora Bush-demonstrationen ”Bush not welcome”. Man gick också igenom det taktiska upplägget under presidentens besök. Det

var inget problem med Råda säteri eller Gunnebo slott. Däremot fanns det svagheter i säkerheten i samband med middagen på Börsen, enligt Secret Service. Den amerikanska polisen var noga med att ett kastavstånd på 100 meter skulle hållas till demonstranterna.

Polisens syn på de autonoma

Kunskapen inom polismyndigheten om den autonoma rörelsen var, som vi ovan nämnt, till en början begränsad. Ett fåtal poliser hade av eget intresse följt rörelsen under ett tidigt skede innan polismyndigheten i ett första steg formaliserade arbetet under år 2000. Hans Lippens har konstaterat att "polisledningen visste nog inte vad de autonoma rörelserna var 1999, framförallt inte att de växte så mycket i Tyskland, Italien, Spanien och Frankrike." Säkerhetspolisen har arbetat med dessa grupper i flera år.

Den Lila Svarta

Polismyndigheten studerade den Lila Svarta, en handbok i organiserat motstånd som finns Internet. Den skrevs våren 1992 av några aktivister ur anarkistmiljön i Stockholm. Den innehåller handfasta råd för ett anarkistiskt levnadssätt. Författarna fördömer de hierarkiska organisationerna. De föreslår att man skall satsa på aktioner med ett tema och som skall utföras av små grupper. Vid en demonstration "kan man se till att det händer en massa kul saker under färdvägen". De skrev vidare:

Är det inte för mycket poliser på plats kan hela eller delar av demonstrationen springa in i ett varuhus eller lyxhotell och idka proletär shopping, attackera ett bankkontor eller storma upp en myndighetsbyggnad. Men om ni planerar detta: tänk på att demon lätt övergår i en kravall eller enbart kaos.

Maskering rekommenderas också av författarna med följande motiveringar:

Utgå ifrån att allt du gör fotograferas eller observeras av motståndarsidan! Om du inte vill sitta på Norrmalms polisstation och se bilder på hur du sparkade en snut när din kompis fritogs, är du tvungen att maskera dig. Likadant om du vill att Säpo eller Krim inte ska ha reda på att just du var på den demonstrationen. Tänk på att du, ur säkerhetssynpunkt, bör vara maskerad redan från början och det kanske inte

räcker med att vara maskerad. Genom t ex klädsel, avvikande maskering och kroppsbyggnad kan man också bli identifierad.

Den Lila Svarta ger rådet att demonstranterna bör agera i små grupper under demonstrationerna och komma överens om taktik inför, under och efter demonstrationen. Om polisen försöker gripa någon i gruppen ”är det nog smart att byta jackor med varandra”. Det blir då svårare för polisen att identifiera den som gjort något olagligt.

Den Lila Svarta lästes noga av polisen och man tog den på allvar. Enligt en av de personer som kommittén intervjuat med förankring i den autonoma miljön var skriften för tio år sedan ett viktigt alster, en identitetsskapande handbok för de unga som sökte sig till de här kretsarna. I dag läses den inte i någon större omfattning.

Polisen studerar AFA

Till de autonoma och anarkistiska grupperna räknar Säkerhetspolisen bland annat Antifascistisk Aktion (AFA), Syndikalistiska ungdomsförbundet, Reclaim the Streets, Europamarscherna, Globalisering underifrån och Autonomt motstånd. Polisen lade ner mycket arbete på att följa AFA. Säkerhetspolisen har sett hur AFA förändrats, från en rörelse där aktionerna huvudsakligen gick ut på att bekämpa skinnskallarnas rasism till en politisk kamporganisation inom ett politiskt bredare område.

Numera omfattar, enligt Säkerhetspolisen, den anarkistiska kampen aktioner som riktar sig mot statens och/eller globaliseringens kapitalistiska förtryck. Vid dessa aktioner har en del kriminella handlingar utförts av AFA, enligt polisen, i form av skadegörelse och klotter mot Shell, McDonald's och mot porr- och pälshandlare. Fortfarande bekämpar man också Vit makts verksamhet. Säkerhetspolisen har i en promemoria, daterad den 14 maj 2001, redogjort för en sammandrabbning i Vänersborg år 2000 mellan AFA-anhängare och skinnskallar. En skinnskalle misshandlades och polisen gick emellan. Då vändes AFA:s aggression mot polisen som sköt varningsskott.

En välorganiserad rörelse enligt polisen

Polismyndigheten ansåg att anarkisterna hade stor kapacitet när det gällde att planera för och utföra aktioner som kunde leda till våld. Det framgår av hotbildsrapporterna.

Säkerhetspolisen har också konstaterat att de autonoma, trots avsaknad av formellt ledarskap, är välorganiserade och flexibla samt att de bevisligen lyckats utföra en del av sina planerade aktiviteter. Samtidigt är många inom AFA tonåringar och fungerar som de flesta i den åldern. En kriminalkommissarie i Sakerhetspolisens västra sektion säger att det här inte är några ”styrelseproffs”. De fungerar som ungdomar gör mest, ”blir man kär så är det viktigast i några veckor” och då får planeringen av aktioner vänta ett tag.

De autonoma nätverken har för Sakerhetspolisen varit besvärligare att kartlägga än andra grupper:

”De är ideologiskt väl rotade och har svårare än många andra att prata med en säkerhetspolis”, för att citera samme säkerhetspolis.

Han har noterat att de här ungdomarna kommer från mycket goda hemförhållanden. De är ambitiösa, duktiga och flera läser vid universiteten.

I Göteborg har antalet AFA-anhängare varit få i jämförelse med t.ex. i Stockholm. Det har inte rört sig om fler än ett tiotal personer, enligt Sakerhetspolisens västra sektion. De är benägna att ta till ”ganska grovt våld” mot skinnskallar.

Sakerhetspolisen har uppskattat att AFA i Göteborg består av en liten kärna med ett fåtal människor, men att antalet sympatisörer är uppåt 200 personer. Sakerhetspolisens underrättelser har givit att både kärnan och sympatisörer består av unga personer, i många fall är de fortfarande tonåringar.

Tidigt under hösten 2000 misstänkte Sakerhetspolisen, grundad på sin information, att AFA under Göteborgsmötet skulle organisera inträngningsaktioner, ställa till oreda på stan, i korteger och i hotell.

Sakerhetspolisen har uppskattat antalet personer som ingår i de autonoma nätverken till cirka 1 000 i Sverige. Hur många av dessa som utgör den politiskt/ideologiska kärnan har man inte kunnat få fram.

I avsnitt 6.2.8 *Arrangörer av demonstrationer, möten och seminarier* omnämns organisationer som verkar i den autonoma miljön.

Polismyndighetens och Säkerhetspolisens uppfattning om lednings- och sambandscentraler

I ett tidigt skede ansåg polismyndigheten och Säkerhetspolisen att de hade underlag som visade att demonstrationsorganisationerna skulle etablera olika typer av s.k. ledningscentraler, sambandscentraler och informationscentra.

Det var, enligt polismyndigheten och Säkerhetspolisen, troligt att demonstranterna skulle upprätta en ledningscentral före EU-toppmötet, vilken hade till uppgift att koordinera de olika nätverken, organisationerna och grupperingarna. De befarade att ett sådant koordinationscenter, utrustat med modern kommunikationsteknik, skulle fungera som kommandocentral under protestdagarna. De ansåg att kommandocentralen skulle hämta in information från bland annat polisens radiotrafik och dirigera de olika aktionerna.

Vidare förväntade de sig att demonstranterna skulle bygga upp ett informationscentrum med uppgift att förse tillresta demonstranter med information om de lokala förhållandena. Ett sådant informationscentrum skulle förmodligen fungera även som kontaktpunkt för demonstranterna.

Erfarenheterna från Prag och Seattle talade för att ett Independent Media Center, IMC, skulle etableras också i Göteborg. Enligt Säkerhetspolisen var syftet med IMC att underlätta för massmedia att spegla demonstranternas bild av händelserna, samt förmedla och informera om förehavanden som massmedia ignorerar.

Polismyndigheten hade tidigt som målsättning att lokalisera, identifiera och slå till mot vad som kunde misstänkas utgöra ledningscentraler med brottslig verksamhet.

I maj 2001 ansåg Säkerhetspolisen att man på goda grunder kunde utgå från att AFA skulle upprätta en ledningscentral under EU-toppmötet för att avlyssna polisens radio. Kommunikationen mellan demonstranterna skulle ske med hjälp av SMS-meddelanden på deras mobiltelefoner.

I början av juni bedömde polismyndighetens kriminalunderrättelserotel att "Ledningscentral" troligen skulle installeras i Lagerhuset vid Pustervik. De antog vidare att sändningarna från IMC skulle utgå antingen från Lagerhuset eller från Fritt Forum. I mitten av juni kom information om att nämnda ledningscentral skulle vara upprättad i mitten av den vecka som EU-toppmötet skulle hållas.

Polismyndigheten hade alltså i början av juni misstankar om att det i Lagerhuset höll på att färdigställas en ledningscentral som skulle fungera som en kommandocentral under protestdagarna. Polisen bedrev därför spaningsarbete mot Lagerhuset.

Synpunkter på polisledningens hantering av hotbilden

Rykten om att kommenderingsledningen "mörkar" hotbilden

Rykten om att kommenderingsledningen mörkade hotbilderna uppstod redan vid årsskiftet 2000/2001 och intensifierades under våren 2001. Hans Lippens har berättat hur han försökte motverka en upptrappning av oron hos piketpoliserna. Han spred sina mötesanteckningar till personalen från möten där hotbilden diskuterats. Utan polisledningens vetskap kallade han med jämna mellanrum en representant från kriminalunderrättelseroteln hotbildsgrupp till en muntlig föredragning för sin personal.

En piketpolis från Göteborg som skadades svårt under EU-mötet har berättat att inom piketpolisen var man enig om att "hotbilden talade för krig eller häftiga gatukravaller". Vid årsskiftet 2000/2001 hade fortfarande ingen utrustning kommit eller någon utbildning påbörjats. Inom piketpolisen var man förbryllad eftersom piketpoliserna ansåg att de hade hotbilden klar för sig. Vid årsskiftet hade oroligheter inträffat i Seattle, Prag och Nice. Allt talade för sammandrabbningar med aktivister, eller som piketpolisen har berättat att de resonerade:

"Vi måste rusta för krig."

Han tyckte att polisledningen ville att allt skulle "gå i den goa glada Göteborgsandan", men att ingen piketpolis trodde på det. De var förbryllade över ledningens passivitet. Han uppfattade det som om kommenderingsledningen hade beordrat chefer att dämpa hotbilden om eventuella problem på gatan.

Länspolismästaren Ann Charlotte Norrås har sagt att med tanke på den hotbild som växte fram under de två år planeringen pågick ville hon inte spä på oron. Polismyndigheten höll därför en låg profil och tonade utåt ned hotbilden. Polismyndigheten hade ändå kontroll över utvecklingen och var, enligt länspolismästaren, beredd på vad som kunde hända.

Videofilm om Prag

I början av april 2001 hade kriminalunderrättelseroteln fått en videofilm av polisen i Prag. Den visade hur våldsamt IMF/Världsbankens möte i slutet av september 2001 blev, hur poliser flydde för att klara sig från kastade föremål. Av filmen framgick också att den tjeckiska polisen hade en helt annan utrustning än den svenska, bland annat pansarbilar och utomhustårgas.

Peter Schroeder, ansvarig för framtagandet av hotbilder, har berättat att kriminalunderrättelseroteln hade tänkt använda filmen i utbildningen inför EU-mötet. Peter Schroeder ansåg att videon borde visas för en större krets inom polisen för att mentalt förbereda poliserna på vad som kunde hända i ett värsta scenario. Den innehöll sekvenser där Vita overallerna/Ya Basta försöker forcera polisens avspärningar. Enligt Peter Schroeder "hemligstämplades" filmen av kommenderingschefen Håkan Jaldung med motiveringen att poliserna inte fick skrämmas inför kommenderingen. Peter Schroeder uppfattade att skälet var att EU-mötet skulle genomföras i en positiva Göteborgsanda och att den bilden inte fick störas.

Händelserna i Nice hade medfört ett ökat intresse även för Pragoroligheterna. Då det inom polismyndigheten spred sig att det fanns en videofilm från Prag blev intresset att få se den stort. Divisionschefen för specialenheterna, Hans Lippens, var en av dem som fick se videofilmen. Han konstaterade att den inte innehöll något kraftigt våld. Filmen visade, enligt honom, ett taktiskt spel mellan de Vita overallerna och polisen. Hans Lippens har uppgett, liksom Peter Schroeder, att det hade varit bra om poliserna hade haft kännedom om Vita overallernas taktik. Hans Lippens har dock sagt att visningen av filmen behövde ske i organiserade former där sekvenserna kommenterades av någon som kände till förhållandena. En viss risk fanns annars för att poliserna hade blivit oroliga, enligt Hans Lippens.

Hans Lippens anser inte att kommenderingsledningen mörkade hotbilden, men att beslutet om att dra in Pragfilmen orsakade en oro hos polisen som satte igång ryktena. Piketpoliserna i Göteborg misstänkte att polisledningen inte ville att krav på skyddsutrustning, nya fordon och ännu fler poliser till kommenderingen skulle resas. Ryktena tilltog under våren då polisledningen dröjde med beslut om extra skyddsutrustning. Det var framförallt piketpoliserna som var bekymrade, eftersom det är de som får rycka ut och

försöka lösa situationen om någonting går snett, som Hans Lippens har uttryckt det.

Några veckor före EU-mötet fick polismyndighetens divisionschef för Svenska Mässan, Thomas Fasth, höra talas om videofilmen. Han ville se den för att få en uppfattning om hur en inträngning genom polisavspärningar kunde gå till. Han lyckade till en början bara få tag i en erfarenhetsberättelse där han kunde läsa sig till vad som hände under mötet i Prag. Efter upprepade försök fick han med hjälp av medarbetare på polismyndighetens kriminalunderrättelserotel se filmen. Han förstod inte vad i filmen som skulle ”tagga upp folk”. Han tyckte att den skulle ha varit lärorik att se för poliserna i hans division. De skulle bevaka Mässan där EU-mötet skulle hållas och det skulle bli ett stillastående arbete. En inträngning sker snabbt och överraskande och det gäller att vara mentalt förberedd på vad som kan hända. En sådan beredskap hade Pragfilmen gett bevakningsstyrkan runt Mässan, enligt Thomas Fasth.

Håkan Jaldung har sagt att han inte har något minne av att han stoppade filmen.

Information om hotbilden

Polismyndigheten har i sin utvärdering av Göteborgshändelserna listat vilka grupper som informerats om hotbilderna och vid vilka tillfällen detta skedde. De möten som finns i förteckningen är bl.a. följande:

- Ullevi konferenslokaler för divisions- och avdelningschefer den 8–9 maj 2001
- Lökeberga för ordningspoliser, Alfa 11 och 21, den 25 maj 2001
- Hindås för divisions- och avdelningschefer den 28–30 maj 2001

Från den 5 juni 2001 och fram till den 13 juni 2001 har poliser gruppvis informerats, enligt sammanställningen i utvärderingen. Kritik har dock framförts om den hotbildsinformation som gavs. Här följer några av de synpunkter vi inhämtat.

Den 8–9 maj 2001 höll polisedningen på Ullevi i Göteborg ett antal informationsträffar för divisions- och avdelningscheferna. Underrättelseroteln Peter Schroeder, Karin Blegel och Margareta Schlüter informerade för första gången inför en större krets om

hotbilderna. Peter Schroeder noterade att flera insatschefer blev förvånade över den höga hotbilden. En av dem frågade:

”Hur länge har kommenderingsledningen känt till detta?”

Ett par insatschefer kontaktade kriminalunderrättelseroteln efteråt och ville veta mer eftersom de ansåg att de inte fått tillräcklig information ditills om hotbilden.

I slutet av maj skulle divisions- och avdelningscheferna åter träffas, denna gång på Hindåsgården i Göteborg. Underrättelseroteln ville att insatscheferna skulle få se filmen från Prag, men enligt Peter Schroeder ville Håkan Jaldung inte visa hela filmen och upprepade motiveringen sedan tidigare, att poliserna inte skulle skrämmas upp. Inte mer än 15 sekunder ur Pragfilmen spelades upp. Det var ett avsnitt där de Vita overallerna marscherar. Ingenting fick dock visas av hur Vita overallerna agerade för att försöka tränga igenom polisens avspärningar eller om hur kravallerna uppstod.

Polisens fotfolk informerades om hotbilden i början av juni 2001 i Lisebergshallen i Göteborg då de stora informationsträffarna hölls för poliser som ingick i kommenderingen. Polisledningen med bland andra länspolismästaren Ann Charlotte Norrås och kriminalunderrättelserotelns chef Sven Alhbin deltog. De hälsade poliserna välkomna och berättade om det polistaktiska upplägget, om länsorder, kommenderingsorder och om att polisen skulle visa en öppen attityd mot Göteborgare och inresta demonstranter.

Från Lisebergshallen förflyttade sig poliserna till Valhalla där Peter Schroeder och Karin Blegel, vid kriminalunderrättelseroteln, redogjorde för hotbilden. De fick fortfarande inte spela upp Pragfilmen. De visade ett antal overhead-bilder med hotbildstablåer där de med gröna, gula och röda staplar illustrerade händelser som riskerade att leda till skadegörelse och våldsamheter. Efter föredragningen möttes de av många frågor. En som Peter Schroeder minns särskilt var:

”Jobbar ni på samma ställe, du och Sven Alhbin? Han har stått i Lisebergshallen och sagt att det är blå skjortor, det goa och glada Göteborg som gäller. Så kommer du här och målar ett skräckscenario, att här blir krig i stan.”

Polisrytteriet i Stockholm deltog med 13 ryttare och 15 hästar i kommenderingen. De avreste till Göteborg den 5 juni. Den information de fick ”var mer av organisatorisk karaktär”. De saknade en bedömning av hotbilden:

Ryktesvägen och via massmedia fick vi klart för oss att Göteborg skulle bli Sveriges motsvarighet till Seattle och ändå var budskapet från polisledningen i Västra Götaland att allt var under kontroll (---) Bara vi var professionella, tålmodiga och vänliga skulle allt gå bra!

Från första veckan i juni fram till mötesveckan strömmade underättelser in från olika källor. Säkerhetspolisen och polismyndighetens kriminalunderrättelserotel hade fullt upp med att presentera hotbilderna för de anländande poliserna från polismyndigheter runt om i Sverige. Kommenderingsledningen anvisade poliserna i kriminalunderrättelserotelns hotbildsgrupp att inte skrämra åhörarna.

Göran Nordenstam, chef för kontaktgruppen, har funderat över om han var otydlig när han informerade om olika demonstranternas planer. Han har sagt att det är svårt att hitta balansen när man ska informera om hotbilden:

”Jag såg många ledsna poliser efteråt som hade fått psykiska och fysiska men. Man får rannsaka sig själv. Vad gjorde jag under EU nu då? Jag stod där och talade med 400–500 poliser och försökte få dem att förstå att de flesta demonstranter är okej.”

Kommenderingschefen Håkan Jaldung har tillbakavisat anklagelserna om att han och den övriga polisledningen undanhållit personalen information om hotbilderna:

Han har också sagt:

”Den interna kritiken mot mig har varit att jag inte har pumpat upp polismännen under den här kommenderingen och krävt att dom skulle ta i med hårdhandskarna utan att det har varit för mycket lull-lull med demonstranter, civila poliser och vänliga äldre poliser. (---) Hade vi pumpat upp poliser och taggat dem som man gjorde i Malmö så hade vi redan första dagen haft jättebekymmer.”

Länspolismästaren Ann Charlotte Norrås är förvånad över den kritik som riktats mot polisledningen. Hon anser att poliserna fått information om hotbilderna, de flesta dessutom vid två tillfällen.

Polismyndighetens synpunkter på Säkerhetspolisens hotbilder

Kommenderingschefen Håkan Jaldung har såvitt gäller samarbetet med Säkerhetspolisen uttryckt att han hade velat få mer information om Säkerhetspolisens källor för att bättre kunna värdera informationen. Han tycker att det vore värdefullt att inte behöva gå via en annan organisation. Den han fått av Säkerhetspolisen i samband med demonstrationerna har inte varit av den kalibern att han kunnat använda det operativt. Han har fått annat från egna

källor. Han som är underrättelseman i försvaret vet betydelsen av att ha mängder av källor. Han har inte fattat beslut på en källa utan har hela tiden haft tre eller fyra olika. Han hade under planeringen ett samtal med Säkerhetspolisen om att polismyndigheten skulle få bättre information. Därefter blev det avsevärd förbättring. Han har samtidigt påpekat att Säkerhetspolisens hotbedömningar har varit ”utomordentliga hela vägen”.

6.2.6.7 Polismyndigheten i Västra Götaland

Regeringen beslutade år 1997 att EU-toppmötet i juni 2001 skulle förläggas till Göteborg. Inför beslutet framställde regeringen en förfrågan till Polismyndigheten i Västra Götaland om den skulle klara av en så stor polisinsats som EU-toppmötet krävde. Polismyndigheten svarade att den hade tillgång till den kapacitet som skulle behövas. Kommenderingschefen Håkan Jaldung har dock påpekat att det vid den tidpunkten inte förekom några hot mot liknande toppmöten. De demonstrationer som genomförts vid bl.a. EU-möten i Europa hade varit fredliga.

Polismyndighetens organisation

Inom Polismyndigheten i Västra Götaland arbetar över 2 600 poliser och cirka 900 civilanställda. Polismyndigheten omfattar 49 kommuner med 1,5 miljoner invånare.

Länspolismästaren Ann Charlotte Norrás är polismyndighetens högsta ansvariga befäl. Till sitt förfogande har länspolismästaren ett sekretariat.

Av figuren *Polismyndigheten i Västra Götaland* framgår hur polismyndigheten är organiserad. Sex verksamhetsområden svarar direkt inför länspolismästaren. Tre av dessa utgörs av olika geografiska polisområden med centralorterna Uddevalla, Borås och Skövde. Varje polisområde är indelat i ett antal närpolisområden.

De övriga tre verksamhetsområdena utgörs av länsordningspolisen, länskriminalpolisen och förvaltningsavdelningen.

Länsordningspolisens chef är polismästaren Håkan Jaldung. På länsordningspolisen finns en vakthavande poliskommissarie som har ett övergripande ansvar för de ingripanden som polisen gör i länet. Ledningen för länsordningspolisen är placerad i polishuset i Göteborg, men mycket av verksamheten är utlokaliserad i länet.

Länsordningspolisen har en stab och de sju enheterna länskommunikationscentral, ingripandeverksamhet, hundförarpolis, trafikpolis, sjöpolis, polisrytteri och gränspolis.

Länskriminalpolisens chef är polismästaren Lars Berg. På länskriminalpolisen arbetar en jourhavande kriminalkommissarie som har det övergripande ansvaret för kriminalpolisens verksamhet dygnet runt. Länskriminalpolisen utreder generellt sett svåra brott eller brott som är komplicerade att utreda. Länskriminalpolisen är lokaliserad till Göteborg. Även den har en stab och sju enheter: kriminaljour, spaningsrotel, utredningsrotel, cityrotel, narkotikarotel, teknisk rotel och kriminalunderrättelserotel.

Förvaltningsavdelningen leds av avdelningschefen Tommy Johansson som har en expedition till sitt förfogande. Förvaltningsavdelningens verksamhetsområden är ekonomi, personal, utbildning, material, data, polisrätt, dokumentation och lokalvård.

Polismyndighetens mål för EU-kommenderingen

Länspolismästaren Ann Charlotte Norrås redogjorde i en skrivelse daterad den 5 juni 2001 till samtliga poliser som skulle ingå i EU-kommenderingen i Göteborg för riktlinjerna för kommenderingen. Av skrivelsen framgår bl.a. följande:

Göteborg har rykte om sig att vara en öppen och vänlig stad. Vår strävan är att EU-kommenderingen skall kunna genomföras i en positiv anda. Att tillförsäkra mötesdeltagarna rätten att sammanträda i lugn och ro och att samtidigt ge människorna möjlighet att demonstrera sina åsikter – det är nu vår uppgift. Ni poliser och yrkesmän från hela Sverige vet att vi står inför en av de större uppgifterna svensk polis någonsin stått inför.

I ett välkomsttal till poliserna onsdagen den 13 juni 2001 redogjorde länspolismästaren för de värderingar som skulle ligga till grund för EU-mötet. Hon sade bl.a.:

Kraven på polisen att en demonstration skall kunna genomföras är lika starka och samtidiga som kraven att polisen under en demonstration och i ett demonstrationståg skall avbryta brottslig gärning och beivra brott. Att lösa den uppgiften fullt ut är den svåraste uppgiften polisen över huvud taget har. Och på vilket sätt vi löser våra uppgifter har naturligtvis betydelse långt utöver den rent polisoperativa och rättsliga sidan av saken. Polisinsatsen skall signalera demokratins ställningstaganden. Darrar polisen på manschetten darrar hela samhället.

Organisationsschemat
Polismyndigheten Västra Götaland
finns inte i detta pdf-dokument, enbart i den tryckta
upplagan.

Hon beskrev också förhoppningar om vad det bredare samarbetet med andra myndigheter och organisationer skulle ge:

Samarbetet har emellertid denna gång sträckt sig utöver vad som är gängse. I syfte att skapa goda relationer mellan demonstranter och polis har kommenderingsledningen och kommunledningen arbetat intensivt för att åstadkomma så goda förutsättningar som möjligt för oss som skall klara polisuppgiften och för de grupperingar som vill framföra sina åsikter – till Amerikas president, till vår statsminister Göran Persson och till stats- och regeringscheferna i EU. Göteborgs universitet har erbjudit den neutrala arenan och vår kontaktgrupp har varit en kraftfull hjälpmotor i det arbetet.

Länspolismästaren har beskrivit polismyndighetens huvuduppgifter vid EU-mötet. De var i huvudsak följande:

- att tillförsäkra mötesfriheten genom att EU-mötet på Svenska Mässan skulle genomföras utan störningar
- att tillförsäkra demonstrationsrätten genom att de tillståndsgivna demonstrationerna skulle kunna hållas utan konfrontationer
- att president George W. Bushs besök skulle genomföras utan störningar

Polismyndigheten hade, förutom toppmötet i Göteborg, det polisiära ansvaret även för ett antal mindre EU-möten under ordförandeskapet. De hölls i Uddevalla, Borås, Skövde, Lidköping och Trollhättan.

Polismyndighetens koncept för att lösa uppdraget

Rikspolisstyrelsen har utarbetat föreskrifter och allmänna råd (FAP 201-1) för polismyndigheternas organisation, ledning och planering vid särskilda händelser. Rikspolisstyrelsen har förklarat skälen till att polismyndigheterna i landet behöver organisera sig likartat:

När polispersonal från olika enheter och polismyndigheter arbetar tillsammans i en insats är det av betydelse att man verkar utifrån en organisationsform som i princip är likartad för hela polisväsendet. Detta ökar effektiviteten i verksamheten och underlättar ett påbörjande av insatsen, bl.a. genom att chefer på olika nivåer snabbt kan identifiera sina ledningsuppgifter.

Länspolismästaren sade i sitt tal till poliserna den 13 juni 2001 att EU-kommenderingen var uppbyggd kring det operativa koncept som bygger på de krav som ställs på polismyndigheten i polislagen. Polismyndigheten hade följt Rikspolisstyrelsens föreskrifter och allmänna råd vid utarbetandet av det operativa konceptet för särskilda händelser och ett antal tjänsteföreskrifter hade utfärdats i samband därmed.

Det operativa konceptet i polismyndigheten består av:

Underrättelser och hotbilsbedömningar (se vidare avsnitt 6.2.6.6 *Polisens hotbilder*).

Beslut i stort: Det anges i order och innehåller syftet med och innehållet i uppdraget samt omfattningen av poliskommenderingen respektive polisinsatserna.

Chefer och personal: Länspolismästaren utser kommenderingschef och ofta även polisinsatschefer. Beslutet dokumenteras i regel i en länsorder.

Uppdragstaktik (se vidare i det följande under rubriken *Polistaktik under EU-mötet*).

Ordersystem (se vidare nästa avsnitt).

Utbildning och övning (se vidare i det följande under rubriken *Utbildning*).

Utvärdering: I länsordern anger länspolismästaren vilka befattningshavare som efter en kommendering skall lämna en skriftlig utvärdering av uppdraget.

Polismyndighetens orderpaket

I Polismyndighetens i Västra Götaland operativa koncept inför EU-mötet ingick ett orderpaket. Det utarbetades efter speciella mallar som följde polismyndighetens ordinarie ordersystem. Av orderpaketet skall framgå syftet med en kommendering, hur uppdraget ser ut och vem som skall utföra det.

Länsorder beslutas av länspolismästaren, kommenderingsorder av kommenderingschefen och insatsorder av polisinsatschefen. Länspolismästaren utser i en länsorder kommenderingschefen som skall leda den operativa verksamheten vid en särskild händelse. Kommenderingschefen beslutar i kommenderingsorder hur och med vilka resurser kommenderingen/insatsen skall genomföras.

Den 1 oktober 2000 undertecknade länspolismästaren länsorder OL63/00. Den låg till grund för EU-kommenderingen och följdes upp av flera kompletteringar (se i det följande under rubriken *Organisation och planering oktober 2000 – april 2001*).

Med länsordern som underlag utfärdade kommenderingschefen ett antal kommenderingsorder. Kommenderingsorder 100 var grundordern för EU-kommenderingen; kommenderingsorder 200 handlade om beredskap; kommenderingsorder 4 och 41 rörde utbildningen; i kommenderingsorder 9–32 gav kommenderingschefen uppdrag till divisions- och avdelningschefer. De olika kommenderingsorden följdes upp av kompletteringar. Under själva kommenderingen gav kommenderingschefen ut ett antal dagorder till divisions- och avdelningscheferna.

Polisinsatschefen är den som på fältet har högsta befälet över en polisinsats. Han, eller hon, ger i en insatsorder konkreta besked om vilka åtgärder som skall vidtas för att polisens uppgift vid en särskild händelse skall kunna lösas. Insatsorder ges ofta muntligen.

Organisationen planeringsperioden år 1998 – år 2000

Den 1 oktober 1998 utsåg länspolismästaren Ann Charlotte Norrås chefen för länsordningspolisen, polismästaren Håkan Jaldung, till ansvarig för planeringen och genomförandet av poliskommenderingen vid EU-mötet 2001.

Det blev således chefen för länsordningspolisen som kom att agera utåt, eftersom länspolismästaren delegerade det operativa ansvaret till honom. Hon har förklarat att hennes roll blev att finnas till hands och fatta övergripande beslut. Enligt länspolismästaren var en viktig uppgift att ”lyfta ut kommenderingschefen” om han inte skulle hålla måttet, men det fann hon ingen anledning att göra eftersom ”han var den starkaste av dem alla.”

Håkan Jaldung utsåg poliskommissarien Peter Jigström att påbörja planeringen. Under den inledande planeringsfasen gjorde polismyndigheten bl.a. ett flertal studiebesök vid toppmöten i Europa.

Studiebesök

Polismyndighetens första studiebesök inför kommenderingen genomfördes på eget initiativ av poliskommissarien Hans Lippens,

divisionschef för specialenheterna (Qvintus 10). Han besökte EU-toppmötet i Amsterdam år 1997 och redogjorde för sina intryck för länspolismästaren och kommenderingschefen.

I den holländska poliskommenderingen deltog cirka 2 500 poliser, vilket vid den tiden för svenska förhållanden framstod som en stor insats, rent av orealistisk, enligt Hans Lippens. Han har gett följande beskrivning av Amsterdammötet.

Cirka 100 demonstrationer genomfördes. Den holländska polisen vägrade inresa för cirka 800 italienska demonstranter. Dessutom hade den, med hänvisning till en paragraf från år 1947, hållit ett par tusen demonstranter inlåsta i 48 timmar. Det var i huvudsak personer från den autonoma rörelsen. Polisens åtgärd prövades senare i domstol och den holländska staten dömdes att betala skadestånd med 10 000 kronor vardera till demonstranterna (se vidare avsnitten 6.2.6.6 *Polisens hotbilder* och 6.2.8.6 *Demonstranternas farhågor*).

Hans Lippens erfarenheter av besöket i Amsterdam ledde inte till några omedelbara åtgärder i planeringen från polismyndighetens sida.

Från hösten 1998, efter det att Håkan Jaldung utsetts till ansvarig för EU-kommenderingen, genomfördes studiebesök vid olika möten i Europa: EU-mötet i Wien den 11–12 december 1998, G8-mötet och EU-mötet i Köln i juni 1999, EU-mötet i Helsingfors den 10–11 december 1999, EU-mötet i St Marie de Fiera, Porto i Portugal den 19–20 juni 2000, fotbolls EM i Belgien och Holland år 2000, och det extra toppmötet i Stockholm den 23–24 mars 2001 samt Ekofin-mötet i Malmö i slutet av april samma år.

Vid studiebesöken studerade polismyndigheten taktik, polisresurser, logistik och eventuella hot mot mötena.

Polismyndigheten konstaterade att polisresurserna varierade betydligt vid de olika toppmötena. Det hängde samman med polistaktik och total tillgång på poliser i respektive land. Ett exempel på ytterligheter var Tyskland å ena sidan som vid G8- och EU-mötena i Köln hade över 10 000 poliser i insatsen och Helsingfors å andra sidan som knappt hade 1 300 i kommenderingen. Den tyska polisens koncept gick ut på att visa upp så mycket poliser som möjligt, ”en maktdemonstration” som Hans Lippens uttryckt det. Det var enligt honom så många poliser att när Jeltsin och Clinton kom med sina eskorter stod det poliser i vägen.

I samtal med den finska polisen undrade Hans Lippens vad de tänkte göra om det blev oroligheter under EU-mötet i Helsingfors. Till svar fick han:

”Vi sätter ut en grupp poliser på sex man som tittar på dem och pratar med dem och säger att de skall lugna sig. Och så blir det lugnt.”

De finska lantbrukarna skulle hålla en demonstration utanför parlamentet i Helsingfors. Poliser från landsorten genomförde insatsen i stället för Helsingforspolisen. Skälet var att landsortspolisen skulle kunna föra en bättre dialog med de protesterande lantbrukarna.

Helsingforsmötet blev lugnt, liksom mötena i Köln.

Sammantaget efter studiebesök och rapporter från toppmötena åren närmast före Göteborgsmötet noterade polismyndigheten bland annat följande:

- Eskorterna kräver ett stort antal poliser.
- Besök av USA:s president kräver detaljplanering.
- USA:s president följs av ett stort amerikanskt säkerhetspådtag.
- Den autonoma rörelsen i Europa växer.
- Tips inhämtades från Holland och Belgien om skyddsutrustning för poliser.

Kommenderingschefen Håkan Jaldung tyckte att han såg ett mönster vid demonstrationerna under ett flertal av toppmötena. Vid en del möten demonstrerade man *för* någonting och sådana demonstrationerna genomfördes i en positiv anda. Det gällde till exempel Wien, Köln, Helsingfors, Porto och Stockholm. Håkan Jaldung har menat att den typen av positiva manifestationer inte orsakade polisen några problem. Det var enligt honom utifrån den här typen av möten som polismyndigheten planerade Göteborgsmötet.

Han såg också att möten där demonstranterna protesterade *mot* globaliseringen, *mot* den ekonomiska världsordningen och *mot* själva mötesformen ofta ledde till upplopp och skadegörelse. Polis-kommissarien Peter Jigström, chef för planeringsstaben, har framfört liknande funderingar:

”EU-mötena var positiva stora demonstrationer med ytterst litet bråk på de ställen vi var på. De bråk som uppstod var hanterbara för den portugisiska, tyska och finska polisen. Vi hade ingen anledning just då att tro att inte vi skulle kunna hantera de eventuella bråk som skulle kunna uppstå här.”

Under den tidiga planeringsfasen, fram till årsskiftet 2000/2001, konstaterade ledande poliser inom myndigheten att EU-mötena var relativt lugna jämfört med till exempel möten arrangerade av organisationer som Världsbanken och Internationella valutafonden.

Världshandelsorganisationens (WTO) möte i Seattle i månads-skiftet november/december 1999 har i den offentliga debatten betraktats som det möte där globaliseringsrörelsens protester fick sitt massmediala genombrott. Hans Lippens har sagt:

”Seattle är ’over there’. Det händer inte här i Europa. Man jämförde Seattle med raskravaller. Man ville inte ta åt sig att det var autonoma rörelser som demonstrerade mot makten eller penningflödet.”

Det var först efter EU-mötet i Nice i december 2000, dvs. det sista mötet innan Göteborg, som polisledningen började fundera i andra banor. Enligt Peter Jigström, Polismyndigheten i Västra Götaland, beslutade länspolismästaren om att ”höja planeringsnivån” genom att vissa åtgärder skulle vidtas. Det innebar bl.a. att semesterstopp infördes under juni 2001 och att ”personaluttaget skulle öka” (se vidare i det följande under rubriken *Polisförstärkningar*).

Hans Lippens har vidare uppgett att det var först när proteströrelsen Attac fick uppmärksamhet i svenska medier vid årsskiftet 2000/2001 som polisen började förstå att globaliseringsrörelsen kunde få konsekvenser även för Sverige.

Polismyndigheten avstår från studiebesök i Prag och Nice

Polismyndigheten besökte varken Världsbankens och Internationella valutafondens årsmöte i Prag i september 2000 eller EU-mötet i december i Nice samma år. Vid båda dessa möten förekom våldsamma sammanstötningar mellan polis demonstranter. Enligt Peter Jigström berodde de uteblivna studiebesöken på tidsbrist och att man inte hade någon ”större nytta av att vara i Nice”. Han har sagt:

”Vi hade vårt koncept klart, att så här ville vi jobba. Vi kunde inte göra så mycket förändringar.”

I polismyndighetens egen utvärdering av EU-mötet har man konstaterat att operativa koncept inte behövde ändras i grunden på grund av vad som hände på toppmöten ute i Europa och i USA.

Håkan Jaldung har sagt att han ansåg att polismyndigheten inte hade resurser att avvara för ett studiebesök i Nice.

Synpunkter på studiebesöken

Det var i regel mindre delegationer från Polismyndigheten i Västra Götaland som gjorde studiebesök utom vid det extra toppmötet i Stockholm i mars 2001. Dit reste ett 20-tal personer från polismyndigheten.

De två divisionscheferna, Hans Lippens för specialenheterna och Thomas Fasth för Svenska Mässan, skulle vara chefer för varsina polisstyrkor som enligt den framväxande hotbilden skulle kunna utsättas för stora påfrestningar. För Thomas Fasths del var inte Stockholmsmötet överförbart till Göteborg. Älvsjömassan ligger utanför Stockholms stadskärna medan Svenska Mässan ligger i Göteborgs centrala delar och kräver andra skyddsåtgärder. Hans Lippens skulle leda polisavdelningar som skulle vara reservstyrkor och sättas in då oroligheter inträffade. De två divisionscheferna var angelägna om att besöka Ekofin-mötet i Malmö i april 2001.

Håkan Jaldung ansåg att Malmömötet var ett litet möte och inte jämförbart med Göteborgsmötet. Dessutom ansåg han att det räckte med att polismyndigheten hade 50–100 poliser som tjänstgjorde i Malmö. Han beslutade därför att något besök i Malmö inte skulle göras. Hans Lippens erbjöd sig att resa till Malmö på sin lediga tid. Kommenderingschefen stod dock fast vid sitt beslut.

Hans Lippens har sagt att med tanke på vad som hände i Malmö hade det varit bra om han hade varit på plats och fått göra en egen bedömning av polisinsatsen där. Rapporterna från återvändande Göteborgspoliser beskrev nämligen en lyckad polisinsats medan medierapporteringen visade en annan bild.

Thomas Fasth har berättat att kommenderingsledningen hade ställt i utsikt att divisionscheferna skulle få resa till EU-mötet i Nice i december 2000. Han fick besked att besöket ställdes in av kostnadsskäl. Han har konstaterat att flera divisions- och avdelningschefer inom Stockholmspolisen studerade Nice-mötet på plats och att det gav dem goda erfarenheter i planeringen av det extra toppmötet i Stockholm i mars 2001. Han fick av kollegerna i Stockholm höra att besöket i Nice visat på ”svårigheterna att förhindra demonstranter från att tränga in på avspärrat område trots en massiv polisinsats”. Thomas Fasth hade velat tillägna sig den erfarenheten. Han behövde tips i sin planering av avspärningarna kring Svenska Mässan.

Organisation och planering oktober 2000 – april 2001

Länspolismästaren angav den 1 oktober 2000 i länsorder OL 63/00 hur den fortsatta planeringen för EU-mötet skulle organiseras.

Länspolismästaren och polisledningsgruppen skulle ansvara för den övergripande planeringen. Håkan Jaldung skulle fortsätta som kommenderingschef och chefen för länskriminalpolisen, polismästaren Lars Berg, utsågs till ställföreträdande kommenderingschef.

Länspolismästaren uppdrog åt Peter Jigström att fortsätta som stabschef för planeringen, och till ställföreträdande stabschef utsåg hon poliskommisarien Sven-Olof Sundberg. Hon tillsatte också vissa insatschefer.

I länsordern angav hon ”beslut i stort”. Det innehöll bl.a. följande:

- att behov av polisförstärkningar skulle anges senast den 1 december 2000
- att under tiden den 1 oktober – den 8 april 2001 skulle ledningsstaben organiseras för planeringsarbete enligt kommenderingschefens närmare beslut
- att under tiden den 9 april – den 30 juni 2001 skulle en fortsättning av planeringen, genomförandet och efterarbetet organiseras enligt senare beslut i komplettering till länsorder
- att stabspersonal, polisinsatschefer och poliser i polisinsatserna skulle utbildas och tränas
- att lokaler och utrustning skulle beredas snarast för att tillgodose behoven till EU-kommenderingen

Planeringsstab

Planeringsstaben startade arbetet den 1 oktober 2000. Den organiserades efter de principer som polismyndigheten utarbetat vid särskilda händelser (se avsnittet 3.2.1 under rubriken *Samordning* om vad som avses med särskilda händelser). Polismyndigheten har 20–30 i förväg kända särskilda händelser om året som hanteras i särskild ordning, det vill säga utanför de vardagliga rutinerna. I planeringsstaben inför EU-mötet ingick, som brukligt är vid polismyndighetens särskilda händelser, följande funktioner:

- Insatsledning
- Insatsanalys

- Information
- Personal
- Utrustning
- Underrättelse

Stabschefen Peter Jigström skulle lägga fram förslag till kommanderingschefen som fattade beslut om åtgärder. Personalutökningar skulle avgöras av länspolismästaren.

Arbetet i planeringsstaben

Ställföreträdande kommanderingschefen Lars Berg har konstaterat att det var Håkan Jaldung som i huvudsak ledde planeringsarbetet tillsammans med Peter Jigström och hans medarbetare. Lars Berg har sagt:

”Mina uppgifter var inte särskilt tydliga. Jag hade inte heller exakt klart för mig hur mitt arbete skulle bli under själva EU-toppmötet. Utan lite grann så var det väl händelserna som styrde vem som gjorde vad.”

Han har vidare sagt:

”Jag följde det här planeringsarbetet, men deltog inte särskilt aktivt annat än när vi kom fram till det som rörde mina arbetsområden.”

De första månaderna arbetade Peter Jigström i stort sett ensam med den övergripande planeringen. Vid årsskiftet fick Peter Jigström förstärkning med polisinspektörerna Carina Persson och Björn Jordanius. Den senare övergick ganska snart till ett annat uppdrag. Förutom nämnda personer lades vissa uppdrag ut på poliser i organisationen. Se t.ex. avsnittet om polisförstärningar. I princip var Peter Jigström och Carina Persson de enda som arbetade heltid med det övergripande planeringsarbetet under en stor del av planeringsfasen. Därtill kom Håkan Jaldungs engagemang i arbetet.

Peter Jigström har sagt:

”Vi jobbade jättehårt. Det är alltid så att tiden flyger iväg mot slutet. I det stora hela tycker jag att det flöt.”

Planeringsstaben lade under vintern och våren 2001 successivt ut uppdrag på befattningshavare inom polismyndighetens länsordningspolis. Uppdragen motsvarade deras ordinarie arbetsuppgifter som de i huvudsak utförde parallellt med det vanliga arbetet.

Poliskommissarien Sven-Olof Sundberg var Peter Jigströms ställföreträdare, vilket innebar att han skulle vara insatt i stabschefens arbete. Han skulle under planeringsperioden hålla sig informerad om arbetets utveckling och vara beredd att ta över Peter Jigströms uppgifter om något skulle hända honom. Sven-Olof Sundberg skulle också ”stötta och hjälpa till i arbetet”. Han har berättat:

”Men det arbetet blev inte så väldigt omfattande för det skedde ingen minskning av mina arbetsuppgifter i ordinarie funktion.”

Sven-Olof Sundberg var polismyndighetens representant i Rikspolisstyrelsens Hydforsgrupp (se avsnitt 6.2.6.3 *Rikspolisstyrelsens samordningsgrupp – Hydforsgruppen*).

Carina Persson var ansvarig för funktionen insatsledning under planeringsfasen. I praktiken blev det många arbetsuppgifter utanför hennes ansvarsområde. Eftersom det inte fanns en fullt bemannad stab från början dök frågor och problem upp som inte någon ännu hade fått på sin lott, men som måste lösas. Carina Persson har berättat att hennes och Peter Jigströms arbetsbelastning var hög. Hon hade gärna sett att fler personer blivit inblandade i planeringen på ett tidigare stadium och fått mer detaljerade uppdrag:

”Det hade blivit annorlunda om vi hade pekat ut en full stab med funktioner som hade suttit och jobbat kanske från årsskiftet.”

Carina Persson har konstaterat angående bl.a. hennes ansvar för planeringen av avspärningarna kring Svenska Mässan och ackrediteringarna för de boende:

”Det blev ju så att vi inte räckte till. Det fanns många arbetsuppgifter. Vi klarade inte av det här riktigt.”

I maj blev Carina Persson avlastad. Polisintendent Erik Nord övertog arbetet med Svenska Mässan och ackrediteringarna. Carina Persson fick då möjlighet att arbeta mer koncentrerat med den operativa planeringen för olika avdelningar och händelser.

Divisionschefen för Svenska Mässan, Thomas Fasth, har berättat att han noterade att planeringsstaben hade ont om resurser:

”Alla undrade vad som skedde med Peter Jigström och Carina Persson för de drog hela lasset själva. Att man inte utökade när man såg att det hopade sig utanför deras dörrar!”

Polisinspektören Kjell Petersson, avdelningschef och samordnare av specialenheterna, var en annan som noterade planeringsstabens arbetssituation:

”Stabsplaneringen av kommenderingen gav inte handfasta konkreta resultat förrän fem i tolv. Detta medförde att för mycket

svävade i luften in i det sista. Operativa chefer kunde inte syssla med de uppgifter som de egentligen skulle sköta.”

Kjell Petersson var divisionschefen Hans Lippens närmaste operativa medarbetare. Han har vidare påpekat att planeringsstaben inte i tid lyckades lösa frågor som var personalen skulle bo, när och med vad de skulle arbeta:

”De löstes egentligen inte förrän vi var igång med kommenderingen. Det var sådana bitar som har tagit Hasse Lippens stenhårt. Han fick ju lägga mesta energin på att lösa sådant istället för att lösa de taktiska bitarna som faktiskt han skulle göra.”

Kjell Petersson har också framfört att planeringsstaben saknade en polistaktiskt erfaren person. Han anser dessutom att kommenderingschefen skulle ha gett specifika uppdrag med beslutsrätt till de personer som arbetade med planeringen. Nu blev det kommenderingschefen som skulle fatta besluten, vilket medförde en tröghet i planeringsprocessen:

”Man planerar och planerar och planerar, men kommer ingenstans. Det hände liksom inget.”

När planeringen övergick i den operativa fasen, det vill säga när EU-kommenderingen började första veckan i juni, blev poliskommissarien Aage Johansson stabschef och Peter Jigström stod till kommenderingschefens förfogande. I det skedet flyttades också planeringsstabens funktioner i stort över till den operativa kommenderingsstaben.

Kritik har framförts att inte de personer som arbetade med planeringen också fortsatte med samma arbetsuppgifter under själva genomförandefasen. Sven-Olof Sundberg har sagt att den stab som skulle arbeta under genomförandet borde ha kommit igång tidigare. Han har vidare berättat:

”Skall man jobba som en stab under ett genomförande så behöver den staben vara i arbete, just den staben, vara med och förbereda frågorna, de frågor man skall arbeta med under genomförandet.”

Erfarenheterna från EU-mötet har medfört en ändring i organisationen vid särskilda händelser. Numera arbetar tre staber parallellt med förberedelser för de särskilda händelser som i förväg är kända och fortsätter arbetet även under genomförandefasen (se vidare i det följande under rubriken *Organisation och planering vid kommenderingen*).

Polisledningens synpunkter på planeringsstaben

Länspolismästaren har sagt att planeringsstaben fick själv avgöra hur mycket resurser den behövde. Kommenderingschefen har förklarat att han vid upprepade tillfällen har stämt av med personalen i planeringsstaben om arbetsförhållandena:

”De har fått all den personal de behövde. Det har inte varit någon begränsning i vad de skulle få.”

Han har vidare sagt att han aldrig fick höra av personalen att de var missnöjda med sin arbetssituation.

Insatsledning

I planeringsstaben ingick funktionen insatsledning. Den hade ett övergripande ansvar för att planeringen av ordningsinsatserna under EU-mötet, att trafiken skulle flyta trots avspärningar och eskorter samt att underrättelsearbetet skulle fungera.

Som nämnts ledde Carina Persson arbetet i insatsledningen under planeringsperioden. Utifrån hotbilder och underrättelser skulle hon förbereda divisions- och avdelningschefernas uppdrag.

Under själva kommenderingen skulle insatsledningen se till att divisions- och avdelningschefer fick den bemanning de behövde. Den skulle samordna divisionerna och avdelningarnas verksamheter och vid behov också fördela polisens reservstyrkor.

Ett annat uppdrag var att planera och förbereda för avspärningar i Göteborg. Det gällde bland annat kring Svenska Mässan och kring områden som presidenten George W. Bush skulle besöka (se vidare i det följande under rubriken *Polistaktik vid Svenska Mässan*).

Insatsledning - eskorter och färdvägsbevakning

Insatsledningen skulle planera för eskorter och färdvägsbevakning. Under EU-mötet skulle polismyndigheten hantera 500 eskorter och den trafikkontroll som följde av detta. Ansvarig i insatsledningen för denna del blev poliskommissarien Bo Gustavson. Färdvägsbevakningen kom att ledas av poliskommissarien Bo Andersson under kommenderingen.

Polismyndigheten följde noga planeringen och genomförandet av det extra toppmötet i Stockholm den 23–24 mars 2001. Göteborgspolisen har inte samma erfarenhet som kollegerna i Stockholm av stats- och regeringschefers besök. Det ursprungliga upp-

lägget reviderades en del efter Stockholmsmötet och det visade sig att det fungerade bra.

Länskriminalpolisen

Länskriminalpolisen påbörjade ”av egen kraft”, enligt chefen Lars Berg, planeringen av EU-mötet i februari/mars 2001. Ledningen utarbetade förslag som efter justeringar godkändes av kommenderingschefen.

Polismästaren Benny Jonasson, ställföreträdande chef för länskriminalpolisen, utsågs till ansvarig för planeringen av länskriminalpolisens verksamhet vid EU-mötet.

Kommenderingschefen beslutade att länskriminalpolisens under rättelse- och spaningsverksamhet skulle kopplas till kommenderingsstaben under EU-mötet. Däremot skulle ansvaret för utredning av EU-relaterade brott ligga på länskriminalpolisen och kopplas till dess ordinarie utredningsverksamhet.

Benny Jonasson fick i uppdrag av kommenderingschefen att skapa utrymme och frigöra resurser för att hantera 300 omhändertagna och 100 gripna. I planeringen beräknades att av de 100 gripna skulle 50 bli anhållna och 35 häktade. Med omhändertagande avses i detta sammanhang personer som blivit omhändertagna enligt polislagen.

Det blev länskriminalpolisens kriminaljour som förberedde hanteringen av gripna och omhändertagna personer.

Den före detta militära förläggningen Kviberg utanför Göteborg iordningsställdes för att man där skulle klara att omhänderta 300 personer samtidigt. Verksamheten på Kviberg reglerades i en insatsorder för hela verksamheten vid kriminaljouren. I ordern angavs att förutom 300 omhändertaganden skulle det vid kriminaljouren finnas beredskap för att hantera 50 gripna.

Benny Jonasson har för oss uppgett att med 50 gripna avsågs troligtvis beredskap för att hantera maximalt 50 gripna på ett dygn eller att det rör sig om en felskrivning. Kommenderingschefens direktiv om beredskap för 100 gripna stod enligt Benny Jonasson fast.

I frågan om förvaring av gripna, anhållna och häktade tog polisen, i samarbete med Kriminalvårdsstyrelsen, fram ett 70-tal platser med möjlighet till dubbelbeläggning om så behövdes.

Vid polisinsatsen mot Hvitfeldtska gymnasiet torsdagen den 14 juni visade det sig att antalet personer som poliserna fick hantera

översteg det beräknade (se vidare om detta i avsnitt 6.3.2.2 under rubriken *Polisens hantering av frihetsberövade*).

Spaningscentralen

Kommenderingschefen beslutade att en spaningscentral skulle knytas till kommenderingsledningen.

Chef för spaningscentralen blev kriminalkommisarien Thomas Nyth. Han deltog även i planeringen av dess verksamhet. I månadsskiftet februari/mars arbetade två personer på heltid med dessa förberedelser. De skulle hinna med att ordna utbildning och träning för spanarna inför EU-mötet. Utbildning genomfördes under andra halvan i april.

Spaningscentralen skulle, enligt kommenderingschefens order, vara att "före och under EU 2001-kommenderingen i samverkan med övriga polisenheter lokalisera och identifiera, övervaka, kontrollera och i förekommande fall ingripa mot de grupper och personer som kan bedömas utgöra ett hot mot eller begå brott vid EU-mötena." Till sitt förfogande hade spaningscentralen spanarna i Kilo 11 (se nästa avsnitt).

Under själva EU-mötet hade plats ordnats i spaningscentralen åt de åklagare som avdelats till att hantera brott under EU-mötet samt åt företrädare för Säkerhetspolisen.

Thomas Nyth har berättat att han var mycket nöjd med samarbetet mellan polismyndigheten och Säkerhetspolisen. Informationsflödet var rikligt:

"Jag upplevde det som ett väldigt privilegium att få jobba i en spaningscentral där man nästan har en total överblick om vad man vet. Och det tror jag att spanarna också upplevde, en känsla av att de visste ungefär vad som skulle hända och vad som hände. Sedan blev det mycket våldsammare än vad man kanske hade föreställt sig, men man var nog beredd på ett annat sätt än andra."

Han har beskrivit spaningscentralen som "ett nav" dit personer från olika håll kom med information. Det gällde bland annat kontaktgruppen, den grupp med sex poliser som skulle föra dialog med demonstrantorganisationerna. Thomas Nyth var nöjd med att kontaktgruppen till exempel kunde ge information om att oroligheter troligen inte skulle ske under demonstrationerna utan att de eventuellt skulle uppstå däremellan (se vidare i det följande under rubriken *Organisation och planering vid kommenderingen*).

Länskriminalpolisens spanare Kilo 11

Till spaningscentralen skulle spanare knytas från narkotika- och spaningsroteln. Enheten benämndes Kilo 11. Thomas Nyth ledde arbetet. Han har uppgett att huvuduppgiften var ”att identifiera, övervaka och spana mot de kända objekt som vi trodde skulle leda oroligheterna”.

Spanarna i Kilo 11 hade som huvuduppgift att spana på vissa personer. Under EU-mötet förändrades uppdraget. Thomas Nyth har berättat att ”när kravallerna kom igång” så övergick Kilo 11 till att försöka ”dokumentera brott och hjälpa till med att få fram information till kommenderingsledningen om vad som var på gång”. Det innebar att det blev ungefär samma uppdrag som spanargruppen Romeo 11 hade (se nästa avsnitt).

Under mötesveckan förstärktes gruppen med spanare från Rikskriminalpolisen.

Länsordningspolisens spanare Romeo 11

I slutet av 1990-talet startade en särskild spaningsinsats som skulle arbeta med brott som var relaterade till MC-gäng. Arbetet var framgångsrikt och spaningsinsatsen utvidgades till att successivt även omfatta brott som kunde hänföras till nazister, autonoma grupper, djurrättsaktivister och homofobiska brott. Från januari 2000 leddes insatsen av poliskommissarien Bertil Claesson. Enheten benämndes Romeo 11 under EU-kommenderingen och bestod av 16 spanare.

Ju närmare EU-mötet man kom desto mer koncentrerades verksamheten på de autonoma grupperna.

Arbetsmetoden skiljde sig från traditionell spaning. I regel är polismyndighetens spanare ute och rör sig och studerar vissa personer eller byggnader på håll, en metod som till exempel spanarna i Kilo 11 arbetar efter. Den särskilda spaningsinsatsen, Romeo 11, gick in i demonstrationstågen och var närvarande på möten.

Romeo 11 skulle spana efter personer som de misstänkte ägnade sig åt brottslig verksamhet. De var piketpolisens ”vakande öga” som Bertil Claesson har uttryckt det. Spanarna skulle styra piketpolisen till de personer som skulle gripas.

Under själva EU-mötet var piketpolisen så hårt belastad med arbete, enligt Bertil Claesson, att spanarna i vissa fall själva tvingades gripa misstänkta. Det innebar att spanaren tvingades röja

sin identitet och därigenom blev de oanvändbara i liknande sammanhang. Spanarna fick också vid flera tillfällen följa en misstänkt person i flera timmar tills piketpolisen fick loss resurser och kunde genomföra gripandet.

Spaningsinsatsens arbete ledde fram till 25 gripna personer, enligt Bertil Claesson.

Romeo 11 sorterade under divisionen för specialenheterna där piketpoliser, hundförare och ridande poliser ingick. (Se schema över *EU-kommenderingen – yttre bemanningen.*)

Polismyndighetens spaningsmodell

Under en poliskommendering eller en polisinsats i Polismyndigheten i Västra Götaland samverkar spaningsenheterna direkt med polisinsatschefen. Det betyder att en företrädare för spaningsenheten sitter i samma ledningsfordon som polisinsatschefen. På så sätt får polisinsatschefen direkt uppdaterad information om vad spanarna har att rapportera. Efter EU-kommenderingen anammade Polismyndigheten i Stockholms län denna modell.

Mer om spaningsmetoder

Länsordningspolisen, länskriminalpolisen, Säkerhetspolisen och Rikskriminalpolisen hade således spanare och källor i verksamhet under toppmötet. En del av dessa har på avstånd iakttagit hur folk rört sig i vissa byggnader, lokaler eller på olika platser samt i vissa fall har man också studerat vilka personer som funnits på de observerade platserna.

Annan spaning har gått ut på att spanare beblandat sig med demonstranterna. Bertil Claesson har påpekat att det är en metod som innebär risker för poliserna. Han har framfört synpunkten att polismyndigheten behöver bättre urvalsmetoder och utbildning inför kommande kommenderingar för de poliser som ska arbeta med den typ av spaning som Romeo 11 gjorde.

Spaning har också bedrivits av personer som inte är poliser, men som fått i uppdrag av polisen att ta reda på information. De benämns av Säkerhetspolisen som "källor". Dessa har rört sig inne i de organisationer och nätverk som polisen har ansett vara av

intresse att studera eftersom polisen misstänkt att där kan förekomma planer på verksamhet som är att betrakta som brott.

Såväl Thomas Nyth, Kilo 11, som Bertil Claesson, Romeo11, var nöjda med spaningsarbetet. Bertil Claesson har påpekat att ytterligare förbättringar i arbetet kan genomföras. Han har berättat att det under EU-kommenderingen var en omfattande mängd information som spaningscentralen hade att hantera. Dessutom fanns i vissa fall, enligt Bertil Claesson, risk för dubbelarbete. Han skulle föredra att spaningscentralen i första hand ägnade sig åt framförhållning i kommenderingen, så kallad omfallsplanering, för att undvika dubbelarbetet. Han har vidare föreslagit att förmedling och sortering av information från fältet till polisinsatscheferna borde hanteras av en spaningskommissarie ute i fält med kontakter i alla läger.

Andra vi talat med har berättat att då dubbelarbete noterades delades arbetet upp. Det gällde till exempel Säkerhetspolisen och spaningscentralens spanare. De träffades och ”stämde av information” med varandra så att spaning inte bedrevs mot samma personer (se vidare i det följande under rubriken *Organisation och planering vid EU-kommenderingen*).

Synpunkter på polisens spaning

En del grupperingar inom den politiska proteströrelsen som förberedde sig för och var verksamma under EU-mötet misstänkte att polisen bedrev spaning på dem och att polisen även använde infiltratörer. Vid en del möten krävde arrangörerna att deltagarna skulle lämna in sina mobiltelefoner. Oron var stor för att polisen via telefonerna skulle avlyssna mötet och registrera vad mötesdeltagarna sade.

Spekulationer och rykten förekom också under EU-mötet att polisens spanare provocerat fram våld. Ett rykte var att civilklädda poliser under upploppet på Avenyn skulle ha satt i gång stenkastningen och att de sluppit igenom polislinjerna när de visade upp sin polislegitimation. Poliskommissarien Bertil Claesson har besvarat påståendena:

”Vi har inte satt igång ett enda dugg. Vi har inte slängt en enda sten. Vi har inte på något sätt provocerat någonting. Vi har funnits i leden, precis bredvid dem och som jag sa vi har burit sten. Vi har stått bredvid dem med balaklaver (rånarluva/*vår anmärkning*) och

burit sten men vi har inte slängt en sten. Det är det som skiljer oss åt.”

Bertil Claesson har vidare sagt att spanarna kände sig oerhört frustrerade när de såg hur poliskollegor blev utsatta för våld samtidigt som de inte kunde hjälpa till.

Underrättelser

Håkan Jaldung har betonat hur viktiga underrättelser och hotbilder var för planeringen av koncept, taktik, polisförstärkningar, utrustning och utbildning (se avsnittet 6.2.6.6 *Polisens hotbilder*). Han såg dock ett behov av att komplettera Säkerhetspolisens underrättelser och hotbilsbedömningar från fler håll:

”Vi har också tyckt att det vi fått av Säkerhetspolisen i samband med demonstrationer inte har varit av den kraften att jag har kunnat använda det operativt utan jag har fått annat av egna källor (---) Jag har inte fattat ett enda beslut på en källa utan hela tiden haft tre eller kanske fyra olika källor.”

Till vardags sorterar myndighetens kriminalunderrättelserotel under länskriminalpolisen. I planeringsstabens arbete ingick att planera och hålla samman polismyndighetens underrättelser och hotbilsbedömningar. Kommenderingschefen beslutade att kriminalkommisarien Sven Alhbin, dåvarande kriminalunderrättelserotels chef, skulle ansvara för underrättelserna i planerings- och kommenderingsstaben. Han skulle se till att kommenderingsledningen fortlöpande fick hotbilsbedömningar och underrättelser från den egna polismyndigheten och Säkerhetspolisen.

Underrättelseberedningar infördes från den 2 april 2001, till en början varannan vecka, så småningom oftare. Polisledningen ville ha löpande information om hur hotbilden utvecklades.

Insatsanalys med omfallsplanering

Rikspolisstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (FAP 201-1) anger att under planeringen bör en inventering och analys av riskobjekt genomföras:

Polismyndigheten bör inventera förekomsten av riskobjekt för särskilda händelser i polisdistriktet. Inventeringen bör avse objekt som kan tänkas bli föremål för omfattande brottsliga angrepp eller allvarliga hot eller där det kan tänkas bli aktuellt med större spanings-, utrednings- eller bevakningsinsatser, andra omfattande polisinsatser,

större räddningsinsatser eller där risken för omfattande olyckor är stor.

De allmänna råden räknar upp ett antal objekt som bör bli föremål för den särskilda riskanalysen, t.ex. offentliga byggnader, ambassader, flygplatser, fritidslokaler. Rikspolisstyrelsen anser också att inventeringen och riskanalysen bör dokumenteras. Dokumentationen bör också kompletteras med kartor, skisser, foton och annat som kan vara av intresse för respektive riskobjekt.

I planeringsstaben ingick funktionen insatsanalys. Här skulle arbetet med framförhållning och planering för handlingsalternativ vid olika platser och för alternativa händelseförlopp ske. Denna grundplanering kallar polismyndigheterna för "omfallsplanering" och den skall visa hur beredd polismyndigheten är på att möta olika händelseutvecklingar.

Under planeringsperioden fanns ingen ansvarig utsedd för Insatsanalys. Arbetet sköttes i stället av olika grupper inom planeringsstaben beroende på vilket område staben skulle planera för. I dessa skulle kommenderingsledningen och berörda divisions- och avdelningschefer delta och göra operativa bedömningar.

Chefen för planeringsstaben, Peter Jigström, har redogjort för att han normalt ger insatsanalysen i uppdrag att bedöma exempelvis fem olika scenarier och utifrån dessa göra s.k. konsekvensbeskrivningar. Till grund för bedömningarna har insatsanalysen polismyndighetens och Säkerhetspolisens underrättelser och hotbilder. Insatsanalysen skall utarbeta förslag på åtgärder som polismyndigheten bör vidta i respektive scenario.

Enligt Peter Jigström arbetade polismyndigheten inför EU-mötet på ovan redovisade sätt. Kommenderingschefen var sammankallande och den som skulle fatta beslut om omfallsplanering. Omfallsplaneringen diskuterades, men dokumenterades inte. Samtalen om omfallsplanering var "en pågående process", enligt Peter Jigström.

Inför EM i fotboll år 1992 och VM i friidrott år 1995 ålades insats- och avdelningscheferna att för kommenderingsledningen presentera förslag på omfallsplaneringen inom sitt ansvarsområde. Förslagen skulle även dokumenteras. Därefter godkändes de av kommenderingschefen.

Inför EU-mötet i Göteborg utfärdade kommenderingschefen inte några konkreta order till divisions- eller avdelningscheferna om att de skulle ge förslag på omfallsplanering. Kommenderingsledningen dokumenterade inte heller någon övergripande omfalls-

planering inför EU-mötet som samtliga insatschefer kunde ta del av.

I utvärderingen från Polismyndigheten i Västra Götaland anger man exempel på frågor som analyserades. Det var bland annat alternativa eskortvägar, angreppspunkter vid eskorter, angrepp mot Trädgårdsföreningen där EU-middagen skulle hållas, möjligheter att genomföra EU-middagen på Trädgårdsföreningen, möjligheter att förhindra uthyrning av bostäder inom avspärrat område, avstängning av vissa parkeringsplatser, angrepp av krypskyttar, teknisk övervakning av polisiärt intressanta platser, avspärrning med containrar, flygförbud, riskerna för ministrars boende på Kungsportsavenyn, förändring av demonstrationsvägar, angrepp mot Svenska Mässan, ansvarsfördelning mellan polisinsatschefer till exempel vid eventuell inträngning vid Svenska Mässan, specialenheternas ansvar för området Götaplatsen ner mot Svenska Mässan och ordersystem under kommendering.

Peter Jigström har framhållit att även insatschefen skall fundera över omfall så att han är ”mentalt förberedd på vad som kan inträffa”.

Chefen för specialenheterna, division Qvintus 10, Hans Lippens har förklarat hur han som insatschef ser på omfallsplanering. I ett uppdrag från polis- och/ eller kommenderingsledningen ingår att planera för alternativa händelser. Som utgångspunkt har det utsedda befälet polismyndighetens planverk.

I planverket finns en allmän del och en objektsdel. Den allmänna delen skall vara ett slags manual för hur exempelvis ett grovt brott skall hanteras. I objektsdelen väljer polismyndigheten ut ett antal byggnader eller strategiskt viktiga platser som man studerat. I planverket skall det finns kartor och beskrivning av dessa platser med riktlinjer för hur polismyndigheten kan agera i speciella situationer.

Planverket är, enligt Hans Lippens, en utgångspunkt för varje yttre befäl och vakthavande kommissarie. Med planverket och den framväxande hotbilden som grund skall divisions- och avdelningschefer planera för alternativa scenarier.

Divisionschefen för Svenska Mässan, Thomas Fasth, har påpekat att planverket är ett teoretiskt instrument, att det i praktiken inte har någon större betydelse i utarbetandet av ett befäls omfallsplanering. Han har sagt:

”Det är en teoretisk ledning, men jag har aldrig överfört det till praktiskt arbete. I en omfallsplanering måste man se hur verklig-

heten ser ut. Gå på plats, studera hotbilder och lyssna på underättelser och diskutera olika situationer.”

Hans Lippens har påpekat att för många divisions- och avdelningschefer är planverket inte det ”levande dokument” som det borde vara för att vara grunden till en omfallsplanering.

Hans Lippens och Thomas Fasth blev inte kallade till något sammanträde där kommenderingens fem divisionschefer träffades för att tillsammans med kommenderingsledningen diskutera en övergripande omfallsplanering. Hans Lippens har sagt:

”Man kanske skulle satt sig ner, fem divisionschefer med kommenderingschefen och staben och diskuterat omfall.”

Omfallsplanering för vissa platser och händelser

Vi har som redovisats noterat att arbetet med omfallsplaneringen inte lades upp efter enhetliga principer. Vi beskriver här några exempel på hur omfallsplaneringen gjordes.

Specialenheterna med piketpoliser, ridande poliser och hundförare, skulle utgöra en reservstyrka. Divisionschefen för specialenheterna, Hans Lippens, och hans ställföreträdare, Matts Sjöström, blev under våren 2001 kallade till ”personligt möte” med kommenderingschefen. Hans Lippens har berättat att de diskuterade taktik. Kommenderingschefen använde synpunkterna som framkom vid detta möte när han sedan skrev ut sina order till de olika avdelningarna, enligt Hans Lippens. Kommenderingsledningen gav dock inte någon order om att specialenheterna skulle dokumentera alternativa handlingsplaner, eller återrapportera sådana.

Hans Lippens gav i uppdrag åt sina avdelningschefer att utarbeta omfallsplaner för vissa objekt. De sammanställde i pärmar inplastade kartor, beskrivning av byggnader och olika taktiska upplägg. Pärmarna var tillgängliga för samtliga avdelningschefer som tjänstgjorde i EU-kommenderingen. Den ende avdelningschef som använde dem var den ansvarige för Gunnebo slott. Varken planeringsstaben eller kommenderingschefen såg till att de dokumenterade omfallsplanerna som upprättades inom divisionen för specialenheterna kom till användning, enligt Hans Lippens.

Avdelningschefen Kjell Petersson deltog i framtagningen av pärmarna med omfallsplaneringarna. Han var nöjd med arbetet. Han har dock påpekat att det hade varit lämpligt att få framföra planerna så att fler fick kännedom om dem. Han hade helst velat

diskutera omfånget på omfallet, om det låg på rätt nivå eller om det borde ha varit mer omfattande.

Omfallsplanering för Svenska Mässan i stab och kommenderingsledning

Planeringsstaben hade, som vi nämnt, huvudansvaret för omfallsplaneringen. Carina Persson i planeringsstaben hade, enligt stabschefen Peter Jigström, uppdraget att tillsammans med divisionschefen för Svenska Mässan se över omfallsplaneringen. Deras förslag skulle diskuteras inom staben och med kommenderingsledningen. Kommenderingschefen hade det övergripande ansvaret för omfallsplaneringen och skulle fatta de beslut som behövdes för att skydda Svenska Mässan.

Enligt Peter Jigström fördes diskussioner om olika hotfulla situationer vid Svenska Mässan inom staben, med kommenderingschefen och med divisionschefen.

Kommenderingschefen har sagt att de säkerhetsåtgärder som vidtogs kring Svenska Mässan var av sådan karaktär att det i princip hade varit omöjligt att där genomföra en inträngning. Om en sådan skulle lyckas måste inträngningen ske från luften. Han har vidare sagt att eftersom Mässan var säkrad för inträngningar så fanns inte en omfallsplanering. Men om en inträngningsaktion trots allt hade lyckats ”då hade man varit tvungen att slå igen” mötet på Svenska Mässan.

Divisionschefens omfallsplanering

Divisionschef för Svenska Mässan var poliskommissarien Thomas Fasth. Han deltog i polisinsatserna vid fotbolls EM år 1992 då han var avdelningschef och vid VM i friidrott år 1995 då han var ställföreträdande insatschef. Vid dessa händelser fick polisinsatscheferna i uppdrag att dokumentera en omfallsplan och presentera den för kommenderingsledningen. Inför EU-mötet utfärdades, vilket vi nämnt, aldrig någon liknande order.

Thomas Fasth planerade såsom han brukar inför större kommenderingar. Han funderade över alternativa scenarier och olika handlingsalternativ för dessa. Han lade upp planer för vad han skulle göra om han skulle få angrepp vid andra platser än dit han hade kraftsamlat sina resurser. Han funderade ut hur han skulle

gruppera om, vad han skulle göra om staketet raserades, vad hans uppgift skulle vara om blockader mot Svenska Mässan lyckades.

Han ville också diskutera och stämma av omfallsplaneringen med kommenderingsledningen och andra insatschefer som det kunde bli aktuellt att han skulle arbeta med i ett krisläge. En av dessa var Hans Lippens, divisionschefen för specialenheterna.

Thomas Fasth och Hans Lippens hade ett samtal på tio minuter om hur de skulle agera. Om en inträngning lyckades skulle Thomas Fasths division underställas Hans Lippens befäl. De fick aldrig tillfälle att föra ett samtal tillsammans med kommenderingschefen om hur överlämningen av ansvaret skulle ske, eller hur omfallsplaneringen vid en sådan situation såg ut.

Thomas Fasth var kallad till ett par möten med kommenderingschefen där bland annat Hans Lippens deltog. Enligt Thomas Fasth och Hans Lippens gällde de mötena containerslagning och insäckningar utanför Mässområdet, men någon övergripande omfallsplanering för Svenska Mässan förekom inte. De två mötena resulterade i att man beslöt att spärra av delar av mässområdet med containrar.

Varken planeringsstaben eller kommenderingsledningen frågade Thomas Fasth om hans handlingsplaner i en krissituation. Han försökte själv vid flera tillfällen ta upp frågan, men påstötningarna blev resultatlösa.

Thomas Fasth har berättat att bristen på en övergripande omfallsplanering blev uppenbar när de specialutbildade poliserna från Stockholm anlände till Svenska Mässan. Stockholmsbefälen ville ha besked om hur t.ex. divisionen vid Svenska Mässan skulle agera ihop med Hans Lippens specialenheter. Andra frågor Thomas Fasth ställdes inför var: Vem skulle skydda byggnaderna och hur skulle det gå till? Vid vilket läge och hur skulle delegaterna evakueras? De förstärkande poliserna ville få en redogörelse för kommenderingsledningens omfallsplanering. Thomas Fasth förklarade att någon övergripande samordnad omfallsplanering inte fanns.

Med erfarenhet från fotbolls EM år 1992 och VM i friidrott år 1995 samt nu senast från EU-kommenderingen år 2001 har Thomas Fasth förklarat att en större kommendering behöver en samordnad omfallsplanering som kommenderingsledningen håller i:

”I dag kan man tacka sin lyckliga stjärna att det inte skedde något vid Mässan. Jag vet inte hur vi hade kunnat hantera det.”

Omfallsplanering för Hvitfeldtska gymnasiet

Vi har i avsnitt 6.2.3.2 under rubriken *Demonstranternas boende* beskrivit att kommunens beslut om att låta demonstranter få hyra de centrala gymnasierna, Hvitfeldtska och Schillerska, orsakade funderingar och diskussioner inom polismyndigheten. Som vi tidigare redogjort för framkom vid ett möte i slutet av maj med representanter från kommunen, polisen och Göteborg & Co att Hvitfeldtska gymnasiet skulle bli en samlingspunkt och informationscentral för demonstranter.

Med underrättelserna som underlag misstänkte en del poliser att det på Hvitfeldtska skolan skulle samlas en del personer som de befarade skulle kunna begå brott (se avsnitten 6.2.6.6 *Polisens hotbilder* och 6.3.2.3 under rubriken *Polisinsatsen mot Hvitfeldtska gymnasiet*).

Hans Lippens har berättat att han inte deltog i någon diskussion vare sig med kommenderingschefen eller med länspolismästaren om hur polismyndigheten skulle agera om polisen tvingades till insatser mot skolorna. Han har sagt att han inte hade någon information om att kommenderingsledningen eller planeringsstaben hade utarbetat någon omfallsplan för de centralt belägna skolorna. Han har vidare berättat att polisledningen funderade mer på hur den skulle klara av att skydda staden i stort från oroligheter:

”Jag har inget minne överhuvudtaget att vi diskuterade omfall, hur man går in på skolor i den omfattningen som gjordes på Hvitfeldtska.”

Eftersom polismyndigheten inte hade gjort någon omfallsplanering på skolan saknades t.ex. en ritning på byggnaden. Under onsdagen den 13 juni deltog Hans Lippens i ett möte med kommenderingsledningen efter det att åklagaren fattat beslut om husrannsakan på Hvitfeldtska. De diskuterade hur husrannsakan skulle genomföras. Hans Lippens som har varit elev i skolan kunde rita en skiss över skolbyggnaden:

”Jag ritade in var trapphusen låg, var rektorsexpeditionen låg, datasalarna, fysik- och kemisalarna, var bespisningen låg, hur man kanske borde gå in på skolan.”

I sammanhanget kan nämnas att kommenderingsledningen inför polisinsatsen mot Schillerska gymnasiet lördagen den 16 juni hamnade i samma situation. Polismyndigheten saknade en ritning även över denna skola. En polis ringde till kommunen för att få fram en ritning. I samband därmed fick de boende kännedom om att polisen förberedde en insats mot skolan (se vidare avsnitt 6.3.4.5

under rubriken *Polisinsatserna på Järntorget och mot Schillerska gymnasiet*).

Carina Persson, planeringsstaben, har berättat att hon saknade en omfallsplanering för Hvitfeldtska skolan; polisinsatsen mot Hvitfeldtska gymnasiet blev akut. Polismyndigheten hade inte ens beredskap för utplacering av containrar runt skolan och hur det skulle gå till. Hon har sagt att med facit i hand anser hon att det hade varit ”smartare av oss om vi verkligen hade haft en stabil omfallsplanering”.

Säkerhetspolisens kommenderingschef Margareta Linderoth fick sent på onsdagskvällen den 13 juni information om att kommenderingschefen planerade en polisinsats mot Hvitfeldtska gymnasiet. Det var Säkerhetspolisens chef för personskyddet Kjell Vikström som ringde på mobilen och berättade om insatsen. Margareta Linderoth och Anders Kassman, Säkerhetspolisens ansvarige för författningsskyddet under kommenderingen, hörde dock inget från kommenderingschefen eller hans stab. De fick inte information om insatsens syfte, eller omfattningen eller när den skulle verkställas. Det innebär att Säkerhetspolisen inte kunde styra sina källor inne på skolan så att de kunde ta fram uppgifter som skulle kunna underlätta planeringen av insatsen.

Polisledningen om omfallsplanering

Länspolismästaren har påpekat att det var av stort symbolvärde för Göteborgs stad att upplåta skolor till tillresta demonstranter. EU-mötet i Göteborg skulle vara ett öppet möte dit alla var välkomna. Hon anser att alternativ som att låta stänga skolor inte var aktuellt. Hon frågar sig hur en omfallsplanering skulle se ut med tanke på den situation polismyndigheten befann sig i.

Kommenderingschefen har hänvisat till underrättelser som fanns om aktiviteter inne på Hvitfeldtska gymnasiet. Han har sagt att han inte hade något val, en polisinsats mot Hvitfeldtska gymnasiet var nödvändig. Håkan Jaldung har hävdad att det inte fanns ”så många varianter att göra en insats på”.

Kommenderingschefen har vidare sagt att den övergripande omfallsplaneringen borde ha fått en ”bättre direkt ledning”. Han borde ha samlat divisionscheferna för en genomgång och diskussion om omfallsplaneringen. Han skulle, med facit i hand, också ha deltagit i utsättningen av polispersonalen för att förvissa sig om att

poliserna fick den information de behövde om bl.a. handlingsalternativ, tiden räckte dock inte.

Personal

Inom planeringsstaben förbereddes personalfrågorna. Ansvarig var poliskommissarien Bror Swing som påbörjade arbetet under hösten 2000. Från januari 2001 deltog poliskommissarien Kenneth Andersson. De planerade för:

- arbetstidens förläggning
- personalförstärkningar
- uppdelning av personal i divisioner och avdelningar
- arbetstidsredovisning
- lönerapportering
- förhandlingar om arbetstid med de fackliga organisationerna

Under kommenderingen ingick personalfrågor i kommenderingsstaben. Bror Swing och Kenneth Andersson hade även då ansvar för dessa frågor.

Planeringsstaben gav i uppgift till polismyndighetens två personalkonsulenter att bedöma och planera verksamheten kring det sociala stöd som personalen kunde behöva. Som utgångspunkt hade de erfarenheterna från kommenderingarna i samband med EM i fotboll år 1992 och VM i friidrott år 1995. Resultatet blev att polismyndigheten rekryterade tio medarbetare som hade förutsättningar att vara stöd åt kolleger under kommenderingen. Gruppen fick tre dagars utbildning.

Konsulenterna planerade också för polisernas behov av hälsovård och socialt stöd efter kommenderingen. I planerna ingick även möjlighet till debriefing, dvs. att få stödsamtal efter omtumlande upplevelser. Sex poliser och sex civila arbetade med dessa uppgifter under ledning av personalkonsulenten Leif Gustafsson.

Beredskapspolisen

Polismyndigheten i Västra Götaland begärde i en skrivelse daterad den 13 december 2000 att Rikspolisstyrelsen skulle göra en framställning till regeringen om att myndigheten skulle få kalla in den särskilda beredskapspolisen under tiden den 11–16 juni 2001. Skälet var att polismyndigheten ville att beredskapspolisen skulle

utföra vissa bevakningsuppgifter under EU-toppmötet. Håkan Jaldung har förklarat varför han ville kalla in 200–250 beredskapspoliserna:

”I stället kunde man frigöra motsvarande antal yrkespoliserna för att använda i centrala Göteborg. Det var ett rent rationellt övervägande från oss.”

Polismyndigheten uppgav i sin skrivelse att den inte kunde bortse från risk för allvarliga ordningsstörningar i samband med EU-toppmötet. Enligt polismyndigheten skulle vissa av polisens bevakningsuppgifter med fördel kunna utföras av den särskilda beredskapspoliserna. Som exempel på uppgifter angav polismyndigheten bevakning av terrängen runt Landvetter flygplats och eventuellt Säve flygplats och viss färdvägsbevakning.

Rikspolisstyrelsen hemställde i en skrivelse till regeringen daterad den 12 januari 2001 att regeringen skulle medge styrelsen att få ta beredskapspoliserna i anspråk. Polismyndigheten i Västra Götalands begäran bifogades skrivelsen. I framställan angav Rikspolisstyrelsen att denna polis var lämplig att utföra de uppgifter som polismyndigheten angett.

Vid underhandskontakter på tjänstemannanivå mellan Justitiedepartementet och Rikspolisstyrelsen i början av februari 2001 framkom att departementet bedömde att bestämmelserna inte medgav att regeringen kunde meddela sådana generella tillstånd som Rikspolisstyrelsen hemställt om. Departementets tjänstemän uppmärksammade dock Rikspolisstyrelsen på att om förutsättningarna för Göteborgsmötets genomförande kom att förändras skulle beredskapspoliserna kunna användas.

Beskedet fick Rikspolisstyrelsen att den 16 februari 2001 återkalla framställan i ett telefonsamtal. Rikspolisstyrelsen återkom inte med någon ny begäran.

I slutet av februari samma år fick Polismyndigheten i Västra Götaland ett muntligt besked av tillförordnade överdirektören vid Rikspolisstyrelsen att situationen var sådan att den särskilda beredskapspoliserna inte kunde disponeras i samband med EU-toppmötet.

Polisförstärkningar

Kommenderingschefen har poängterat att till grund för planeringen av polisstyrkans storlek låg underrättelserna och hotbilderna från Säkerhetspoliserna och den egna polismyndigheten:

”Dimensioneringen av polisinsatsen måste vara underrättelsebaserad. Underrättelserna styr poliskommenderingens storlek, hur mycket poliser som behövs och vilken inriktning som kommenderingen skall ha.”

Som vi tidigare nämnt (se polismyndighetens organisationschema) har polismyndigheten cirka 2 600 poliser varav cirka 60 piketpoliser, 17 ridande poliser och 67 hundförare.

Länspolismästaren har förklarat polismyndighetens ambition när det gällde omfattningen på EU-kommenderingen:

”Vi hade viljan att genomföra detta med ett litet antal poliser.”

Av ett protokoll från ett möte med Utrikesdepartementet i början av år 1999, där bland andra statssekreteraren Lars Danielsson från Statsrådsberedningen deltog, uppgav Håkan Jaldung att han hade tillgång till 800 poliser och att han hade en kapacitet inom polisledningen för att leda 8 000 poliser.

Dimensioneringen av poliser inför EU-kommenderingen bereddes inom polismyndigheten vid olika enheter. Frågan hantades mer konkret inom planeringsstaben men diskuterades förlöpande i de samrådsmöten som myndigheten inrättat för att diskutera underrättelse- och hotbildafrågor. Polisresurserna togs upp även i myndighetens ledningsgrupp och på operativa möten. Information gavs också i den fackliga samverkansgruppen.

Under polismyndighetens studiebesök vid toppmöten i Europa var dimensioneringen av polisstyrkan föremål för diskussion. De styrkor som polisen i flera länder i Europa drog samman bedömde den svenska polisen som orealistiska för svenska förhållanden. Det gällde t.ex. de två toppmötena i Köln i juni 1999 med 10 000 poliser (se det tidigare avsnittet om *Studiebesök*). Hans Lippens har berättat att han diskuterade förstärkningarna med Håkan Jaldung i samband med studiebesöket i Köln och hur svårt det var att fastställa ett rimligt antal poliser för Göteborgskommenderingen:

”Eftersom det inte var något bråk var det svårt att sätta tummen på om det skulle vara 1 000 eller 1 500 ordningspoliser. Det var jättesvårt.”

Polisledningen höll länge fast vid att den skulle klara sig med 1 000–1 500 poliser och då i huvudsak från den egna myndigheten. Så småningom räknade man med ett visst stöd av specialenheter från Stockholm och Malmö.

Efter EU-mötet i Helsingfors i december 1999 fick polis-kommissarien Aage Johansson i uppgift att räkna på behovet av poliser vid en bästa och en värsta situation. Det hamnade på 600 respektive 1 500 poliser. Hans Lippens har sagt att den dimensione-

ring som diskuterades efter Helsingforsmötet rörde mer 1 000 poliser än det antal på 1 500 som ett värsta scenario angav.

Polismyndigheten i Västra Götaland fick vartefter tiden gick revidera sina beräkningar av hur stor polisstyrka som skulle behövas.

I januari 2000 aviserade Polismyndigheten i Västra Götaland för första gången behov av förstärkningar. De begärde att polismyndigheterna i Stockholm och Skåne skulle ställa upp med piketpoliser och andra specialenheter som motorcykelpoliser och bombhundförare. Hur många som behövdes angavs inte.

Länspolismästaren beslutade i länsordern daterad den 1 oktober 2000 att polismyndigheten skulle kartlägga behovet av förstärkningar av poliser från andra myndigheter. Behovet skulle redovisas senast den 1 december samma år.

Den 7–9 december 2000 var Frankrike värdland för det Europeiska rådets möte. Oroligheterna i Nice, där mötet hölls, fick länspolismästaren att höja planeringsnivån. Ingen från polisen i Göteborg besökte Nice, men av rapporterna därifrån drog polisledningen slutsatsen att EU-mötet i Göteborg skulle komma att kräva fler poliser än vad den dittills kalkylerat. Håkan Jaldung har också uppgett att vid den här tiden räknade polismyndigheten med att det skulle bli störningar även i Göteborg:

”Var på skalan skulle vi hamna? Det här blev ett arbete för vår underrättelserotel att försöka komma underfund med.”

Den 13 december 2000 skickade polisledningen en framställan till Rikspolisstyrelsen om att få kalla in den särskilda beredskapspolisen. Tanken var, som nämnts, att beredskapspolisen skulle användas till bevakningsuppdrag på Landvetter och Säve flygplatser. Det blev dock aldrig aktuellt att få ta beredskapspolisen i anspråk (se det tidigare avsnittet om *Beredskapspolisen*).

Vid årsskiftet, den 29 december 2000, begärde polismyndigheten hos Rikspolisstyrelsen en förstärkning på 170 poliser. Önskemålet specificerades till 100 ordningspoliser, 50 piketpoliser och 20 polisryttare. Polismyndigheten ville även ta i anspråk delar av den nationella insatsstyrkan.

Under resterande period fram till EU-mötet lämnades ytterligare tre skrivelser till Rikspolisstyrelsen som rörde behov av poliser under EU-mötet. Den 5 mars begärde polismyndigheten polisförstärkning med 150 poliser. Den 26 april aviserade polismyndigheten behov av en reservstyrka, att ett antal poliser skulle vara beredda att med kort varsel rycka in i kommenderingen. Den 18

maj ville polismyndigheten att reservstyrkan skulle omvandlas till en polisförstärkning.

Under själva EU-mötet begärde polismyndigheten hos Rikspolisstyrelsen vid flera tillfällen ytterligare förstärkningar (se nästa avsnitt).

De polismyndigheter som sände förstärkningar till Polismyndigheten i Västra Götaland var bl.a. polismyndigheterna i Stockholms, Norrbottens, Uppsala, Västmanlands, Örebro och Östergötlands samt Skåne län.

Länspolismästaren har kommenterat det upptrappade behovet av polisförstärkningar:

”Efteråt kan man fråga sig varför vi inte bestämde oss för 2 000 poliser från början, men hur spant skulle det då inte bli i debatten? Vi ville inte piska upp stämningen i förväg.”

Hydforsgruppens hantering av förstärkningsbegäran

Vi har tidigare redogjort för Rikspolisstyrelsens operativa förberedelsegrupps förslag om hur Rikspolisstyrelsens samordningsansvar skulle tas (se avsnitt 6.2.6.3 under rubriken *Hydforsgruppens arbete med polisförstärkningar*). Rikspolischefen följde gruppens förslag och tillsatte i början av år 2000 en samordningsgrupp inom Rikskriminalpolisen, den s.k. Hydforsgruppen.

Ordföranden Tommy Hydfors har berättat att han vid flera tillfällen erbjöd polismyndigheterna att samordna bl.a. polisförstärkningarna inför EU-mötena. Han räknade med att bl.a. Polismyndigheten i Västra Götaland skulle behöva hjälp med polisförstärkningar. Inte någon polismyndighet var intresserad av en samordning från Rikskriminalpolisens sida

Polisledningen i Västra Götaland har hävdade att Rikskriminalpolisen var sen i sitt beslut om polisförstärkningar, ett kom först drygt fyra månader efter begäran. Den långsamma handläggningen blev, enligt polisledningen, en belastning i planeringen av utbildning och fördelning av arbetsuppgifter. Begäran var daterad den 29 december 2000 och rörde förstärkningar med ordningspoliser, piketpoliser, polisryttare och del av nationella insatsstyrkan. Polismyndigheten fick en skriftlig bekräftelse den 5 maj 2001 av Rikskriminalpolisen.

På Rikskriminalpolisen hanterades polisförstärkningarna av bl.a. poliskommissarien Björn Holck-Clausen. Han har berättat att Rikskriminalpolisen kontaktade polismyndigheterna i Skåne och

Stockholm och fick preliminärt besked om att de kunde ställa upp med de begärda styrkorna.

Rikspolisstyrelsen, genom Rikskriminalpolisen, ansvarade formellt för att begäran från Polismyndigheten i Västra Götaland blev verkställd.

Polismyndigheten i Skåne meddelade skriftligen efter en dryg månad, den 21 februari 2001, vad den kunde bidra med. Däremot dröjde Polismyndigheten i Stockholms län med sitt svar. Rikskriminalpolisen kontaktade via telefonsamtal och e-post Polismyndigheten i Stockholms län vid flera tillfällen för att få ett besked. Då inget svar kom och ärendet brådskade sammanträffade Rikskriminalpolisens handläggare med polisedningen i Stockholms län den 23 april 2001. Björn Holck-Clausen har berättat att svaret blev, liksom vid de tidigare kontakterna, att Rikspolisstyrelsen inte skulle lägga sig i förstärkningsfrågan eftersom Stockholmspolisen hanterade ärendet direkt med Polismyndigheten i Västra Götaland.

Efter ytterligare en hemställan som skrevs direkt efter mötet kom ett besked från Polismyndigheten i Stockholms län. I ett grupputsänt e-postmeddelande den 27 april 2001 meddelande polis-kommissarien Anders Rådbjer att länspolismästaren Gunno Gunnmo beslutat om att Stockholms län kunde ställa upp med 227 poliser. Kopia skickades till bl.a. planeringsstaben i Västra Götaland. Anders Rådbjer skrev också i meddelandet:

På förekommen anledning vill jag poängtera att samtliga kontakter med polismyndigheten i Västra Götaland, Göteborg, sker via undertecknad.

Då hade cirka fyra månader förflutit sedan Västra Götaland inkom till Rikspolisstyrelsen/Rikskriminalpolisen med sin begäran.

I slutskedet, under själva toppmötesveckan, hamnade Polismyndigheten i Västra Götaland i ett akut läge beträffande polisresurserna. Ingen reservstyrka fanns att tillgå eftersom den omvandlats till en polisförstärkning. Rikskriminalpolisen var dock förberedd på en begäran i sista minuten, enligt Tommy Hydfors, och hade därför gjort sonderingar i andra polismyndigheter. Det framkom att enbart Stockholm och Skåne kunde ställa upp med poliser som hade någon form av basutbildning för uppdraget. Övriga län meddelade att deras resurser var uttömda.

Rikskriminalpolisen hade under själva toppmötesveckan en egen stab i Stockholm. Huvudskälet till detta var i första hand att president Bush skulle besöka Sverige. Om något skulle hända presidenten skulle Rikskriminalpolisen bli inkopplad. Ett annat skäl

var att Rikskriminalpolisen räknade med att akuta förstärkningar kunde bli aktuella. Under EU-mötet placerades Björn Holck-Clausen i Göteborg som observatör och stod i ständig kontakt med Rikskriminalpolisens stab i Stockholm. Då polisförstärkningarna blev akuta placerades han och Anders Rådbjer i kommenderingsstaben.

Av Rikskriminalpolisens åtgärdslogg framgår hur akut läget med polisförstärkningarna blev under EU-mötet.

Torsdagen den 14 juni inringades Hvitfeldtska skolan på morgonen. Ett stort antal poliser deltog i insatsen. På eftermiddagen kl. 16.15 erbjöd Rikskriminalpolisen genom Tommy Hydfors ytterligare förstärkningar eftersom många poliser skulle behövas även på fredagen, den stora aktivistdagen. Erbjudandet avisades till en början av Polismyndigheten i Västra Götaland. En och en halv timme senare, kl. 17.40, begärde polismyndigheten 100 poliser. Rikskriminalpolisen fick ihop 134 poliser från olika håll i Sverige. De anlände under senare delen av torsdagskvällen och kl. 22.20 meddelade Björn Holck-Clausen Rikskriminalpolisen att utsättning av nyanlända poliser från Skåne och Örebro hade skett.

Fredagen den 15 juni, kl. 9.50 ville polismyndigheten behålla 50 av de 134 poliserna och skicka hem de övriga. Rikskriminalpolisen försökte förmå Göteborg att behålla styrkan, har Tommy Hydfors berättat. I Rikskriminalpolisens åtgärdslogg finns följande notering kl. 11.10:

Hydfors ringt staben, Göteborg och ställt frågan om inte samtliga 134 i förstärkningen bör stanna kvar som reservstyrka och inte endast de 50 som begärts. Stabschefen i Göteborg uppger att kommenderingschef Håkan Jaldung har vägt in detta i sitt beslut men vill endast ha 58 poliser kvar. Nylén orienterad av Hydfors. Nylén och Hydfors resonerar om möjligheten att lyfta den avvecklade delen av akutförstärkningen till central nivå och gruppera dessa vid länsgränsen. Hydfors sagt att man knappast kan göra detta då beskedet från kommenderingschefen i Göteborg är kristallklart. Hydfors uppmanat Nylén att själv kontakta länspolismästaren i Göteborg om han vill vidta en sådan åtgärd. Nylén lovat att återkomma.

Rikskriminalpolisens chef Lars Nylén har förklarat att han var övertygad om att poliserna skulle behövas och ville inte skicka dem fram och tillbaka.

Medan Lars Nylén och Tommy Hydfors på Rikskriminalpolisen diskuterade om de lagliga möjligheterna att göra på detta sätt återkom kommenderingsledningen i Göteborg kl. 11.35. Den hade ändrat sig och ville behålla de 134 poliserna. Efter ytterligare en

dryg timme, kl. 12.45, ville Håkan Jaldung ha förstärkning med 60 poliser utöver de 134. På eftermiddagen samma dag, kl. 14.15 begärde han ytterligare 200 poliser.

Håkan Jaldung har förklarat ryckigheten i förstärkningsbegäran med att situationen var besvärlig. Hans ambition var att försöka vara allmänt återhållsam eftersom han visste att Rikskriminalpolisen hade problem med att få fram polisförstärkningar.

Sammanlagt deltog cirka 2 500 poliser under EU-mötet av dessa ryckte 400 ut akut under de tre toppmötesdagarna.

Synpunkter på förstärkningarna från befäl

Kommenderingschefen har konstaterat att alla poliser som anlände till Göteborg inte var utbildade eller tränade för händelser som inträffade under EU-mötet:

”Ändå måste vi ta dem i anspråk för att genomföra ordningshållning på ett sätt som de aldrig har varit med om. De har kanske aldrig jobbat mer än tre-fyra man tillsammans och plötsligt skall de ingå i en stor poliskommendering.”

Stabschefen Peter Jigström har berättat att i normala fall är antalet poliser i en polisförstärkning betydligt färre. I EU-kommenderingen blandades poliser med olika kompetenser och från olika håll i landet. Det blev svårt för polismyndigheten att jämföra kompetensen hos en närpolis från Norrland med en från Stockholm.

Polismyndigheten i Västra Götaland hade kännedom om piketpoliserna från Stockholm och Skåne, den nationella insatsstyrkan och de insatsutbildade i polismyndigheterna i Östergötlands och Örebro län. I övrigt var informationen om kompetensen knapphändig.

Flera har konstaterat att det tog tid att inventera de förstärkande polisernas utbildning, kunskaper och erfarenheter. En förklaring är att Rikskriminalpolisen dröjde med besked om förstärkningarna, enligt Peter Jigström och Håkan Jaldung. Namn- och kompetensuppgifter inkom i många fall inte förrän vid månadsskiftet maj/juni 2001 eller också saknades de helt.

Poliskommissarien Bror Swing hanterade polisförstärkningarna i planeringsstaben. Han har berättat att det största problemet som staben hade var att man inte fick besked av Rikskriminalpolisen om förstärkningarna. Polismyndigheten behövde veta vilka poliser som

skulle delta i EU-kommenderingen och vilken kompetens de hade för att kunna ge dem passande arbetsuppgifter.

Tommy Hydfor, Rikskriminalpolisen, har påpekat att ett syfte med samordningsgruppen som tillsattes i januari 2001, den s.k. Hydforgruppen, var att polismästarna i de deltagande polismyndigheterna skulle utse en representant i gruppen. Han, eller hon, skulle vara kontaktperson beträffande bl.a. förstärkningsrörelser.

Tommy Hydfor har påpekat att han vid flertal tillfällen föreslagit att Hydforgruppen skulle ta ett samlat grepp över polisförstärkningarna, men att det avvisades. Han har sagt att Rikskriminalpolisen därmed fick arbeta enligt de vanliga rutinerna. Det innebär bl.a. att den polismyndighet som skickar förstärkningar också skall lämna namnuppgift. Tommy Hydfor har påpekat att de i sina skrivelser har uppmanat de förstärkande myndigheterna att ange namn och tjänsteuppgifter på poliserna.

Bror Swing har påpekat att det på många polismyndigheter ändå inte fanns någon kontaktperson med ansvar för samordning av polisförstärkningarna. Det tog mycket tid att diskutera med olika personer inom respektive polismyndighet för att få fram vilka som skulle ingå i polisförstärkningarna. Bror Swing lyckades att tillsammans med cirka hälften av polismyndigheterna upprätta en kontaktperson inom respektive myndighet. De införda rutinerna underlättade arbetet med bl.a. polismyndigheterna i Gävleborg, Östergötland och Örebro.

Bror Swing hade önskat att Rikspolis-kriminalpolisen inför EU-kommenderingen utarbetat rutiner för hur förstärkningarna skulle gå till. Rikskriminalpolisen hade t.ex. kunnat organisera ett system med kontaktpersoner för polisförstärkningarna i varje polismyndighet.

Bror Swing var däremot nöjd med arbetet under själva kommanderingen. Då hade Rikskriminalpolisen och Polismyndigheten i Stockholm var sin kontaktperson på plats i Göteborg. Det underlättade arbetet med de akuta förstärkningarna under själva kommanderingen.

Planeringsstaben har konstaterat att förstärkningarna från Polismyndigheten i Stockholm fungerade väl. Därifrån anlände hela avdelningar och poliserna var indelade efter kompetens.

Diagram över händelser år 1997-2000
finns inte i detta pdf-dokument, enbart i den tryckta
upplagan.

Diagram över händelser år 1997-2000
finns inte i detta pdf-dokument, enbart i den tryckta
upplagan

Diagram över händelser år 2001
finns inte i detta pdf-dokument, enbart i den tryckta
upplagan

Diagram över händelser år 2001
finns inte i detta pdf-dokument, enbart i den tryckta
upplagan

Problem uppstod däremot med Skåne och de problemen blev aldrig riktigt lösta. Den myndigheten hade, enligt planeringsstaben, inte någon kontaktperson som samordnade sin förstärkningspersonal. I stället ringde poliser från skånska polisområden till Göteborg för att få upplysningar om vad de skulle få för arbetsuppgifter. Bror Swing lyckades arrangera så att det på länspolismästarens sekretariat i Polismyndigheten i Skåne fanns en kontaktperson. När väl poliserna anlände till Göteborg visade det sig att Polismyndigheten i Skåne ändå inte hade gjort en inventering av sina poliser. Polismyndigheten i Västra Götaland fick efter de skånska polisernas ankomst till Göteborg se över deras kompetens och därefter placera ut dem på lämpliga arbetsuppgifter.

Ann Charlotte Norrás har berättat att de förstärkande poliserna från Malmö inte var i "sans och balans" efter Malmöhändelserna i april. De var "på hugget", enligt henne.

Carina Persson har sagt att Polismyndigheten i Stockholm hade en befattningshavare som samordnade polisförstärkningarna och som till Stockholmspoliserna kunde förmedla vad som förväntades av dem i Göteborg. Polismyndigheten i Skåne hade däremot till en början inte någon som kunde vidarebefordra information till de förstärkande poliserna. Carina Persson tror att detta var ett skäl till att de skånska poliserna uppvisade mycket större frustration över kommenderingen än vad t.ex. poliser från andra delar av landet gjorde.

En avdelningschef har uppgett att han i sin avdelning hade poliser från flera olika polismyndigheter i Sverige. Han hade gärna sett att Polismyndigheten i Västra Götaland sänt ut en kravspecifikation på de begärda förstärkningarna. Han har påpekat att vissa län tog ut poliser efter åldersprincip i stället för efter kompetens. Två av hans grupper, av totalt sju, bestod av personer med blandade erfarenheter. Det innebar att han hade svårt att bedöma avdelningens totala status.

Polismyndigheten i Stockholms län hade observatörer under EU-kommenderingen. De skrev i sin rapport:

När det gäller tillvaratagande av utomstående kompetens är det en underdrift att kalla det ett misslyckande Runt om från landet hade man skickat det "bästa" man hade i form av IMF (ingripande mot folkmassa)-utbildade personer. Dessa användes för platsbevakning samtidigt som man satte in mindre tränade och mentalt förberedda poliser som insatsstyrkor. Hur många skador på kolleger detta orsakat är svårt att sia om, men vi kunde se flera exempel på ageranden där man gick över till att agera enskilt i stället för i grupp. Precis vad huliganerna vill uppnå då de lättare kan skada en polis.

(Se vidare i det följande under rubriken *Polistaktik vid Svenska Mässan*).

Peter Jigström tycker att med tanke på omständigheterna lyckades man bra med fördelningen av arbetsuppgifter, men han har också sagt att det alltid finns enskilda polismän som kan ha blivit placerade på en lägre tjänst än den som de hade kompetens för”.

Tommy Hydfors hade gärna sett att Polismyndigheten i Västra Götaland hade varit öppnare i informationen under Hydforsgruppens arbete. Möjligheten att anpassa behovet och sammansättningen på styrkorna begränsades, enligt Tommy Hydfors, av att Västra Götaland lämnade knapphändig information om strategi, taktik och övrig planering. Under hela planeringsperioden med start i februari 2000 fick Hydforsgruppen inte någon klar bild av hur polismyndigheten hade planerat för polisförstärkningar. Än svårare blev det efter det att den reservstyrka som från början utsetts omvandlats till en förstärkning med uppgift att vara på plats i Göteborg inför toppmötet. Säkerhetspolisens hotbilder blev dock en vägledning för Hydforsgruppen till vad Polismyndigheten i Västra Götaland kunde tänkas behöva för förstärkningar.

Information

Planeringsstaben vid Polismyndigheten i Västra Götaland uppdrog åt informationschefen Bengt Staaf att planera för den interna och externa informationen. Belastningen var, enligt polismyndighetens utvärdering, stor på informationsenheten. Allmänhet och företag ville till exempel veta om avspärningar och trafik inskränkte rörelsefrihet och affärsverksamhet. Därtill kom mediernas och polisens egna anställdas krav på information.

En informationsplan upprättades för EU-mötet i samråd med kommenderingschefen. Enligt planen skulle kommenderingsstaben snabbt gå ut till personal i yttre tjänst med viktig information under själva kommenderingen. I övrigt gav informationsenheten ut information kontinuerligt via anslag, ett antal publikationer och via Internet.

Utbildning

Inom planeringsstabens funktion information planerades även för den utbildning som polismyndigheten skulle genomföra inför EU-kommenderingen. Funktionen leddes av poliskommissarien Ulf Rundqvist.

Vi har i avsnitt 6.2.6.3, under rubriken *Hydforsgruppen erbjuder utbildning*, redovisat att Rikskriminalpolisens Hydforsgrupp erbjöd samtliga polismyndigheter som berördes av EU-möten en samordning av utbildningen inför ordförandeskapsperioden. Polishögskolan föreslog en särskild utbildning för detta ändamål. Polismyndigheterna svarade att de själva ville sörja för personalens utbildning.

Polismyndigheten i Västra Götaland var en av de myndigheter som avböjde Hydforsgruppens erbjudande.

Peter Jigström har följande förklaring till varför polismyndigheten inte gick med på att Rikspolisstyrelsen skulle samordna utbildningen och utrustningen inför EU-mötena efter ungefär samma upplägg som inför EM i fotboll år 1992:

”Vi stod på en helt annan nivå (i utbildningen/vår anmärkning). Så det var ett måste inför EM. Det fanns liksom andra inslag rent hotbildsmässigt. Det var ju då besvärligt med fotbollshuliganer och annat.”

Under sommaren 2000 utarbetade Polismyndigheten i Västra Götaland en skiss till en utbildningsplan. Den fastställdes av kommanderingschefen den 1 februari 2001 och gällde för tiden den 5 mars 2001 till den 13 juni 2001. En kompletterande utbildningsorder utfärdades för tiden den 5–13 juni 2001.

Utbildningen skulle leda till att divisioner och avdelningar skulle vara förberedda och samövade inför genomförandet av polisinsatserna under EU-mötena.

Utbildningen skulle genomföras i fem etapper:

- Utbildning för ett 20-tal instruktörer
- Insatsutbildning och taktiskt uppträdande för 800 poliser i den egna polismyndigheten
- Utbildning för specialenheterna i februari där även piketer och ridande poliser från Stockholm och Malmö inbjöds att delta
- Särskild EU-utbildning och objektsorientering för divisioner och avdelningar under den 5–12 juni 2001

- Praktiska övningar och särskilda genomgångar med en slutövning den 12 juni 2001 och en särskild information den 13 juni 2001

Den praktiska utbildningen skulle genomföras under veckan före EU-mötet och mötesveckan. Samtliga poliser i EU-kommenderingen skulle under denna tid få den senaste informationen om till exempel hotbilderna.

Genomförandet av utbildningen

Utbildningsplanen följdes i stora drag. Totalt satsades närmare 76 830 utbildningstimmar från polismyndighetens sida. Av de 800 poliser som skulle få insats- och taktikutbildning genomgick 580 utbildningen.

De poliser som var på plats i Göteborg den 5–13 juni 2001 fick utbildning. Poliser som anlände efter den 11 juni fick en halv dags utbildning. De som kom först den 14 och 15 juni fick inte någon utbildning eftersom situationen var sådan att polisinsatser pågick och de behövdes omedelbart för olika arbetsuppgifter.

Den inplanerade slutövningen den 12 juni 2001 inställdes för många poliser. Det innebar till exempel att piketpoliserna från Göteborg och Malmö inte fick tillfälle att öva tillsammans.

I februari höll polismyndigheten utbildning i ingripande mot folkmassa, IMF, för de egna specialenheterna med piketpoliser, ridande poliser och hundförare. Poliskommissarien Hans Lippens var angelägen om att utbildningen skulle genomföras innan fotbollssäsongen började. Insatserna i samband med matcherna skulle nämligen ge poliserna ytterligare träning. Under utbildningen noterade poliserna avsaknad av väsentlig skyddsutrustning och önskemål om kompletteringar lämnades till polisledningen (se vidare i det följande under rubriken *Utrustning*).

Polismyndigheten i Västra Götaland kallade piketerna i Stockholm och Malmö till utbildning och träning från och med den 5 juni. Det visade sig att de kunde inställa sig först måndagen den 11 juni, dvs. först i själva kommenderingsveckan. Polisledningen i Göteborg kallade då samtliga piketbefäl till möte i maj med genomgång av upplägget, utdelning av kartor och information om underättelser.

En del poliser från Stockholm och Skåne som skulle anlända den 5 juni anlände till Göteborg senare än andra förstärkande poliser.

De kunde inte komma loss på grund av uppgifter i den egna polismyndigheten. Det innebar att de missade delar av information och träning. Polismyndigheten i Västra Götaland försökte kompensera bristen genom att anordna utbildning vid andra tillfällen.

Synpunkter på utbildning och information

Avdelningschefen Lars Ferm, Polismyndigheten i Örebro län, utbrast när utbildningen i Göteborg fördes på tal:

”Total katastrof vill jag påstå!”

Han anlände tillsammans med de förstärkande Örebropoliserna till Göteborg måndagen den 11 juni. De välkomnades av kommanderingschefen och informerades bland annat av polismyndighetens kontaktgrupp, de sex poliserna som hade dialog med de organisationer som skulle demonstrera i Göteborg.

Örebropoliserna fick besked om att ”de svarta polisiära enheterna”, med anspelning på färgen på uniformerna, inte skulle synas i Göteborg. Lars Ferm uppfattade att under EU-toppmötet i Göteborg skulle poliserna klä sig i ljusblå skjortor och promenera två och två på Kungssportsavenyn och angränsande gator.

Under tisdagen och en del av onsdagen upprepade polismyndigheten samma ljusa bild av hur de ville att EU-kommenderingen skulle gestalta sig. Lars Ferm har berättat att när polismyndighetens kriminalunderrättelserotel på onsdagen den 13 juni informerade om hotbilden gav den en motsatt bild. Lars Ferm tror att många av hans kolleger till en början inte förstod innebörden i kriminalunderrättelserotelns budskap. De var så påverkade av den bild som förmedlats dagarna före, dvs. att kommenderingen skulle gå att klara i en anda av Göteborgs ”Goa-gubbar.”

Två andra Örebropoliserna har berättat att under två dagar fick de information om att det skulle bli ”en solskenskommendering”. En av dem har sagt att kriminalunderrättelserotelns information om hotbilden borde ha förmedlats av Håkan Jaldung. Det blev svårt att ta till sig uppgiften om att hotbilden låg på 4 på en skala 1–5 med tanke på att en helt annan bild hade getts dagarna före.

De två Örebropoliserna ansåg dock att kriminalunderrättelserotelns information var bra. Det var t.ex. första gången de fick höra talas om Ya Basta och om hur dess organisation genomförde sina inträngningsaktioner.

Av våra intervjuer har framgått att de poliser som deltagit i kriminalunderrättelserotelns information om hotbilderna vid träffar

anordnade tiden den 5–13 juni var nöjda. De fick en redogörelse som för en del var en bekräftelse på vad de själva inhämtat om eventuella hot under EU-mötet. Andra, som de två Örebropoliserna, fick för första gången en uppfattning om vad som eventuellt skulle kunna hända.

Lars Ferm saknade den utbildning som polismyndigheten hade utlovat. Han var ställföreträdande avdelningschef till avdelningschefen Lars Holmdahl. Efter informationen om hotbilden diskuterade de två befälen tillsammans med sina poliser hur de skulle anpassa utbildning och träning, eftersom de tyckte att den som Polismyndigheten i Västra Götaland erbjöd inte var tillfredsställande.

Avdelningen bestod av förstärkande poliser från Örebro, Dalarna, Värmlands, Västmanlands, Östergötlands och Gävleborgs län. Polismyndigheterna hade haft olika urvalsprinciper till kommenderingen i Göteborg. Från ett län deltog trafikpoliser, ett par län hade skickat poliser ur sina insatsgrupper. Det innebar att kompetensen inom avdelningen varierade. De två Örebropoliserna har berättat att avdelningen insåg att den behövde mycket praktisk träning för att bli samkörda. Det var också Lars Holmdahls ambition, men han ”fick nej från högsta instans” enligt vad en av dem berättat. Avdelningen skulle följa den uppgjorda utbildningsplanen.

Lars Holmdahl utverkade övertid. Tillsammans med avdelningens gruppchefer resonerade han igenom vad den höga hotbilden på nivå 4 innebar. De kom fram till att avdelningen behövde träna kommandon eftersom polismyndigheterna i Sverige har skilda kommandospråk. Lars Ferm var efter EU-kommenderingen nöjd med att Lars Holmdahl till slut lyckades utverka den extra träningen på onsdagen:

”Det visade sig sedan när vi sattes in i de skarpa uppgifterna att det var en förskräcklig tur att vi körde de här timmarna på onsdagskvällen.”

I polisförbundets utvärderingsenkät om EU-kommenderingen, Kaos, framkommer att hälften av poliserna saknade utbildning för de arbetsuppgifter de fick. Även i våra intervjuer har många sagt att poliser som tjänstgjorde under kommenderingen saknade lämplig utbildning. Många har påpekat att utbildning och kompetens såg olika ut bl.a. beroende på i vilken del av landet man arbetar som polis.

Befäl inom polismyndigheten har berättat att information och utbildning inför kommenderingen inte räckte för att skillnader i kompetens skulle utjämnas. En avdelningschef inom specialen-

heterna har sagt att ”den lilla utbildning som föregick kommenderingen kom alldeles för sent och hade fel innehåll”.

Flera har framfört att de saknade samordnade övningar. Inom piketpolisen i Västra Götaland ville man få tid för samordning av specialenheterna från Västra Götaland, Stockholm och Skåne, men den gavs inte. Diskussioner om den gemensamma taktiken har också efterlysts.

De ridande poliserna har konstaterat att polismyndigheterna i Stockholms och Västra Götalands län använder hästar och hundar på olika sätt i polisinsatser. Det var därför viktigt att få träna tillsammans och med piketpoliserna, men några samövningar genomfördes inte. De har också framfört att de saknade en genomtänkt strategi för kombinationen häst-hund-fotfolk.

Hälften av poliserna i kommenderingen fick i förväg inte information om vilka arbetsuppgifter som väntade. En del av dem som hade fått sådan information fick vid ankomsten till Göteborg helt andra arbetsuppgifter. Flera poliser utbildade i ingripande mot folkmassa hade fått besked om att det var den typen av arbetsuppgifter de skulle få i Göteborg. Det gällde bl.a. ordningspoliser från Stockholm, de s.k. Deltaenheterna. Många av dessa fick i stället bevaka Svenska Mässan.

Många poliser har förvånats över att polisledningen i Västra Götaland förmedlade bilden av att kommenderingen skulle genomföras utan att några oroligheter skulle inträffa. Några tycker att polisledningen i sin information gav ett naivt intryck när de beskrev att EU-mötet skulle klaras med hjälp av de sex kontaktpoliserna och 30–40 poliser i blå skjorta och lågskor. Poliser från Malmö förstod inte hur ledningen kunde hävda att ”underrättelseläget var gott”. De hade erfarenhet från Ekofin-mötet i Malmö bara en och en halv månad före Göteborgsmötet.

Kommenderingsledningens synpunkter på utbildningen

Håkan Jaldung har sagt att han utgick från att poliser från de förstärkande myndigheterna var bättre utbildade än vad de vid kommenderingen visade sig vara.

Sverige hade under ordförandeperioden första halvåret 2001 hållit 80 EU-möten i landet. Göteborgsmötet låg sist. Håkan Jaldung läste protokoll med utvärderingar från de olika mötena och konstaterade att flera polismyndigheter, bl.a. de i Jönköpings och

Östergötlands län, genomfört utbildning i ingripande mot folk-massa. Håkan Jaldung fick intrycket att standarden var ganska god.

Han anser vidare att förutsättningarna för Göteborgsmötet skilde sig från de övriga mötena i landet. I Göteborg skulle ett par tusen poliser ingå i kommenderingen till skillnad från de övriga EU-mötena där det handlade om ett hundratal. Med ett så stort antal poliser som vid toppmötet i Göteborg ansåg Håkan Jaldung att det var omöjligt att låta poliserna vara delaktiga i planeringen. Därmed hade de inte heller lika stora möjligheter att påverka sin arbetssituation som de hade haft vid de andra EU-mötena. Detta kan ha påverkat många polisers besvikelse på kommenderingen. Håkan Jaldung hade helst velat arbeta ännu mer efter ett militärt ledarskap än vad som var möjligt, just med tanke på att det var så många poliser som skulle ledas. Det kräver, enligt Håkan Jaldung, en ordentlig styrning.

Utrustning

I planeringsstaben upprättades förslag på hur poliserna skulle vara utrustade under EU-kommenderingen. Kommenderingschefen angav i kommenderingsorder 100 vilken utrustning som poliserna skulle medföra. Ordern sändes den 31 maj till de förstärkande polismyndigheterna. Av den framgår att blå skjorta modell 92 med slips och regnställ skulle all polispersonal ha med sig till EU-mötet. Kommenderingschefen preciserade också vad varje division och avdelning skulle bära för utrustning. För några avdelningar gällde tvådelad insatsklädsel, heltäckande bomullsunderställ och båtmössor. En avdelning skulle klä sig i daglig tjänstedräkt, en annan i civil vårdad klädsel.

Kommenderingschefens beslut innebar också att all uniformerad polispersonal skulle medföra kroppsskyddsutrustning till kommenderingen. I en sådan ingick följande: hjälm modell 92 eller senare modell, lätt brandskyddsväst, skyddshandskar, suspensoar, ben-skydd, kängor, skyddsgasmask, reflexväst och vit batong.

Den personal som anlände till kommenderingen i Göteborg från andra polismyndigheter saknade i flera fall den utrustning som kommenderingschefen krävt att den skulle ha. Det innebar att Polismyndigheten i Västra Götaland fick göra kompletteringar när de förstärkande poliserna anlände. Flera poliser saknade bland annat suspensoarer, bomullsunderställ, särskilda overaller, brand-luvor, kängor och skyddshandskar.

Polismyndigheten i Västra Götaland gjorde en inventering av de egna polisernas personliga utrustning och köpte in bland annat kroppsskydd, overaller, hjälmar och verktyg.

Polismyndigheten beställde också 90 bussar och ett antal staketvagnar. Polismyndigheten fick av Försvarsmakten också disponera kasernbyggnader inom Älvsborgs Amfibieregemente för att kunna klara boendefrågan för de poliser som anlände utifrån.

Synpunkter på den personliga skyddsutrustningen

Poliskommissarien Hans Lippens har påpekat att polisens utrustning i form av tekniska hjälpmedel och skyddskläder är en ständigt aktuell fråga inom polisväsendet. Inför EU-mötet i Göteborg tog polismyndighetens piketpolis återigen upp diskussionen om sin utrustning. Hans Lippens gjorde en behovsinventering.

Inför fotbolls EM år 1992 fick polisen en uppsättning med personlig skyddsutrustning, en väska som bland annat innehöll brandluva, benskydd, skyddsväst, suspensoar och handskar. Piketpolisen fick även en overall. Utrustningen hade sina brister och behövde med tiden kompletteras och delar av den bytas ut mot nyare och säkrare skydd, enligt Hans Lippens.

Hösten år 2000, efter studiebesöket under fotbolls EM hos den belgiska polisen, framförde Hans Lippens önskemål till Håkan Jaldung om förbättringar av den svenska polisens skyddsutrustning. Han avvisade kraven med motiveringen att det inte behövdes, polisen hade skyddsutrustning.

Efter flera samtal med polisledningen lyckades Hans Lippens i mars 2001 utverka komplettering av utrustningen. Han erbjöd sig att ombesörja kompletteringar även åt piketpolisen i Stockholm och Malmö. De avböjde, men ångrade sig när de anlände till Göteborg under kommenderingsveckan, har Hans Lippens berättat. Med hjälp av tur och kontakter utrustades de med likvärdig utrustning. Piketpolisen och delar av de övriga specialenheterna utrustades därmed med bland annat nya axelskydd, armbågsskydd, underarmsskydd och suspensoar samt hockeybyxor som är vadde- och skyddar låren.

Hans Lippens har beklagat att utrustningen inte gick att få fram tidigare eftersom poliserna hade behövt träna med den under en tid inför en stor kommendering som EU 2001. Samtidigt har han förståelse för att beslutet dröjde. Det var en stor utgift. Utrustningen är individuell och används även i det vardagliga arbetet och frågan

om vem som skall betala uppstår. Skulle Polismyndigheten i Västra Götaland som ansvarig för kommenderingen betala eller skulle utgiften budgeteras Rikspolisstyrelsen, frågade sig Hans Lippens. Han förstod också att därtill kom att polisledningen inte ville se sin polis på gatan ”rustad till tänderna”.

Synpunkter på de förstärkande polisernas skyddsutrustning

Poliskommissarien Matts Sjöström, ställföreträdande chef för specialenheterna, noterade att poliser som kom från andra polismyndigheter till EU-kommenderingen i vissa fall saknade utrustning:

”Man kom i lågskor och bevisligen finns det både kängor och kroppsskyddsutrustning runt om på polismyndigheterna.”

Han har berättat att 600–700 skyddsställ med batong fick polismyndigheten skaffa fram åt de anländande poliserna.

Poliser som anlände till Göteborg under själva mötesdagarna och som inte hade med sig egen skyddsutrustning hade Polismyndigheten i Västra Götaland små möjligheter att utrusta.

Carina Persson, planeringsstaben, har berättat att ett möte hölls med kommenderingsledningen, staben och polisförbundets huvudskyddsombud inför utfärdandet av kommenderingsorder 100. Hon har påpekat att huvudskyddsombudet var ense med kommenderingsledningen om den skyddsutrustning som föreskrevs inför kommenderingen.

Önskemål om transportenhet

Polismyndigheten i Västra Götaland köpte in 90 bussar för transport av personal och omhändertagna. Inom polismyndigheten framförde chefer, däribland Hans Lippens, önskemål om att inrätta en särskild transportenhet. Den skulle föra bort gripna och omhändertagna. Kommenderingsledningen hörsammade inte önskemålet utan polisavdelningarna själva skulle sörja för transporten. Hans Lippens har beskrivit vilka olägenheter det skapade. Vid ordningsstörningar måste befälet under pågående insats avdela flera poliser till en transportenhet. Hans Lippens har sagt att det var ”helt vansinnigt”. Han fick en känsla av att kommenderingsledningen inte ville planera för polisinsatser där några skulle omhändertas eller gripas. Han hade intrycket av att ledningen kunde tänka

sig att ”tänja på gränserna och tillåta ganska mycket” innan det var dags för ingripanden i folkmassa.

Matts Sjöström, insatschef vid bl. a. insatsen mot Hvitfeldtska gymnasiet, har påpekat att behov av transportenhet i kommanderingen var av stor vikt. Resultatet blev att poliser som borde ägnat sig åt att reda upp ordningsstörningar i stället fick vänta på transport av de omhändertagna eller gripna.

Hans Åhlin, insatsledare för piketpolisen i Polismyndigheten i Stockholms län, var också bekymrad över bristen på transportfordon. Han har påpekat att väntetiderna medförde att konfrontationerna på platsen ökade eftersom flera poliser blev uppbundna av att vakta de gripna. Stockholmspiketen fick dessutom uppleva att bristen på transportfordon ledde till fritagningsförsök av de gripna/omhändertagna.

Polisrytteriet i Stockholm har berättat att vid insatsen mot Hvitfeldtska gymnasiet medförde väntan på transport att demonstranter/ockupanter hann förbereda sig för nya aktioner genom att reorganisera och ”beväpna” sig.

Samordnaren för specialenheterna och avdelningschefen Kjell Petersson är kritisk till att polismyndigheten inte hade några reservplaner för hur man skulle klara av att hantera ett stort antal gripna och omhändertagna. Han har också påpekat problemet med kravet på dokumentation av poliser i ingripandeverksamhet:

”Bara en sådan sak som dokumentation! Hur farao kan man begära att exempelvis en polis som har varit ute och slagits ska kunna gå in sedan och sätta sig och göra en fullgod anmälan (---) Hur ska man kunna skriva en anmälan eller ett förhör eller någonting, som ska vara hållbart hela vägen, ända upp till HD (Högsta domstolen).”

Önskemål om specialfordon

Hans Lippens tog vid den här tiden med Håkan Jaldung återigen upp behovet av polisfordon som bättre kan stå emot åverkan vid oroligheter. Hans Lippens har under sina studieresor sett tyska, holländska och danska polisfordon som används vid större folksamlingar. I samband med fotbolls EM år 1992 hade en kollega till Hans Lippens egenhändigt tillverkat fönsterramar och förstärkt fönsterrutorna med plexiglas i ett antal bilar. Men dessa har senare bytts ut mot andra och behovet av mer motståndskraftiga bilar, helst civila, var stort vid en kommandering som EU 2001, enligt

vad Hans Lippens framförde till Håkan Jaldung. Civila bilar, eller bussar, är enligt Hans Lippens att föredra eftersom det innebär att en insats i en större folksamling inte väcker alltför stor uppmärksamhet.

Kommunikationsutrustning

Planeringsstaben inrättade en särskild grupp för sambandsfrågor, det vill säga hur kommunikationen ute i fält och med kommenderingsledningen skulle fungera. Under planeringsfasen leddes arbetet av polisinspektören Lars Tengelin i nära samarbete med chefen för länskommunikationscentralen, poliskommissarien Edvin Karlsson.

Ett särskilt sambandsrum intill kommenderingsstabens rum inrättades med flera operatörsbord. Därifrån leddes kommenderingsledningens radiokontakter. Den händelsestyrda radiotrafiken dirigerades från länskommunikationscentralens ordinarie operatörsrum.

Polismyndigheten utbildade 16 larmoperatörer särskilt för arbete i EU-kommenderingen.

Ytterligare sambandsutrustning köptes, hyrdes och lånades in. Dessutom köpte polismyndigheten 150 mobiltelefoner.

Polisens radiosystem består av bland annat det nationella S 70 M, S 80 som finns i storstadsområdena i Sverige och E 80 som är ett spaningssystem som bland annat Säkerhetspolisen, Rikskriminalpolisen och polismyndigheternas narkotikarotlar använder. Varje polisgrupp skulle under kommenderingen ha två radiostationer för S 80 och en radiostation för S 70 M. Samtliga divisions- och avdelningschefer skulle ha varsin mobiltelefon.

Lars Tengelin och Edvin Karlsson utarbetade ett förslag på sambandsplan. Enligt den skulle divisionscheferna ha en orderkanal, avdelningscheferna skulle kommunicera genom olika arbetskanaler. En del specialenheters samband skulle ha egna kanaler.

Sambandssystemet planerades utifrån en kommendering på cirka 1 000 poliser.

Synpunkter på sambandssystemet

Det visade sig under kommenderingen att sambandet stundtals slogs ut helt. Det gällde till exempel vid Reclaim the Citys gatufest

på Vasaplatsen fredag kväll den 15 juni. Hans Lippens som var insatschef vid Vasaplatsen då tre ungdomar skottsbadades, varav en allvarligt, har berättat:

”Det tog 20 minuter innan jag som polisinsatschef erhöll korrekt information om att tre ungdomar blivit skjutna och att en polisman blivit träffad i huvudet av sten och var livlös. Tillstånden på de skadade var för mig okänt under lång tid. Detta var för alla en mycket stor psykisk påfrestning”.

Två Stockholmspoliser som var observatörer från Polismyndigheten i Stockholms län under EU-mötet i Göteborg skrev efteråt i sin erfarenhetsberättelse:

Under kommenderingen möttes vi av en stor frustration från kolleger som inte fick information om vad som hände (många kanaler användes och förutom polisledningen var det nog bara huliganstaben som kunde följa vad som hände).

De framförde att EU-kommenderingen visade på behovet av ett nytt digitalt och krypterat radiosystem enligt de normer som andra europeiska länder har eller håller på att införa.

De skrev vidare:

Kanalerna användes mest som något av internsamband där radiooperatören verkade långt ifrån verksamheten, märkligt. Det känns fjärran från vårt normalarbetsätt i Stockholm där radiooperatören utgör en länk mellan ledning och manskap. Det ledde enligt vår uppfattning till att beslutsvägen blev lång och omständlig med ordonnanser som förmedlade skrivna order. Det gav i sin tur mycket långsamma och ibland inaktuella insatser samtidigt som det inte gav något utrymme för uppdragstaktik.

Flera poliser har framfört att sambandssystemet var komplicerat och krävde en bättre utbildning än vad som erbjöds. Befäl har också påpekat problemet med att poliser ute i fält lätt kommer åt larmknappen och därmed blockerar kanalerna under långa stunder.

Det var inte bara polisen som hade problem med sambandet. Räddningstjänsten skrev i sin utvärdering:

Problemen med svåra störningar i radiotrafiken skapar merarbete för vår personal och blir ett stressmoment vid det snabba informationsutbyte som krävs vid våra insatser. Behovet av ett nytt kommunikationssystem av Tetra-standard är tydligt.

Kameraövervakning

Kriminalinspektören Staffan Elm fick uppdraget att bygga ett system för videoövervakning. Förutom sju fasta kamerainstallationer skulle filmbilder överföras från polishelikopter till kommanderingsstab, länskommunikationscentralen och spaningscentralen. I själva insatsveckan beslutades det att även Säkerhetspolisens stab skulle få en länk. Polisledningen lät även spanare videofilma ute på olika platser och från lägenheter.

Tårgas

Utifrån studiebesök, hotbilder och underrättelser ville Hans Lippens att polismyndigheten skulle överväga vilken utrustning de hade för att klara eventuella kravaller under EU-mötet.

Han fann den tekniska utrustningen otillräcklig. Han har berättat att han framförde till kommanderingsledningen att polisen behöver ett vapen som kan användas vid tillfällen där batong inte räcker till, men utan att situationen blivit så hotfull att pistol är enda utvägen. Ett medel vore, enligt Hans Lippens, tårgas för utomhusbruk.

Hans Lippens tog kontakt med teknikexperter på Rikspolisstyrelsen strax efter händelserna i Seattle 1999. De skulle gärna åta sig uppgiften, men kunde inte göra mycket förrän de fick ett formellt uppdrag av en polismyndighet. Hans Lippens diskuterade frågan med Håkan Jaldung, men polismyndigheten drev den inte vidare varken via Rikspolisstyrelsen eller på egen hand.

Organisation och planering vid kommenderingen

Från årsskiftet 2000/2001 och fram till slutet av april visade underrättelser och hotbilder att polisen i allt högre grad befarade att grupper av demonstranter planerade aktioner som skulle störa eller hota EU-mötet. Det gällde framförallt Svenska Mässan där polismyndigheten befarade att flera inträngningsaktioner och blockader skulle genomföras av en del demonstranter. Polisen misstänkte också att oroligheter kunde uppstå i samband med Reclaim the Citys fest på fredagen den 15 juni 2001 (se vidare under rubriken 6.2.6.6 *Polisens hotbilder* och 6.2.6.7 under rubriken *Polistaktik vid Svenska Mässan*).

Mot denna bakgrund utfärdade länspolismästaren en kompletterande länsorder som gällde från och med den 27 april till och med den 17 juni 2001. Den reglerade översiktligt hur slutfasen av planeringen och genomförandet av EU-kommenderingen skulle organiseras.

En förändring i ledningen var att Peter Jigström, som hade varit chef för planeringsstaben, under genomförandet skulle stå till kommenderingschefens förfogande. Poliskommissarien Aage Johansson skulle vara stabschef i kommenderingsstaben (se även tidigare avsnitt under rubriken *Planeringsstab*).

I den kompletterande länsordern som gällde från och med den 27 april 2001 angav länspolismästaren bland annat följande:

- Polismyndighetens samlade resurser skulle tas i anspråk under planeringen och genomförandet.
- Förberedelsearbetet och genomförandet av poliskommenderingen skulle operativt ledas av en kommenderingschef med stöd av en kommenderingsstab.
- Kommenderingsstaben skulle organiseras dagtid från och med den 27 april 2001 tillsvidare enligt närmare beslut i kommenderingsorder.
- Personal för poliskommenderingen ställdes till kommenderingschefens förfogande.
- Det operativa genomförandet av poliskommenderingen, uniformering, skyddsutrustning skulle beslutas i kommenderingsorder.
- Polisförstärkning från annan polismyndighet skulle ingå i poliskommenderingen.
- I kommenderingsorder skulle beslut fattas närmare om sammanträden med chefer, speciallistor, olika berednings- och samverkansgrupper.
- Samarbetet med företrädare för andra myndigheter, kommuner, Utrikesdepartementet skulle säkerställas enligt kommenderingschefens beslut.
- Utbildningsfrågor skulle beredas inom kommenderingsstaben.
- Kommenderingschefen skulle besluta efter samråd med avdelnings- och polisområdescheferna om utbildning.
- Utbildning och övning av polisinsatschefer och polismän i insatserna skulle genomföras enligt särskild utbildningsplan.

- Lokal- och utrustningsfrågor med mera för poliskommenderingen skulle beredas inom kommenderingsstaben. Polismyndighetens ordinarie grupper för fordons- och lokalfrågor skulle medverka i arbetet.
- En personalservicegrupp skulle organiseras.
- Kommenderingschefen skulle besluta om inköp.

I en bilaga till länsordern fanns en organisationsplan för den yttre kommenderingen där en del av divisions- och avdelningscheferna namngavs.

Kommenderingsorder 100

Kommenderingschefen Håkan Jaldung angav i kommenderingsorder 100 som gällde från och med den 30 maj bl.a.:

- att förutsättningar skulle skapas för att EU-kommenderingen skulle kunna genomföras utan störningar vad avsåg underhålls- och personaltjänst
- att beslut om inköp fattades av kommenderingschefen
- att Västra Götalands polispersonal och särskilt angiven förstärkningspersonal utifrån skulle påbörja kommenderingen tisdagen den 5 juni 2001
- att all kommenderingspersonal skulle inställa sig för tjänstgöring den 11 juni 2001

Vidare framgick av ordern att kommenderingen skulle organiseras i divisioner och självständiga avdelningar. Kommenderingschefen angav här också översiktliga riktlinjer för utbildningen och att divisions- och avdelningscheferna hade ansvar för att utbildningen skulle genomföras.

Kommenderingsordern innehöll även samordning av utlänningsärenden och hur poliserna skulle vara klädda och utrustade.

Kommenderingens inre bemanning – kommenderingsstaben

Kommenderingsledningen bestod av kommenderingschefen Håkan Jaldung och ställföreträdande kommenderingschefen Lars Berg.

Kommenderingschefen är högsta polisbefäl över en polisinsats och utses av länspolismästaren. Den ställföreträdande kommende-

ringschefen Lars Berg skulle ta över ansvaret då Håkan Jaldung behövde vila, i praktiken blev det under några av nattens timmar under mötesveckan.

EU-kommenderingen skulle bli den största som Polismyndigheten i Västra Götaland ansvarat för. Kommenderingsledningen hade till sitt förfogande en kommenderingsstab. I stort sett överfördes planeringsstabens funktioner till kommenderingsstabens. Se organisationsschemat *EU-kommenderingen inre bemanningen* härintill.

Inför kommenderingen genomförde polismyndigheten en del nödvändiga ombyggnader i polishuset i Göteborg. Det fick till följd att stabsrummet minskade i storlek. De funktioner som Håkan Jaldung valde att placera i stabsrummet var:

- Stabschefen Aage Johansson
- Ställföreträdande stabschefen Sven-Olof Sundberg
- Insatsledning för ordningspolisen Carina Persson
- Insatsledning för trafikpolisen, Bo Gustavsson
- Underrättelsechefen Sven Alhbin som skulle förmedla polismyndighetens och Säkerhetspolisens underrättelser
- Säkerhetspolisens personskydd Kjell Vikström

Vi har tidigare redogjort för att kommenderingsledningen inte utsåg någon ansvarig för funktionen insatsanalys under planeringsperioden. Det är i insatsanalysen som omfallsplaneringen, eller beredskapen för alternativa händelser, brukar analyseras och planeras. Kommenderingschefen valde att inte heller under själva EU-kommenderingen inrätta en sådan funktion i staben. I stället hade han fem stödpersoner som han kunde rådgöra med i dessa frågor. Se organisationsschemat över den inre bemanningen. Med stödpersonerna kunde kommenderingsledningen också diskutera bland annat juridiska frågor, polistaktik och resursfrågor.

Kommenderingschefen förklarade att Säkerhetspolisens författningsskydd, det vill säga den verksamhet som bedriver underrättelser och upprättar hotbilder, inte fick plats i stabsrummet. Han ansåg att han skulle få informationen dels genom polismyndighetens egen underrättelsechef Sven Alhbin, dels genom Säkerhetspolisens chef för personskyddet Kjell Vikström.

Arrangemanget för Säkerhetspolisens underrättelser ifrågasattes av Säkerhetspolisens ledning. Den ansåg att Kjell Vikström skulle bli fullt sysselsatt med ansvaret för personskyddet och inte få den

tid som skulle behövas för att kontinuerligt följa och bedöma underrättelsearbetet. Det skulle enligt Säkerhetspolisens ledning innebära att kommenderingsledningen riskerade att missa väsentlig information. Dessutom framförde Säkerhetspolisen att det kunde uppstå situationer där Säkerhetspolisen skulle kunna styra sina källor bättre och snabbare om man hade en representant i staben (se vidare avsnitt 6.2.6.4 under rubriken *Säkerhetspolisen får ingen plats i kommenderingsstabens*).

Kommenderingsstabens organisation innebar för Sven Alhbins del att han skulle motta, värdera och vidarebefordra information från flera håll. Han fick underrättelser och hotbilda-bedömningar från bl. a. spanarna i Kilo 11, den särskilda spaningsenheten Romeo 11, länskriminalpolisens underrättelserotel, Säkerhetspolisen, Rikskriminalpolisen och polismyndighetens kontaktgrupp. Därtill kom information som skulle värderas från de direktlänkade bilderna från fasta kameror på stan och från helikoptrar som kretsade över demonstrationståg och mötesplatser samt över platser där polisen bedömde att oroligheter kunde inträffa.

Kommenderingsstabens skulle även hantera information från de utländska sambandspoliserna från Norge, Danmark och Tyskland.

Kommenderingschefen tillbringade en stor del av sin tid i stabsrummet under EU-kommenderingen och tog där emot underrättelser och hotbilda-bedömningar. Han kunde också iaktta händelseförloppet direkt via de länkade videobilderna. Informationen som kom kommenderingschefen till del skulle ligga till grund för övervakning och styrning av de poliser som ingick i kommenderingen ute i fält, den yttre bemanningen. Han skötte kommunikationen via den särskilda kommunikationscentralen för EU-kommenderingen som installerats intill kommenderingsrummet. Den ordinarie kommunikationscentralen skulle, som tidigare nämnts i avsnittet *Kommunikationsutrustning*, användas för de polisinsatserna inom polismyndigheten som inte var EU-relaterade.

Kontakten mellan kommenderingschefen och insatscheferna sköttes även via mobiltelefon. Stundtals var nämligen polisens kommunikationsradio utslagen på grund av störningar utifrån och överbelastning av systemet.

Planeringsstabens hade haft funktioner för personal, information och utrustning, men dessa fördes över till ett annat stabsrum och placerades således inte i kommenderingsstabens.

Organisationsschema
EU-kommenderingen – inre bemanning
finns inte i detta pdf-dokument, enbart i den tryckta
upplagan

Synpunkter på kommenderingsstaben

Kommenderingsstaben leddes av Håkan Jaldung. Han har av en del befäl och andra poliser kritiserats för att han toppstyrde planeringen och kommenderingen.

Befäl inom den egna polismyndigheten har ansett att planeringsstaben borde ha fått större befogenheter än vad den hade. Håkan Jaldung borde ha haft förtroende för sina medarbetare och i större utsträckning delegerat ärenden. Många fler frågor kunde ha avgjorts av Peter Jigström och Carina Persson, anser flera befäl från den egna polismyndigheten.

Samma kritik framförs av poliser från andra polismyndigheter. Befäl och poliser i Polismyndigheten i Stockholms län har ansett att alltför många frågor skulle avgöras av kommenderingschefen. Det ledde, enligt dessa kritiker, till att kommenderingschefen belastades med ärenden som kunde avgjorts på lägre nivå. Han blev upptagen och svår att nå. Det ledde till att "idéer körde fast".

Kjell Vikström, Säkerhetspolisens personskydd, har berättat att han inför EU-mötet samtalade med Håkan Jaldung om polismyndighetens organisationsmodell. Han framförde synpunkten att den var toppstyrd. Enligt Kjell Vikström fördröjdes besluten "eftersom allting skulle upp till Jaldung och vända". Han noterade att cheferna under Håkan Jaldung inte kunde ta "ganska enkla" beslut. Han har dock påpekat att toppstyrningen inte gick så långt att den äventyrade planeringen och säkerheten.

I svaren i Polisförbundets enkät, Kaos, är en vanlig synpunkt att EU-kommenderingen var toppstyrd. Av de 926 poliserna som svarade på enkäten var 541 poliser kritiska mot polisledningen i Västra Götaland. De anser att Håkan Jaldung inte var lyhörd, att hierarki och prestige fick styra, att toppstyrningen ledde till få initiativ och ingripanden från poliserna, att kommenderingsledningen saknade empati, att frågor inte kunde besvaras förrän de hade presenterats för kommenderingsstaben. Det fanns också de som tyckte att polisledningen ville visa att den klarar av kommenderingen själv utan inblandning från andra myndigheter.

En polisinspektör i Polismyndigheten i Stockholms län skrev följande två veckor efter EU-mötet i Göteborg:

Den ledningsstruktur med toppstyrning som kommenderingen i Göteborg genomfördes under trorde jag var ett avslutat kapital inom polisverksamheten i landet. Att en kommendering styrs direkt via en stab som skall fatta alla beslut är en trög organisation och besluten fattas långt ifrån där det händer. Ledningen i Västra Götaland har

missat totalt de grundläggande nivåerna i ledningen. En stab skall sköta om den normativa och de strategiska ledningsfrågorna och inte det minutoperativa. De minutoperativa frågorna skall skötas av polisinsatschefen och hans fältstab. Detta skapade en enorm tröghet i de beslut som skulle fattas på fältet. Ledningen på fältet skall ske inom ramen för uppdragstaktik. Dvs. att underlydande chefer har möjlighet att fatta egna beslut som ligger inom ramen för högre chefs beslut i stort.

Avdelningschefen Kjell Petersson (Yankee 1) var kritisk till att kommenderingsledningen följde händelseförloppet via de direktöverförda bilderna från helikopter. Han skrev i sin erfarenhetsberättelse:

Vem hade nytta av de från helikoptern länkade bilderna? Var de att betrakta som exklusiva nyhetsbilder eller analyserades de och användes i den operativa verksamheten? Det är att fundera på om inte en operativ insatsledare skall ha tillgång till dessa bilder. Om en ledningsstab går in och meddelar order i det minutoperativa arbetet så skall även dessa vara minutoperativa. Att sitta timmavis och fundera på hur man skall göra tyder på en stor brist på omfallsplanering och insikt i polistaktik.

Några befäl har framfört att divisionscheferna fick ägna mycket tid åt praktiska frågor i stället för att få tid till taktikgenomgångar och omfallsplaner.

Länsordern säger att kommenderingsstaben skulle organiseras dagtid från och med den 27 april 2001. Men Sven-Olof Sundberg minns att den kom igång senare, den 30 maj 2001, vilket han anser var för sent. Se även avsnitten *Polisledningens synpunkter på planeringsstaben* och *Synpunkter på uppdragstaktik*.

Kommenderingens yttre bemanning

Vi har tidigare redogjort för att kommenderingschefen med hotbilderna och de inkommande underrättelserna som underlag begärde polisförstärkningar från andra polismyndigheter. Inför EU-kommenderingen hade kommenderingsledningen över 2 000 poliser att leda. De organiserades utifrån polismyndighetens ordinarie organisation. Kommenderingschefen hade det övergripande ansvaret för hela polismyndighetens polisstyrkor inklusive polisförstärkningarna. Han benämndes Qvintus 1.

Vid större kommenderingar delas polisstyrkorna in i divisioner, avdelningar och grupper. En division varierar i storlek och kan

bestå av 2–5 avdelningar och organiserar därigenom 22–292 poliser. En avdelning är en enhet som består av 2–7 grupper med totalt 10–58 poliser.

Vid kommenderingen i Göteborg delades polisstyrkan in i fem divisioner och ett antal självständiga avdelningar efter olika ansvarsområden.

De fem divisionerna skulle ansvara för:

- Den yttre bevakningen av Svenska Mässan (Charlie 1)
- Färdvägsbevakningen (Lima 1)
- Eskorter (Tango 1)
- Specialenheterna (Qvintus 10)
- Kriminalpolisverksamheten (Qvintus 40)

De självständiga avdelningarna skulle ansvara för:

- Ordning (Alfa)
- Hotellbevakning (Bravo 11)
- Flygplatsbevakning Säve (Juliette m.fl.)
- Specialinsats (Kilo 51)
- Dialog med demonstranter (Kilo 71)
- Fot- och cykelpatrullering (Uniform 11)
- Den inre bevakningen av Svenska Mässan (Viktor 11)
- Sjöpolisverksamhet (Whisky 11)

Kommenderingschefen förfogade också över en avdelning med nationella insatsstyrkan (November 11). Däremot hade han inte befälet över Säkerhetspolisen, vilket vi redogjort för i tidigare avsnitt (se bl.a. avsnitt 6.2.6.2 under rubriken *Oenighet om ansvaret för Säkerhetspolisen*).

Divisionscheferna och de självständiga avdelningscheferna svarade alltså för den yttre ledningen under kommenderingschefen. Deras uppgifter angavs för varje division och för vissa avdelningar i en kommenderingsorder med ett beslut i stort.

Alfa-avdelningarna utgjorde självständiga avdelningar direkt under kommenderingschefen. India-avdelningarna organiserades under kommenderingen och bestod huvudsakligen av förstärkande poliser. Alfa-avdelningarna och India-avdelningarna fick sina uppdrag för respektive dag i dagorder.

Organisationsschema
EU-kommenderingen år 2001 – yttre bemanningen
finns inte i detta pdf-dokument, enbart i den tryckta
upplagan

Organisationsschema

EU-kommenderingen år 2001 – yttre bemanningen
finns inte i detta pdf-dokument, enbart i den tryckta
upplagan

Divisionen med specialenheterna (division Qvintus 10) bestod av bl.a. piketpoliser, ryttare och hundförare. Den skulle enligt planeringen utgöra en reserv och sättas in först i särskilt allvarliga situationer. Chefen för divisionen med specialenheterna, Hans Lippens, och den ställföreträdande chefen, Matts Sjöström, skulle vid sådana situationer träda in som insatschefer. De hade inför kommenderingen delat på dygnets timmar. En av dem skulle alltså alltid vara i tjänst.

Vi har tidigare redogjort för att polisbefäl av kommenderingsledningen begärde att en transportenhet skulle inrättas. Den skulle ta hand om gripna och omhändertagna personer. Kommenderingschefen hörsammade inte önskemålet (se vidare avsnittet *Önskemål om transportenhet* på nästa uppslag. Se organisationsschemat *EU-kommenderingen – yttre bemanningen*).

Utnämning av chefer

Kommenderingschefen Håkan Jaldung har konstaterat att vara divisions- eller avdelningschef vid stora kommenderingar som EU-mötet är krävande:

”Vi har ett begränsat antal dugliga divisions- och avdelningschefer. Det finns inte polismän utanför storstäderna som kan leda polisinsatser. Vi har ett fåtal här i Västra Götaland som kan leda stora polisinsatser. Det rör sig om en handfull polismän som kan styra polisinsatser på ett acceptabelt sätt ute på fältet. Det är en jättetuff uppgift det här.”

Samtliga polisinsatschefer under mötesveckan var från Göteborg. Skälet var bl.a. att cheferna borde ha lokalkännedom. På kvällen den 15 juni 2001 hade händelserna under den 13 och 14 juni tärt på krafterna hos polisinsatscheferna. Kommenderingschefen utsåg då en poliskommissarie från Stockholm till insatschef.

Polismästaren Åke Roghe, Polismyndigheten i Gävleborgs län, studerade EU-mötet på plats på uppdrag av taktikprojektet vid Rikspolisstyrelsen. Han har konstaterat att kravet på att chefer skulle ha lokalkännedom medförde att ”en mycket oerfaren gruppchef” i vissa fall kom att leda en polisgrupp som bestod av poliser med ”mycket kvalificerad ledningskompetens”.

Divisionschefen för Svenska Mässan, Thomas Fasth, har påtalat att divisions- och avdelningschefer till det extra EU-toppmötet i Stockholm själva fick utse sina gruppchefer, precis på det sätt som Göteborg gjorde inför EM i fotboll år 1992. Kommenderingschefen utsåg divisionschefernas närmaste medarbetare. Den slutliga utnämningen av Thomas Fasths ställföreträdare drog ut på tiden, vilket orsakade organisatoriska problem och tidsförlust i planeringen.

Avdelningschefen Hans Åhlin vid piketpolisen i Polismyndigheten i Stockholms län har i sin erfarenhetsberättelse skrivit:

En av de saker som är mest anmärkningsvärda är att vi på fältet inte någon gång under veckan fick ett beslut i stort över hur ledningen ville att de olika polisinsatserna skulle genomföras eller vad syftet med insatserna var.

Han har vidare konstaterat:

Det fanns inte någon planering för hur man skulle säkerställa uthållighet i ledningen på fältet. Detta fick som följd att de dugliga chefer som fanns ute på fältet mer eller mindre kördes i botten. Detta är helt oacceptabelt sätt att handha sin personal.

Synpunkter på att divisions- och vissa avdelningschefer borde ha frikopplats från sina vanliga arbetsuppgifter har framförts. Flera har vittnat om att en del chefer var trötta redan innan EU-mötet började.

Polistaktik under EU-mötet

Uppdragstaktik

Polis i de skandinaviska länderna leder sina poliskårer i huvudsak efter en modell de kallar uppdragstaktik. Den bygger på att polisledningen ger sina underlydande stor frihet att genomföra uppdraget.

Rikspolisstyrelsen har i sina föreskrifter och allmänna råd (FAP 201-1) gett rekommendationen att polisinsatser skall genomföras med uppdragstaktik:

Uppgifter till underlydande chefer bör ges med tillämpning av s.k. uppdragstaktik. Därmed avses att en högre chef ger uppgifter på ett sådant sätt att underlydande chefer ges stort utrymme för egna initiativ och eget ansvarstagande för att lösa förelagda uppgifter.

I uppgiften anges tilldelade resurser samt de begränsningarna som skall gälla.

I det operativa konceptet framhöll polisledningen betydelsen av att arbeta enligt uppdragstaktik under EU-kommenderingen.

Polismyndigheten har i sin utvärdering av EU-kommenderingen beskrivit hur man ser på uppdragstaktik:

Vid genomförandet av uppdraget beslutar polisinsatschefen oftast själv om metod och teknik för hur uppdraget skall genomföras. Polisinsatschefen får på detta sätt en avgörande frihet att på plats, i möjlig omfattning genom överblickbart ledarskap, avgöra hur ledarskapet skall utföras utifrån händelseutvecklingen. Detta är en grundläggande förutsättning för uppdragstaktik och skapar utrymme för självständigt handlande hos underställda chefer med ett säkrare, flexibelt och effektivare polisarbete som följd.

Inom ramen för sitt uppdrag skall en polisinsatschef eller ett polisbefäl hålla sin personal informerad om händelserna under en kommendering och om de uppdrag och order som gäller för aktuell verksamhet.

I allt väsentligt tillämpades uppdragstaktiken under EU 2001-kommenderingen.

Synpunkter på uppdragstaktiken under kommenderingen

Vi har i det tidigare avsnittet *Synpunkter på kommenderingsstaben* redogjort för att många befäl och poliser i fält anser att kommenderingsledningen toppstyrde verksamheten. Det innebar, som en avdelningschef från den egna polismyndigheten har påpekat, att uppdragstaktiken i praktiken inte efterlevdes. Han har sagt att kommenderingschefen borde ha varit "spindeln i nätet" och litat mer på att hans underlydande befäl klarade uppdrag de fått.

En avdelningschef från Polismyndigheten i Stockholms län har framfört att när oroligheterna utbröt lade sig kommenderingsledningen i beslut som skulle fattats ute på fältet. Det blev därmed ett avsteg mot uppdragstaktik, enligt avdelningschefen.

Två observatörer från Polismyndigheten i Stockholms län skrev i sin erfarenhetsberättelse

Man använde sig av en mycket toppstyrd modell utan inslag av uppdragstaktik. Detta gav ett intryck av långsamma, oflexibla, passiva och ibland direkt felaktiga insatser. Polismannen på gatan fick inte ta del av någon helhet i det som inträffade, vilket ytterligare inskränkte möjligheterna till egna initiativ.

Avdelningschefen Anders Björneberg, Stockholm, har berättat att ledningsstrukturen skiljde sig från den som Stockholm arbetar efter. Han tyckte att den var oklar. Han deltog bl.a. i insatsen mot Hvitfeldtska gymnasiet. Han har sagt att han inte visste vem som var insatschef och att han på plats försökte ta reda på det. Han har berättat att det under insatsen aldrig var någon genomgång med avdelningscheferna om uppdraget.

Flera insatschefer vi talat med anser att det är av betydelse att de får information om underrättelser och hotbilder för att uppdragstaktik skall fungera. Flera divisions- och avdelningschefer ansåg dock att de fick bristfällig information. Avdelningschefen Marc Blegel, med ansvar för den inre bevakningen av Svenska Mässan har i sin erfarenhetsberättelse uppgett att det inte gick att komma fram till kommenderingsstaben för att få den information som behövdes. Han fick söka uppgifter på egen hand "så gott det gick från andra källor". Han lyckades t.ex. få bra information från Säkerhetspolisen. Kommenderingsstaben kunde i många fall, men först i ett senare skede, bekräfta den information han fått från andra håll.

Thomas Fasth, divisionschef för den yttre bevakningen av Svenska Mässan, har samma erfarenhet som Marc Blegel. Han har berättat att han fick tillsägelse om att inte söka information direkt från Säkerhetspolisen utan gå via kommenderingsstaben. Men därifrån fick han inte den information han sökte. Han hade t.ex. svårigheter att få tag i videofilmen från Prag som visar ett inträngningsförsök under Internationella valutafondens och Världsbankens möte i september 2000. Han fick beskedet att kommenderingschefen inte ville att videofilmen skulle visas. En hjälpsam kollega i planeringsstaben hjälpte honom till slut att komma över ett exemplar av en erfarenhetsberättelse om händelserna i Prag skriven av den tjeckiska polisen samt själva filmen.

Polismästaren Åke Roghe, Polismyndigheten i Gävleborgs län, som var på plats för att studera EU-mötet noterade att "en liten ledningsgrupp" behöll underrättelseinformationen hos sig. Den blev inte allmänt känd:

Detta förde med sig att många poliser inte hade kunskap om varför de genomförde ett uppdrag eller uppdraget på ett visst sätt.

Rikspolisstyrelsen har i sin utvärdering framfört uppfattningen att polismyndigheten i Västra Götalands arbetssätt "inte var problemfritt". De har skrivit:

Den struktur som tillämpas för den yttre ledningen vid Polismyndigheten i Västra Götaland är annorlunda än andra polismyndigheters. Normalt har man utsett en polisinsatschef med särskilt ansvar för polisverksamheten på fältet. I Polismyndigheten i Västra Götaland tillämpas en ordning med uppdragstaktik som innebär att yttre chefer får bestämda uppgifter. I EU-kommenderingen fick divisions- och avdelningscheferna i förväg bestämda uppgifter som t.ex. ansvar för bevakning av Svenska Mässan, färdvägsbevakning och eskortverksamhet. De särskilda Alfa-avdelningarna fick under kommenderingen bestämda uppdrag dag för dag av kommenderingschefen medan specialenheterna skulle utgöra reserv. Divisionscheferna för Qvintusdivisionen skulle i första hand utses som insatschefer för vissa särskilda händelser men andra chefer kunde också tas ut såsom Qvintus 20 eller 30. T.ex. utsågs en av Alfa-avdelningarnas chefer som insatschef (Qvintus 20) med uppgift att spärra av Hvitfeldtska gymnasiet medan Qvintus 11 utsågs till insatschef för inbrytningen på skolan.

Den lednings- och organisationsstruktur som tillämpades vid EU-kommenderingen innebär en blandning av funktionell styrning och linjestyrning. De i förväg bestämda uppdragen (Mässan etc.) gav möjlighet till en decentraliserad verksamhet medan den övriga verksamheten styrdes mera kommandolikt. Beroende på händelseutvecklingen vidtog kommenderingsledningen åtgärder som t.ex. att peka ut insatschefer och ta ut reserver. Den ordning som användes har tidigare prövats och fungerat bra. Utvärderingsgruppen är mer osäker på om arbetssättet fungerar lika bra under hård belastning och snabba omkast. Utvecklingen i Göteborg tyder på att arbetssättet inte var problemfritt.

Som utvärderingsgruppen uppfattat förhållandet åvilade ansvaret för ordningen i centrala Göteborg indirekt på specialenheterna (Qvintus) men dessa skulle samtidigt utgöra reserver. Ansvarsförhållandena och ansvarsfördelningen framstod för vissa som klara och tydliga medan andra, framför allt förstärkande personal, hade svårigheter med ledningsstrukturen särskilt i de situationer som upplevdes som ansträngande och farliga. Även chefer har i vissa situationer inte haft klart för sig vem som hade ansvaret. Det hade säkert underlättat om det yttre chefskapet hade framgått på ett tydligare sätt.

Planeringsstabens chef Peter Jigström har tillbakavisat påståendet om att polismyndighetens taktik innebär att verksamheten styrs på kommandolikt sätt. Han har inte ens hört talas om uttrycket. Däremot har han sagt att polisinsatscheferna i vissa krävande situationer kan behöva hjälp med underrättelser och analys av läget. Det stödet ger staben, enligt Peter Jigström.

Kommenderingschefen utarbetar polistaktiken

Kommenderingschefen hade tidigt, i början av oktober 1999, en skiss på vilka operativa polisinsatser som Polismyndigheten i Västra Götaland hade att hantera. Det gällde EU-delegaternas ankomst till och vistelse på flygplats, hotell, mötesplats och besök på olika ställen i samband med luncher och middagar. Allt detta skulle bevakas, kontrolleras och säkerhetsskyddas. En del behövde dessutom närskydd, eller livvakt.

Delegaterna skulle också förflytta sig mellan de olika platserna, vilket krävde färdvägsbevakning, eskorter och även här livvaktskydd för vissa personer.

Med tiden visade hotbilsbedömningarna att polisinsatser troligen även skulle behövas vid demonstrationer och manifestationer av olika slag.

Under senare delen av våren 2001 blev det också fastslaget att USA:s president Bush skulle besöka Göteborg. In i det sista var det oklart om presidenten skulle övernatta i Göteborg.

Det var kring de här händelserna som polismyndigheten lade upp polistaktiken. Vi skall i vår redogörelse koncentrera oss på polistaktiken för demonstrationerna och EU-mötet på Svenska Mässan samt även i viss mån den för president Bushs besök. Det var händelser som visade på en förhöjd hotbild.

Enligt Peter Jigström växte det polistaktiska konceptet inför EU-kommenderingen fram under senhösten 2000. Han har berättat att det var till stor del Håkan Jaldung som utarbetade polistaktiken. Den tog definitivt form under våren 2001 och förstärktes efter Malmöhändelserna i slutet av april 2001.

De tre nyckeltalen

Håkan Jaldung har sammanfattat polistaktiken i tre nyckeltal: 6, 30 och 2 400+.

Nyckeltalet 6 syftar på antalet poliser som avdelades för dialog med demonstranterna, polismyndighetens kontaktgrupp.

Nyckeltalet 30 var de "snälla" poliserna som i första hand skulle ha kontakt med allmänheten. De skulle vara klädda i platt mössa, blå skjorta och slips, långbyxor och lågskor. De skulle fotpatrullera i Göteborg. Håkan Jaldung har förklarat att han ville visa upp en mjuk framtoning från polisens sida. Det berodde bland annat på vad som framkom i kontakterna med de nätverk och organisationer

som arrangerade demonstrationerna. Arrangörerna hänvisade till vad som hände på Ekofin-mötet i Malmö. Håkan Jaldung har sagt:

”Alla de här organisationerna som vi träffade tog hela tiden upp det svarta: uniformerna, hjälmarna och sköldarna. De hatade Malmöpolisen. De sa att de inte ville ha poliser från Malmö hit. De ville inte höra Malmöroster. Och om vi ställde upp med vår kravallpolis runt demonstrationerna skulle det bli bråk med en gång. Det var arvet från Malmö!”

Nyckeltalet 2 400+ var de övriga poliser som kom att ingå i polisinsatserna i samband med EU-mötet. Till en början uppskattade kommenderingschefen att 800 poliser skulle räcka. Det beräknade behovet steg successivt från årsskiftet 2000/2001 och under själva EU-veckan kallades över 350 poliser in från olika håll i landet. Totalt kom cirka 2 500 poliser att ingå i kommenderingen (se vidare det tidigare avsnittet om *Polisförstärkningar*).

Operativt grundkoncept

Kommenderingschefen angav i ett operativt grundkoncept för EU-kommenderingen, daterat den 5 juni 2001, i vilken anda polismyndigheten skulle arbeta under EU-mötet. Kommenderingen skulle präglas av ”tålmodighet och välbalanserad toleransnivå”. Här redogjorde kommenderingschefen bland annat för den upptrappingsmodell som skulle gälla. De fyra nivåerna grön, gul, orange och röd innebar en händelses olika faser.

På den gröna nivån skulle spaning och underrättelser pågå, men utan att några åtgärder behövde vidtas. Enskilda gripanden skulle kunna förekomma till exempel vid förberedelser till brott, men kommenderingen som helhet skulle inte beröras. Poliserna skulle visa en låg profil, vilket i grundkonceptet uttrycktes som att ”verksamhet inriktas på samtal med allmänhet, demonstranter och aktivister” och ”berörda chefer skall särskilt tillse att personalen inte annat än tillfälligtvis uppträder som samlad grupp”.

Den gula nivån skulle utlysas när en händelse var under uppsegling. Spaning och underrättelser visade i gult läge att det var dags för polismyndigheten att planera för eventuella åtgärder. Polisen skulle då koncentrera sin dialog, via kontaktgruppen, till nyckelpersonerna.

Vid orange nivå skulle kommenderingen styras mot oroshärdarna och toleransnivån för andra störningar skulle då höjas. Kontaktgruppen skulle i ett sådant skede ha uttömt sina möjlig-

heter att påverka de mest ”militanta grupperingarna men skulle fortsätta med försöken att begränsa antalet medlöpare”. I det här läget skulle spaningen intensifieras mot de mest aktiva personerna, eller gärningsmännen, ”för att skapa underlag för kommande gripanden”. Polisens insatspersonal skulle vid orange nivå göra sig beredda. Förstärkningar skulle informeras om att stå i beredskap att rycka in.

Den röda nivån innebar att kommenderingen skulle sättas i högsta beredskap ”på grund av överhängande risk för (omfattande) våldsamheter”. Det skulle då vara dags för poliserna att ta på sig hela sin skyddsutrustning och ställa upp sig på plats.

Polistaktik vid demonstrationerna

Polistaktiken vid demonstrationerna byggde på den ovan redovisade upptrappingsmodellen och där polisstyrkornas storlek organiserades efter de tre ovan beskrivna nyckeltalen. Taktiken skulle praktiseras på i första hand de stora demonstrationerna Bush Not Welcome torsdagen den 14 juni, Nätverket Göteborg 2001:s demonstration fredagen den 15 juni och Göteborgsaktionen 2001:s demonstration lördagen den 16 juni.

Inför demonstrationerna utarbetades följande polistaktik:

- De sex poliserna i kontaktgruppen skulle föra en dialog där målet var att tillsammans med arrangörerna förhindra våld (Kilo 71).
- Kontaktgruppen skulle gå med i demonstrationerna.
- De ”snälla” uniformsklädda poliserna skulle vara synliga (Uniform 11).
- Spanare skulle röra sig i demonstrationerna och rapportera om eventuella oroshärdar (Kilo 11 och Romeo 11).
- Kravall/skyddsutrustad polis fick inte synas utan skulle vara beredd på platser i närheten om något skulle inträffa (Alfa-avdelningarna och divisionen med specialenheterna Qvintus 10).
- Hästar och hundar fick inte visas (Foxtrot och Echo)
- Demonstrationstågen skulle filmas och övervakas från helikopter och ett antal fasta kameror som var utplacerade på staden (Kilo 51).

Kontaktgruppen

Kontaktgruppen benämns PT-gruppen (Psykotaktiska gruppen) inom polismyndigheten. Den tillsattes den 7 maj 2001, två veckor efter Malmömötet. I det operativa grundkonceptet gav kommanderingschefen stort utrymme för kontaktgruppen att påverka utvecklingen under kommanderingen. Uppdraget var enligt kommanderingsorder KO 27 a:

Enheten skall eftersträva att skapa goda och öppna kontakter med arrangörer för demonstrationer och demonstranter. I insatsen skall ingå sex polismän för tjänstgöring på speciallista.

Arbetet skall bedrivas öppet och synligt med tydligt kontaktskapande och brottsförebyggande inslag.

Den särskilda polisinsatsen skall skapa nära kontakter med arrangörer för olika demonstrationer. Syftet är att man före och under demonstrationerna skall ha ständig och omedelbar kontakt med demonstrationsvakter m.fl. i avsikt att i ett tidigt skede, tillsammans med arrangörerna, kunna avstyra avvikelser från det sökta demonstrationstillståndet och/eller kunna ingripa mot brott.

Det framgick vidare av kommanderingsordern att kontaktgruppens arbete under förberedelseperioden i första hand skulle vara inriktat mot grupperingar inom olika nätverk som planerade att demonstrera under EU-mötena och "som enligt uttalanden är beredda att tillgripa våld mot person eller egendom" eller som "eftersträvar att tränga in på mötesplatser" och "är beredda att använda civil olydnad som medel att störa ordning och säkerhet vid tiden för EU-mötena".

Kommanderingschefen angav också att kontaktgruppen skulle bedriva sin verksamhet "underrättelsestyrt". Det innebar att gruppen skulle utveckla "ett nära samarbete" med underrättelsefunktionen i kommanderingsstaben där Sven Alhbin var underrättelsechef.

I kontaktgruppen skulle i huvudsak ingå poliser "med utbildning i och erfarenhet av förhandlingsuppdrag i svåra situationer, eller efter bedömning vara särskilt lämpade för sådana uppdrag". Tre av de utsedda poliserna som kom att ingå i gruppen hade sådan utbildning och erfarenhet. De övriga tre ansågs i övrigt vara särskilt lämpade. Chef för gruppen blev kriminalkommissarien Göran Nordenstam. Till ställföreträdare utsågs kriminalkommissarien Lennart Ronnebro.

Håkan Jaldung har berättat att han funderade på att utvidga gruppen till tolv personer och för vissa situationer till 20. Han avråddes av Göran Nordenstam med motiveringen att de sex som påbörjat arbetet hade hittat ett bra arbetssätt och fått ett visst förtroende hos demonstrantgrupperna.

De sex poliserna började sitt arbete omedelbart och kontaktade organisationer som sökt demonstrationstillstånd samt andra organisationer och nätverk som de visste planerade olika arrangemang under EU-veckan. Kontaktgruppen kom att ingå i Måndagsklubben som träffades inför och under EU-mötet vid ett flertal tillfällen (se avsnittet 6.2.3.2 under rubriken *Måndagsklubben*).

Om kontaktgruppens mandat

En diskussion uppstod i samband med polisinsatsen mot Hvitfeldtska gymnasiet om kontaktgruppens mandat.

Kontaktgruppen deltog i Måndagsklubben där diskussioner om arrangörernas aktiviteter och polisens insatser fördes. Arrangörerna har berättat att de fick uppfattningen att kontaktgruppens mandat gällde förutom demonstrationer även händelser som kunde inträffa mellan demonstrationerna.

Helena Tagesson, Attac, och framträdande personer inom nätverken hade uppfattat att kontaktgruppen skulle kopplas in så snart polisen anade att otillåtna aktiviteter pågick. Kontaktgruppen skulle då, trodde bl.a. Helena Tagesson, kontakta arrangörerna för att i ett första skede via dialog försöka klara ut eventuella missköligheter. Hon hade därför svårt att förstå det sätt enligt vilket polisinsatsen mot Hvitfeldtska gymnasiet påbörjades.

”Jag kan inte begripa varför man inte kontaktade oss inför Hvitfeldtska.”

Poliserna i kontaktgruppen har haft olika syn på kontaktgruppens mandat. Gunilla Gevréus, en av de sex poliserna i gruppen, har sagt:

”Jag uppfattade nog att vi skulle vara kontaktpersoner i allt som hände. Inte att vi skulle ha mandat att besluta, men att vi skulle vara länk i alla dialoger, att det inte skulle hända något som vi inte visste om.”

Jan-Anders Jönsson i kontaktgruppen har berättat att han inte hade någon klar uppfattning om vad kontaktgruppen hade för mandat. Han utgick från att de skulle förhandla om riktlinjerna för demonstrationerna.

Han har också sagt att han uppfattade att det fanns ett informellt mandat som innebar att kontaktgruppen skulle lämna underrättelser till polismyndigheten.

Han har vidare berättat att han förstår om företrädarna för organisationerna uppfattade att kontaktgruppen hade en roll även mellan demonstrationerna. Arrangörerna uppmanades att ringa till kontaktgruppen om det skulle uppstå problem med t.ex. omhändertagna och gripna personer under mötesdagarna. De fick ett telefonnummer som de kunde ringa för att få svar på sådana frågor. I övriga ärenden uppmanades företrädarna för organisationerna att höra av sig till kontaktgruppen. Jan Anders Jönsson har också förklarat att arrangörerna hade kontakt även med kommenderingsledningen i vissa frågor. Skälet var, enligt Jan Anders Jönsson, att de inte ansåg att kontaktgruppen befann sig tillräckligt högt upp i hierarkin. De ville i stället tala med kommenderingschefen.

Kontaktgruppens chef Göran Nordenstam har redogjort för mandatet ungefär såsom det uttryckts i kommenderingsordern. Han anser att kontaktgruppen klargjorde mandatet för arrangörerna, att det handlade om demonstrationerna. Han har också sagt att han framfört att polisen har en skyldighet att ingripa vid brott och att ”det var inget vi kunde förhandla bort”.

Även Håkan Jaldung anser att han förklarade polisens roll. Han har hänvisat till att de på Måndagsklubbens möten framförde att polisen tänkte förhindra folk som olovandes försökte ta sig in på Svenska Mässan. Han framförde ”vi kommer att använda precis så mycket våld som kommer att krävas”. Han har också sagt att det tog några veckor innan demonstranterna i Måndagsklubben förstod att polisen menade allvar med detta.

Kontaktgruppens arbete

Göran Nordenstam har berättat att det tidigt, redan innan kontaktgruppen kommit igång med sin verksamhet, framkom att demonstranter inte ville att hästar och hundar skulle närvara under demonstrationerna. Beskedet var att de skrämmer och skapar oro. Dessutom var demonstranter kritiska till att kravallutrustad polis skulle vara inom synhåll. Det var provocerande, enligt de synpunkter som Göran Nordenstam fick motta från flera demonstranter. Kommenderingsledningen tillmötesgick önskemålen och bestämde att hästar och hundar inte skulle användas vid demonstrationerna.

Göran Nordenstam har vidare berättat att kontaktgruppen i sin tur framförde önskemål om att arrangörerna av demonstrationer inte skulle tillåta maskering. Nätverket Göteborg 2001 införde ett maskeringsförbud. Jan Strömqvist, KPML(r) har förklarat att maskering skrämmer bort folk.

Göran Nordenstam har sagt att Göteborgsaktionens besked om maskering i demonstrationer var oklart. Han ansåg att dess representanter vacklade. Det gällde bl.a. Annika Tigerryd:

”Hon visste att AFA kommer att gå i hennes tåg och hon visste att de kommer att ha luvor. Fast hon sa det inte. De sa att om någon kommer med luvor så kan vi inte förbjuda det.”

Annika Tigerryd har uppgett att hon till Göran Nordenstam sagt att AFA skulle delta. Hon har också hänvisat till att Göteborgsaktionen i sin plattform fastslagit att aktioner och demonstrationer skulle vara fredliga:

”Huruvida folk är maskerade eller svartklädda när de deltar spelar ingen roll så länge de håller sig till den plattformen och de reglerna.”

Göran Nordenstam var missnöjd med diskussionerna med Göteborgsaktionens företrädare om ansvaret för att EU-mötet skulle bli fredligt. Han har beskrivit hur han uppfattade Göteborgsaktionens förhållningssätt:

”I demonstrationerna skulle det inte vara något våld, men vad som hände efteråt kunde de inte svara för. Detta var genomgående en fras som kom på alla våra möten, i synnerhet från Göteborgsaktionen.”

Attac ingick i mars 2001 ett samarbete med Göteborgsaktionen, men fick inte rösträtt på Göteborgsaktionens möten. Attacs företrädare har förklarat att frågan om maskeringsförbud i demonstrationerna aldrig var aktuell på de möten där Attac deltog tillsammans med Göteborgsaktionen (se vidare avsnitt 6.2.8.4 om *Attac*).

Synpunkter på kontaktgruppen

Håkan Jaldung har berättat att han är mycket nöjd med kontaktgruppens arbete och att dialogen mellan polisen och arrangörer av demonstrationer var en framgång (se vidare avsnitt 6.2.9 om *Dialog*).

Kontaktgruppen startade två veckor efter Malmömötet. Oroligheterna i Malmö gjorde att misstron mellan polis och demon-

stranter var stor. Förutsättningarna var inte de bästa. Göran Nordenstam har berättat att misstänksamheten mot kontaktgruppens avsikter var stor i inledningsskedet:

”Det tog dagar och många timmars samtal innan de insåg att vi menade allvar.”

Poliserna i kontaktgruppen har berättat att de själva var misstänksamma mot vissa personer inom Göteborgsaktionen. De tyckte att dessa inte var öppna med vad vissa grupper hade för planer.

Arrangörer har å sin sida sagt att de misstänkte att kontaktgruppens egentliga uppdrag var att samla information som de sedan skickade vidare till Säkerhetspolisen för åsiktsregistrering. De trodde också att polisen ville föra dialog för att samla information som skulle kunna användas i kommande rättsprocesser efter EU-mötet.

En medlem i Syndikalisternas ungdomsförbund (SUF) har berättat att han tyckte att det var obehagligt när polisen började ringa hem till flera medlemmar. Han hade föredragit att de hade kontaktat respektive organisation och den vägen inlett dialogen. Han har också berättat att skälet till att SUF gick med på en dialog var för att få demonstrationstillstånd. Han har vidare sagt:

”Efter hand byggdes det upp ett förtroende. Vi började jobba och löste aktuella problem på ett smidigt sätt.”

Deltagarna i Måndagsklubben är eniga om att förtroendet mellan parterna växte. Helena Tagesson, Attac, har sagt att hon kände respekt för poliserna i kontaktgruppen och tror att de hade en ärlig avsikt. Jan Strömquist, Nätverket Göteborg, tycker att kontakten var ”väldigt viktig” och att den utvecklades till ett förtroligt och bra samarbete. Han har nämnt att tack vare kontaktgruppen fick Nätverket Göteborg en uppgörelse med polisen om upplägget av demonstrationen fredagen den 15 juni. Överenskommelsen höll trots att det fanns tendenser till oroligheter i samband med demonstrationen.

En av kontaktpoliserna har berättat att så småningom tog organisationer själva kontakt med gruppen för att diskutera förberedelserna inför aktiviteterna. Den stora förtjänsten med kontaktgruppen, enligt Gunilla Gevréus, var att demonstranter som var nära att ta parti för de våldsamma aktivisterna inte gjorde det efter samtal med poliser i kontaktgruppen.

En stor del av förtroendet som hade byggts upp raserades när polisinsatsen mot Hvitfeldtska gymnasiet inleddes torsdagen den 14 juni. Arrangörerna kunde inte förstå varför inte polisledningen

kopplade in kontaktgruppen. Personer inom Attac och nätverken som argumenterat för att demonstranterna skulle föra dialog med polisen blev utsatta för håfulla kommentarer. Vi beskriver händelsen i avsnitt 6.3.2.3 under rubriken *Polisinsatsen mot Hvitfeldtska Gymnasiet*.

Kontaktgruppen och flera av företrädarna för demonstrantorganisationerna anser att ett visst förtroende ändå kvarstod. Det märktes inte minst på lördag morgon då kommenderingsledningen, Göteborgs stad och arrangörerna av demonstrationen snabbt kunde enas om att ändra demonstrationsväg.

Det har också riktats kritik mot kontaktgruppen. Inom polismyndigheten var det flera som ifrågasatte nyttan med kontaktgruppen. Gunilla Gevréus har berättat att deras verksamhet inte accepterades av alla kolleger. En del kallade dem för myspoliser, mysnissar eller mingelgruppen. Hon kände dock i stort ett starkt stöd inom polismyndigheten för arbetet. Hon är glad över att Håkan Jaldung vågade satsa på kontaktgruppens råd. Det gällde inte minst hur polisen skulle agera under demonstrationerna:

”Det var ganska tufft att säga att vi inte skall ha hund och häst och kravallutrustad polis eller skyddsutrustad.”

Chefen för spaningscentralen, Thomas Nyth, har uppgett att han hade stort förtroende för kontaktgruppens sätt att arbeta, men att också han noterade att vissa kolleger inte trodde på idén.

Såväl polismyndigheten som demonstranterna anser att kontaktgruppen hade för kort tid på sig för att kunna bygga upp ett förtroende med tillräckligt många organisationer inom nätverken. Det gällde speciellt vissa autonoma grupperingar som inte gärna trädde fram och som kontaktgruppen inte fick någon kontakt med. Jan Anders Jönsson i kontaktgruppen tror att om tid funnits så hade förhoppningsvis kontakt kunnat etableras med t.ex. AFA. Han har sagt att han är övertygad om att ”om vi fått kontakt med dem så tror jag att situationen hade sett annorlunda ut”.

De ”snälla” poliserna – Uniform 11

Göteborg skulle få många besökare under EU-mötet. Vi har tidigare redogjort för att kommenderingsledningen ville visa en öppen attityd gentemot allmänheten. En avdelning med 30 fot- och cykelpatrullerande poliser skulle bli polisens ansikte utåt i centrala Göteborg. De skulle ägna sig åt att skapa kontakt med allmänheten och ”tillgodose allmänhetens önskemål av polisiär närvaro på gång-

och cykelbanor och torg”. De skulle inte vara kravallutrustade utan fick order om att klä sig i blå skjorta och slips, vit skärmmössa och lågskor. Uniform-poliserna skulle samverka med de sex poliserna i kontaktgruppen.

Spanare

I demonstrationstågen hade polisen mellan 10 och 30 spanare. Deras uppgift var att förse specialenheterna med information om personer som misstänktes begå brottsliga handlingar (se det tidigare avsnittet under rubriken *Spaningscentralen*).

Insatsavdelningar

Kommenderingsledningen hade fem insatsavdelningar, de så kallade Alfa-avdelningarna, till sitt förfogande. Avdelningarna bestod av ordningspoliser med utbildning och erfarenhet av ingripande mot folkmassa. De leddes av poliskommissarier med kunskap om Göteborg.

Varje avdelningschef hade ansvar för någon eller några av de större demonstrationerna. Uniformspoliserna, kontaktgruppen och spanarna stod under dessa Alfa-chefers befäl under polisinsatserna. Insatscheferna med chaufför och sambandsman skulle, trots att de var svartklädda, eller kravallutrustade, kunna visa sig vid demonstrationerna för att föra samtal med demonstrationsledarna, enligt Håkan Jaldung.

Insatsstyrkan skulle däremot hålla sig på avstånd, utom synhåll. Håkan Jaldung har uppgett att den fick samlas i en park, eller på någon sidogata där den skulle vara beredd att ingripa vid behov.

Specialenheter

Specialenheterna består av poliser med specialistkunskap. Det kan vara hundförare, ridande poliser eller piketpoliser. De kallas in för de tunga insatserna, när de övriga enheterna inte har förmåga eller resurser att hantera den uppkomna situationen. Dessa enheter skulle, som tidigare nämnts (avsnittet *Kommenderingsledningens yttre bemanning*), under kommenderingen vara beredda men utom synhåll.

Specialenheterna leddes av poliskommissarien Hans Lippens, Qvintus 10. Styrkorna skulle vara ”den yttersta resursen och en reservstyrka” under kommenderingen.

Synpunkter på polistaktiken vid demonstrationerna

Den beprövade polistaktiken

Polistaktiken för EU-kommenderingen avvek från den som polismyndigheten brukar använda vid kommenderingar där polisledningen befarar oroligheter. Före EU-mötet 2001 var polisens hantering av större demonstrationsärenden följande:

- Demonstrationstillstånd söktes hos förvaltningsenheten.
- Ansökan bedömdes utifrån ordnings- och säkerhetssynpunkt. Viss dialog förekom mellan arrangören av demonstrationen och polismyndigheten.
- Länsordningspolisen granskade ansökan. Om den ansåg att demonstrationen skulle kunna orsaka oroligheter kontaktades polismyndighetens kriminalunderrättelserotet.
- Länsordningspolisen yttrade sig.
- Polismyndighetens förvaltningsenhet gav tillstånd till demonstrationen.
- Polisinsatschefen och arrangören av demonstrationen hade kontakt om upplägget av demonstrationen och demonstrationsvägen.
- Polisinsatschefen lade upp polistaktiken.
- Ridande poliser var i regel närvarande vid större demonstrationer, t.ex. den 1 maj.

Vid demonstrationer där polisen räknade med oroligheter beräknade polisinsatschefen vilken polisstyrka han skulle behöva. Han lade upp taktiken efter ett mönster som har använts i stort sett sedan fotbolls-EM år 1992. Om polismyndigheten hade följt samma koncept som brukligt var vid EU-mötet i Göteborg hade t.ex. många poliser med skyddsutrustning rört sig ute på gator och torg, synliga för allmänheten.

Peter Jigström, stabschef under planeringsskedet av EU-kommenderingen, har uppgett att om det traditionella upplägget vid demonstrationerna följts hade polisens specialenheter med piket-

poliserna ”punktmarkerat det svarta blocket och gått kloss an”. Hästar hade varit en självklarhet i demonstrationståget. Polisen hade visat upp sin styrka, en taktik som på polisspråk kallas för ”show of force”. Den hade alltså inte dragit sig för att låta kravallutrustad polis vara synlig vid demonstrationer om de befarat våld från vissa grupper.

Malmöpolisens taktik gav Göteborgspolisen problem

Kommenderingschefen har konstaterat att Malmöpolisens agerande under demonstrationen vid Ekofin-mötet orsakade problem för Göteborgspolisen. Det gällde framförallt i kontakterna med demonstranterna. Håkan Jaldung har förklarat att han är kritisk till hur justitieministern hanterade frågan:

”Vi fick det politiska inhoppet med märkning av hjälmarna. Det var ju en katastrof för oss att hantera justitieministerns hantering av frågan.”

Han har berättat att han inte hade något emot märkning av hjälmar eftersom polisen i Göteborg redan hade haft det sedan länge. Däremot beklagade han att uppmärksamheten riktades mot poliserna – att de skulle ”vara de stora skurkarna”. Även läns-polismästaren har sagt att hon var missnöjd med de åtgärder som vidtogs efter händelserna i Malmö. Införandet av märkning av polisens hjälmar ”var glödande kol” inom poliskåren, enligt Ann Charlotte Norrás. Hon tycker att ”Malmö gjorde en utmärkt polisiär insats”.

Hans Lippens är en som blev besviken på efterspelet till Malmö-händelserna. Han tycker att polismyndigheten i Skåne kunde ha löst situationen. Polismannen som utdelade knytnävslaget borde ha ”varit rakryggad och sagt att det var jag” då hade diskussionen varit död. Hans Lippens anser att resultatet blev att debatten fortlevde och ledde till en förtroendekris för polisen. Den kom att drabba Polismyndigheten i Västra Götaland eftersom den skulle stå för nästa stora polisinsats i Sverige:

Hans Lippens har sagt att den traditionella taktiken raserades efter händelserna i Malmö:

”De satte handfängsel på oss. Herregud! Vi fick inte visa upp poliserna i kravallutrustning, vi fick inte visa upp poliserna i vita hjälmar. Det skulle vara blå skjortor, slips och vit skärmmössa. Det blev hysch hysch. Det vände direkt.”

Håkan Jaldung har sagt att det var Malmöhändelserna som fick honom att lyssna till demonstranternas krav vid demonstrationerna:

”Fram till det som inträffade i Malmö har vi alltid visat upp vad vi har. Vi har varit där med hästar, hundar och avdelningar som stått längs vägarna, fast då fullt synligt för demonstranterna. Så är det alltid första maj, Valborg och alla sådana händelser. Varför ska man gömma polisen? Det är ju som vilken yrkesgrupp som helst. Vi ska vara med i samhället.”

Han har sagt att Malmöhändelsen ändrade förutsättningarna för den beprövade taktiken. Han säger att han inte vågade annat än att lyssna till demonstranternas önskemål eftersom han ville undvika alla former av provokationer.

Fredliga demonstrationer – oroligheter vid sidan av

De demonstrationer som genomfördes under EU-mötet i Göteborg avlöpte väl. Flera hävdar att det berodde på den polistaktik som användes vid demonstrationerna där bl.a. kontaktgruppen spelade en roll inför demonstrationerna. Uppgörelserna hölls om att polisen inte skulle närvara med kravallutrustad polis, hundar och hästar. Inte heller uppstod några våldsamheter från demonstranter i det svarta blocket, vilket flera hade befarat.

Däremot inträffade oroligheter och kravaller vid andra tillfällen, (se t.ex. avsnitten om Hvitfeldtska gymnasiet, 6.3.2.3 samt mötet på Götaplatsen, kravallerna på Kungssportsavenyn och Reclaim the Streets gatufest, 6.3.3.5). Dessa oroligheter har fått poliser som deltog i EU-kommenderingen att kritisera ledningens polistaktik.

Hans Lippens har haft befälet över 300–400 insatser. Under EU-kommenderingen var han som nämnts divisionschef för specialenheterna, dvs. piketpoliser, ridande poliser och hundförare. Hans polisstyrka skulle utgöra reservstyrka och rycka in om oroligheter skulle uppstå. Redan första dagen, torsdagen den 14 juni, kallades denna reservstyrka in till insatsen vid Hvitfeldtska gymnasiet.

Hans Lippens välkomnade kommenderingschefens idé om att kombinera den traditionella polistaktiken med den dialogmodell som infördes i och med att kontaktgruppen tillsattes den 7 maj 2001. Hans Lippens framförde till kommenderingschefen att han i övrigt ville hålla fast vid den inarbetade polistaktiken. I samtal med Håkan Jaldung ifrågasatte han att polismyndigheten skulle frångå

”ett vinnande koncept”. Han hade helst velat genomföra EU-mötet med den traditionella offensiva taktiken som grund:

Demonstranter, eller aktivister, som kunde misstänkas för att orsaka oroligheter skulle polisen ha visiterat på väg till samlingsplatserna. Hans Lippens skulle ha sett till att polisen, med stöd av 19 § polislagen, hade kontrollerat personer med ryggsäck. Om de hade burit på maskeringsutrustning, knivar eller gatsten skulle de ha omhändertagits, eller gripits (se avsnittet 3.2.3 *Polisens skyldigheter och befogenheter*).

”Vi ska vara på dem som iglar.”

Under våren, efter Malmömötet, intensifierades diskussionerna om polistaktiken. En del, däribland Hans Lippens, upplevde att polisledningen valde en alltför passiv taktik. Han trodde inte att upptrappningsmodellen skulle fungera. Och det gjorde den inte heller, enligt honom:

”Det blev vi, specialenheterna, direkt. Vi gick från grönt till rött. Det blev aldrig gult eller orange däremellan.”

Den här taktiken med upptrappning innebar ordentliga fördröjningar i tid vid våldsamma situationer, enligt Hans Lippens. En fördröjning på tio minuter i en eskalerande situation är en lång tid. Han var också orolig över kravet att den kravallutrustade polisen skulle befinna sig utom synhåll från demonstrationer, möten och andra manifestationer. Hans Lippens ville att det klart skulle framgå att om någon ”tar fram en slangbella och börjar skjuta stålkulor så kommer polisen att försöka få fast personen i fråga”.

Avdelningschefen för piketpoliser Hans Åhlin har gett sina synpunkter på polistaktiken i sin erfarenhetsberättelse:

Det verkar som att kommenderingsledningen vid planeringen inför mötet mer har styrts av önsketänkande än av realistiska bedömningar. Det är nog bra att man tog alla möjligheter till dialog inför mötet men man borde ha haft en större beredskap för hur man skall hantera situationen om den skulle urarta.

En erfarenhet som går att dra är att det finns bara ett sätt att komma till rätta med upplopp av det slag som drabbade Göteborg och det är att inte ge huliganerna något andrum. Polisen måste vara offensiv och hela tiden driva hoparna framför sig, splittra dem och gripa de som skall gripas. Framförallt får poliskedjorna inte retirera.

Genom att göra detta så förhindrar man dels att huliganerna kan använda samma gatstenar flera gånger och dels så tar man initiativet från dem. Polisen tvingar dem att reagera istället för tvärtom.

Flera polisbefäl och andra poliser från Polismyndigheten i Stockholms län hade synpunkter på hur taktiken lades upp för hundförarna och rytteriet. De ville att hundförarna och de ridande poliserna skulle agera ihop med piketpoliserna vid insatserna. Ett skäl till detta var att t.ex. rytteriet är bra på att driva och splittra folkmassor, men de kan inte hålla tagen terräng eller gripa ett större antal personer.

Håkan Jaldung har bemött kritiken och anser att man inte kan gå på demonstranterna på det sätt som flera poliser ville:

”Det här är ju fel personer att ta direkt. De här människorna hade inte för avsikt att begå några brott. De hade för avsikt att demonstrera. Sedan i de här demonstrationerna deltog en del från svarta blocket. De sprang ut och in ur tåget och stökade lite grann. Det var en sak. Men i demonstrationen med KPML(r) fick de inte vara med.”

Polisernas klädsel blev ett diskussionsämne inför EU-mötet. Håkan Jaldung ville att poliserna som syntes bland allmänheten skulle vara klädda i lågskor, blå skjorta, slips, platt vit polismössa. Det är numera en sällsynt klädsel bland poliser. De flesta vill se ut som piketpoliser i kängor, benbyxor, pösbyxor. I klädvalet har polisen blivit militariserad, enligt Hans Lippens, och det ville polisledningen undvika.

Polistaktik vid Svenska Mässan

En av huvuduppgifterna var att skydda Svenska Mässan där EU:s stats- och regeringschefer skulle hålla sitt möte. Över 1 000 EU-delegater skulle delta i arbetet kring förhandlingarna och ett stort antal servicepersonal skulle ha tillträde till lokalerna. Därtill bevakade medierepresentanter mötet på plats.

Håkan Jaldung har berättat hur han inför EU-sekretariatets huvudprojektgrupp garanterade säkerheten vid möteslokalerna:

”Svenska Mässan är den säkra platsen i Göteborg. Där kommer ingen att tränga in. Där är det låst och stängt. Där skall så mycket som möjligt kunna ske utan att man störs. Där finns tryggheten i Göteborg under de här dagarna.”

Länspolismästarens uppdrag var klart uttalat, enligt Håkan Jaldung:

”Mitt direktiv från länspolismästaren var kristallklart. Hon hade gett en mycket tydlig order, att mötet vid Svenska Mässan inte fick störas.”

Hot mot Svenska Mässan

Säkerhetspolisens och polismyndighetens hotbilder och underättelser samt erfarenheter från andra toppmöten visade att det fanns överhängande risk för att grupper av demonstranter skulle försöka stoppa eller störa toppmötet. Metoderna kunde variera. Polisen antog att aktionerna skulle kunna ske genom

- att blockera strategiska platser (exempelvis hotell) med syfte att hindra delegater att komma fram till Svenska Mässan
- att blockera infarter till Svenska Mässan
- att ta sig igenom avspärningarna och störa mötet
- att som medierepresentanter ta sig in till Svenska Mässan

Som vi tidigare har redogjort för i avsnitt 6.2.6.6 *Polisens hotbilder* visade polisens underättelser att hotet mot Svenska Mässan var störst på fredagen den 15 juni, EU-mötets första dag. Ju närmare EU-mötet kom desto mer precisa uppgifter fick polismyndigheten och Säkerhetspolisens. Planer på inträngningsaktioner mot Svenska Mässan hade bland annat Göteborgs ickevåldsnätverk, Globalisering underifrån, Ya Basta och AFA. Dessutom misstänkte polisen att Rättvisepartiet Socialisterna i tysthet stödde de autonoma gruppernas, exempelvis AFA:s, inträngningsplaner.

Uppdraget för Svenska Mässan

Divisionschef för den yttre bevakningen av Svenska Mässan, poliskommissarien Thomas Fasth fick liksom övriga divisionschefer sina uppdrag i oktober 2000 av länspolismästaren. Poliskommissarien Marc Blegel skulle ansvara för den inre bevakningen av Svenska Mässan.

Till grund för uppdraget hade Thomas Fasth länspolismästarens länsorder med kompletteringar och kommenderingschefens olika kommenderingsorder. Kommenderingschefen utfärdade den 5 juni 2001 en kommenderingsorder specifikt för Svenska Mässans avspärning och övervakning. Av den framgick att området runt Mässan skulle avspärras under mötesdagarna den 14–16 juni. Dessförinnan från den 11 juni, skulle området ha ”en förtätad övervakning”.

Under rubriken ”beslut i stort” beskrev kommenderingschefen uppdraget:

Utbildningen av Charlie 1 skall inriktas på bevakningsorganisationen runt Svenska Mässan, bevakning av avspärrat område, uppträdande vid inpassering, person- och fordonskontroller, sambands- och larmrutiner, taktik vid olika inträngningsförsök, samverkan med främst Viktor 11 (inre bevakning av Mässan), Qvintus 10 (specialenheterna) och Alfa/India (insatspolis och förstärkande poliser). Charlie 1 skall leda tillträdeskontrollen till avspärrat område vid Svenska Mässan.

Inriktning och omfattning av bevakningsinsatserna i tid och rum skall fortlöpande prövas.

Kort planeringstid

Thomas Fasth var till en början nöjd med att han fick sitt uppdrag så tidigt som hösten 2000. Vid den tiden kunde han dock inte vidta några praktiska förberedelser eftersom planeringsstaben med poliskommissarierna Peter Jigström och Carina Persson arbetade med att utforma riktlinjer för kommenderingen. Dessutom hade han sina ordinarie arbetsuppgifter som vakthavande kommissarie, ett skiftarbete, att sköta. Däremot fick han tid att mentalt förbereda sig genom studier av andra toppmöten och fundera över taktiska upplägg.

Det visade sig dock att tiden för förberedelser krympte. Det berodde bland annat på att han inte blev friställd från sitt ordinarie arbete förrän andra halvan av maj 2001. Det var två veckor innan de förstärkande poliserna anlände till Göteborg för utbildning. Planeringen fick ske på lediga stunder och fritid. När kommenderingen inleddes hade Thomas Fasth redan arbetat långa arbetspass.

Ett annat skäl till att tiden för planeringsarbetet inte räckte till var att utnämningen av hans ställföreträdare, drog ut på tiden. Den sena utnämningen medförde att han inte hade någon att "bolla idéer med" om t.ex. taktik vid olika scenarier.

En annan nackdel med att hans ställföreträdare började arbeta med förberedelserna sent var att Thomas Fasth inte hann med att sätta in honom i arbetsuppgifterna. Det resulterade i att de tidvis inte räckte till när de förstärkande poliserna anlände och kommenderingen skulle påbörjas. Thomas Fasth blev därmed stundtals belastad av praktiska uppgifter som rörde exempelvis avspärrningen och som under andra omständigheter kunde hanterats av den ställföreträdande divisionschefen.

Avspärningar runt Svenska Mässan

Poliskommissarien Carina Persson i planeringsstaben hade ansvaret för planering och förberedelser av avspärningarna kring Svenska Mässan. Kommenderingschefen skulle fatta beslutet om omfattningen av avspärningen och hur den skulle genomföras.

Våren 2001 fick Thomas Fasth av Carina Persson uppdraget att lämna förslag på avspärningens storlek och utformning.

Avspärningarna kring Svenska Mässan omfattade cirka 2 200 boende eller besökande till boende och 120 företag. Dessa skulle kunna passera in och ut. Dessutom skulle 50 eskorter köras fram och tillbaka genom lämpliga passager. Totalt utfärdades omkring 3 300 passeringstillstånd.

Thomas Fasth föreslog ett hållfast yttre staket och ett inre som en extra säkerhetsåtgärd. Han funderade på att förstärka de svaga ställena med containrar. Det skulle minska behovet av antalet poliser i bevakningen.

På uppmaning av Carina Persson presenterade Thomas Fasth för kommenderingschefen och divisions- och avdelningscheferna en skiss på hur han tänkt sig bevakningen av området kring Svenska Mässan. Det skedde vid ett möte på Ullevi konferenscenter i maj 2001. Han ritade in förslaget på en overhead inför de cirka 30 cheferna. Håkan Jaldung kommenterade det på följande sätt, enligt Thomas Fasth:

”Det är tur att det går att sudda ut det du har ritat. Du kan inte rita upp det där utan att du har fått direktiv från mig.”

Kommenderingschefens beslut om avspärningen dröjde, vilket var en olägenhet eftersom det var ett omfattande praktiskt arbete som väntade byggföretaget, enligt Thomas Fasth. Han stötte på Håkan Jaldung om att de behövde ett beslut för att inte hamna i tidsnöd.

Thomas Fasths ställföreträdare Gerhard Sjölin mötte av en slump kommenderingschefen i närheten av Svenska Mässan torsdagen före själva mötesveckan. Kommenderingschefen var tillsammans med medarbetare i planeringsstaben ute och studerade vilka avspärningar som behövde göras. Thomas Fasth ”trodde inte det var sant” när informationen nådde honom eftersom han inte var tillfrågad om att delta i inspektionsrundan. Han tyckte att agerandet visade att kommenderingschefen inte hade förtroende för honom.

Dagen efter, på fredagen, fattade kommenderingschefen beslut om avspärningen kring Svenska Mässan. Thomas Fasth har

berättat att trots ett intensivt arbete av byggföretaget var inte avspärrningarna färdiga ens när president Bush anlände till Göteborg torsdagen den 14 juni. Bygget med det inre staketet fick kort avbrytas när president Bushs eskort passerade vid Örgrytevägen.

Peter Jigström har sagt att skälet till att kommenderingschefens beslut om avspärrningarna dröjde berodde på att han ville hemlighålla dem ”så att inte någon hade tid att hitta svagheter i dem”.

Carina Persson i planeringsstaben har medgivit att kontakterna med divisionschefen Thomas Fast hade sina brister:

”Det var säkert inte kommunikation till 100 procent på grund av att man hade så mycket annat. Det kan jag förstå om det var lite struligt där.”

Thomas Fasth har också beskrivit svårigheterna med att få fram underrättelser och annan information som skulle ha underlättat arbetet för honom. Han blev tillsagd att inte ha egna kontakter med t.ex. Säkerhetspolisen. Det hade han ändå. Han har sagt att annars hade han inte klarat uppgiften.

Thomas Fasth ville delta i studiebesök på toppmöten för att få ett allsidigt underlag till hur han skulle avspärra området kring Svenska Mässan. Det skulle också ge honom idéer till alternativa handlingsplaner om en inträngning till Mässan skulle lyckas. Han har beklagat att han inte fick besöka mötena i Nice i december 2000 och i Malmö i april 2001, (se det tidigare avsnittet om *Studiebesök*).

Vi har tidigare redogjort för att Thomas Fasth med svårighet fick tag i en videofilm om Internationella valutafondens och Världsbankens årsmöte i Prag år 1999. Videofilmen visade bl.a. hur enkelt en folkmassa kan trampa ner ett staket. När han väl fick tag i den hjälpte den honom med att komma på vilket typ av staket som behövdes.

Synpunkter på avspärrningar

Med hjälp av containrar löste man en del poliser från bevakningsuppgifter vid avspärrningarna. Tanken på att använda containrar till avspärrningar och till omläggning av trafiken fanns före EU-mötet, men det ingick inte i den regelrätta planeringen. Håkan Jaldung har berättat:

”Vi hade inte gjort upp med något företag om containrar, men vi visste i stort sett var de fanns och hur vi skulle kunna göra. När vi tog tag i den här frågan så löstes det väldigt snabbt.”

Polisledningen kom att använda containrar till omringning av Hvitfeldtska gymnasiet torsdagen den 14 juni, till att spärra av gator vid demonstrationerna fredagen den 15 juni och lördagen den 16 juni samt till att utöka avspärningarna vid Trädgårdsföreningen dit middagen den 15 juni var planerad.

Flera poliser var nöjda med att kommenderingsledningen använde containrar. Samtidigt har andra varnat för att poliserna själva kunde ha blivit inträngda vid containeravspärningar. En annan risk var att demonstranter som hoppade upp på containrarna kunde ha fått ett övertag och blivit ett hot mot poliser som stod nedanför.

En oro fanns att polismyndighetens avspärningar skulle bli omfattande och ge intryck av att Göteborg var en belägrad stad. Den synpunkten framförde bl.a. en tjänsteman i Utrikesdepartementets lokala förberedelsegrupp på ett möte med bl.a. polisen. Polis-kommissarien Peter Jigström försvarade polisens planerade avstängningar. Han sade att det inte fanns någon anledning för Göteborgspolisen att skämmas.

Förstärkningar till Svenska Mässan

I början av planeringsperioden avsatte polisledningen 50 poliser till bevakning av Svenska Mässan. I takt med att hotbilden förändrades gjorde planeringsstaben nya överväganden. Till slut ingick 550 poliser i den yttre bevakningen av Svenska Mässan. Thomas Fasth var nöjd med antalet poliser som han fick till sitt förfogande. Polisstyrkan var väl anpassad efter den hotbild som tecknats för Svenska Mässan, ansåg han.

Kommenderingschefen ville att Svenska Mässan skulle bevakas av poliser med erfarenhet och utbildning för att klara situationer där konfrontationer kan uppstå. Håkan Jaldung har förklarat:

”Det måste finnas några starka och tuffa avdelningar inne på Svenska Mässans område för att skydda mötet ifall vi får en driven inträngningsaktion. Därför hade vi starka avdelningar där inne från Skåne och ett par avdelningar från Stockholm. Det var inte någon slump eller något slarv från min sida. Det var en mycket medveten handling efter det som hände i Malmö, att personalen därifrån skulle fungera som stark reserv för att skydda Mässan.”

Polisernas bakgrund och kompetens skiftade, vilket fick Thomas Fasth att av kommenderingschefen begära någon form av ledningsstöd på fältnivå. Begäran avvisades. Håkan Jaldung sade, enligt Thomas Fasth, att han inte ville arbeta med fältstab i kommende-

ringen. Han uppmanade Thomas Fasth att i stället vända sig till kommenderingsstabben.

Stockholmspoliserna anländer till Svenska Mässan

Stockholmspolisen hade inför det extra EU-toppmötet i mars 2001 utbildat cirka 250 poliser i ingripande mot folkmassa. De hade samtränat och bildade divisionen Delta. I Göteborg skulle de ingå i divisionen Charlie 1 som skulle ansvara för den yttre bevakningen av Svenska Mässan.

Vid ankomsten till Göteborg splittrade kommenderingschefen Deltadivisionen och förde samman delar av dem med poliser från bl.a. Göteborg och Malmö.

Poliskommissarien Anders Björneberg konstaterade att kommenderingsledningen slog sönder strukturen i Deltadivisionen som var sammansatt och utbildad för att klara oroliga situationer som kunde uppstå vid EU-mötet:

”Vi upptäckte till vår fasa att den struktur som den här förstärkningspersonalen från Stockholm skulle få verka i Göteborg inte motsvarade det som vi hade byggt upp hela utbildningen på. Av de sex avdelningscheferna skulle tre hamna som fotfolk i en grupp. Det tyckte vi var ett fruktansvärt slöseri med kompetens.”

Stockholms Deltapoliser anlände till Göteborg i polisfordon som de utrustat för eget bruk. Väl framme fick de lov att tömma fordonen eftersom det visade sig att kommenderingsledningen bestämt att de skulle användas på annat håll.

Halva styrkan, den som leddes av poliskommissarien Anders Jansson, hänvisades till Tjörns campingplats utanför Göteborg. Problem uppstod. Ett var att utan transportfordon blev poliserna låsta till campingplatsen. Anders Jansson lyckades få Polismyndigheten i Stockholm att stå för kostnaderna för ett antal hyrbilar.

Stockholmspolisernas utbildning och information

Poliserna från Stockholm anlände till Göteborg en dag senare än planerat. Det gjorde att de missade den mer övergripande informationen om kommenderingen som hölls av kommenderingschefen. En improviserad information ordnades. Stockholmspoliserna hade en mängd frågor. Stämningen var pressad och enligt Thomas Fasth berodde det bland annat på att det var göteborgare som kommen-

deringsledningen utsett till chefer. Thomas Fasth har uppgivit att han fick "sådana okvädningsord" att han till slut avbröt diskussionen. Han tog kontakt med staben och förklarade att polisledningen fick lov att skicka hem en av cheferna från Stockholm om han inte ändrade attityd. Han diskuterade med staben om att också ordna bättre förutsättningar för Stockholmspoliserna.

Dagen därpå höll kommenderingschefen och stabschefen en specialföreläsning för Stockholmspoliserna. Stämningen vände och arbetsklimatet förbättrades.

Synpunkter på uppdraget vid Svenska Mässan

Stockholmspoliserna Anders Jansson och Anders Björneberg hade utgått från att Polismyndigheten i Västra Götaland skulle göra en inventering av kvalifikationerna hos de poliser som anlände till Göteborg. Därefter borde, enligt dem, polismyndigheten ha fördelat uppdraget. Men så skedde inte.

Under torsdagen och de efterföljande dagarna då oroligheterna pågick ville Anders Jansson att han med sina poliser skulle avlösa trötta kolleger eller kolleger som saknade tillräcklig utrustning och utbildning för uppdraget. Men de skulle fortsätta med bevakningsuppgiften. Han har vidare berättat att hotbilden mot Svenska Mässan avtog under mötesdagarna.

Anders Jansson har funderat över varför kommenderingsledningen inte flyttade hans avdelning till de uppgifter han och hans poliser var tränade för. Han anser att kommenderingsledningen under kvällen och natten kunde ha gjort en omfällsplanering där man skulle använt de tränade poliserna i de utsatta uppdragen.

Kritiken kom även från Malmöpolisen. Lars-Åke Letorp ansåg att det var för många poliser som bevakade Mässan och skrev i sin erfarenhetsberättelse:

Vi som kom från Malmö var kompetenta och nästan alla var utbildade i gatustrid och ingripande mot folkmassa. Detta hade ledningen i Malmö meddelat staben i Göteborg. Men uppenbarligen visste ingen i Göteborg vilken utbildning respektive kollega hade när de togs ut för tjänstgöring. Vi var en slagkraftig, samtränad och erfaren avdelning som sattes på bevakningsuppdrag när utbildad personal ibland fick stå i frontlinjen.

Thomas Fasth har gett kommenderingschefen stöd för taktiken att bevaka Svenska Mässan med välutbildad och tränad polis. Huvud-

målet var att skydda EU-mötet på Mässan och då ”skall man ha de bästa poliserna där”.

Kommenderingschefen har också fått stöd av Hans Lippens. Han har påpekat att Stockholmspolisen hade organiserat sina polisstyrkor i samband med det extra toppmötet den 23–24 mars 2001 på ungefär samma sätt. Polismyndigheten i Västra Götaland tog intryck av Stockholmspolisens upplägg och bestämde att de skulle följa ungefär samma taktik i Göteborg.

Den största hotbilden var mot Svenska Mässan, enligt Hans Lippens, som därmed anser att det var självklart att Stockholms Delta-utbildade poliser skulle skydda Mässan. Han har sagt:

”Annars har man missuppfattat sin huvuduppgift från början. Den var att försvara Svenska Mässan mot alla angrepp. Hade de våldsamma demonstranterna kommit igenom på Avenyn hade vi haft Svenska Mässan helt öppen. Då hade Delta-poliserna fått jobba med det de skulle.”

Han har också påpekat att det är brukligt att när Göteborgspoliserna förstärker styrkorna i Stockholm får de uppdrag på fasta ställen. Ett viktigt skäl är att det är svårt att hitta i en annan stad än sin egen.

På fredagen blev situationen kritisk när en 19-årig demonstrant blev skjuten och poliser var allvarligt skadade. Det cirkulerade rykten om att poliser var skjutna. Då krävde en av Svenska Mässans skånska polisgrupper av Thomas Fasth att få undsätta sina kolleger som de uppfattade var hårt ansatta. De hävdade att de var utbildade för sådana uppgifter, ingripande mot folkmassa. Thomas Fasth har sagt att han inte hade en aning om att gruppen hade sådana kvalifikationer och ringde staben:

”Men staben ville inte ta dem i anspråk. Stabschefen nekade bara, rakt av.”

Polistaktik vid president Bushs besök

På ett möte i november 2000 med Utrikesdepartementets EU-sekretariatet fick bland andra kommenderingschefen Håkan Jaldung och Säkerhetspolisens chef för livvakterna Kjell Vikström besked om att USA:s president George W. Bush skulle besöka Göteborg. Eftersom datum och lokalisering ännu ej var fastställt uppmanades de att starta planeringen med största möjliga diskretion.

Utrikesdepartementet hade också skissat på ett möjligt scenario för mötet som troligtvis skulle ske den 14 juni 2001, dagen före själva EU-mötet. Eventuellt skulle presidenten övernatta i Sverige

In i det sista var presidentens planer osäkra. Så sent som i mars 2001 kom nya besked till polismyndigheten som bland annat innebar att han inte skulle stanna över natt i Göteborg, vilket han till slut ändå gjorde.

Utrikesdepartementet och polismyndighetens förberedelser inför presidentens besök intensifierades under våren 2001. Utrikesdepartementet har i sin utvärdering konstaterat att fastställandet av presidentens besök kom sent och komplicerade slutplaneringen och då inte bara för polisen utan även för Regeringskansliet.

Polismyndighetens förberedelser

Polismyndighetens studiebesök i samband med toppmötet i Köln i juni 1999 gav en bild av säkerhetsarrangemangen kring USA:s president. Den gången var det president Clinton. Nu var det dags för hans efterträdare president Bush som vid besöket i Göteborg för första gången skulle träffa EU:s stats- och regeringschefer.

President Clinton hade ett följe på 700–800 personer. Hans eskort bestod av 30–35 bilar.

Polismyndigheten i Västra Götaland delade in specialenheterna i så kallade turlag ett och ett halvt år före EU-mötet. Turlagen fick till uppgift att kartlägga eskortvägar och anläggningar där delegaterna skulle vistas. Pärmar med kartor, skisser, observationsplatser för prickskyttar med mera upprättades och användes som underlag i detaljplaneringen. När Secret Service anlände fick de tillgång till materialet.

Divisionschefen Hans Lippens deltog i planeringen av president Bushs besök i Göteborg. De första representanterna från den amerikanska säkerhetspolisen, Secret Service, anlände till Göteborg sista veckan i maj 2001, enligt Hans Lippens. Han träffade dem i stort sett varje dag till en början. Från den 5 juni tätnade mötena och kunde uppgå till tre sammankomster per dag. De gick i detalj igenom varje steg presidenten skulle ta, var prickskyttar skulle placeras ut, hur många poliser som fanns till förfogande, hur ansvaret mellan polisen fördelades från plats till plats och om det taktiska upplägget. Secret Services intresse för hotbilden var stort och information lämnades om vad den svenska polisen visste om demonstrationer, om motståndet mot presidenten och om upp-

skattningen av antalet demonstranter som kunde tänkas genomföra aktioner mot presidenten.

Säkerheten kring presidentens besök

Hans Lippens hade efter diskussioner med den amerikanska säkerhetspolisen beslutat att spärra av gator och torg i närheten av Börsen där en middag för presidenten skulle hållas på torsdagskvällen. Bland annat skulle hela Nordstanstorget stängas. Det skulle kräva cirka 100 poliser för att klara arrangemangen kring Börsen. Gustav Adolfs torg och Östra Hamngatan skulle vara avstängda när eskorten med presidenten anlände till respektive lämnade Börsen.

Presidenten skulle bo på hotell SAS Radisson Scandinavia vid Drottningtorget, alltså utanför avspärningen kring Svenska Mässan. Varje förflyttning utanför Mässan krävde stora polisresurser. Det gällde även presidentens boende på hotellet. Polismyndigheten stängde två våningsplan i angränsande fastigheter som vette mot hotellet.

Den amerikanska polisen hade krav på att demonstranter skulle hålla sig på 100 meters s.k. kastavstånd från presidenten. Den amerikanske säkerhetstjänsten hade mängder av detaljfrågor som rörde miljön där presidenten skulle vistas. Enligt Hans Lippens var de nöjda med den svenska polisens arrangemang.

”Framförallt när jag sa att jag kommer att ha en piketgrupp stand by dygnet runt vid hotellet.”

I avsnitt 6.3.2.3 under rubriken *President Bushs besök* ger vi en beskrivning av vad som förekom.

Den amerikanska polisens eventuella påverkan på svensk polis

Några demonstranter har framfört farhågor om att polismyndigheten genomförde polisinsatsen mot Hvitfeldtska gymnasiet på torsdagen den 14 juni under påverkan från Secret Service. Skälet skulle vara att den amerikanska säkerhetspolisen inte ville att president Bush skulle störas av aktioner under besöket i Göteborg.

Det har även förekommit spekulationer bland demonstranter om att den amerikanska säkerhetspolisen har iscensatt händelser som utlöst till exempel åklagarens beslut om husrannsakan av Hvit-

feldtska gymnasiet och kommenderingsledningens beslut om polisinsatsen mot gymnasiet.

Polismyndigheten och Säkerhetspolisen har tillbakavisat påståendena om Secret Services inblandning i EU-kommenderingen.

Några diskussioner med Secret Service om demonstranternas boende fördes aldrig, enligt Hans Lippens. Han hade inte heller några samtal med den amerikanska polisen om att polisinsatsen mot Hvitfeldtska gymnasiet skulle vara ett sätt att hålla demonstranterna borta från presidenten. Han har sagt att han inte ens med Håkan Jaldung fört ett sådant taktiskt resonemang.

Säkerhetspolisens kommenderingschef under EU-mötet, Margareta Linderöth, har berättat att hon inte diskuterat några sådana polisinsatser med den amerikanska säkerhetspolisen. Säkerhetspolisens ansvarige för livvakterna under EU-kommenderingen, Kjell Vikström har lämnat samma försäkran. Han har även tillbakavisat spekulationer om att Håkan Jaldung skulle ha låtit sig påverkas av den amerikanska polisen:

”Han har varit oerhört tydlig med att dra gränserna. Övertydlig mot amerikanerna om vem som bestämmer i territoriet. Så jag vill påstå att Jaldung var hundra procentigt opåverkad av amerikanarnas Secret Service. Däremot var han inte opåverkad av att Bush skulle dit för det var hans ansvar!”

Länspolismästaren har sagt att polismyndigheten inte hade några problem med Secret Service inför president Bushs besök. Delegationer från USA besökte den svenska polisen och dessa möten var givande, enligt länspolismästaren. Hon har bestämt hävdad att varken Utrikesdepartementet, amerikanska ambassaden eller Secret Service tvingade Göteborgspolisen till någon ytterlighet som polismyndigheten inte ville utföra.

6.2.7 Åklagar- och domstolsväsendet samt kriminalvården

EU-mötet föregicks av ett antal planeringsmöten och kontakter mellan polis, åklagare, domstol och kriminalvård.

Åklagarväsendet integrerades i polismyndighetens planering genom att två åklagare följde polisens arbete inför EU-toppmötet fr.o.m. maj månad. De förstärkte den ordinarie jourhavande verksamheten genom att som jourhavande åklagare handlägga brottslighet som var relaterad till EU-toppmötet. Under mötesveckan arbetade åklagarna i polishuset tillsammans med polispersonal i kommenderingens spaningscentral.

Representanter från berörda domstolar och polismyndigheten träffades i början av mötesveckan. Polisen lämnade en allmän information om mötet och parterna diskuterade bl.a. behovet av säkerhetskontroll vid de domstolsförhandlingar som kunde antas följa. Tingsrätterna förstärkte häktningsberedskapen.

Kriminalvården förstärkte beredskapen för häktningsförhandlingar genom att öka antalet häktningslokaler i polishuset på Ernst Fontells Plats. Kriminalvården genomförde en omfattande utflyttning av häktade från Göteborg till provisoriska lokaler i polishus i Borås, Halmstad och Uddevalla i syfte att ha så många tomma platser som möjligt under mötesdagarna. Vidare utökades personalstyrkan före och under mötet.

6.2.8 Arrangörer av demonstrationer, möten och seminarier

Det fanns fyra stora arrangörer av demonstrationer, möten, seminarier och övriga manifestationer under EU-toppmötet i Göteborg. De var Nätverket Göteborg 2001, Göteborgsaktionen 2001, Attac och Fritt Forum.

Fritt Forum är en opolitisk organisation som arrangerade det fria ordets festival. Göteborgsaktionen 2001 och Nätverket Göteborg 2001 samlade tillsammans cirka 110 organisationer. Några deltog i båda nätverken. Det gällde Emmaus Björkå, Miljöpartiet, Grön ungdom, Sveriges kommunistiska parti, Socialistiska partiet, Ung vänster och Vänsterpartiet.

Som vi tidigare nämnt hölls EU-toppmötet på Svenska Mässan som ligger i östra delarna av centrala Göteborg. I andra änden av staden blev Järntorget och dess närmaste omgivning en samlingsplats för nätverken och dess organisationer. Nätverket Göteborg 2001 hade motkonferens med seminarier i Folkets hus vid Järntorget. Där ligger också Pusterviksteatern i vilken Syndikalisterna höll sin motkonferens. Göteborgsaktionen 2001 arrangerade sin motkonferens i olika lokaler, bl.a. i Hvitfeldtska gymnasiet i centrala Göteborg. Intill Järntorget går Rosenlundskanalen och längs den, vid Pustervikskajen, låg Fritt Forums festivalområde. På Lagerhuset i närheten inrättade Attac och Göteborgsaktionen 2001 kansli under toppmötet. I samma lokaler hade Indy media, eller IMC (Inter media center) en redaktion. Göteborgs universitets institution för freds- och utvecklingsforskning, Världshuset, ligger vid Pusterviksplatsen. Såväl under förberedelserna som under EU-

mötet höll bl.a. Göteborgsaktionen 2001 och Attac sina möten i Världshusets lokaler.

6.2.8.1 Nätverket Göteborg 2001

Folkrörelsen nej till EU inbjöd våren 2000 ett 30-tal EU-kritiska organisationer till ett antal möten för att planera aktiviteter inför EU-mötet i juni 2001. Samarbetet formerades i Nätverket Göteborg 2001 (i fortsättningen Nätverket Göteborg). Gemensamt för de deltagande organisationerna var den kritiska hållningen till EU och EMU.

Nätverket Göteborgs plattform

Vid ett möte den 7 juni 2000 antog Nätverket Göteborg 2001 en plattform med följande lydelse:

Nätverket Göteborg 2001 består av demokratiska, icke rasistiska organisationer och enskilda som är motståndare till svenskt medlemskap i EU och EMU. Syftet är att påvisa och tydliggöra den folkliga opinionen mot det odemokratiska och toppstyrda EU genom att planera, samordna och genomföra manifestationer och andra aktiviteter under EU:s regeringschefers toppmöte i Göteborg den 13–16 juni 2001.

Nätverket Göteborgs ekonomi

Nätverket Göteborg fick bidrag till verksamheten av Folkrörelsen nej till EU, Miljöpartiet, Emmaus Björkå, Sprängkullen, Socialistiska partiet och Vänsterpartiet. Därtill mottog Nätverket 75 000 kronor från regeringen, se avsnitt 6.2.1.1 under rubriken *Förhandling om ekonomiskt stöd*.

Nätverket Göteborgs aktiviteter

Nätverket Göteborg bildade arbetsutskott som skulle förbereda olika aktiviteter som demonstration, seminarier, information, artistgala, lokal- och logibokningar och bilkaravan. En presstalesman, en ekonomiansvarig och en demonstrationsledning utsågs.

Nätverket Göteborg fick tillgång till Folkrörelsen nej till EU:s kansli i Folkets hus vid Järntorget i Göteborg. Därifrån sköttes planeringen av aktiviteterna och lokalerna blev också nätverkets samlingspunkt under EU-mötet.

Aktiviteterna koncentrerades till fredagen den 15 juni 2001. Då anordnades seminarier, en demonstration och en bilkaravan.

Seminarier fredagen den 15 juni 2001

Nätverket Göteborg planerade ett antal seminarier till fredagen den 15 juni 2001. De skulle handla om EMU, Schengen, Nicetraktatet, Militariseringsen i EU och om framtiden där frågeställningen var: Vart är EU på väg? Deltagare i programpunkterna skulle bland annat vara Per Gahrton, Miljöpartiet, Jan Myrdal, Folket i Bild/Kulturfront, Sören Wibe, Folkrörelsen nej till EU, Jonas Sjöstedt, Vänsterpartiet och Jens-Peter Bonde, Folkebevaegelsen mod EU i Danmark.

Ett uttalande formulerades under seminarierna som Nätverket Göteborg riktade mot Europeiska rådet med krav om att respektera det irländska folkets nej till godkännande av Nicetraktatet. Uttalandet antogs senare på fredagen den 15 juni i samband med den EU-kritiska demonstrationen samma kväll. I uttalandet framfördes bland annat följande:

Vi upprörs över det förakt för demokratiska värden som EU:s utrikesministrar visat då de samfällt förklarat att förslaget till fördrag ska drivas igenom utan förändringar.

En ändring av EU:s fördrag kräver enhällighet och godkännande av alla länder i enlighet med deras demokratiska system. Irlands väljare röstade nej till Nice-fördraget. Om demokratiska spelregler följs, så har därmed fördraget fallit.

Uttalandet överlämnades till vice statsminister Lena Hjelm-Wallén lördagen den 16 juni 2001.

Bilkaravan fredagen den 15 juni 2001

I Nätverket Göteborgs regi skulle på fredagen den 15 juni 2001 en bilkaravan med ett teatersällskap åka runt i Göteborg och på olika platser uppföra ett antal scener med EU-tema. På grund av oroligheter i Göteborg den aktuella dagen ställdes några turer in.

Teatersällskapet hann dock spela upp sina scener på Dahlströms torg, i Majorna och på Hisingen.

Demonstration fredagen den 15 juni 2001

Nätverket Göteborgs stora satsning gällde demonstrationen mot EU på fredagen den 15 juni. Planeringen hade pågått i ett och ett halvt år. Demonstrationen delades in i sju teman, eller block, där de två huvudparollerna var:

- Nej till EMU!
- Sverige ut ur EU!

De övriga blocken demonstrerade under parollerna:

- Nej till Schengensamarbetet
- Nej till militariseringen
- Norska EU-motståndare
- Danska EU-motståndare
- Fackligt block

Planeringen leddes av Jan Strömqvist. Totalt skulle 150 demonstrationsvakter delta för att övervaka ordningen i leden. De skulle vara synliga för envar klädda i iögonfallande västar. En vaktchef för varje avdelning, eller block, i demonstrationen skulle utses. De som skulle hålla kontakt med varandra och demonstrationsledningen via kommunikationsradio.

Demonstrationsledningen var, liksom polisen, orolig för att demonstrationen skulle störas. Nätverket Göteborg befarade provokationer från det svarta blocket. Reclaim the City planerade en gatufest kl. 20.00 på Avenyn. Samtidigt skulle nätverkets demonstration passera och det oroadе demonstrationsledningen. En företrädare för det Socialistiska partiet som ingick i både Nätverket Göteborg och i Göteborgsaktionen hade kontakt med Reclaim the City och framförde den oro Nätverket kände för att fredagens demonstration skulle störas. Han fick beskedet att några oroligheter från Reclaim the City inte skulle förekomma vid demonstrationen.

Nätverket Göteborg hade noterat att på det andra nätverkets, Göteborgsaktionens, hemsida fanns en länk till AFA:s (Anti-fascistisk aktion) hemsida. Där uppmanade AFA till sabotage och våldsaktioner under toppmötet. AFA gav tips till eventuella ut-

ländska besökare hur de skulle undvika problem vid gränserna. AFA upplyste också på hemsidan om ”den rika tillgången på gaten i Göteborg”.

Nätverket Göteborg tog bestämt avstånd från våld och skadegörelser under politiska manifestationer inför EU-mötet. De ville på grund av bl.a. AFA:s uppmaningar markera att ”demokrati och våld går inte ihop” och att ”våldet skadar den politiska manifestationen” samt att ”demokrati kräver respekt för lagen”.

Nätverket Göteborg ansökte formellt om tillstånd till demonstrationen genom Jan Strömquist, KPML(r), hösten år 2000. Kontakter med polisen hade redan tagits i januari 2000 där KPML(r) muntligen framfört önskemål om en demonstration som skulle avslutas vid Korsvägen intill Svenska Mässan där EU-mötet skulle hållas. Polismyndigheten ville inte godkänna att demonstrationen gick till Korsvägen utan föreslog i stället ett avslutande möte på Götaplatsen. Det godkände demonstrationsledningen.

Framtagandet av affischer och annat informationsmaterial försvårades eftersom tillstånd till den och därmed uppgifter om plats och tidpunkter för demonstrationen blev klara sent. Två upplagor trycktes där den första saknade uppgifter om plats och tid. Det dröjde ända till den 10 april 2001 innan polisen gav tillstånd till demonstrationen.

Jan Strömquist har beskrivit att i mars-april vände stämningen i kontakterna med polismyndigheten och Göteborgs stad. Nätverket Göteborg hade fram till dess vid flera tillfällen gjort påstötningar om att få svar på sin ansökan om demonstrationstillstånd. I början av april kallades demonstrationsledningen till polismyndighetens kommenderingschef Håkan Jaldung för utfrågning. Nätverket Göteborgs representanter beskrev hur de hade planerat demonstrationen. Mötet avslutades med att Håkan Jaldung gav tillstånd till demonstrationen fredagen den 15 juni 2001. Därefter kunde Nätverket Göteborg på affischer och flygblad sprida information om plats och tid samt om att ingen maskering tilläts.

Samtalen med polisens kontaktgrupp ledde fram till en överenskommelse som innebar att enbart de sex kontaktpoliserna skulle övervaka och synas i anslutning till demonstrationen. De skulle vara klädda i västar med uppgift om att de var poliser. Inga uniformerade poliser skulle delta (se avsnittet om kontaktgruppen).

Demonstrationen genomfördes som planerat fredagen den 15 juni 2001. Demonstranterna samlades kl. 18.00 på Järntorget och på en scen framför Folkets hus pågick underhållning och talare framträdde. Kl. 19.30 startade demonstrationståget och gick till

Götaplatsen. Där hölls det avslutande mötet som pågick mellan kl. 20.30 och 22.00. Nätverket Göteborg uppskattade antalet demonstranter till 16 000 och vid Götaplatsen uppgick folksamlingen till 20 000 personer. Det var fler än vad Nätverket Göteborg hade räknat med. Det hade haft förhoppningar på som bäst 10 000 deltagare. Nätverket Göteborg har hävdade att det var den i Sverige dittills största demonstrationen mot EU. En resolution antogs.

Under det avslutade mötet pågick oroligheter på Vasaplatsen, ett par kvarter från Götaplatsen. Från talarstolen bad arrangörerna att demonstranterna inte skulle gå mot Vasagatan.

Maskering tilläts inte i demonstrationen fredagen den 15 juni

För att minska riskerna för oroligheter beslöt Nätverket Göteborg att förbjuda maskerade demonstranter och rasistiska organisationer att delta i den planerade demonstrationen fredagen den 15 juni. Detta skulle framgå av affischer och flygblad.

Diskussionen om maskering förekom redan på ett möte i Stockholm i oktober 2000 då Göteborgsaktionen bildades. Ingela Mårtensson, Nätverket Göteborg, deltog i mötet för att se om det trots allt skulle gå att samlas i ett enda nätverk. Hon har berättat att åsikter om maskering ventilerades vid detta tillfälle. Ingela Mårtensson hade samma synpunkt som en dansk kvinna uttryckte på mötet:

”Om man inte vågar gå utan mask då är det bättre att man stannar hemma!”

Ingela Mårtensson har sagt att hon inte såg någon möjlighet att bilda ett enda nätverk bl.a. på grund av vad som kom fram i diskussionen om maskering.

Vi lämnar en beskrivning av demonstrationen också i avsnitt 6.3.3.5 under rubriken *Nätverket Göteborg 2001:s demonstrationer*.

Seminarium och artistgala lördagen den 16 juni 2001

På lördagen den 16 juni 2001 arrangerade Nätverket Göteborg ytterligare ett seminarium där deltagarna ville ge ett socialistiskt perspektiv på kampen mot EU.

Nätverkets Göteborgs EU-arrangemang avslutades på lördag kväll med en artistgala där bland annat sångaren och musikern Mikael Wiehe uppträdde på Folkets hus. Föreställningen blev en

timme försenad på grund av att polisen spärrat av Järntorget. Flera personer kom aldrig fram till artistgalan på grund av polisens avspärrning.

Nätverket Göteborgs synpunkter på EU-mötet

Nätverket Göteborg ger i sin utvärdering sin syn på formerna kring EU-mötet i Göteborg. Bevakningen av Svenska Mässan där EU-delegaterna och EU:s stats- och regeringschefer höll sitt möte "manifesterade den klyfta som finns mellan EU-etablissemang och medborgarna". Av rapporten framgår att situationen "bidrog säkert till den frustration som många ungdomar känner inför beslutsfattare och som mynnade ut i kravaller under toppmötet".

Ingela Mårtensson har sagt att politikerna provocerar människor när de träffas på möten bakom omfattande avspärrningar. Det ger intryck av att de sitter i en bunker, avskärmade från folket. Hon har också påpekat att samtidigt måste arrangörer av demonstrationer och manifestationer ta avstånd från grupper som använder våld och skadegörelser. Annars fortsätter tendensen att politiska ledare träffas avskärmade från allmänheten.

Nätverket Göteborg har också i sin utvärdering kommenterat händelserna vid Hvitfeldtska och Schillerska gymnasierna och skottlossningen vid Vasaparken då en demonstrant fick livshotande skador. Dessa händelser har, enligt nätverket "med rätta upprört många svenskar".

Nätverket Göteborgs synpunkter på mediernas rapportering

Nätverket Göteborg uttrycker i sin utvärdering besvikelse över att massmedierna nästan uteslutande rapporterade om våld och skadegörelser. Det förekom nästan ingen rapportering av demonstrationen fredagen den 15 juni 2001, enligt nätverket. Dessutom har Nätverket Göteborg påpekat fel i medierapporteringen. Sammanfattningsvis skriver nätverket i utvärderingen:

Nätverket har inte lyckats få ut tillräcklig information om vårt budskap. Inte heller om att vi faktiskt inte tillät maskering och att vi lyckades manifesteras den största demonstrationen mot EU någonsin. Det kan bero på vår egen oförmåga men framför allt på att vårt politiska ställningstagande inte är accepterat inom etablissemang inklusive media.

Deltagande organisationer i Nätverket Göteborg

Några organisationer i Nätverket Göteborg 2001 var inte nöjda med plattformen. Syndikalisterna (SAC) Göteborg, Miljöförbundet Jordens Vänner och Västsvenska Fältbiologerna lämnade nätverket. I stället deltog de i bildandet av Göteborgsaktionen 2001 (se avsnitt 6.2.8.3).

De organisationer som ingick i Nätverket Göteborg var :

- Centernej till EU
- Folkrörelsen nej till EU
- Kommunistiska partiet Marxist-leninisterna (KPML(r))
- Miljöpartiet
- Proletären FF
- Revolutionär kommunistisk ungdom (RKU)
- Socialdemokratiska EU-kritiker
- Socialistiska partiet
- Vänsterpartiet
- Emmaus Björkå
- Enhetsinitiativet
- Folket i bild/Kulturfront
- Folkkampanjen Sverige ut ur EU
- Grön ungdom
- Hamnarbetarförbundet avdelning 4
- Icke våldsnätverket
- SSU-klubbar
- Svenska fredskommittén
- Svenska kvinnors vänsterförbund
- Sveriges kommunistiska parti
- Sveriges småbrukare
- Transportarbetarförbundet avdelning 3
- Unga mot EU
- Ung vänster
- Nei till EU, Norge
- Folkebevaegelsen mod EU, Danmark
- Junibevaegelsen, Danmark

Ordförande för KPML(r) i Göteborg är Jan Strömqvist. Han har beskrivit varför Nätverket Göteborg 2001 inte kunde samla alla organisationer. Ett skäl var att syndikalisterna inte ville ställa upp på kravet "Sverige ut ur EU". Jan Strömqvist har sagt:

”Vi är för nationell självständighet, men den försvinner med EU. Detta synsätt kan inte syndikalisterna ställa upp på för de är emot varje form av statsapparat.”

6.2.8.2 Nätverket Bush Not Welcome

Presidenten George W. Bushs besök ledde till att demonstranter lockades till Göteborg för att visa sitt missnöje med USA:s politik. Nätverket Bush Not Welcome bildades med syfte att planera för en demonstration torsdagen den 14 juni 2001, det vill säga samma dag som presidenten skulle besöka Göteborg. Demonstranterna skulle samlas kl. 17.30 i Nya allén vid Stora teatern. Bakom Nätverket Bush Not Welcome stod bl.a. Attac, KPML(r), Rättvisepartiet socialisterna och Göteborgsaktionen 2001. Något maskeringsförbud gällde inte i denna demonstration. Flera demonstranter gick maskerade.

Vi lämnar en beskrivning av demonstrationen i avsnitt 6.3.2.3 under rubriken *Demonstrationen Bush Not Welcome*.

6.2.8.3 Göteborgsaktionen 2001

Göteborgsaktionen 2001 (i fortsättningen Göteborgsaktionen) var ett samarbete mellan ett 80-tal organisationer, flera av dem från de nordiska länderna, men även från länder som Storbritannien, Grekland, Ryssland, Ukraina och Rumänien. Syftet var att försöka ena den EU- och globaliseringskritiska rörelsens aktioner inför EU-mötet i Göteborg år 2001. Tillsammans skulle organisationerna i demonstrationer och andra aktiviteter framföra krav till EU:s stats- och regeringschefer.

Miljöförbundet Jordens Vänner tog tillsammans med Nordisk folkriksdag initiativ till Göteborgsaktionen. De ville bilda ett nätverk där ännu fler organisationer skulle kunna ingå än vad som var möjligt i Nätverket Göteborg. Jonas Jonlund, Miljöförbundet Jordens Vänner, har berättat att de tre organisationerna Miljöförbundet Jordens Vänner, Fältbiologerna och Syndikalisterna SAC inte kunde ställa upp på den ”nationalistiska linjen gentemot EU” som KPML(r) och Folkrörelsen nej till EU företrädde i Nätverket Göteborg.

De tre organisationerna ville också få ett nätverk som kunde samla så många som möjligt däribland organisationer som var

kritiska mot EU utan att de behövde ställa upp på kravet om ett svenskt utträde. Ett möte anordnades i oktober 2000 i Solidaritetsrörelsens hus på Södermalm i Stockholm. Representanter för cirka 45–50 organisationer deltog i mötet. Även personer från Danmark och Norge deltog.

Vi redogör i stora drag för Göteborgsaktionens planering och förberedelser. Uppgifterna är i huvudsak hämtade från nätverkets rapport Göteborgsaktionen 2001 för ett annorlunda Europa och motkonferensen om miljö, arbete, fred, Schengen och internationell solidaritet, daterad våren 2002. Vi redogör även för några av de organisationer som ingick i Göteborgsaktionen.

Göteborgsaktionens plattform

Göteborgsaktionens plattform fastslogs den 8 oktober 2000. Huvudparollen var För ett annorlunda Europa. De fyra huvudkraven var:

- Nej till militariseringen av EU
- Nej till rasism och fästning Europa
- Nej till grundlagsstiftning av den nyliberala politiken i EMU
- Gör inte offentlig sektor och miljö till handelsvara

I plattformen enades organisationerna i Göteborgsaktionen om följande:

Vi önskar en folklig mobilisering för alternativ till dagens utveckling. Det behövs i en värld med växande klyftor inom och mellan länder och ökad miljöförstöring. Tillväxtmål på storföretagens villkor tillåts vara viktigare än sociala och miljömässiga värden.

Vi vill ha demokrati, jämlikhet, god miljö och solidaritet. Vi motsätter oss att ekonomisk globalisering och EU hotar dessa värden.

Vi protesterar mot EU som är odemokratiskt och vi säger nej till grundlagsfästningen av den nyliberala politiken i EMU. Vi arbetar mot att offentlig sektor och miljö görs till handelsvara. Vi är emot militarisering av EU, rasism och utveckling av fästning Europa.

Folkrörelser i alla Europas länder måste sluta sig samman i solidariskt samarbete med folkrörelser i andra delar av världen. Därför har nordiska folkrörelser bildat Göteborgsaktionen 2001. Detta för att organisera folkliga ickevåldsaktiviteter i samband med Sveriges ordförandeskap och EU toppmötet i Göteborg 14–16 juni och inbjuda till internationellt samarbete. Syftet är att koordinera aktiviteter och gemensamma demonstrationer där olika grupper kan framföra sina krav.

Jonas Jonlund har berättat att det var svårt att enas om plattformen. Den blev en kompromiss.

Överenskommelse om ickevåld

Göteborgsaktionen har i sin utvärdering gett följande förklaring hur de ser på ickevåld:

Idéer och praxis om hur man kan eller bör göra motstånd mot förtryck och organisera politiska protestaktioner utan att använda fysiskt våld. Icke-våld är både en ideologisk strömning och en praktisk tradition med många olika förgreningar där det ofta pågår intensiva diskussioner om vad som är den rätta metoden eller visionen.

Göteborgsaktionens aktioner, demonstrationer och möten skulle genomföras genom "ickevåldsaktiviteter", vilket framgick av plattformen. Våld och skadegörelse accepterades inte och ställningstagandet gällde alla Göteborgsaktionens arrangemang.

En grupp ville att Göteborgsaktionen skulle ta på sig ett mer omfattande ansvar och se till att våld och skadegörelse inte förekom i Göteborg under de här dagarna. Jonas Jonlund var en av dem som ansåg att ett sådant ansvarstagande var orealistiskt och påpekade att det var polisens uppgift att hålla ordning i staden.

Jonas Jonlund har efter händelserna i Göteborg funderat över om Göteborgsaktionen ändå borde ha haft demonstrationsvakter som hade vandrat runt i Göteborg. De hade kunnat bli en första kontakt vid uppblussande oroshärdar. Demonstrationsvakterna skulle ha bättre förutsättningar än polisen, enligt Jonas Jonlund, att få aktivisterna att låta bli att ta till våld och skadegörelse. Han anser att polisen uppfattas som provocerande i sådana situationer och risken är att den förvärrar i stället för att lugna ner situationen.

Diskussioner om våld och ickevåld

Göteborgsaktionen ville, till skillnad från Nätverket Göteborg, ha kontakt och föra dialog med de autonoma grupperna. Företrädarna för Göteborgsaktionen ville inte utesluta dem utan i stället se till att de ställde upp på ickevåldsaktioner. Jonas Jonlund har förklarat:

"Vi skulle få dem att förstå att det här med våld inte är rätt sätt att föra kampen. Där lyckades vi till stor del för vi hade med AFA, Ya Basta och Globalisering underifrån."

Jonas Jonlund har berättat att dialog fördes kontinuerligt med dessa organisationer inom Göteborgsaktionen. Han har vidare påpekat att ickevåld var inskrivet i stadgarna och alla som var med i nätverket skrev under på det, även AFA.

Diskussionen inom Göteborgsaktionen om vad som skulle betraktas som våld och ickevåldsaktiviteter var stundtals livlig. Annika Tigerryd, Göteborgsaktionen, har sagt att det finns personer som "använder sig av kravallen som politiskt verktyg" och andra som tycker att "det är skönt för att de är så frustrerade, ytterligare några för att de tycker att det är kul".

Hon har hänvisat till Göteborgsaktionens plattform om ickevåld. Samtidigt har hon sagt att det är svårt att vara motståndare till allt våld. Det finns situationer där "man skall ha rätt att försvara sig". Hon har angett som exempel händelserna på Kungsportsavenyn där hon anser att polisen provocerade fram våldet. Hon menar att det inte var något planerat våld i samband därmed. Liknande resonemang har företrädare för AFA framfört. De AFA-sympatisörer som vi intervjuat menar dessutom att ingen skall ha synpunkter på andra gruppers metoder i protestaktioner (se det följande avsnittet om *Antifascistisk Aktion*).

Andra, däribland Elisabet Ahlin och Johan Jaatinen (båda från Göteborgs icke-våldsnätverk), har en annan uppfattning. De anser att man skall lägga sig i. De anser att politiska aktioner inte skall utföras med våldsinslag och att man skall bekämpa våld.

Göteborgsaktionens synpunkter på våldet under EU-mötet

Göteborgsaktionen har i sin utvärdering av EU-mötet uppgett följande beträffande våldet under mötesveckan:

Trots den stora uppslutningen i massiva demonstrationer, protester och möten kom ändå bilden av händelserna i Göteborg att präglas av kravaller och massmedias ensidiga fokusering på dessa. Göteborgsaktionen 2001 har tagit avstånd från allt våld, både det som utövades av polisen och ett fåtal demonstranter. Detta förekom inte under någon av de stora manifestationer som vi arrangerade.

I och med polisens insatser exempelvis vid Hvitfeldtska och Schillerska gymnasiet har mängder av fredliga demonstranter berövats sina demokratiska rättigheter, kränkts och utsatts för övergrepp. Massmedia och politiker har alltför länge undvikit att granska polisledningens ansvar för att skapa eller trappa upp situationer som bidrog till att kravaller utlöstes.

Vandaliseringen av Avenyn genomfördes av en mycket liten minoritet av aktivister. Den drabbade oskyldiga människor, visar en märklig blindhet för allmänhetens åsikter och skadar även möjligheten att bygga en starkare EU- och globaliseringskritisk rörelse.

Göteborgsaktionen tillåter maskering

Göteborgsaktionen tillät maskering men rekommenderade demonstranter att vara omaskerade.

Argumentet mot förbud var att demonstranter kan bli registrerade och förföljda av nazister. Det gällde framförallt AFA som genom åren varit i konfrontation med den nazistiska rörelsen. På den nazistiska Vit makts nättidning har en lista på AFA-sympatisörer och andra ur den autonoma rörelsen publicerats med fotografi och med hemort angiven.

Demonstranter fruktade även åsiktsregistrering av Säkerhetspolisen.

Ett annat skäl var att eftersom lagen inte förbjuder maskering ville inte heller Göteborgsaktionen göra det.

Ett ytterligare skäl var att man inte ville isolera de autonoma grupperingarna. Oron var stor över att de annars skulle hitta på våldsamma aktioner på egen hand. Det innebar att Göteborgsaktionen inte uteslöt det svarta blocket i demonstrationerna (se i det följande avsnitt 6.2.8.4 *Det svarta blocket*).

Annika Tigerryd, Göteborgsaktionen, har sagt att det spelar inte någon roll om demonstranter är maskerade, bara de håller sig till reglerna i plattformen, dvs. ickevåld.

Hon har också påpekat att det finns en nackdel med maskering; det kan dölja sig provokatörer bakom maskerna. Detta är inte skäl nog för ett förbud, enligt Annika Tigerryd. Det finns nämligen demonstranter som har en hotbild mot sig, som vet att de kan råka illa ut om personer får reda på att de deltar i en viss typ av demonstration. Hon tänker på antirasistiska demonstranter som har blivit utsatta för nazister.

Göteborgsaktionens ekonomi

Göteborgsaktionen ansökte hos regeringen om bidrag till en motkonferens och i anslutning därtill ”kritiskt granskande informationsaktiviteter”. Begäran avslogs (se avsnitt 6.2.1.1 under rubriken *Förhandling om ekonomiskt stöd*).

De ekonomiska resurserna var små, enligt Göteborgsaktionen. Arbetsinsatser gjordes på ideell väg. Beslutet om att Göteborgsaktionen skulle få 75 000 kronor fattade Regeringskansliet samma vecka som EU-mötet skulle äga rum. Ett par veckor före mötet fick också Göteborgsaktionen av Göteborgs stad disponera en lokal, Lagerhuset. Där kunde nätverket inrätta ett kansli under EU-mötet.

Göteborgsaktionens aktiviteter

Göteborgsaktionens arbete utfördes i arbetsgrupper med ansvar för områden som program, logi och lokaler, ekonomi, gränskontroll och demonstrationsrättigheter, poliskontakter och presskontakter. Därtill fanns en samordningsgrupp med representanter för de olika arbetsgrupperna och en demonstrationskommitté. Av organisationens utvärdering daterad våren 2002 framgår att Miljöförbundet Jordens Vänner och Syndikalisterna (SAC) var ”mycket aktiva” i samordningsgruppens arbete. Under själva EU-veckan deltog också Socialistiska partiet i det övergripande arbetet med demonstrationen som skulle hållas lördagen den 16 juni 2001.

Dialog och presscenter

Göteborgsaktionen har i sin utvärdering skrivit att den tog fasta på statsminister Göran Perssons uttalanden i pressen om att han ville föra en dialog med motdemonstranterna. Utifrån denna viljeyttring bestämde Nätverket tillsammans med Attac att det skulle arbeta för att åstadkomma en dialog med regeringen (se avsnitt 6.2.9 om *Dialog*).

Göteborgsaktionen framförde till Statsrådsberedningen även önskemål om att regeringen skulle genomföra ett öppnare EU-möte än vad som dittills varit aktuellt i Europa. Den krävde därför att de demonstrerande organisationerna skulle få upprätta ett mindre presscenter inne på Svenska Mässan. Begäran avslogs.

Motkonferens den 13–17 juni 2001

Göteborgsaktionen planerade en motkonferens under fem dagar, den 13–17 juni 2001. Programmet lades ut på eftermiddagar och kvällar och skulle knyta an till Göteborgsaktionens huvudparoller.

Tre seminarier skulle hållas på Fritt Forums festivalområde vid Pustervikskajen, fyra på Hvitfeldtska gymnasiet och ett på Handelshögskolan. Förutom de ovan nämnda programpunkterna skulle ytterligare ett par seminarier genomföras på skolan där organisationer som ingick i Göteborgsaktionen var egna arrangörer, t.ex. det autonoma nätverket Motkraft.

De åtta programmen i motkonferens behandlade följande ämnen: makten över resurserna, fackliga och sociala frågor, EU och globaliseringen av militarismen, Schengen och demokratiska rättigheter, internationell solidaritet, utmana storföretagen, EU- och globaliseringskritiskt samarbete samt USA, EU och den nya världsordningen.

Polisens husrannsakan av Hvitfeldtska gymnasiet ledde till att två programpunkter som skulle hållas på skolan inte kunde genomföras. De övriga flyttades till annan lokal däribland Schillerska gymnasiet där polisen på lördagskvällen genomförde husrannsakan. Det innebar att söndagens program återigen fick flyttas. Det ingick som extra insatt programpunkt på Attac:s internationella möte.

Husrannsakan skapade också praktiska problem för Göteborgsaktionen. Informationscentralen, sjukstugan, bispisningen och logi för närmare 1 000 personer upphörde att fungera, enligt beskrivningen i Göteborgsaktionens utvärdering. På fredagseftermiddagen handlade motkonferensen om EU och globaliseringen av militarismen. Medarrangör var Kvinnor för fred. Ett uttalande antogs av mötesdeltagarna.

Möte på Götaplatsen fredagen den 15 juni 2001

Ett protestmöte planerades av Göteborgsaktionen på Götaplatsen på fredagsmorgonen den 15 juni 2001. Mötet skulle handla om militariseringen och miljön där flera talare från olika organisationer anslutna till Göteborgsaktionen skulle uppträda. Upplägget av mötet föregicks av diskussioner inom Göteborgsaktionen och Attac. Oro fanns för vad den efterföljande programpunkten skulle leda till. Rättvisepartiet Socialisterna planerade en symbolisk anti-kapitalistmarsch som skulle gå nerför Berzeliigatan mot Svenska Mässan, men skulle göra halt vid polisens avspärningar vid Södra vägen. Såväl polisen som flera demonstrantorganisationer var oroliga för vad som skulle kunna hända efter mötet på.

Tord Björk, Miljöförbundet jordens vänner och en av föreläsarna för Göteborgsaktionen, har berättat att han helst ville kon-

centrera insatserna till lördagens demonstration. Samtidigt ville han inte "lämna fältet fritt" för andra demonstrationer på fredagen, dagen då EU-mötet inleddes. Han var orolig för att om inte Göteborgsaktionen var delaktig redan på fredagen skulle det finnas risk för att man tappade kontroll över lördagens händelser.

Vi lämnar en beskrivning av mötet i avsnitt 6.3.3.

Attac var kritisk till Antikapitalistmarschen. Organisationen befarade att marschen skulle leda till konfrontation med polisen. Attac avstod från att delta med någon talare vid mötet på Götaplatsen (se vidare avsnitt 6.2.8.4 om *Attac*).

Demonstration lördagen den 16 juni 2001

Syndikalisterna som ingick i Göteborgsaktionen ansökte i maj 2000 hos Polismyndigheten i Västra Götaland om demonstrationsstillstånd för lördagen den 16 juni 2001. Kontakter med polisen om demonstrationstillståndet pågick från februari 2001. Göteborgsaktionen hade önskemål om att demonstrationen skulle avslutas på Heden. Polismyndigheten ville att demonstrationen skulle gå till Götaplatsen. De enades om att den skulle starta på Linnéplatsen och gå till Götaplatsen. Händelserna under torsdagen och fredagen gjorde att polismyndigheten, Göteborgsaktionen och Attac enades om att ändra demonstrationsväg. Demonstrationen kom att gå Linnégatan, Järntorget, Södra Allégatan, Sprängkullsgatan, Linnéplatsen och Slottsskogen där demonstrationen avslutades med ett möte.

Malmöhändelserna 22–23 april 2001 och polisinsatsen mot Hvitfeldtska gymnasiet den 14 juni gjorde att demonstrationsledningen inte litade på polismyndigheten. Man hade fått försäkringar om att polisen inte tänkte göra några inbrytningar i demonstrationståget i syfte att göra massingripande mot t.ex. det svarta blocket.

Göteborgsaktionen har uppskattat att cirka 20 000 människor demonstrerade på lördagen i marschen För ett annorlunda Europa.

Vi lämnar en beskrivning av demonstrationen i avsnitt 6.3.4.5.

Logi och andra praktiska förberedelser

Göteborgsaktionen förde även samtal med Göteborgs stad om att få disponera skolor i Göteborg för anläggande demonstranter (se avsnitt 6.2.3.2 under rubriken *Demonstranternas boende*).

Synpunkter på Göteborgsaktionen

Flera vi har intervjuat har vittnat om att Göteborgsaktionens möten ofta var långa och många gånger blev diskussionerna omständliga. Tord Björk har sagt att i och med att det var ett nätverk med 80 organisationer som hade olika viljor så tog t.ex. diskussionerna om formalia tid. Anders Svensson har skrivit i sin utvärdering:

Göteborgsaktionens möten har kännetecknats av långa och omfattande diskussioner, delvis positiva om linjer, taktik och strategi, delvis negativa och tjafsiga. Göteborgsaktionen har känts betydligt mer politiskt levande än Nätverket. En problempunkt var hela tiden det planerade protestmötet fredag morgon på Heden som senare flyttades till Götaplatsen.

Elisabet Ahlin har berättat att inom de deltagande organisationerna i Göteborgsaktionen gick åsikterna isär om maskering, ickevåld och vilka aktioner som skulle genomföras. Hon har förklarat att vissa av organisationer, t.ex. de anarkistiska, arbetar med direkt aktion. De är vana med att genast påbörja ett projekt. Andra som satsar mer på representativa organisationsformer processar och det tar tid innan verksamheten kommer igång. Denna skillnad blev tydlig under Göteborgsaktionens möten.

Organisationer anslutna till Göteborgsaktionen

Till Göteborgsaktionen anslöt 80 organisationer. De var:

- Alternativ till EU, Finland
- Anitfascistisk Aktion, Sverige
- Attac, Norge
- BUPL (børnepædegoger), Köpenhamn
- Centernej mot EU, Sverige
- Demokratisk Fornylse, Danmark
- Demokratiskt Alternativ, Norge
- Den resande skolan, Sverige
- DKP-ml, Danmark
- Ekosofgruppen Meias, Göteborg
- Elevkampanjen, Sverige
- Emmaus-Björkå
- Enhedslisten Danmark
- EU-kritisk ungdom, Finland

Euromarches
European Assembly of the Unemployed
Faelles kurs, Danmark
Folkbevaegelsen mod EU, Danmark
Folkbevaegelsen mot EU:s ungdom, Danmark
Forum unga Marxister, Göteborg
Framtiden i våra händer, Sverige
Fältbiologerna, Sverige
Förbundet Sveriges småbrukare
Gartnernes fagforening, Köpenhamn
Gatans parlament
Globalisering underifrån, Göteborg
Grön ungdom, Sverige
Göteborgs Afrikagrupper
Göteborgs ickevåldsnätverk
Göteborgs länsstyrelse av SAC
Independent Environmental Safety Services, Ukraina
Internasjonale Sosialister, Norge
Internasjonale Sosialister, Danmark
Iranska folkets Fedaian organisation (majoriteten), Sverige
Iranske venstreaktivister, Norge
Irans Tudeh party, Sverige
Isoleringsarbejdernes fagforening, Köpenhamn
Jernbanearbejdernes fagforening, Köpenhamn
Jord & Betonarbejdernes fagforening, Köpenhamn
Junibevaegelsen, Danmark
Kipinäkollektivet, Finland
Kommunistisk parti i Danmark
Kvinnor för fred, Finland
Lager og Handel, Köpenhamn
LFS (socialpaedagoger), Köpenhamn
Maan Ystävät, Friends of the Earth, Finland
Malernes fagforening, Köpenhamn
Mediterranean SOS Network, Grekland
Miljöförbundet Jordens Vänner, Sverige
Miljöpartiet de gröna, Sverige
Murerarbejdsmaendenes fagforening, Köpenhamn
Murernes fagforening, Köpenhamn
Natur og Ungdom, Norge
Nätverket ingen människa är illegal, Sverige
Nätverket mot rasism, Sverige
Rainbow Keepers, Ryssland

Rød Ungdom, Danmark
Rättviseakademin, Sverige
Rättvisepartiet Socialisterna, Sverige
SAC, Syndikalisterna, Sverige
Seko-post, klubb Södermalm
Sosialistiliitto, Finland
Socialist Worker´s Party, Storbritannien
Stilladsarbejdernes klub, Köpenhamn
Stockholms LS av SAC
Sveriges syndikalistiska ungdomsförbund
Svenska Fredskommittén
Svenska föreningen för nordisk Folkrikisdag
Svenska kvinnors vänsterförbund
Sveriges kommunistiska parti
Sveriges kommunistiska ungdomsförbund
Tagpaparbejdernes fagforening, Köpenhamn
Team, Transeuropean Anti-Maastricht Alliance
Tiinerii Prieteni ai Naturii, Rumänien
Ung vänster, Sverige
Vastavata, Finland
Women towards a different Europe
Women´s Alternative to EU, Finland
Vänsterpartiet, Sverige
Ya Basta, Helsinki

Antifascistisk aktion (AFA)

Antifascistisk aktion (AFA) är ett nätverk som ingick i Göteborgs-aktionen. I demonstrationerna deltog AFA i det svarta blocket.

AFA bildades i september 1993 av ett tjugotal olika antifascistiska grupper som hade samlats på Bona folkhögskola. Ungefär samtidigt bildades motsvarande nätverk i Danmark och Norge.

AFA har inte något medlemsregister och saknar styrelse. Deltagarna ansluter sig via vänner, eller också tar man själv kontakt med organisationen. AFA har ett par hundra aktiva personer i Sverige och finns på cirka 15 platser. Den största gruppen är etablerad i Stockholm. Före toppmötet hade AFA cirka tio aktiva personer i Göteborg. Efter EU-mötet dömdes några till fängelse och ytterligare några har hållit en låg profil. Kvar är tre-fyra personer som träffats vid ett fåtal tillfällen sedan juni 2001. Säkerhetspolisen har uppskattat att cirka 1 000 personer är aktiva i

den autonoma rörelsen. AFA är den mest kända organisationen som fått stor uppmärksamhet genom åren för sin antifascistiska kamp. Eftersom det inte finns något medlemsregister är det omöjligt att fastställa om rörelsen växer eller minskar.

AFA:s plattform

AFA:s plattform innehåller följande punkter:

- AFA är den militanta delen av det antirasistiska och antifascistiska motståndet i Sverige.
- AFA är en organisation som har som målsättning att krossa alla former av fascistisk aktivitet. AFA anser att fascismen måste bekämpas både ideologiskt och fysiskt.
- AFA:s grundprinciper är: ingen plattform åt fascismen – inga demonstrationer, inga möten, ingen tidningsförsäljning, inga fascistiska konserter, inga fascistiska bokhandlare etc.
- AFA arbetar med utomparlamentariska metoder. Det innebär allt från opinionsbildande arbete, föredrag, teater, skolarbete, affischering, egna demonstrationer till att fysiskt konfrontera fascisterna när de visar sig på gator.
- AFA är en gräsrotsorganisation. AFA är organiserade i ett landsomfattande nätverk av lokala grupper som samarbetar när och där det behövs. AFA har ingen styrelse, ordförande eller liknande. I stället satsar AFA på att bygga upp en så platt och direktdemokratisk organisation som möjligt.
- AFA är en del av en internationell antifascistisk rörelse.
- AFA har en frihetlig socialistisk grundsyn och ser sig som en del av en bredare militant utomparlamentarisk vänsterrörelse. AFA:s kamp leder oundvikligen i konfrontation med rasism, sexism, kapitalism och homofobi.

AFA betraktar sig som en vänsterrörelse men arbetar som en antifascistisk opposition för att undvika att bli en del av etablissemangen. Två aktiva inom AFA har t.ex. förklarat hur de ser på KPML(r) och andra liknande kommunistiska organisationer. De anser att de är "ett gubbvälde" där män håller brandtal. Det är hierarkiska organisationer med en liten elit som styr folket auktoritärt. AFA har inget formellt ledarskap. Det finns inte någon grupp

som strävar efter makt över de andra utan alla skall vara med och bestämma.

Ingen massaktion

AFA:s aktioner är inte för den stora massan. Det finns inte någon ledare som mobiliserar andra för sina egna idéer. Vill man förändra så bidrar var och en med idéer. Man arbetar i små grupper och deltar i planeringen och genomförandet av aktionen.

AFA Sverige har ett internationellt kontaktnät med likasinnade i andra länder. AFA-sympatisörer är ofta med i flera olika nätverk. De är med i flera organisationer som Globalisering underifrån och de Vita overallerna på en och samma gång. De går också i och ur olika nätverk, ofta beroende på vilken aktion man vill satsa på.

Det är också betydelsefullt att ställa upp för varandra under t.ex. händelser som EU-toppmetet i Göteborg. När flera utländska besökare under toppmötet i Göteborg blev av med sin sovplats i samband med polisinsatsen mot Hvitfeldtska gymnasiet var det naturligt att erbjuda sängplats.

Synen på maskering

AFA vars verksamhet handlar om att bekämpa rasism anser att maskering i samband med aktioner skall vara tillåtet. De anledningar de anger är att AFA misstänker :

- att såväl den öppna polisen som Säkerhetspolisen filmar och fotograferar aktionerna,
- att polisen sprider bilderna på demonstranterna till andra länder och därmed riskerar svenska demonstranter att bli stoppade vid gränserna när de t.ex. vill delta i demonstrationer ute i Europa,
- att polisen sparar och använder filmerna/bilderna i rättegångar,
- att polisen för ett åsiktsregister,
- att nazister och andra främlingsfientliga organisationer fotograferar och filmar demonstranter, varför oro finns för att dessa grupper skall utsätta AFA-medlemmar för hot och våld,
- att utländska organisationer skall hota flyktingar som kommit till Sverige och deltar i demonstrationer.

En aktiv inom AFA ger ett exempel som hon själv varit med om. Hon deltog 1996 i en sittdemonstration mot en pornografisk butik. I en av rättegångarna efter Göteborgshändelserna visades bilder från demonstrationen.

Två inom AFA som vi har intervjuat har påpekat att i det svarta blocket i demonstrationerna under lördagen den 16 juni 2001 var cirka hälften omaskerade.

Synen på våld

Flera inom AFA anser att det är situationen som avgör vad som kan betraktas som våld. Våld mot en annan människa får enbart användas i självförsvar, säger en. En annan anser att det är upp till individen att avgöra vilken situation som tvingar en till fysiskt självförsvar eftersom människor upplever hot olika.

AFA-sympatisörer betraktar i regel inte materiell skadegörelse som våld. De anser snarare att viss skadegörelse har lett till önskat resultat. De två inom AFA som vi har intervjuat har framhållit kampen mot minkfarmarna som ett lyckat exempel. En av dem deltog till en början i Göteborgs ickevåldsnätverks planering. Hon valde att arbeta ihop med Globalisering underifrån när de två nätverkens samarbete sprack. Hon ansåg att ickevåldsnätverket inte hade rätt att lägga sig i andras metoder i den politiska kampen. Hon tyckte inte om att ickevåldsnätverket skulle avgöra vilka metoder som skulle anses vara våld och ickevåld.

Inom AFA ansåg man att ickevåldsnätverkets anhängare inte skall fördöma våld eftersom de aldrig utsätter sig för riskfyllda situationer som kan leda till våld från polisens sida. En av kvinnorna ger sin syn på mötesfrihet. Hon ifrågasätter varför demonstranter skall flytta på sig från en offentlig plats bara för att polisen kräver det.

AFA:s aktiviteter

AFA ingick i Göteborgsaktionen och deltog därmed bl.a. i förberedelserna för demonstrationen lördagen den 16 juni 2001. AFA informerade om aktiviteter bl.a. via en hemsida på Internet och genom affischer i Göteborg och på andra orter i Sverige.

En affisch hade texten "agera, blockera och sabotera" samt uppmaningen "stoppa EU-toppmötet". De aktiviteter AFA annon-

serade ut på affischen var Götaplatsens möte på fredagsförmiddagen, Reclaim the Streets samling på Avenyn kl. 20.00 på fredagskvällen och lördagsdemonstrationen. Affischen illustrerades med filmskapelsens jätteödlan Godzilla som trampar sönder Tokyo.

Den här affiseringen noterades av polisen, som gjorde sina tolkningar. Några inom Göteborgsaktionen såg dock uttrycks sättet mer som ett symbolspråk, ett sätt att få uppmärksamhet i sin mobilisering. Andra ifrågasatte dock AFA:s och andra autonoma grupperns sätt att informera om aktioner inför EU-mötet.

AFA:s reaktioner efter EU-mötet

Tisdag den 19 juni 2001 höll AFA presskonferens i Stockholm. De ville ge sin version av händelseförloppet under EU-mötet. Radikala digitala nyheter, yelah.net, rapporterade från presskonferensen:

Antifascistisk Aktion lägger skulden för upploppen på polisen och hävdar att polisens belägring av Hvitfeldtska gymnasiet var den utlösande faktorn. De menar också att en nervös, oprofessionell polisinsats bäddade för upploppen.

”Vi har inget intresse av att slåss med polisen”, sade de båda språkrören för AFA under presskonferensen.

”Men vi stödjer den utveckling som kom att ske på grund av polisens provokationer.”

”Om polisen hade skött sitt jobb hade det inte blivit några kravaller”, menade representanterna från AFA.

”Vi ångrar inte våra svar på polisens våld.”

På AFA Stockholms hemsida finns en artikel med rubriken Vänsterns uppgift att bejaka motståndet. Artikeln var också publicerad i Arbetaren den 19 juli 2001. I den står bl.a.:

AFA har som enda organisation ställt sig bakom aktivisternas självförsvar i Göteborg. Notera: Vi har inte planerat eller lett några upplopp. Vi har bara försvarat rätten att försvara sig, oavsett om angriparen är ordningsmakten.

Syndikalistiska ungdomsförbundet, SUF

Syndikalistiska ungdomsförbundet, SUF, har presenterat sitt förbund på sin hemsida enligt följande:

Syndikalistiska ungdomsförbundet (SUF) är en anarkosyndikalistisk ungdomsrörelse som strävar efter ett förverkligande av den frihetliga socialismen. Vi vill att produktionsmedlen skall vara allmän egendom och förvaltas av arbetarna. Detta är en förutsättning för ett stats- och klasslöst samhälle.

Flera aktiva i SUF är även anslutna till AFA. En del säger att ungdomsförbundet "har kontaktytor med AFA". En av de två AFA-kvinnor vi intervjuat har sagt att det är lättare att komma in i AFA via SUF.

SUF:s tidning Direkt Aktion hade ett par artiklar införda inför EU-mötet som har blivit omdiskuterade, inte minst inom Syndikalisterna. SUF har förklarat sin kampmetod. Den kallas för direkt aktion och betyder "handling utan ombud". Med det menas att beslut tas av dem som berörs och kampen förs av vanliga människor "här och nu".

I Direkt Aktion nr 1/2001 skrev en artikelförfattare följande under vinjetten Göteborgsdebatt:

Men var vi bara ute efter adrenalinkickarna kunde vi valt en sysselsättning där vi inte riskerade att först misshandlas till oigenkännlighet och sen låsas sin i flera år. Alltså finns det andra anledningar till att vi ibland använder våld. Den främsta anledningen är att vi kämpar för att skapa ett annat samhälle än det tjyvsamhälle vi har idag, ett socialistiskt samhälle, och i den kampen har vi mäktiga fiender.

Ibland är helt enkelt våld det enda sättet att uppnå vissa mål och tyvärr tror jag att det är nödvändigt för att kunna störta kapitalismen eftersom den styrande eliten kommer ta till våld för att försvara sig, precis som de alltid har gjort.

Våldet är alltså ett medel som kan vara nödvändigt och effektivt, men samtidigt ett medel som ska användas med eftertanke och definitivt inte för sin egen skull.

Den här artikeln är ingen uppfattning som organisationen som helhet ställt sig bakom. Den nya nätverkskulturen, vilken SUF till stora delar omfattar, innebär en tolerans mot individernas åsikter och metoder. Åsikterna i bl.a. den ovan citerade debattartikel upprörde flera i Syndikalisterna SAC.

Syndikalisterna SAC

Syndikalisterna SAC är en fackförening med cirka 8 000 medlemmar. Göteborgs lokala samordning av Syndikalisterna tog stort ansvar i Göteborgsaktionens aktiviteter. De samordnade bl.a. debatter, presskontakter och boende. De arbetade även mycket med demonstrationen lördagen den 16 juni och hade ett stort antal deltagare i tåget.

Ungdomsförbundet SUF är fristående från Syndikalisterna. SUF:s uttalanden och förhållningssätt till våld/ickevåld orsakade diskussion inom den syndikalistiska kretsen och då speciellt i Göteborg.

Syndikalisterna har en ideologisk plattform. Under rubriken Antimilitarism slår man fast:

Vi ser våldet som ovärdigt människan. Vi ser militarismen som avsedd att skydda de härskande klasserna. De borgerliga krigerna är bara cyniska uppgörelser mellan olika ledare där folk offras som bönder i ett schackparti. Därför motsätter vi oss militarismen. Men vi motsätter oss inte att arbetarklassen kan behöva försvara de fri- och rättigheter den tillkämpat sig. Vi ser solidaritet mellan arbetarklassen i olika länder som alternativet till militarismen.

En syndikalist har sagt att det har kommit in många unga människor i Syndikalisterna. Det är något hon välkomnar, men hon har också sagt att flera av dem har en annan inställning till våld och ickevåld än de som har varit medlemmar ett tag. Många syndikalisterna var upptagna med förberedelser av olika aktioner som de skulle genomföra under toppmötet. Det blev inte tillfälle till en mer genomgripande debatt, men den blossade upp efter EU-mötet. Hon tycker att signalerna inför EU-mötet om Syndikalisternas förhållningssätt till våld/ickevåld var otydliga. Det berodde bl.a. på artiklarna i SUF-tidningen Direkt Aktion, men även på hur en del inom Syndikalisterna agerade. Hon är också besviken på sig själv och övriga i Måndagsklubben. Där borde hot om våld ha diskuterats. Istället diskuterade man logistiska problem.

Rättvisepartiet Socialisterna

Rättvisepartiet Socialisterna för en socialistisk politik och är en svensk sektion i den internationella socialistiska organisationen CWI (Committee for a Workers' International). I partiets tidning

Offensiv anges en politisk inriktning i ett antal punkter, bl.a. följande:

- Masskampanjer mot nazism och rasism
- Kamp mot sexuella trakasserier
- Kamp mot diskriminering
- Försvara miljön
- För internationalism och socialism
- Skrota EU och EMU

Rättvisepartiet ingick i Göteborgsaktionen och skrev under plattformen om ickevåld.

Rättvisepartiet Socialisternas aktiviteter

Rättvisepartiet Socialisterna lade ner arbete på mobilisering av folk till Göteborgsaktionens aktiviteter. De var delaktiga i Bush Not Welcome demonstrationen och lördagsdemonstrationen. Partiet fick dock mycket kritik för att man drev igenom Antikapitalistmarschen fredagen den 15 juni efter mötet på Götaplatsen. Flera varningar utfärdades av polisen och demonstranter mot att gå ner mot Svenska Mässan. Det blev sammandrabbningar mellan demonstranter och poliser med stenkastning, polishundförare och ridande poliser.

Rättvisepartiet har efteråt förklarat att de inte hade räknat med att AFA:s aktivister skulle delta i marschen. De hade ursprungligen, enligt partiets tidning *Offensiv*, planerat en separat aktion. Arrangörerna godtog AFA:s deltagande då de tänkte respektera ”marschens fredliga karaktär”. AFA ställde sig längst bak i demonstrationståget.

Vi lämnar beskrivningar av demonstrationen Bush Not Welcome i avsnitt 6.3.2.3, Antikapitalistmarschen i avsnitt 6.3.3.5 och Göteborgsaktionen i avsnitt 6.3.4.5.

Globalisering underifrån – Vita overallerna – Ya Basta

Globalisering underifrån räknas till den autonoma rörelsen och ingick i det svarta blocket. Nätverket presenterar organisationen på sin hemsida på följande sätt:

Globalisering underifrån samlar radikalare grupper och individer, främst på den utomparlamentariska vänsterkanten. Vi framför många

olika alternativ till den rådande ekonomiska globaliseringen och världsordningen. Vi organiserar oss icke-hierarkiskt och arbetar med informationsspridning och aktioner som metoder för att skapa opinion, höja medvetandegraden och förändra samhället. Tillsammans med en mängd olika antikapitalistiska rörelser i både Nord och Syd är vi en del av det världsomspännande samarbetet People's Global Action. Alla som sympatiserar med våra politiska ståndpunkter är välkomna att engagera sig och vi samarbetar även med grupper och kampanjer som driver mer begränsade frågor och krav.

Globalisering underifrån kom att representera Ya Basta i Sverige. Nätverket hade ett samarbete med Ya Basta i Finland som använder sig av en inträngningsmetod de kallar för Vita overallerna. Grundidén om de Vita overallerna kommer närmast från Italien (se vidare kapitel 4 *Demonstrationer vid internationella möten*).

Globalisering underifrån planerade en inträngning mot Svenska Mässan på fredag morgon tillsammans med Ya Basta. Globalisering underifrån uppskattade att de skulle kunna värva cirka 200 personer klädda i kroppsskydd och vita overaller. Dessa skulle gå först i ledet mot avspärningarna. Efter dem skulle en stor folksamling tränga på bakifrån. Aktionen blev känd och skrevs om i bl.a. tidningen Dagens Nyheter.

Aktionen genomfördes inte såsom tänkt, på grund av bl.a. att polisen lade beslag på deras utrustning i husrannsakan mot Hvitfeldtska gymnasiet.

Anders Svensson i Göteborgsaktionens demonstrationsledning har uppgett att Globalisering underifrån deltog "väldigt lite" i de gemensamma förberedelserna. Han uppfattade att Globalisering underifrån var en av de organisationer inom Göteborgsaktionen som prioriterade egna aktioner.

Göteborgs ickevåldsnätverk

Göteborgs ickevåldsnätverk startade för att arbeta inför Göteborgsmötet, men har fortsatt sina aktiviteter även efter toppmötet. Det ingår inte i det svarta blocket. Det är ett nätverk där människor från flera olika grupper samlas och arbetar med utomparlamentariska aktioner.

Göteborgs ickevåldsnätverks plattform

Göteborgs ickevåldsnätverk samlades kring följande plattform inför EU-mötet:

Vi är motståndare till den centralstyrda, nyliberala, militariserade polisstat som EU är på väg att bli. Istället vill vi leva i ett klasslöst, jämlikt och ekologiskt hållbart samhälle. Under EU-toppmötet den 14–15 juni vill vi göra Göteborg till en folklig politisk arena där vi i ord och handling visar vilken värld vi vill ha – till skillnad från de våldsamheter som uppstod i t.ex. Prag och Nice.

Göteborgs ickevåldsnätverks träning

Icke-våldsnätverket arbetade inom tre områden inför EU-toppmötet i Göteborg. De var ickevåldsträning, dialog och massaktion.

Icke-våldsträning arrangerades av nätverket och träningen var öppen för alla aktivister och demonstranter. Träningarna hölls framförallt i Göteborg men även på andra platser i Sverige och övriga Norden.

Det var praktiska övningar som handlade om vad man kan göra

- om någon i aktionsgruppen förlorar kontrollen,
- om poliser börjar använda våld,
- om andra aktivister börjar kasta sten.

På träningen gick man även igenom vilka rättigheter man har som demonstrant om man blir gripen av polisen.

Göteborgs ickevåldsnätverks dialog

Icke-våldsnätverket anser att dialogen är det bästa sättet att förebygga och undvika våld. Inför EU-mötet stod följande på hemsidan:

De flesta poliser är inte "fascister" och stenkastande aktivister är inte "Huliganer". Vi anordnar dialogmöten med både polisen och ickevåldskritiska aktivister (aktivistgrupper som har våld som strategi).

En av företrädarna för Göteborgs ickevåldsnätverk, Elisabet Ahlin, har berättat att det var mycket "våldspropaganda" från vissa grupper under våren 2001. Icke-våldsnätverk argumenterade emot. Det ledde till att aktiva i icke-våldsnätverket ibland utsattes för förtäckta hot, enligt Elisabet Ahlin. De fick bl.a. höra att "om

ickevåldsnätverket kommer att agera som poliser då ska de också behandlas som sådana”. Elisabet Ahlin har berättat att ”vi har för detta av vissa betraktats som förrädare, som poliskramare”.

Tältläger och Massaktion J15

Göteborgs ickevåldsnätverk planerade två aktioner som de hoppades skulle locka många demonstranter. Den ena var ett tältläger i närheten av EU-delegaternas mötesplats, Svenska Mässan. Icke-våldsnätverket fick tillstånd till ett sådan av polismyndigheten och det genomfördes under tiden den 5–11 juni 2001.

Göteborgs ickevåldsnätverk planerade också tillsammans med Globalisering underifrån och Ya Basta, en inklätrings/inträngningsaktion mot Svenska Mässan. Den kallades för J15, eftersom den skulle genomföras fredagen den 15 juni, samma dag som EU-mötet började.

Icke-våldsnätverket ville utföra en symbolisk handling och klättra in över staketet till Mässan och läsa upp en deklARATION. Det ville också att aktionen skulle genomföras inom ett begränsat område dit inte någon fick ta med sig käppar, slagträn och liknande. Demonstranterna skulle vara omaskerade. Så långt var Icke-våldsnätverket och Globalisering underifrån/Ya Basta eniga. Icke-våldsnätverket ville dessutom att man skulle avlägsna personer som inte följde dessa riktlinjer, men det ansåg Globalisering underifrån/Ya Basta inskränkte individens frihet, enligt Johan Jaatinen från ickevåldsnätverket.

Det främsta skälet till att samarbetet avbröts i april var att ickevåldsnätverket ville föra dialog med polisen om aktionen. Det uppstod rykten om att ickevåldsnätverket ”tjallade” för polisen. Till slut blev ryktena så intensiva att ickevåldsnätverket på sin hemsida skrev följande:

Hela massaktionen är ickevåldslig. Påkar och stenar m.m. används inte i aktionen bakom de Vita overallerna. J15 är en öppen och fredlig aktion. Informationen om utformningen av det gemensamma i aktionen och riktlinjerna är offentlig. Men på frågor från t.ex. polisen om en enskild organisation eller vängrupp och dess arbete hänvisar vi till respektive organisation eller vängrupp. Vi har kommunikation med polisen.

Ett syfte är att aktionen skall kunna genomföras utan fara för de deltagande. Rädsla för poliser är farliga poliser. När vi kommunicerar med polisen blir de mindre rädda och riskerna för polisvåld minskar.

Ett annat syfte med poliskontakten är att undvika att aktionens fokus blir på konfrontation med polisen i stället för på EU-mötets politik. I vår kontakt med polisen har vi med oss en medvetenhet om riskerna för t.ex. infiltration. Vi har officiella möten i grupp och inga enskilda samtal. Vi nämner aldrig andra individers namn än våra egna.

Aktionen utfördes av ickevåldsnätverket på fredagsmorgonen kl. 09.00, innan mötet på Götaplatsen började. Den var, enligt Johan Jaatinen, en civil olydnads-aktion där polisingripandet är en del i aktionen. Han har förklarat avsikten på följande sätt:

”När polisen griper oss får vi igång en rättsprocess som också blir intressant. Civil olydnad har ofta lett till framgång därför att allmänheten fattar sympati för vad man gör. När myndigheterna sätter aktivister i fängelse börjar fler engagera sig i våra frågor.”

Vi lämnar beskrivningen av tältlägret i avsnitt 6.3.1.3 och in-trängningsförsöket i avsnitt 6.3.3.

6.2.8.4 Attac

Attac grundades den 3 juni 1998 i Frankrike och har sedan dess fått stor uppmärksamhet. I Sverige fick Attac stort utrymme i medierna ungefär samtidigt som ordförandeskapet inleddes, det vill säga vid årsskiftet 2000/2001. En orsak var att den svenska delen av Attac bildades den 7 januari 2001.

Attac är en förkortning av l'Association pour la taxation des transactions financières pour l'aide aux citoyens och betyder föreningen för beskattning av kapitaltransaktioner för medborgarnas bästa. Föreningens, eller nätverkets, upphovsman är den franske chefredaktören för le Monde diplomatique, Ignacio Ramonet. Han hade skrivit en ledarartikel i tidningen den 1 december 1997 under rubriken Avväpna marknaden. I den skrev han bland annat om den skatt som nobelpristagaren i ekonomi James Tobin föreslog år 1972. Det var en skatt på den kortfristiga valutahandeln. Tanken var att den skulle bromsa hastigheten i spekulationer och skatteintäkterna skulle användas till att bekämpa fattigdomen i världen.

Chefredaktören Ramonet skrev också att globaliseringen av kapitalet håller på att försätta folken i ett tillstånd av allmän otrygghet.

Gensvaret på artikeln blev stort och ledde till att föreningen Attac bildades. Två och ett halvt år senare, januari 2001, var det dags för Attac Sverige.

Attac inför EU-mötet

När Attac Sverige bildades var redan Nätverket Göteborg och Göteborgsaktionen i gång med sitt arbete inför EU-mötet. Attac hade att ta ställning till om det skulle agera på egen hand eller söka samarbete med något av de två nätverken som redan hade formulerat sina plattformar. Nätverket Göteborg var inte aktuellt eftersom Attac beslutat att inte ha synpunkt på om Sverige skall vara medlem i EU eller ej.

Det återstod att samarbeta med Göteborgsaktionen eller att genomföra aktiviteter i egen regi. Attac ville helst satsa på EU-mötet tillsammans med andra organisationer. Ett skäl var att Attac som nybildad rörelse vid den här tiden, hösten 2000 och vintern 2001, fått mycket uppmärksamhet i medierna. Det väckte irritation i de övriga nätverken, enligt Helena Tagesson i Attac, eftersom flera organisationer hade arbetat med de här frågorna i många år utan att få något större genomslag i den offentliga debatten. Attac ansåg därför att det var betydelsefullt med ett samarbete med andra organisationer för att undvika konflikter och i stället lägga kraft på aktionerna.

Attac beslöt att samarbeta med Göteborgsaktionen, men kunde inte acceptera hela plattformen. Uppgörelse träffades i mitten av mars 2001. Attac hade yttranderätt, men inte rösträtt i Göteborgsaktionen. Från början skulle Göteborgsaktionen och Attac samarbeta om demonstrationen lördagen den 16 juni. Samarbetet kom dock att omfatta mer än så, bl.a. den politiska och praktiska dialogen, demonstranternas boende och hyra av skolor.

Attac:s plattform

Attac:s plattform inför EU-toppmötet i Göteborg den 15-16 juni 2001 innehöll ett antal krav, men också:

--- med hopp om en betydligt större lyhördhet från de politiska och ekonomiska makthavarnas sida än vad vi hittills sett – en lyhördhet inte bara för Attac:s krav utan för hela den rad växande sociala rörelser över hela världen som nu kräver en mer rättvis, mer demokratisk och ekologiskt hållbar utveckling på såväl global som lokal nivå – en utveckling som sätter människors rättigheter före kapitalets och marknadens friheter”. Det är dessa rörelser som nu, tillsammans med fackföreningar och traditionella organisationer, samlas i Göteborg.

De krav Attac ställde på EU var:

- att utreda ett införande av Tobinskatten som Attac anser kan dämpa finansiell spekulation och öka handlingsutrymmet för den ekonomiska politiken,
- att verka för en Tobinzon inom EU som ett första delmål,
- att inom EU fördjupa och intensifiera bekämpandet av finansiell brottslighet och så kallade skatteparadis,
- att omedelbart och utan motkrav riva EU:s tullmurar mot världens minst utvecklade länder, avveckla exportsubventioner på jordbruksprodukter och försvara de minst utvecklade ländernas uppbyggnad av en egen livsmedelsförsörjning,
- att snarast avskriva de fattigaste och mest skuldsatta ländernas skulder till EU:s medlemsländer,
- att försvara offentlig service såsom utbildning, vård och omsorg som mänskliga rättigheter och inte som varor på en marknad,
- att verka för att offentliga pensionssystem bygger på hållbar utveckling och solidaritet mellan generationer och samhällsgrupper.

Attac om våld och maskering

Enligt Attac:s stadgar arbetar man med ickevåldsmetoder.

Attac diskuterade inte inför EU-mötet frågan om maskering i samband med demonstrationer och liknande arrangemang. Frågan var aldrig aktuell för Attac:s del, enligt Helena Tagesson och Hans Abrahamsson. Det berodde bl.a. på att Attac kom in i planeringen senare än övriga organisationer i Göteborgsaktionen. Helena Tagesson tror dock att Attac skulle ha röstat för ett maskeringsförbud under demonstrationen om frågan kommit upp. Hon tror dock inte på något förbud lagstiftningsvägen utan anser att det är en fråga som demonstrantorganisationer borde kunna reglera själva och anpassa efter situationen.

Aktiviteter

I Attac:s program ingick dialog med politiker, deltagande i motkonferens med seminarier och i demonstrationer. Dessutom höll Attac en musikfest under fyra dagar med start söndagen den 10 juni för att skapa en positiv atmosfär runt arrangemangen.

Attac:s syfte med aktiviteterna var att för en bred allmänhet belysa hur globaliseringens effekter slår mot de mest utsatta. Enligt Attac:s seminarierapport deltog cirka 2 000 personer i de olika programpunkterna.

Konfrontativ dialog onsdagen den 13 och fredagen den 15 juni 2001

Attac:s företrädare satsade på att få till stånd en dialog med EU:s politiker om Europas politik och om den globala politiska och ekonomiska utvecklingen. Vi har i avsnittet 6.2.9 *Dialog* redogjort för de dialoger som Attac tillsammans med Göteborgsaktionen arbetade för. Det var storbildsdialogerna onsdagen den 13 och fredagen den 15 juni. Dialogerna skulle genomföras med en metod som Attac kallade ”konfrontativ dialog”. Den går ut på att parterna till en början anstränger sig för att ta fram vari skillnader i uppfattningar består. Utifrån de blottade meningsskiljaktigheterna skall parterna diskutera alternativa politiska förhållningssätt.

Vi berör mötet mellan företrädare för regeringen och nätverken på onsdagen den 13 juni i avsnitt 6.3.1.3.

Attac satsade även på dialog med polis och Göteborgs stad om de praktiska arrangemangen i samband med demonstrationer och övriga aktiviteter (se avsnittet 6.2.9 *Dialog*).

Attac planerade även för en direktdialog med personer i andra delar av världen. Det fanns långt framskridna planer på en konferens där subkommendanten Marcos och förre presidenten Nelson Mandela skulle delta via länk från Mexiko respektive Sydafrika. Deras deltagande via storbildsskärm skulle manifesteras att kampen mot apartheid fortsätter, men att det nu handlar om att befria världen från en global apartheid. Här skulle den nya tekniken knyta ihop olika världsdelar med varandra; den rikare delen skulle föra dialog med den fattigare och protester mot globaliseringens konsekvenser skulle framföras.

Seminarier

Attac anordnade sju seminarier under EU-veckan. De hölls på Fritt Forums område och i universitetets lokal Världshuset. De sju seminarierubrikerna var: GATS – vad tjänsteavtalet inom WTO omfattar och dess effekter, Befrias från skulden, WTO – bra för vem?, WTO och frihandels logik, Tobinskatten och hur komma

vidare?, Global rättvisa – folkrörelserna inför nya utmaningar, the future of global resistance – challenges and possibilities.

Skuldfotboll fredagen den 15 juni 2001

På fredagen den 15 juni arrangerade Göteborgsaktionen ett möte på Götaplatsen. Rättvisepartiet Socialisterna planerade att efter mötet genomföra en Antikapitalistmarsch mot Svenska Mässan. Ola Mattsson, Attac, har berättat att han då uppfattade att Antikapitalistmarschen var upplagd ”för att spåra ur och resultera i kravaller”.

Attac planerade en annan aktion vid samma tidpunkt för att locka folk från Antikapitalistmarschen. Direkt efter protestmötet på Götaplatsen arrangerade Attac en s.k. skuldfotboll. Attac lyckades inte locka mig sig så många. De flesta drogs med i Antikapitalistmarschen efter mötet på Götaplatsen.

Vi behandlar Antikapitalistmarschen i avsnitt 6.3.3.

Demonstration Bush Not Welcome fredagen den 15 juni 2001

Attack var en av de organisationer som var med och arrangerade demonstrationen på fredagskvällen den 15 juni (se avsnittet 6.2.8.2 Nätverket Bush Not Welcome).

Demonstrationen lördagen den 16 juni 2001

Attac deltog i demonstrationen lördagen den 16 juni. Vi lämnar en beskrivning av demonstrationen i avsnitt 6.3.4.

Förhandlingar med LO om deltagande i demonstrationen

Attac försökte få LO att delta i förberedelserna och genomförandet av demonstrationer och övriga aktiviteter under EU-toppmötet. Försöken blev resultatlösa. Enligt Hans Abrahamsson, som deltog i diskussionerna, berodde detta på att LO kände sig obekväma med de nya utomparlamentariska uttryckssätten. LO framförde också till Hans Abrahamsson att man hade svårt att motivera sina medlemmar att protestera mot de globala orättvisorna och för ett annorlunda Europa. Ett samarbete genomfördes i form av ett

seminarium på Fritt Forum om sociala rörelser och demokrati med representanter för LO, Svenska kyrkan och Attac.

Attac:s synpunkter på mediernas rapportering

Attac Sverige är liksom de två nätverken Göteborgsaktionen och Nätverket Göteborg bekymrat över mediernas rapportering från EU-toppmötet. I utvärderingen, Attac och EU – rapport om Attac Sveriges seminarier under parallellkonferensen till EU-toppmötet i Göteborg 15-16 juni 2001, skriver Attac att man har gjort en sökning i Mediarkivet på Internet och då fått 431 träffar under perioden maj-juli 2001. Av dessa avsåg 75 artiklar i maj, 222 i juni och 134 i juli. Inför toppmötet handlade artiklarna om politik och om demonstranternas och polisens förberedelser. Under och efter toppmötet rapporterade medierna i huvudsak om upplopp och rättsliga efterspel.

Utvärdering av Attac:s engagemang

Attac är nöjt med den dialog som genomfördes. Hans Abrahamsson har uppgett följande:

Det var första gången som regeringsföreträdare lämnade sina slutna sammanträdesrum vid ett EU-möte för att söka direktkontakt med representanter för olika motdemonstranter.

För att denna politiska dialog skulle kunna genomföras arbetade också Attac med att skapa förutsättningar för den praktiska dialogen mellan de olika nätverken, kommunen och polisledningen. Härigenom löstes inte bara ett antal logistiska problem vad gäller boende och möteslokaler. Dessutom etablerades ett kontaktnät mellan de olika aktörer som kom att få stor betydelse vid olika kritiska skeenden under själva toppmötet. Attac gled då vid flera tillfällen spontant och oplanerat in i en informationsförmedlande roll mellan polisledningen och olika demonstranter och grupper. Det gällde händelserna vid Hvitfeldtska, Viktoriabron och vid inringningen av Järntorget på lördag kväll. Det gällde också vid genomförandet av lördagens fredliga demonstration.

I efterhand har Hans Abrahamsson funderat över om det var så klokt att låta Göteborgsaktionen och Attac:s samarbete glida in i varandra som därmed blev fallet. Det blev efter EU-mötet svårt för utomstående att särskilja vad Attac stod för och vad olika organisationer inom Göteborgsaktionen stod för. Han är rädd för att Attac

förlorade på samarbetet i rollen som förmedlare av information. Han har berättat att det framförallt var svårt att för göteborgarna förklara varför Attac tillät det svarta blocket att ingå i lördagens demonstration. Många uppfattade det som om Attac försvarade det våld och den skadegörelse som inträffat. Bara namnet Attac associerar till våld och det hjälper föga, enligt Hans Abrahamsson, att principen ickevåld ingår i Attac:s stadgar.

6.2.8.5 Fritt Forum

Fritt Forum är en religiöst och politiskt oberoende förening. Dess uppgift är att ”främja kommunikation mellan individer såväl som organisationer samt att uppmuntra och utvidga det offentliga samtalet”. Inför EU-mötet arrangerade Fritt Forum det Fria ordets festival där olika åsikter om EU skulle torgföras. Fritt Forum byggde upp ett festivalområde med tält och scener längs båda sidor av Rosenlundskanalen.

På Fritt Forums område var storbildsskärmar monterade. På dessa sändes de två dialogerna där de svenska ministrarna och några av EU:s ledare deltog inifrån Svenska Mässan (se avsnittet 6.2.10 *Dialog*).

Det fanns två huvudscener med plats för 600 åhörare där större seminarier och debatter hölls. Det fanns tält med utställningar. Attac, politiska ungdomsförbund, Rättvisepartiet Socialisterna och nordisk folkrikssdag hade tält där de höll seminarier. Inom området fanns även restauranger. Fritt Forum blev en samlingsplats för demonstranter och allmänhet.

Fritt Forums aktiviteter

Fritt Forum invigdes torsdagen den 14 juni och avslutades söndagen den 16 juni. Varje dag hölls seminarier och ordnades kulturprogram.

Seminarier

Under de fyra dagarna genomfördes cirka 50 seminarier på Fritt Forum. Arrangörer var olika organisationer och nätverk. Amnesty höll ett om människohandel, Nätverket mot rasism arrangerade ett om förortsboendet, Rädda Barnen ordnade diskussion om ungas

inflytande i samhället, Ordfront debatterade mediernas maktkoncentration, Folk rörelsen nej till EU i Göteborg ordnade debatt om för och emot EMU, tidskriften Arena diskuterade Attac:s inträde i den svenska vänstern, Afrikagrupperna och Emmaus Björkå tog upp Västsaharas flyktingläger, Kristna fredsrörelsen ville berätta om hur det är att arbeta som fredsobservatör i Chiapas i Centralamerika.

Kulturprogram

Det fanns ett blandat utbud av teater. Det var t.ex. barnteatern Saga om den tjocka pannkakan Big Wind. En form av teater sattes upp där publiken skulle vara med och agera, Forumteater. Nationalteatern framförde några av sina klassiska verk.

Musikframträdandena var talrika med en blandning av jazz, rock, pop, zigenarmusik, punk och reggae.

Fritt Forums ekonomi

Fritt Forum fick totalt över två miljoner kronor i bidrag för sitt projekt. Det var flera bidragsgivare. En av dem var Göteborgs stad som ställde upp med ungefär 400 000 kr. Pengarna ingick i stadens kultursatsning GötEUBorg. Utrikesdepartementet bidrog först med 300 000 kr då Fritt Forum ansökte om pengar ur den pott som regeringen annonserat ut skulle gå till projekt som främjade EU-debatten. Därefter fick Fritt Forum ytterligare 75 000 kr i samband med att Utrikesdepartementet beviljade Göteborgsaktionen, Nätverket Göteborg och Attac 75 000 kr vardera. Fritt Forum fick även ett stöd på 150 000 kr från Justitiedepartementets "Demokratitorget".

6.2.8.6 Det svarta blocket

Det svarta blocket framträdde i Tyskland på 1980-talet som beteckning på en del i en demonstration (ett block). I det svarta blocket ingick grupper av aktivister som var beredda att ta till våldshandlingar för att, som de sade, försvara sig mot polisen. Det svarta blocket fick ett uppsving i samband med globaliseringsrörelsens protester i bl.a. Prag i september 2000 fast där fick det beteckningen det blå blocket.

Ett skäl till namnet är att personerna i denna grupp oftast är mörklädda. Dessutom har flera av dem maskerat sig med svarta luvor eller på annat sätt. Deltagarna i det svarta blocket är ofta unga. De mörka kläderna och den svarta maskeringen är ett slags mode, en klädstil med tillhörande sätt att leva.

Det svarta blocket har kommit att användas som ett samlingsnamn för den autonoma och anarkistiska rörelsen. Men det gäller inte generellt, eftersom det finns grupper inom denna rörelse som inte vill använda våld. En företrädare i Göteborgsaktionen har sagt att det svarta blocket inte med bestämdhet kan beteckna en politisk gruppering, eftersom personer i blocket är benägna till våldshandlingar.

Många, däribland flera poliser, har uppfattat att AFA är liktydigt med det svarta blocket. Men AFA är bara en av många organisationer som kan ingå i det svarta blocket. Två personer aktiva i AFA har sagt att flera demonstrationer i det svarta blocket kan tänka sig konfrontation. Men det finns också aktiva inom AFA som är emot konfrontationer med polis.

Synpunkter på det svarta blocket

Det svarta blockets metoder i den politiska kampen orsakade oro inom Nätverket Göteborg. Jan Strömqvist var huvudansvarig för planeringen av demonstrationen fredagen den 15 juni 2001. Han uppfattade att det svarta blocket ville skapa oroligheter, det ville ”konfrontera kapitalets våldsapparat”. Jan Strömqvist ansåg att det var viktigt för Nätverket Göteborg att markera avstånd till det svarta blockets metoder. Ett sätt var att poängtera att våld inte accepterades. Ett annat var att inte tillåta att demonstranter maskerade sig.

Jan Strömqvist har ifrågasatt att Göteborgsaktionen och Attac tillät det svarta blocket att delta maskerade i deras demonstration lördagen den 16 juni 2001:

”Jag tycker att det är helt förkastligt. De har bjudit in dem.”

Jan Strömqvist har påpekat att Miljöpartiet och Vänsterpartiet ingick i Göteborgsaktionen och därmed hade de också ett ansvar för det svarta blocket. Han anser att de två riksdagspartierna skulle ha tagit avstånd från det svarta blockets metoder och från att demonstranter skulle gå maskerade i lördagens demonstration.

Företrädare för Göteborgsaktionen och Attac har hävdat att det hade varit oklokt att utesluta det svarta blocket ur demonstra-

tionen. Risken hade varit att grupper i det svarta blocket fått bekräftelse på utanförskapet och lockat till sig ännu fler ungdomar som hade arrangerat aktioner utanför Göteborgsaktionens och Attac:s vetenskap och möjlighet till kontroll och påverkan. Elisabet Ahlin var en av dem som inte ville att de autonoma grupperna skulle isoleras.

Risken skulle då vara, enligt henne, att de skulle ta till metoder som kunde leda till konfrontationer och våld. Hon har hävdade att delar av det svarta blocket blev integrerade. De deltog till exempel i den fredliga demonstrationen på lördagen den 16 juni. Men hon såg också nackdelar. En del grupper fick en plattform att arbeta utifrån och "som Göteborgsaktionen servade". Det gällde främst autonoma grupperingar från Europa som anlände under mötesveckan för att genomföra aktioner. Hon har påpekat att det är en väldig skillnad inom den autonoma rörelsen i Europa. Hon tror att det svarta blocket/de autonoma grupperna i Sverige som ibland försvarar våld ändå höll tillbaka de grupper från Europa som är benägna att ta till mer våld. Samtidigt så bidrog det svenska svarta blocket/autonoma grupperna till att trappa upp hotbilden under förberedelseperioden. Det skedde t.ex. genom att sprida budskap på affischer och flygblad som kunde uppfattas som uppmaning till våld.

6.2.8.7 Demonstranternas farhågor

Demonstranternas nätverk upprättade inte hotbilder i den formella mening som polisen gjorde inför toppmötet i Göteborg. Däremot bar flera demonstranter på ett antal farhågor inför EU-toppmötet i Göteborg. Det gällde framför allt vad som skulle hända under demonstrationerna. Göteborgsaktionen hade till och med planer på att genomföra en hearing med riksdagspolitiker angående farhågor och hotbilder inför EU-mötet, men tid och resurser räckte inte till.

Möte Musikens hus i januari 2001

Göteborgsaktionen höll i januari 2001 ett möte för olika organisationer på Musikens hus i Göteborg. En debatt uppstod om hur Göteborgsaktionens protester skulle genomföras. Hans Abrahamsson, Attac, blev oroad över en del av förslagen om hur EU-mötet skulle störas. En man från Göteborgs ickevåldsnätverk ansåg

att ”Göteborg skall bli ett nytt Seattle”. En annan ville störa mötet genom civil olydnad. Samma person föreslog att de skulle ta sig in på Mässan med luftballong.

I debatten ifrågasatte en kvinna i Miljöförbundet Jordens Vänner regeringens vilja att föra dialog med proteströrelsen. En av de framträdande representanterna för Göteborgsaktionen var missnöjd med att Göteborgs stad inte löste problemet med demonstranternas boende. Ytterligare någon var kritisk till att polismyndigheten fortfarande inte hade besvarat ansökningarna om demonstrationstillstånd.

Sammankomsten på Musikens hus satte igång en process som pågick ända fram till EU-mötet. Den ledde fram till en arbetsfördelning mellan de olika nätverken. Göteborgs ickevåldsnätverk planerade inträngningsaktioner genom civil olydnad, Göteborgsaktionen skulle förbereda demonstrationen lördagen den 16 juni och Attac skulle försöka förmå Statsrådsberedningen att gå med på den politiska dialogen.

De farhågor som utkristalliserades efter mötet i Musikens hus var av tre slag och handlade i huvudsak om demonstrationerna. Det fanns inte några funderingar eller diskussioner som rörde aktiviteter vid sidan av demonstrationerna. Farhågorna kretsade i huvudsak kring följande:

- Att polisen skulle göra insatser mot demonstrationerna
- Att grupper i själva demonstrationerna skulle starta bråk
- Att nazister och andra främlingsfientliga grupper skulle störa demonstrationerna

Farhågorna rörande polisens agerande

Göteborgsaktionen och Nätverket Göteborg samlade tillsammans över hundra organisationer som sinsemellan hade skilda uppfattningar om polisens roll och om vilket förhållningssätt man skulle ha till polisen. Inom t.ex. de autonoma och anarkistiska kretsarna är polisen i sig en fiende eftersom den betraktas som ett redskap i det statliga kapitalistiska förtrycket mot samhällets maktlösa, mot gräsrotterna. Dessa grupper ansåg därmed att någon dialog med polisen om hotbilder eller farhågor inte var aktuell.

Polisens agerande efter Malmömötet påverkar farhågorna

Polisens agerande i Malmö i samband med demonstrationerna vid Ekofin-mötet den 20–22 april 2001 väckte oro hos demonstranterna. De såg Malmömötet som en polisövning inför toppmötet i Göteborg och befarade att polisen skulle använda våld även i Göteborg.

Förutsättningarna för dialog mellan kommun, polis och demonstranter var inte de bästa ens före mötet i Malmö. Tord Björk, Göteborgsaktionen, beskrev i e-post den 15 maj 2001 att han sedan slutet av 1990-talet noterat hur polis tagit till allt våldsammare metoder vid politiska manifestationer. Polisens agerande under Malmömötet blev en bekräftelse på den tendens som Tord Björk och andra demonstranter tyckte att de upplevt. De befarade att polisens hotfullare och våldsammare agerande skulle fortsätta i Göteborg. Inte ens en tillståndsgiven demonstration var någorlunda säker efter Malmöhändelserna.

Tord Björk har sagt att han trodde att oroligheter skulle inträffa, men i vilken omfattning visste han inte. Han räknade med att 400–800 personer skulle delta i ickevåldsaktioner som anordnades av organisationer som Ya Basta.

Örjan Bergsten, Göteborgsaktionen, har sagt att efter Malmöhändelserna var arrangörerna oroliga för vad som kunde hända i Göteborg. Samtidigt försökte kommunalrådet Göran Johansson och kontaktgruppens poliser lugna dem med att tala om att Göteborgsandan skulle gälla och han fick höra att poliserna i Göteborg inte var som i Malmö. Han kände sig inte lugnare av detta då Göteborgspoliser hade deltagit i Malmö och då Malmöpoliser förväntades delta i Göteborg.

Misstankar om att polisen sprider rykten

Annika Tigerryd och Örjan Bergsten, båda från Göteborgsaktionen, befarade att polisen skulle sprida rykten även under Göteborgsmötet. Örjan Bergsten har hävdade att det skedde i Malmö när polisen påstod att demonstranter hade placerat ut vapen längs demonstrationsvägen (se kapitel 5 om Malmöhändelserna).

Oro för att polisen skiljer ut delar av demonstrationen

Demonstranterna hade i Malmö sett att polisen var beredd att använda samma metoder som praktiserats av polis utomlands, att skilja ut de block i demonstrationerna som polisen ansåg hotfulla. Flera demonstranter blev övertygade om att polisen inte skulle dra sig för att gå in i och störa en demonstration även i Göteborg.

Flertalet demonstranter blev upprörda över att polisen i Malmö "lurade" in dem på en annan väg än den överenskomna. När polisen därefter skiljde de "oseriösa" demonstranterna från de "seriösa" frågade sig flera demonstranter vad polisen hade för rätt att avgöra vilka som var "seriösa".

Dessa iakttagelser låg till grund för demonstrationsledningens beslut i Göteborg lördagen den 16 juni att placera det svarta blocket på en helt annan plats än vad man meddelat polisen i förväg. Göteborgsaktionens Anders Svensson, som arrangerade demonstrationen, anser till och med att åtgärden räddade demonstrationen från våldsamheter.

Farhågor rörande ridande poliser

Demonstranterna i Malmö blev illa berörda av hur polisen använde sina hästar. De ansåg att poliserna lät dem gå alltför nära inpå människorna i tåget och flera kände sig hotade av det närgångna beteendet. En del ansåg att de ridande poliserna ville provocera fram våld. Göteborgsaktionen krävde av polisen i Göteborg att hästar, hundar och kravallutrustad polis inte skulle få förekomma i demonstrationstågen. Polismyndigheten tillmötesgick kravet, se avsnitt 6.2.6.7 under rubriken *Polistaktik vid demonstrationerna*.

Farhågor rörande massingripanden av polisen

Malmöhändelserna visade, enligt en del demonstranter, att polisen inte drog sig för massingripanden och kollektivt omhändertagande utan individuell prövning. Flera demonstranter funderade vad polisens verkliga anledning till detta var eftersom de ansåg att massingripandet i Malmö inte föregicks av våld från demonstranternas sida. De spekulerade i att ett syfte var åsiktsregistrering inför Göteborgsmötet. Registreringen skulle hjälpa polisen i Göteborg att hålla uppsikt över eventuella oroselement.

I Malmö hade polisen i förväg iordningställt en tillfällig arrestlokal för att man skulle kunna omhänderta ett större antal personer. I Göteborg gick rykten bland demonstranterna om att också Göteborgspolisen planerade för en uppsamlingslokal avsedd för stökiga demonstranter. Håkan Jaldung bekräftade före EU-mötet att den nedlagda militärförläggningen Kviberg skulle användas till eventuella omhändertagna. Det blev en ytterligare bekräftelse för demonstranterna på deras misstankar om att polisen inte skulle dra sig för att bruka våld och i samband därmed göra massgripanden.

Farhågor rörande klädsel

I Malmö hade flera personer blivit stoppade av polisen. De uppfattade att skälet var att de var svartklädda och därmed av polisen bedömdes vara demonstranter som skulle kunna vara våldsamma. Några som demonstrerat i Malmö fick uppfattningen att polisen använde "grovt övervåld" mot dem bara för att de var svartklädda.

Farhågor rörande åsiktsregistrering

Göteborgsaktionens företrädare var oroade över polisens samarbete över nationsgränserna. De skrev den 19 mars 2001 till justitieminister Thomas Bodström. De ville få en försäkran om att deras utländska gäster inte skulle bli stoppade vid inresa till Sverige. De hänvisade till EU-mötet i Nice då 1 500 EU-kritiska demonstranter från Italien vägrades inresa i Frankrike, enligt dem. Justitieministern svarade den 10 maj 2001 och redogjorde för att Sveriges deltagande i Schengensamarbetet innebar att det inte sker någon gränskontroll av personer. Han påpekade också att det finns möjlighet för medlemsstaterna att införa tillfälliga gränskontroller för att säkerställa den allmänna ordningen. Göteborgsaktionen skickade frågan vidare till Rikspolisstyrelsen och fick i stort sett samma svar. Polisen begärde av regeringen under EU-mötet i Göteborg att få göra sådan gränskontroll och fick det beviljat. Vi berör frågan i avsnitt 6.3.5.5 under rubriken *Beslut om gränskontroll*.

Skälet till Göteborgsaktionens skrivelser till justitieministern och Rikspolisstyrelsen var misstankar om att polisen i Sverige och andra länder utbytte information om demonstranter. Oro fanns för

att en sådan eventuell registrering skulle kunna stoppa demonstranter vid gränserna i samband med bl.a. toppmöten (se avsnitt 3.4 *Viss registerlagstiftning m.m.*).

Efter finansministermötet i Malmö ökade misstankarna om att Säkerhetspolisen registrerade demonstranter. Skälet var att polisen i Malmö stoppat ett antal ungdomar på gatan för visitering och legitimering. Demonstranterna utgick från att namnen lämnades vidare till polisen i Göteborg och farhågor fanns om att också utländsk polis fick tillgång till uppgifterna. Malmöhändelserna spädde på misstankarna om att den svenska polisen skulle delta i ett internationellt polissamarbete där åsiktsregistrering och kartläggning av den politiska proteströrelsen skulle förekomma.

Några demonstranter studerade inför EU-mötet Säkerhetspolisens offentliga rapporter om bl.a. anarkistiska och autonoma rörelser. De räknade med att polisen hade spaning på en del personer som deltog i förberedelserna av protestaktioner inför Göteborgsmötet. De utgick från att polisens spanare närvarade vid en del av demonstranternas öppna planeringsmöten. Vid vissa tillfällen krävde arrangörerna att mötesdeltagarna skulle lämna in sina mobiltelefoner vid entrén. De var oroliga för att polisens spanare skulle spela in mötet via telefon och använda uppgifterna i sin kartläggning.

I informationsbladet Göteborgsaktionen 2001, För ett annorlunda Europa, som utgavs före EU-mötet varnade Tord Björk demonstranterna för att polisen hade planer på att kontrollera alla demonstranter som var på väg till Göteborg. Han skrev vidare att polisen tänkte plocka ut de personer som man ansåg hade begått brott vid protester under tidigare internationella möten. Han skrev att brott som man fått bestraffning för och som "är sonade skall i det nya passlösa Schengeneuropa ersättas med polisens godtycke".

Farhågor rörande demonstranternas agerande

Malmöhändelserna ökade också spänningarna inom Göteborgsaktionen. I nätverket ingick flera autonoma grupper, eller organisationer med kontaktytor till den autonoma rörelsen. De hade under större delen av förberedelsearbetet uttryckt misstänksamhet mot regeringens och Göteborgs stads uttalanden om ett öppet EU-möte. De hävdade att polisen skulle tillgripa våld mot demonstranter och att de tänkte försvara sig. Tord Björk har sagt att Malmöhändelserna "stärkte deras sak och vi andra kände oss radikalt övergivna".

Hans Abrahamsson hade före Malmömötet vid flera tillfällen lugnat de ungdomar som varit oroade för våld från polisens sida. Han hade hävdad att den svenska polisen inte skulle tillgripa våld vid demonstrationer, den skulle skydda demonstrationsrätten. Dagen efter Malmömötet sökte två kvinnliga demonstranter upp honom och visade upp blåmärken som de sade att de fått av polisen under demonstrationen i Malmö. Hans Abrahamsson visste inte vad han skulle säga. Han tog dock återigen kontakt med Statsrådsberedningen och stötte på för att få besked om den politiska dialogen (se avsnitt 6.2.9 om *Dialog*).

Två veckor senare, den 7 maj, startade polisens kontaktgrupp sitt arbete. Det skedde när misstänksamheten mot polisen var som störst inför EU-mötet.

Nätverkens möte måndagen den 4 juni 2001

Måndagen den 4 juni 2001 hölls en träff om Göteborgsaktionens och Attacs metoder inför EU-mötet i Göteborgs universitets lokaler i Världshuset. Cirka 50 personer deltog varav flera från organisationer som ingick i den autonoma rörelsen. Två poliser från kontaktgruppen, Lennart Ronnebro och Gerd Brantlid, var också närvarande. En man, som uppgett att han bl.a. deltar i Nätverket mot rasism, sade på mötet att han inte trodde på regeringens dialog med demonstranterna. Han hävdade:

”Vi behöver en fet kravall i Göteborg.”

Han framförde också att för hans del får ”makthavare isolera sig mer och mer, desto mer utrymme ger de till oss”.

Ola Mattsson, Attac, blev upprörd över uttalandet om ”en fet kravall”. Han ansåg att om demonstranter kastar sten då handlar det inte längre om politik. Han deklarerade att han trodde på fria val.

Ola Mattsson har berättat att majoriteten på mötet var emot mannen som önskade en fet kravall. Efter mötet drog han och övriga inom Attac slutsatsen att det skulle gå att genomföra demonstrationerna utan några ordningsstörningar.

Misstänksamhet om dolda planer

Under förberedelsearbetet diskuterade de anslutna organisationerna inom Göteborgsaktionen även andra aktiviteter än de-

monstrationer. En del planer nådde aldrig de ledande inom nätverket. Även de förslag på civila olydnadsaktioner som presenterades öppet upplevdes som problematiska. En fråga som man vände och vred på var: Var går gränsen för ickevåld? Det gällde bland annat de symboliska inträngningsaktionerna som planerades av Göteborgs ickevåldsnätverk, Globalisering underifrån och Ya Basta! (se avsnitten om respektive organisation).

Diskussionerna om inträngning på Svenska Mässan oroade inte bara polisen utan även företrädare för Attac, som var associerat till Göteborgsaktionen. De sökte efter alternativ till inträngningsplanerna och som inte skulle kunna uppfattas som provokation till våld. Man tog initiativet till en storbildsdialog med delar av den svenska regeringen ena dagen och med delar av de ledande EU-politikerna en andra dag (se avsnittet 6.2.9 om *Dialog*).

En del grupper inom Göteborgsaktionen, t.ex. Globalisering underifrån och de Vita overallerna, var skeptiska till dialogen med polisen och drog sig ur deltagandet i Måndagsklubben. Efteråt beklagar Attac:s företrädare att så få av polisens hotbilder om bl.a. inträngningsaktioner hade diskuterats på Måndagsklubben med polisen. Det hade givit Attac och Göteborgsaktionen en möjlighet att gå in än mer aktivt för att försöka påverka. Följden blev nu att Globalisering underifrån och Vita overallerna lämnades därhän och planerade efter eget huvud utan att tillräckligt många fick tillfälle att ifrågasätta deras aktioner. Någon mer omfattande diskussion uppstod därmed inte om deras inträngningsaktioner skulle kunna bli provokativa och leda till konfrontationer med polisen.

Oron för provokatörer, inte bara polisens, gjorde att man satsade på egna demonstrationsvakter som skulle kunna stävja eventuella oroshärdar och som snabbt kunde lugna folk om något oförutsett inträffade. Om det blev kravaller så skulle det "kleta ner" arrangörerna av demonstrationerna och det ville man undvika.

Politikernas ansvar

Tord Björk, Göteborgsaktionen, var en av få som dokumenterade en form av hotbildsanalys. Den är daterad den 15 maj 2001. Tanken var att den skulle ligga till grund för en hearing med politiker om hotbilden och distribuerades till flera inom nätverket. Men Göteborgsaktionen fick inget gensvar av politikerna, enligt Tord Björk. I skrivelsen reflekterar han över det upptrappade hotet mot proteströrelsernas mötesfrihet och demonstrationsrätt:

Intrasslade i sina egna beslut för att med hårdhet bekämpa systemkritiska protester försöker nu regeringen efter det godtyckliga avskaffandet av demonstrationsrätten i Malmö skylla ifrån sig på enskilda polismän för den brutalitet som är följden av politiska beslut.

Hans utgångspunkt för anklagelsen mot regeringen var konsekvenserna av demonstrationerna vid EU-mötet i Amsterdam år 1997. Då greps cirka 700 demonstranter. Polisens gripanden ansågs domstolen var olagliga och den holländska staten fick betala skadestånd till de frihetsberövade demonstranterna. Denna händelse ledde till att Holland ändrade lagen. Polisen kunde i fortsättningen göra massgripanden utan att riskera skadestånd.

Sverige gjorde ändringar i 13 § polislagen år 1998. Då utökades polisens befogenheter när det gäller insatser mot folksamlingar. Bl.a. infördes en ny bestämmelse i polislagen som ger polisen rätt att under vissa förutsättningar avvisa eller avlägsna personer som deltar i en folksamling (se avsnitt 3.2.3 *Polisens skyldigheter och befogenheter*). Polisens befogenhet att tillfälligt omhänderta personer som deltagit i en folksamling förändrades däremot inte.

De politiska signalerna om hur ändringen i polislagen skulle tillämpas fick polisen, enligt Tord Björk, i riksdagens interpellationsdebatt hösten 1998. Han tolkade ett inlägg av justitieministern som att de svenska politikerna hade anslutit sig till en europeisering av bemötandet av politiska protester.

Tord Björk skrev vidare att Säkerhetspolisen har, på uppdrag av regeringen, skapat ”en hotbild för att ge en kriminell stämpel på nya systemkritiska rörelser”.

Efter EU-mötet i Nice i december 2000 tog statsminister Göran Persson avstånd från demonstranter som använder våld. Samtidigt önskade han en dialog med demonstranter som inte använder våld inför och under det svenska ordförandeskapet. Statsministerns uttalande om dialog mottogs med skepsis, enligt Tord Björk.

Synpunkter på regeringens agerande efter Malmöhändelserna

Regeringens agerande efter Malmöhändelserna ”sköt vid sidan av målet”, enligt Tord Björk. Justitieminister Thomas Bodströms krav på märkning av hjälmarna lade ansvaret för inringningen och massgripandet vid lördagens demonstration i Malmö på de enskilda poliserna. Det var insatsen som sådan som i första hand borde fördömas. Kritiken borde ha riktats mot polisledningen. Tord Björk har sagt att det hade givit en signal till polisen och

demonstranterna inför Göteborgsmötet att polisen måste skydda demonstrationsrätten. Polisinsatsen i Malmö var inte rätt sätt att klara uppgiften eftersom den ledde till polisvåld mot demonstranter.

Mönster i polisens agerande

Flera vi intervjuat är i efterhand besvikna över att ingen tänkte på att diskutera hotbilder och farhågor med polisen på t.ex. Måndagsklubbens möten.

I efterhand har några vi intervjuat ansett sig kunna se ett mönster upprepas från andra toppmöten i den svenska polisens agerande under EU-mötet i Göteborg. En har i sina jämförelser utgått från polisens agerande vid bland annat oroligheterna vid WTO-mötet i Seattle år 1999. Det mönster som tecknas av polisens agerande ser ungefär ut enligt följande:

- att göra tillslag hos grupper och individer en tid före toppmötet,
- att påstå att demonstranter lagrar vapen, till exempel brandbomber,
- att göra husrannsakan i början, eller någon dag före toppmötena, i de lokaler där motkonferenser ska hållas med hänvisning till att vapen ska finnas i lokalerna,
- att spana på och infiltrera i demonstranternas organisationer både under förberedelserna och vid demonstrationerna,
- att göra massingripanden,
- att förbereda en uppsamlingscentral dit gripna/omhändertagna demonstranter kan föras,
- att göra tillslag mot demonstranternas boende i syfte att ge igen för skador på polisen.

Motsvarande mönster ansåg demonstranter upprepade sig någon månad efter Göteborgshändelserna i samband med demonstrationerna mot G8-mötet i Genua i juli 2001. Vi återkommer i frågan om demonstranternas farhågor i avsnitt 6.3 *Händelseförloppet under mötesveckan*.